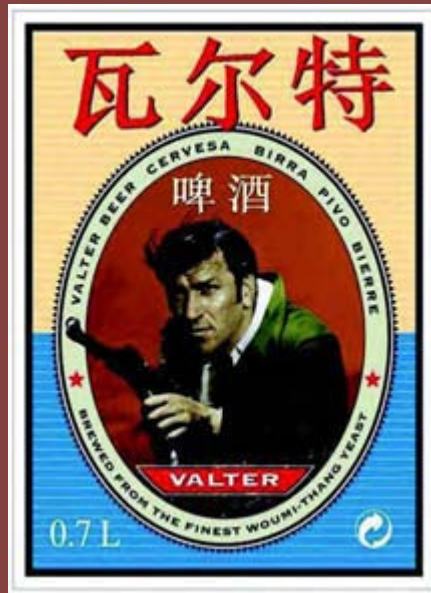

JUGOSLAVIJA
IZMEĐU ISTOKA I ZAPADA

**OBIČNI LJUDI
U NEOBIČNOJ ZEMLJI**

SVAKODNEVNI ŽIVOT
U BOSNI I HERCEGOVINI, HRVATSKOJ I SRBIJI
1945-1990

SADRŽAJ

UVOD	6
Radionica 1 Goran Miloradović VRUĆA TOČKA HLADNOG RATA: JUGOSLAVIJA.....	10
Radionica 2 Goran Miloradović POČETAK ILI KRAJ DEMOKRACIJE?	16
Radionica 3 Denis Detling RADNI LOGORI I NAKON RATA!.....	22
Radionica 4 Denis Detling VJERSKE (NE)SLOBODE.....	30
Radionica 5 Bahrudin Beširević “MI SMO TITOVI TITO JE NAŠ”	37
Radionica 6 Bahrudin Beširević MI ILI JA?.....	45
Radionica 7 Milija Marjanović SOCIJALIZAM BEZ LJUDSKOG LIKA.....	52
Radionica 8 Kiti Jurica Korda „TATA, KUPI MI AUTO...”(Pojava potrošačkog društva).....	58
Radionica 9 Kiti Jurica Korda POLOŽAJ ŽENA.....	70
Radionica 10 Darko Benčić BILO JEDNOM U JUGOSLAVIJI.....	74
Radionica 11 Vesna Dimitrijević STANAR ili što bi stanovi ispričali o ljudima?.....	84
Radionica 12 Marija Naletilić OD ANALFABETSKIH TEČAJEVA DO KOMPJUTERA.....	89
Radionica 13 Elma Hašimbegović U ZDRAVOM TIJELU ZDRAV DUH!?.....	95
Radionica 14 Zvezdana Petrović “KO IMA DOLARE KUPA SE U MORU, A KO NEMA DOMA U LAVORU”.....	102
Radionica 15 Radina Vučetić GOODBYE EAST, HELLO WEST!.....	114
Radionica 16 Radina Vučetić IZMEĐU PODRŠKE I POBUNE.....	123
Radionica 17 Ivan Dukić ‘BEKRIJA SI!’, CIJELO SELO VIČE...“ život na selu i u gradu u SFRJ 1945.-1980.....	133
Radionica 18 Ivan Dukić „SUMNJIVO IGRA NOVA GENERACIJA” odnos mladih i starih u SFR Jugoslaviji.....	142
Radionica 19 Darko Karačić POLITIKA I SPORT.....	149
Radionica 20 Darko Karačić IMIDŽ JUGOSLAVIJE	154
SUDIONICI PROJEKTA	157

- 8**
Kiti Jurica Korda
“DADDY, BUY ME A CAR ...”
Which are the Similarities and Differences Between Life in Socialist Yugoslavia and Your Own Life?
The workshop is dealing with the development of consumer society in socialist Yugoslavia. The pupils will learn about different stages of this development and the elements of earlier consumer society. With the sources presented in the workshop the teacher could also initiate discussion about the similarities and differences between consumer society in early 50s and then in 80s or today. The workshop is prepared for a group work.
- 9**
Kiti Jurica Korda
THE POSITION OF WOMEN
Was the Position of Women in SFRJ Affirmative or Discriminative?
The aim of the workshop is to analyse and discuss the position of women in everyday life situations. Through the written and pictorial sources pupils will discover the changing position of women in socialist Yugoslavia, their emancipation and the improvement of their position. Sources will enable pupils to identify the elements of affirmation and discrimination of women. The workshop is prepared for a group work.
- 10**
Darko Benčić
ONCE UPON A TIME IN YUGOSLAVIA
How Did Technology Change Everyday Life?
By a group work the pupils will learn about the technological development in socialist Yugoslavia. Each group will analyse the sources representing one of the elements of this development: the building of houses, development of traffic, problems of the increased traffic, industrial production. Sources will also show the economic crisis in the 80's. The workshop is prepared for a group work.
- 11**
Vesna Dimitrijević
WHAT COULD THE APARTMENTS TELL US ABOUT THE PEOPLE LIVING THERE
How did the Living Conditions Influence Everyday Life in Yugoslavia?
In this workshop pupils will learn about the living conditions in the period between 1945 and 1990. They will learn about the hygiene, apartments' improvement and modernisation, and the furniture inside. Pictorial sources will show how many places had changed into a more urban environment. Several sources used in the workshop (written, pictorial and oral) can be used in a group work, but also for individual use.
- 12**
Marija Naletilić
FROM CLASSES AGAINST ILLITERACY TO COMPUTERS
What Kinds of Difficulties and Changes Did the System of Education Face?
The workshop is dealing with the development of education in Yugoslavia. Divided into 2 groups pupils will analyse different sources and the characteristics of certain periods of this development. They will discuss what was the attitude of the authorities towards education and what was the position of the citizens in certain educational periods.
IN HEALTHY BODY A HEALTHY MIND
How Much Did the Citizens Take Care About Their Health, and How Much Did the State Take Care About the Health of its Citizens?
The aim of the workshop is to present the health system in socialist Yugoslavia by analysing different sources. Sources include official documents, articles from newspapers and magazines, as well as propaganda material. Pupils will recognise two different perspectives, the perspective of the authorities and the perspective of the citizens. The workshop is prepared for an individual work but could be also realized through pair or group work.
- 13**
Elma Hašimbegović
WHO HAS THE DOLLARS SWIMS IN THE SEA, AND WHO HASN'T –IN THE BATH TUB?
How Did Standards of Life Influence Tourism in Yugoslavia?
The workshop is looking for the connection between tourism and improvement of living standards. In one part the pupils will learn how much tourism influenced the improvement of living standards by growing income; in another part they will learn how much the higher living standards enabled citizens to travel around and spend their vacation at the seaside. Pupils will also learn about different forms of tourism and why in certain periods trade union tourism was very popular. The workshop is prepared for a group work.
- 14**
Zvezdana Petrović
GOODBYE EAST, HELLO WEST

15
Radina Vučetić

How Yugoslavia Turned From East to West on the Example of Mass Culture?

In this workshop pupils will analyse sources and research the influence of the political situation on the mass culture in Yugoslavia and how the change in international relations in late 40's – from east to west – reflected in mass culture. Pupils will work divided into three groups, each of them will be focused on one aspect of mass culture: film, popular music and fashion.

16
Radina Vučetić

FROM SUPPORT TOWARD REVOLT

How Much Was Ideology Present in Mass Culture and Did Any Freedom of Cultural Creation Exist?

The aim of the workshop is to demonstrate how much ideology was present in mass culture in socialist Yugoslavia. Working with written and pictorial sources the pupils will also analyse how the system became more liberal at the end and how a certain degree of freedom in cultural creation existed in the 80's

17
Ivan Dukić

YOU ARE "BEKRIJA" THE WHOLE VILLAGE IS YELLING

Life in Village and Town in SFRJ 1945-1980

Where had life more quality: in village or in town?

The issue presented in this workshop is a comparison of quality of living between life in town and life in the countryside. The collected sources will enable an analysis of life in countryside and town, the changes that happened in those environment and the influence that each of them had on the other. Pupils will work divided into six groups, each of them focused on one aspect of living: family life, hygienic conditions, marriage, emigrations, mentality and freedom, and entertainment. After the presentation of all groups a debate by the title "Life in a town was of better quality than in the countryside" is planned to follow.

18
Ivan Dukić

"THE YOUNG GENERATION PLAY VERY SUSPICIOUSLY"

Young and Old: Generation Gap or Ideological Conflict?

The aim of the workshop is to analyse the relations between different generations – old and young ones-, especially the changes in the attitude of the young generation in late 60's. Pupils will work in 5 groups and will analyse different (written, pictorial) sources. At the end of the lesson they will fill out the chart with a summary of the content for each group: fashion 1 (short skirts), fashion 2 (long hair), village versus town, entertainment, and music.

19
Darko Karačić

THE POLITICAL SYSTEM AND SPORTS

How Could Different Perspectives of SFRJ Be Built?

In this workshop pupils, divided into groups, will learn about the connection between politics and sports in Yugoslavia. They will work with sources which will tell them about the names of the sports clubs and laurels. They will learn about the big sporting events and their importance for politics as well.

THE IMAGE OF YUGOSLAVIA

How Could Different Images of Yugoslavia Be Created?

20
Darko Karačić

The workshop will present different perspectives of the memory of Yugoslavia. One group of pupils will analyse interviews with people from different European countries explaining their view on Yugoslavia. The other two groups will prepare two reports which should represent their image of Yugoslavia. The first report should show positive images of Yugoslavia, the second one negative images. At the end they will compare their views on Yugoslavia.

UVOD

Povijest na djelu – pripremanje za budućnost u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji

Suradnja između povjesničara iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije ostvarena je u zajedničkom projektu «Unaprjeđenje poučavanja povijesti i civilnog društva u regiji» u 2004. godini i traje u 2007. kroz projekt «Povijest na djelu – pripremanje za budućnost». Ideja za zajednički rad došla je od strane Europske udruge nastavnika povijesti – EUROCLIO, koja je pokrenula osnivanje udruge nastavnika povijesti u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, te ih povezala s već postojećom udrugom u Srbiji. Sveukupni cilj projekta bio je podrška razvoju poučavanja povijesti i civilnog društva u spomenutim zemljama kroz zajedničku suradnju, kritičku svijest, uzajamno razumijevanje, promociju mira, stabilnosti i demokracije u regiji.

U skladu s ostvarenim zadacima projekta dat je velik doprinos kvaliteti poučavanja povijesti u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji. Projekt je doprinio razvoju civilnog društva, pomirbe, državnom i međudržavnom povezivanju udruženja i njegovom održavanju.

Brojne aktivnosti u projektu doprinijele su promjenama pri poučavanju povijesnog gradiva u sve tri zemlje, a sve u skladu s namjerama za unapređivanjem nastave povijesti.

Izvođenje nastave povijesti u posljednjem desetljeću XX. stoljeća u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji u smislu metoda i oblika rada napredovalo je u odnosu na socijalistički period u kojem su glavne teme bile vezane uz političku povijest. Nove metode i sadržaji iz povijesti koji podižu razinu interesa kod učenika, krajnji je produkt ovoga projekta.

Glavna zamisao bila je tiskati dodatni i napredni materijal za nastavu povijesti koji bi prezentirao pozitivne primjere (u odnosu na sadržaj i metode) u skladu s potrebama poučavanja na početku XXI. stoljeća kroz prizmu regionalne suradnje. Dijeleći iskustva sa stručnjacima iz Danske, Nizozemske, Slovenije, Makedonije, Švicarske, Rusije, Velike Britanije i drugih europskih zemalja, skupina povjesničara i nastavnika povijesti iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije unaprijedila je znanja i vještine koje će primjenjivati u modernom pristupu poučavanja nastave povijesti u demokratskom društvu. Članovi projekta razmjenjivali su svoja iskustva s ostalim kolegama kroz brojne radionice i seminare organizirane u regiji i Europi.

U četiri protekle godine u radu projekta sudjelovalo je preko 500 nastavnika. Sudjelovali su na seminarima, radionicama, predavanjima, međunarodnim seminarima, godišnjim skupštinama i aktivima. Zahvaljujući tome razvili su nove vještine i dobili nove ideje, ali su istovremeno svojim radom doprinijeli kvaliteti samog projekta.

Zahvaljujući velikom razumijevanju i nesebičnoj financijskoj potpori Vlade Kraljevine Danske i Vlade Kraljevine Nizozemske, koje su uvidjele potrebu povezivanja i suradnje u regiji, omogućeno je da ovaj dio Europe pridonese procesu unapređenja i kvalitete poučavanja povijesnih tema.

OBJAŠNJENJE GRAFIČKOG REŠENJA

Radionica **15** Radina Vučetić

GOODBYE EAST, HELLO WEST!

Kako se Jugoslavija okretala od Istoka ka Zapadu na primjeru masovne kulture?

DIO ZA UČITELJE

Nakon Drugog svjetskog rata, u novom društveno-političkom sistemu, Jugoslavija je bila okrenuta Istoku. Masovna kultura je bila najviše pod sovjetskim utjecajem. Američki filmovi, jazz, i veći dio zapadne kulture smatrani su nepoželjnim i politički neprihvatljivim. Nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948. godine, došlo je do promjene u političkom životu SFRJ i do sve većeg okretanja ka Zapadu, što se odrazilo i na kulturni život. Zapadni utjecaji su postali sve prisutniji u muzici, modi, na filmu, u svakodnevnom životu, čime je Jugoslavija postala specifična država sa socijalističkom praksom i pro-zapadnom masovnom kulturom.

OBRAZLOŽENJE RADIONICE Ideja radionice: Učenicima prikazati okretanje SFRJ od Istoka ka Zapadu na primjeru masovne kulture. Kroz rad sa različitim vrstama povijesnih izvora razvijati kritičko mišljenje učenika.

Pretpostavljena znanja: savladano gradivo iz političke i kulturne povijesti SFRJ i iz povijesti II Svjetskog rata (pokorvenost u planovima i programima nastave povijesti i u udžbenicima)

ISHODI Na kraju radionice, učenik će:

- razumjeti kako i koliko su promjene u političkom životu utjecale na masovnu kulturu
- razumjeti specifičnost položaja Jugoslavije između Istoka i Zapada na primjeru masovne kulture
- biti u stanju razviti kritički odnos prema različitim povijesnim izvorima

CIJLJ Cilj radionice je pokazati kako su promjene u političkom životu utjecale na masovnu kulturu i kako je Jugoslavija nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948 g. imala specifičan položaj između Istoka i Zapada.

TOK RADIONICE

1. Priprema za sat (naprijed)
2. Uvodno izlaganje učitelja o masovnoj kulturi u Jugoslaviji 1945-1990 i vezi sa ključnim političkim događajima (sukob sa SSSR-om) i glavne upute za rad - 5 min.
3. Rad u skupinama učenika (na podijeljenom materijalu) - 15 min.
4. Prezentacija rezultata rada i rasprava učenika uz medijaciju učitelja - 15 min.
5. Integracija - zajednički rad učenika i učitelja - 10 min.

Instrukcija: Učenici se dijele na tri skupine. Svaka skupina dobiva izvore. Prva skupina izvora za **film** pokazuje do kakvih je promjena došlo u odnosu na američki film i kako se mijenjala tematika domaćeg filma. Skupina izvora za **glazbu** pokazuje kako se mijenja odnos države i društva prema jazzu i rocku, i kako je muzički život poslije 1948. sve više bio pod utjecajem Zapada. Posljednja skupina izvora za **modu** pokazuje promjene u modi u posljednjem periodu i sve veći zapadni utjecaji.

Zadatak učenika je da na osnovi analize povijesnih izvora odgovore na ključna pitanja vezana za film, glazbu i modu. Rezultati se prikazuju na flip-chartu (teza, argumenti). Na kraju svaka skupina prikazuje rezultate. Sljedi završna rasprava i odgovor na ključno pitanje: **Kako se Jugoslavija okretala od Istoka ka Zapadu na primjeru masovne kulture?**

DIO ZA UČENIKE

KONKRETNIZACIJA: Nakon Drugog svjetskog rata, u novom društveno-političkom sistemu, Jugoslavija je bila okrenuta Istoku. Masovna kultura je bila najviše pod sovjetskim utjecajem. Američki filmovi, jazz, i veći dio zapadne kulture smatrani su nepoželjnim i politički neprihvatljivim. Nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948. godine, došlo je do promjene u političkom životu SFRJ i do sve većeg okretanja ka Zapadu, što se odrazilo i na kulturni život. Zapadni utjecaji su postali sve prisutniji u muzici, modi, na filmu, u svakodnevnom životu, čime je Jugoslavija postala specifična država sa socijalističkom praksom i pro-zapadnom masovnom kulturom.

45 minuta

114

redni broj radionice

autor radionice

naslov radionice

ključno pitanje

uputa za korištenje radionice

predviđeno vrijeme za obradu radionice

OBJAŠNJENJE APLIKACIJA

								
Ključno pitanje	Pitanja	Zadatak	Analiza	Trajanje sata	Tablica (Statistika)	Usmeni izvor	Službeni dokumenti	Novinski članak
								
Pismo	Stručna literatura	Zemljovid	Karikatura	Poster Plakat	Fotografija	Pjesma	Film	Internet

OBJAŠNJENJE BOJA

tema

POLITIČKI ŽIVOT

tema

SOCIJALNI ŽIVOT

tema

MASOVNA KULTURA

OBJAŠNJENJE GRAFIČKOG REŠENJA

SKUPINA I	MODA 1. (primjer mini-suknji)
-----------	-------------------------------

Godine 1967. na ulicama gradova SFRJ (pa i u školama) pojavile su se mini-suknje. Pričajite kakve su bile reakcije.

ANKETA O MINISUKNJAMA

B. Žukina (Zagreb, 19. g.): »Smatram da se takva moda neće održati jer je nepraktična i napadna.«

J. Ševelj (Zagreb, 16. g.): »Prihvatila sam mini suknje s velikim oduševljenjem, jer su praktične i mladenačke. (...) Takvu bih suknju nosila kad bi se tome protivio i moj momak. (...) Ipak, mini je samo "hudi val" koji će oluja modnih valova izbrisati.«

B. Crnković (Rijeka, 17. g.): »Ne sviđaju mi se i vrlo su nepraktične. Ne bih je obukla ako se to ne bi sviđalo mom prijatelju. Ta će moda proći kao i svaka druga.«

M. Spoja (Petrinja, 17. g.): »Kada sam na televiziji a poslije već i u našem gradu vidjela djevojke kako nose mini suknje, nisam bila oduševljena i to mi se baš nije sviđalo. Ipak, mislim da će se ta moda dugo održati. Zašto bi to bilo gore od bikinija koji se tako dugo nose?«

Plavi vjesnik, br. 634, 17. XI. 1966., str. 16

Mini suknje u Beogradu, 1967.

MINI UKLUPU

«Mini-suknje su se pojavile u ljeto 1967. godine. Kad su učenice na jesen došle u njima u školu, morale su ići kući na presvlačenje. Došlo je do sukoba mišljenja: profesori se nisu mogli složiti s kratkim suknjama, a učenice su tvrdile da su im suknje sasvim normalne. Prof. Tomislav Zupčić, ravnatelj VII. gimnazije u Zagrebu je izjavio: »Smatramo da je to novi val koji će kao i mnogi drugi proći. Našim učenicima ne zabranjujemo da nose mini-suknje. (...) Preostaje nam jedino nada da neće biti superkratkih minija.« (...) Prof. Marijan Cukor kaže: »Odlučili smo da što manje o njemu govorimo, jer smatramo da ćemo ga tako prije otkloniti nego zabranama. (...) Mini će proći kao što su prošli mnogi modni krikovi. Važno je da su daci na mjestu i da odgovaraju svojim obvezama.« Drukčije misle u II. gimnaziji. Ondje je profesorica zamolila učenicu da ode kući i promijeni haljinu. »Bilo je to zaista pretjerano«, rekla je ravnateljica. »Suknja je bila toliko kratka da se učenica nije smjela ni sagnuti. Sada učenice moraju nositi kute.« Učenice VII. gimnazije kažu: »Volimo mini i smatramo da nam se ne bi smjelo braniti da ga nosimo. Jer nije važno koliko je suknja dugačka, već koliko pratimo nastavu, koliko učimo i znamo.«

Plavi vjesnik, br. 679, 28. IX. 1967., str. 11.

1. Analizirajte izvore.
2. Kakve su bile reakcije na mini-suknje (mladih, starih, prosvjetnih djelatnika)?
3. Promotrite sliku.
4. Možete li pretpostaviti kako bace komentiraju novu modu?
5. Raspravite unutar skupine o ključnom pitanju.

144

tip dokumenta

vizualni dokument

objašnjenje fotografije

naslov dokumenta

tekstualni dokument

poriijeklo dokumenta

pitanja

Izdavač:

EUROCLIO, www.euroclio.eu
Hrvatska udruga nastavnika povijesti
Klaićeva 1, 10000 Zagreb, www.hunp.com

Glavni urednik:

Mire Mladenovski

Urednici:

Darko Benčić, Hrvoje Klasić,
Ljiljana Lazarević, Goran Miloradović,
Edin Veladić, Edin Radušić, Bojana Dujković - Blagojević

Lektura:

Milena Benini

Kompjuterska obrada:

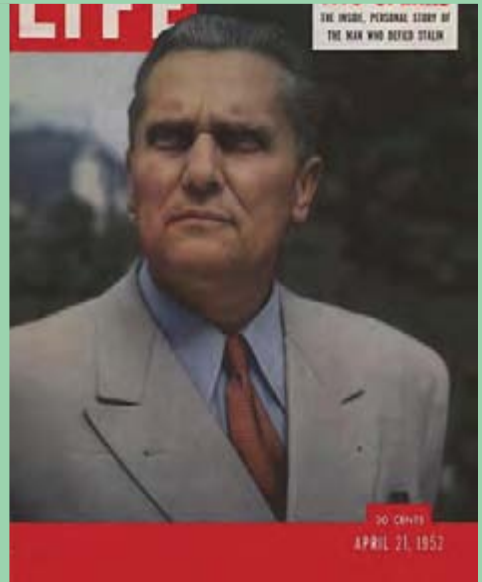
Mire Mladenovski

Tisak:

Tukan Print, Beograd

POLITIČKI ŽIVOT

VRUĆA TOČKA HLADNOG RATA: JUGOSLAVIJA

Kakav je bio položaj Jugoslavije na početku Hladnog

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Tema radionice je odnos Jugoslavije i velikih sila, od čijih interesa i utjecaja je ona ovisila, a koje su određivale okvir njezina djelovanja na povijesnoj sceni. Jugoslavenski političari nastojali su pronaći potporu moćnih država kako bi zaštitili svoje interese, a to su u različitim situacijama bile različite zemlje. *Promjene savezništava* katkad su se događale u vrlo kratkom roku, na što treba osobito ukazati učenicima. U radionici postoje tri skupine dokumenata koji kroz suprotnosti svog sadržaj pokazuju *kretanje Jugoslavije na međunarodnoj sceni*. Radionica pokazuje da su čak i europske države srednje snage i veličine, kao što je bila Jugoslavija, ovisile od konstelacije moći i situacije na međunarodnoj sceni, te da su mogle voditi samo *relativno nezavisnu* politiku. Druga važna činjenica na koju se ukazuje radionicom jest da ideološke sličnosti i razlike ne moraju pratiti i politička savezništva među državama. Ako je potrebno i moguće, učitelj treba pomoći učenicima da uoče međusobnu povezanost i uvjetovanost tema radionica br. 1. (o međunarodnom položaju Jugoslavije) i radionice br. 2.

90 minuta

VEZA SA NASTAVNIM PROGRAMOM

Radionica je namijenjena obnavljanju i utvrđivanju gradiva o poslijeratnom razdoblju, a posebno je pogodna za povezivanje međunarodnog konteksta s unutrašnjim političkim razvojem Jugoslavije. Rad s izvorima može biti motivacija

ISHOD

Na kraju sata, učenici su na primjeru pokazali i razumjeli kako se mijenjao položaj Jugoslavije ovisno o promjenama na međunarodnoj sceni.

CILJ

· **Obrazovni cilj radionice:** Da učenici shvate kako su se međunarodni položaj i politika Jugoslavije mijenjali ovisno o utjecaju velikih sila.
· **Obrazovni cilj radionice:** Da se učenici obrazuju kao aktivni sudionici građanskog društva.

SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE

analiza povijesnih izvora, izbor relevantnih podataka, izvođenje zaključaka, razvijanje kritičkog mišljenja, razvoj multiperspektivnog pristupa.

NAČIN RADA

Učitelj daje upute o načinu rada na satu. Dijeli učenike na tri skupine. Svaka skupina dobiva po dva dokumenta i politički zemljovid Europe:
1) stav Jugoslavije (dokumenti 1, 2 i 7),
2) stav Zapadnog bloka (dokumenti 3, 4 i 7) i
3) Stav Sovjetskog Saveza (dokumenti 5, 6 i 7).
Učenici trebaju *pročitati i analizirati* tekstualne povijesne izvore i s pomoću postavljenih pitanja ispuniti zadatak. Svoje *zaključke ispisuju* u obliku teza, s pomoću kojih će predstavnik skupine ostalim učenicima izložiti viđenje svoje skupine. Prva skupina izlaže jugoslavensko viđenje promjene odnosa Jugoslavije i SSSR-u. Zatim druga skupina izlaže zapadno viđenje situacije u Istočnoj Europi, osobito odnose Jugoslavija–SSSR. Na kraju treća skupina izlaže sovjetski pogled na odnose Jugoslavije i SSSR-a. Zatim svi *analiziraju* zemljovid *raspravljaju* o promjenama položaja Jugoslavije tijekom poslijeratnog razdoblja.

TIJEK SATA	<p>1. korak – davanje uputa za rad. Učitelj priopćuje: Svaka skupina treba kroz analizu dobivenih dokumenata i postavljenih pitanja stvoriti određenu sliku o političkom položaju Jugoslavije poslije Drugog svjetskog rata. Tu će sliku jedan predstavnik skupine izložiti ostalima u razredu u obliku teza.</p> <p>Zatim učitelj izlaže povijesni kontekst iz Dijela za učenike – <i>10 minuta</i>.</p> <p>2. korak: Podjela na tri skupine (stav Jugoslavije, stav Zapadnog bloka, stav Sovjetskog Saveza)</p> <p>3. korak: Analiza tekstova u skladu s pitanjima koja ih prate. – <i>30 minuta</i>.</p> <p>Svi đaci rade individualno sa dobivenim tekstovima 20 minuta, a posljednjih 10 minuta namijenjeno je usklađivanju slike i formuliranju teza.</p> <p>4. korak: Izlaganje zaključaka jednog predstavnika svake skupine prema tezama koje su zajednički napisali. – <i>25 minuta</i>.</p> <p>5. korak: Završna rasprava, namijenjena sučeljavanju stavova, argumentaciji i integraciji, koja treba sadržavati sve tri perspektive: jugoslavensku, zapadnjačku i sovjetsku – <i>20 minuta</i>.</p>
POTREBNI MATERIJAL	<ol style="list-style-type: none"> 1. skupina: Izvori za stavove Jugoslavije 2. skupina: Izvori za stavove Zapadnog bloka 3. skupina: Izvori za stavove Sovjetskog Saveza 4. sve skupine dobivaju političku kartu Europe u Hladnom ratu
PRETPOSTAVLJENO ZNANJE	<p>Poznavanje povijesti Jugoslavije i opće povijesti 20. stoljeća. (II. i IV. razred srednje škole)</p>
TEZE ZA ZAVRŠNU RASPRAVU	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Što se dogodilo s Jugoslavijom poslije Drugog svjetskog rata? ◆ Kako su na politički položaj Jugoslavije utjecali vanjski faktori? ◆ Koliko je Jugoslavija mogla utjecati na međunarodnu politiku? ◆ Znaš li za sličan primjer u tom razdoblju u Europi? ◆ Što se događalo u Europi nakon blokovske podjele svijeta?

DIO ZA UČENIKE

Povijesni kontekst: Nakon Drugog svjetskog rata u Europi su se počele postupno stvarati dvije velike političke grupacije, što je dovelo i do podjele svijeta u dva velika ideološka, politička, vojna i ekonomska bloka u drugoj polovici 20 stoljeća. To su bili *Nato savez* i *Varšavski sporazum*, a crta podjele nazivana je „*željeznom zavjesom*”. Takvo je stanje trajalo do kraja osamdesetih godina, kad je došlo do sloma Varšavskog sporazuma. Jugoslavija je kraj Drugog svjetskog rata dočekala kao saveznik Sovjetskog Saveza i zapadnih demokracija, ali su jugoslavenski komunisti bili bliži svom uzoru – Sovjetima. Zatim je 1948. godine došlo do sukoba Jugoslavije sa SSSR-om i njezina okretanja ka zapadu. Takav položaj, uz stalno balansiranje između istoka i zapada, ona je održavala sve do svoga raspada.

I skupina

Kako se mijenjala politika Jugoslavije prema Sovjetskom Savezu nakon Drugog svjetskog rata?

1.

TITOVO PISMO JOSIPU STALJINU 1944. GODINE

„Dragi Josipe Visarionoviću,

[...] Znam da Vam je jasno u kakvoj se mi teškoj situaciji nalazimo, jer se sa raznih strana pokušava mešati u naše unutrašnje stvari, a ipak moramo biti obazrivi da ne zaoštrimo odnose sa Saveznicima, čuvajući u isto vreme svoju političku i vojničku samostalnost. U tim pitanjima nam je svaka, pa i najmanja pomoć od strane SSSR vrlo dragocena. I ja Vas molim za tu pomoć.

Saveznici do sada još nisu pred nas postavili pitanje njihovog iskrcavanja na teritoriji Jugoslavije. Moram da kažem da takvo iskrcavanje nama ne bi bilo drago, jer sam uveren da će nam praviti neprilike u zemlji, zbog čega bi moglo dolaziti do raznih sukoba. [...]

Ima mnogo krupnih stvari o kojima bi ja vrlo rado lično govorio sa Vama. Ako Vi smatrate za oportuno i potrebno, ja sam spreman da početkom avgusta dođem tamo. No ne bih želio da to smatrate mojom neskromnošću, već jedino dubokom težnjom da se pre mirovnih pregovora objasne neka pitanja i zauzme po njim stav, jer smatram da je to u interesu balkanskih zemalja i Sovjetskog Saveza.

Primite izraz mog dubokog poštovanja.

5. VII 1944.

Vaš, J. B. Tito”

Muzej povijesti Jugoslavije, *Putovanja i posjete J. B. Tita*, I-3-b/566-3,4

2.

GOVOR EDVARDA KARDELJA NA SJEDNICI UN-A U NEW YORKU, 1949.

„[...] Konkretni postupci SSSR-a prema Jugoslaviji govore o tome da Vlada SSSR nije uvijek tumač suvremenih težnji pristalica mira i demokracije. Mi uvažavamo pozitivne i napredne stavove Vlade SSSR u korist mira i miroljubive suradnje među narodima, kojima smo davali i kojima ćemo davati svoju potporu, ali mi ne možemo a da istovremeno kod nje u nizu pitanja ne konstatiramo duboko razmimoilaženje između riječi i djela, što je osobito došlo do izražaja u odnosima SSSR prema FNRJ. Ne može se govoriti o nemiješanju u unutarne stvari drugih država, a istovremeno zauzimati takav stav kakav danas zauzima Vlada SSSR prema jednoj vladi nezavisne zemlje, kao što je Jugoslavija. Ne može se govoriti o miroljubivosti a istovremeno obasipati Jugoslaviju takvim prijetnjama, kako to čini Vlada SSSR. [...]“

Branko Petranović i Momčilo Zečević, *Jugoslavija 1918-1988*.

Na osnovi analize izvora i zemljovidu izvući argumente za odgovor na ključno

II skupina

Kako Zapadne velike sile vide položaj Jugoslavije nakon Drugog svjetskog rata?

3.

CHURCHILLOV GOVOR U FULTONU, MISSOURI, SAD, 5. OŽUJAK 1946. GODINE.

„[...] Od Šćećina na Baltiku do Trsta na Jadranu, željezna zavjesa pala je preko kontinenta. Iza te crte leže prijestolnice svih starih država središnje i istočne Europe. Varšava, Berlin, Prag, Beč, Budimpešta, Beograd, Bukurešt i Sofija, svi ti slavni gradovi i stanovništvo tih teritorija, moram reći, leže u sovjetskoj sferi i svi su oni podložni, na ovaj ili onaj način, ne samo sovjetskom utjecaju, već i vrlo snažnoj kontroli iz Moskve, koja se u mnogim slučajevima sve više pojačava. [...] Poljska vlada, koju kontroliraju Rusi, ohrabrena je da načini ogromne i sasvim pogrešne zahvate na račun Njemačke, i sada se odvija masovno protjerivanje milijuna Nijemaca u nezamislivim razmjerima. Komunističke partije, koje su u svim tim istočnoeuropskim državama bile vrlo male, narastaju do utjecaja i moći koji daleko prevazilaze njihovu brojnost i pokušavaju svugdje sprovesti totalitarnu kontrolu. [...]”

The speeches of Winston Churchill, London 1990., str. 303–304.

4.

IZVEJŠTAJ AMERIČKOG OTPRAVNIKA POSLOVA DRŽAVNOM SEKRETARU SAD

AMERIČKO VELEPOSLANSTVO

BEOGRAD JUGOSLAVIJA

7. srpnja 1947.

POVJERLJIVO

Štovanom Državnom sekretaru

Washington

„[...] Ukoliko ja pravilno razumijem ruski komunizam, jugoslavenski komunizam već sada pokazuje znakove odstupanja od ruskog, usprkos svome položaju ljubimca i osnovne sličnosti rase i političke tradicije. [...] Premda partizani u velikoj mjeri nadahnjuju i vode komunisti, oni ipak predstavljaju jednu vrlo heterogenu skupinu. Među njima postoje jasne razlike mišljenja, premda su vrlo diskretne. Vjerojatnije je da će učinkovita opozicija sovjetskoj dominaciji doći iz partizanskih redova, nego iz redova opozicije. Neizbježni su sukobi interesa s Rusijom, a snažni nacionalizam ove zemlje mogao bi odigrati odlučujuću ulogu kad bi se pojavila neka akutna situacija. [...]”

John M. Cabot
otpravnik poslova “

Muzej povijesti Jugoslavije, *Putovanja i posete J. B. Tita*, I-3-b/759-5

Na osnovi analize izvora i zemljovida izvući argumente za odgovor na ključno

III skupina

Kako se mijenjala politika Sovjetskog Saveza prema Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata?

5.

PRIOPĆENJE INFORMACIJSKOG BIROA KOMUNISTIČKIH PARTIJA O STANJU U JUGOSLAVIJI 1949. GODINE

„[...] Ako je savetovanje Informacionog biroa Kompartija u junu 1948. godine konstatovalo prelazak klike Tito-Ranković od demokracije i socijalizma na buržoaski nacionalizam, to se za vrijeme proteklo nakon tog savetovanja Informbiroa završio prelaz te klike od buržoaskog nacionalizma na fašizam i otvoreno izdajstvo nacionalnih interesa Jugoslavije. Događaji su u poslednje vrijeme pokazali da se jugoslovenska Vlada nalazi u potpunoj zavisnosti od inostranih imperijalističkih krugova i da se pretvorila u oruđe njihove agresivne politike, što je dovelo do likvidacije samostalnosti i nezavisnosti jugoslovenske republike. CK Kompartije i Vlada Jugoslavije potpuno su se udružili s imperijalističkim krugovima protiv celog tabora socijalizma i demokracije, protiv komunističkih partija celog svijeta, protiv zemalja narodne demokracije i SSSR. [...]”

Branko Petranović i Momčilo Zečević, *Jugoslavija 1918-1988*.

6.

OBRAĆANJE NIKITE HRUŠČOVA JUGOSLAVENSKOM RUKOVODSTVU U BEOGRADU 1955. GODINE

„Dragi druže Tito,
Dragi drugovi, članovi vlade i rukovoditelji Saveza komunista Jugoslavije. Dragi drugovi i građani,
[...] Narodi naših zemalja vezani su sponama starog bratskog prijateljstva i zajedničke borbe protiv zajedničkog neprijatelja. [...] Međutim, kasnije su ovi dobri odnosi bili narušeni. Mi iskreno žalimo ono što se dogodilo i odlučno odbijamo sve ono što se nagomilalo u tom razdoblju [tj. 1948–1955]. Mi sa svoje strane, bez ikakve sumnje u ovo ubrajamo provokatorsku ulogu koju su u odnosima između Jugoslavije i SSSR odigrali sada otkriveni neprijatelji naroda Berija, Abakumov i drugi. Mi smo temeljito proučili materijale na kojima su se zasnivale teške optužbe i uvrede koje su u ono vrijeme bile uperene protiv rukovoditelja Jugoslavije. Činjenice govore da su ove materijale fabricirali neprijatelji naroda, prezreni agenti imperijalizma, koji su se na prijevaru uvukli u redove naše Partije. Mi smo duboko uvjereni da je razdoblje pogoršanja naših odnosa ostalo daleko za nama. S naše strane, mi smo spremni učiniti što je potrebno kako bismo odstranili sve prepreke koje smetaju potpunoj normalizaciji odnosa između naših država [...]”

Luburić, Radojica, *Pomirenje Jugoslavije i SSSR-a 1953–1955*.

Na osnovi analize izvora i zemljovidna izvući argumente za odgovor na ključno

ZEMLJOVID EUROPE TIJEKOM HLADNOG RATA

The Penguin Atlas of World History, vol. 2, From the French Revolution to the Present, London, prvo izdanje 1978., 10. izd., str. 230.

1. Što na osnovi ovog zemljovida možeš zaključiti o položaju Jugoslavije u odnosu na „željeznu zavjesu“?
2. Kako tumačiš različitu boju petokrake zvijezde na zemljovidu Jugoslavije i drugih socijalističkih zemalja?

POČETAK ILI KRAJ DEMOKRACIJE?

Kakvo je bilo shvaćanje demokracije u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

90 minuta

Tema radionice je formiranje političkog poretka socijalističke Jugoslavije, kada su se iskazala različita viđenja i tumačenja pojma „demokracija”. Radionicom se želi pokazati da izraz „demokracija“ (kao i mnogi drugi termini) nema isto značenje u raznim okolnostima i za različite povijesne aktere. Jedna skupina korištenih izvora pokazuje stavove jugoslavenskih komunista, druga jugoslavenskih građanskih političara, a treća poglede međunarodnih čimbenika na stanje u Jugoslaviji. **Komunisti** su koristili izraz „**narodna demokracija**” i smatrali da istinsku demokraciju predstavlja jedino vlast koju vrši njihova partija kao pobjednica građanskog rata i jedini politički predstavnik svih „radnika, seljaka i poštene inteligencije“. **Građanski političari** koristili su izraz „**parlamentarna demokracija**” i vjerovali da jedino višestranački izborni sistem ravnopravnih političkih konkurenata može pružiti doista legitimnu vlast, koja će predstavljati sve društvene slojeve i sve građane s pravom glasa. **Strani državnici**, koji su podržavali različite političke aktere u Jugoslaviji, komentirali su i procjenjivali situaciju i usklađivali svoju politiku sa stanjem u Jugoslaviji, te njihovi stavovi dodatno osvjetljavaju situaciju u zemlji. Ukoliko je potrebno i moguće, učitelj treba pomoći učenicima da uoče međusobnu povezanost i uvjetovanost tema radionica br. 1. (o međunarodnom položaju Jugoslavije) i radionice br. 2. (o

VEZA SA NASTAVNIM PROGRAMOM

Radionica je namijenjena obnavljanju i utvrđivanju gradiva o poslijeratnom razdoblju, a posebno je pogodna za povezivanje međunarodnog konteksta s unutrašnjim političkim razvojem Jugoslavije. Rad s izvorima može učenike

ISHOD

Na kraju sata učenici su na primjeru pokazali i razumjeli da su postojala različita shvaćanja demokracije političkih aktera koji su živjeli u Jugoslaviji.

CILJ

Spoznajni cilj radionice: Da učenici razumiju kako su postojala različita shvaćanja demokracije političkih aktera koji su živjeli u Jugoslaviji.

Odgojni cilj radionice: Da se učenici, kroz raspravu o tome što demokracija treba biti, odgajaju kao politički zainteresirani građani.

SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE

Analiza povijesnih izvora, odabir relevantnih podataka, izvođenje zaključaka, razvijanje kritičkog mišljenja, razvoj multiperspektivnog pristupa.

NAČIN RADA

Učenike podijeliti na tri skupine. Svakoj skupini dati po dva dokumenta i rezultate izbora:

1) stavovi komunista (dokumenti 1, 2 i 7);

2) stavovi građanskih političara (dokumenti 3, 4 i 7); i stranih državnika (dokumenti 5, 6 i 7).

Učenici trebaju **pročitati** i **analizirati** tekstualne povijesne izvore i uz pomoć pitanja koja su im dana ispune zadatak. Svoje **zaključke ispisuju** u obliku teza, pomoću kojih će predstavnik skupine ostalim učenicima izložiti viđenje svoje skupine. Najprije izlaže prva skupina, potom druga skupina. Njihovi će stavovi biti u mnogo čemu oprečni, a budući da su oni politički protivnici, puno povjerenje neće se moći pokloniti ni jednoj strani. Izlaganje treće skupine dat će dodatne

informacije pomoću kojih treba sklopiti cjelovitiju sliku. Potom svi **analiziraju** tablicu s rezultatima izbora i **raspravljaju** o političkoj situaciji u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata i povijesnom sadržaju termina „demokracija”.

TIJEK SATI | **1. korak** – davanje uputa za rad. Učitelj priopćuje: Svaka skupina treba na osnovi analize dobivenih dokumenata i danih pitanja stvoriti određenu sliku o političkoj situaciji u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata. Tu sliku će ostalima u razredu u obliku teza izložiti jedan predstavnik skupine.
Potom učitelj izlaže povijesni kontekst iz Dijela za učenike – **10 minuta**.
2. korak: Podjela na skupine: 1) komunisti, 2) građanski političari, 3) strani državnici. – **5 minuta**.
3. korak: Analiza tekstova u skladu s pitanjima koja ih prate. – **30 minuta**.
Svi đaci rade 20 minuta individualno s dobivenim tekstovima, a posljednjih 10 minuta je namijenjeno usklađivanju slike i formuliranju teza.
4. korak: Izlaganje zaključaka jednog predstavnika svake skupine na osnovi teza koje su zajednički napisali. – **25 minuta**.
5. korak: Završna rasprava, namijenjena sučeljavanju stavova, argumentaciji i integraciji, koja treba sadržavati sve tri perspektive: komunističku, građansku i

POTREBNI MATERIJAL | 1. Izvori za stavove komunista
2. Izvori za stavove građanskih demokrata
3. Izvori za stavove inozemnih čimbenika
4. Rezultati izbora 1945. godine

PRETPOSTAVLJENO ZNANJE | Poznavanje povijesti Jugoslavije i opće povijesti 20. stoljeća. (II. i IV. razred srednje škole)

TEZE ZA ZAVRŠNU RASPRAVU | Kakve su bile sličnosti i razlike u shvaćanju demokracije komunista, građanskih demokrata i zapadnih političara?
Je li političko uređenje Jugoslavije bilo povezano sa međunarodnim okolnostima? Na koji način?
Je li, po tvom mišljenju, Jugoslavija mogla postojati kao parlamentarna demokracija? Obrazloži.

DIO ZA UČENIKE

Povijesni kontekst: Nakon Drugog svjetskog rata Jugoslavija je obnovljena kao “demokratska federativna republika”. Postojale su dvije osnovne političke grupacije koje su željele vladati:

1) **komunisti** koje je predstavljao maršal Josip Broz Tito i koji su raspolagali vojnom silom, jedinstvenom i masovnom Komunističkom partijom, ugledom osloboditelja od okupatora i podrškom saveznika, a posebno SSSR-a;

2) **građanski političari** koje je predstavljao politički emigrant, mladi kralj Petar II Karađorđević, a koji su bili nejedinstveni, nisu raspolagali efektivnom silom i imali su reputaciju međusobno zavađenih bjegunaca iz okupirane zemlje, koje su podržavali saveznici, a posebno Velika Britanija i SAD.

Sile pobjednice nastojale su svijet urediti u skladu sa svojim potrebama, i to tako da to uređenje bude održivo na duži rok. Težile su obnoviti Jugoslaviju, tako da ona bude stabilna i jedinstvena zemlja koja će moći ispunjavati međunarodne obveze, i to na najbrži i najjeftiniji način. Osobito im je bilo u interesu ukloniti svaku mogućnost

Tablica je stvorena na osnovi službenih rezultata prvih poslijeratnih izbora (*Službeni list, br. 92/1945*). Tijekom pregovora oko načina glasanja komunisti su se izborili da nastupaju u sklopu šire liste, koja se zvala „lista Narodnog fronta”, na kojoj su, osim njih, bili zastupljeni i predstavnici lijevih građanskih stranaka. Opoziciju njima je predstavljala „kutija bez liste”, gdje su glasovali oni koji su bili protiv „listi Narodnog fronta”, što je praktično značilo za emigrantske političke stranke i kralja Petra II Karađorđevića. Glasalo se spuštanjem gumene kuglice u jednu ili drugu kutiju. Izbori su bili praćeni zastrašivanjem građana, pritiskom na birače i nepoštenim zbrajanjem glasova koje je vršila nova, revolucionarna vlast.

7.

PREGLED IZBORNIH REZULTATA PO FEDERALNIM JEDINICAMA I AUTONOMNIM OBLASTIMA JUGOSLAVIJE 1945. GODINE

federalna jedinica (autonomna oblast)	glasalo zakomuniste	glasalo za građanske političare
	%	%
SRBIJA	88,59	11,41
VOJVODINA	85,90	14,60
KOSOVO I METOHIJA	96,78	3,22
HRVATSKA	91,52	8,48
SLOVENIJA	83,25	16,75
BOSNA I HERCEGOVINA	95,21	4,79
MAKEDONIJA	95,85	4,15
CRNA GORA	97,93	2,07

Tablica je složena na osnovi rezultata izbora u: *Službeni list, br. 92/1945*.

Usporedi rezultate prvih izbora 1945. godine s izvorima i procjenama podrške komunistima u narodu koje su dali sami komunisti, građanski demokrati i zapadni promatrači. Jesu li predviđanja bila realna?

I skupina

Kako su demokraciju shvaćali jugoslavenski komunisti?

1.

KOMUNISTI O SVOME SHVAĆANJU DEMOKRACIJE 1945 I 1947.

„Ja mislim da mi nemamo prava pred našim narodima, koji su dali toliko žrtava i života u ovome ratu za slobodu i ravnopravnost, da mi danas njima kažemo: Braćo, vi ste se borili, vi ste krvarili, ali sad te vaše žrtve više ne dolaze u obzir, one nemaju nikakve cene, sada će tek kuglica* odlučiti o tome da li ćete biti ravnopravni ili nećete biti ravnopravni. Onaj koji tako postavlja stvar, taj po mom mišljenju želi smutnju u Jugoslaviji, taj ne želi poredak i mir. Da li takav zahtev naših naroda da ulaze u Konstituantu kao ravnopravni narodi i da o svemu kao ravnopravni narodi odlučuju, da li to znači kršenje suvereniteta Ustavotvorne skupštine? Ja mislim da ne znači.“

Govor Edvarda Kardelja iz 1945. godine u: Branko Petranović i Momčilo Zečević, Jugoslavija 1918-1988. Tematska zbirka dokumenata, Beograd 1988, str. 765.

„Novo društveno uređenje u našoj zemlji zahtijeva i novi oblik političkog života. Mnogobrojne i heterogene po svojim shvaćanjima, političke partije predstavljale bi u našoj zemlji najveću smetnju za brz i trajan razvitak naše zemlje. Ne samo politička nego i ekonomska struktura naše zemlje isključuje mogućnost postojanja mnogih političkih partija, sa starim programima i starim shvaćanjima. Jedinstven ekonomski program zahtijeva i političko jedinstvo. Zamislimo sebi ovakvu sliku: svršili smo rat, treba prijeći na izgradnju zemlje, ... a imamo razne partije na čelu. Jedan kaže: ne treba najprije graditi ovaj most, već onaj drugi. Drugi će kazati: zašto se daje više pomoći, recimo Bosni, Lici, Crnoj Gori nego nekoj drugoj republici?... kazali bi: što će nama industrijalizacija, elektrifikacija..., neka svaki seljak radi kako zna i može ... To bi naše snage paraliziralo...”

Titov govor na II. kongresu Narodnog fronta Jugoslavije 27. IX 1947.

2.

SURADNJA KOMUNISTA I NEKIH GRAĐANSKIH POLITIČARA NA USPOSTAVLJANJU NOVOG POLITIČKOG STANJA U JUGOSLAVIJI 1945.

(...) Vojnički i policijski mi smo bili dovoljno snažni i samopouzdana, ali naša baza u narodu, osobito u srednjim slojevima, bila je preuska i neobjelana. (...) Najveći dio rada na tome pao je na Kardelja. Ali i ja sam bio zadužen da s pristalicama Narodnog fronta, republikancima i agrarcima, izradim zajedničku platformu. (...) u cjelini su se rasprave i iznalaženja formulacija odvijali s uvažavanjem, pa i s prijateljstvom. Jedini “incident” je izbio s predstavnikom jedne, ne baš značajne, skupine intelektualaca. Izazvan nečim, on je nervozno uzviknuo: Mi nismo ravnopravni! Mi tražimo ravnopravnost! – To je pak izazvalo mene, pa sam dobacio: Pa i niste ravnopravni! Ne možete ni biti. Iza nas komunisti stoje pedeset divizija i jedan strašni rat, a vi ste samo jedna skupina. Vi pogrešno shvaćate ravnopravnost! Ne radi se o istjerivanju ravnopravnosti nego o sporazumijevanju. – Svi su na to šutjeli, čak i čika Jaša*, jedino se Dragoljub Jovanović smješkao sa samosvjesnom ironijom. (...)

* građanski političar Jaša Prodanović

Dilas, Milovan, Vlast, London 1983, str. 11–12.

1. Na osnovi analize izvora i podataka iz tablice izvući argumente za odgovor na ključno pitanje.
2. Pripremite odgovor na pitanje ispod tablice.

II skupina

Kako su demokraciju shvaćali jugoslavenski građanski političari?

3.

MEMORANDUM GRAĐANSKIH POLITIČARA JUGOSLAVIJE U LONDONU UPUĆEN MINISTRIMA VANJSKIH POSLOVA PET VELIKIH SILA (V. Britanije, SAD, SSSR, Francuske i Kine)

(...) Mi duboko žalimo što smo prinuđeni da izjavimo da je jedna Vlada, dovedena na vlast moralnom, materijalnom i vojnom pomoći naših Velikih Saveznika, zavela u našoj zemlji režim koji nema ničeg zajedničkog sa demokracijom i slobodom ni u svojoj političkoj ni u svojoj državnoj organizaciji. Taj režim potpuno je podvlašćen jednoj stranci, komunističkoj, tj. jednoj neznatnoj manjini i njenoj oružanoj sili: njenoj političkoj policiji i njenoj političkoj vojsci nazvanoj danas "Jugoslavenska armija". Ta mala stranka, naslonjena na svoju oružanu političku silu, pokušava sada da primeni svoj sopstveni program, u jednom pogledu odmah, u drugom pak po brzim etapama. Politički dio njenog programa, i najvažniji u istom mah, jer čini potpuni uslov svemu, potpuno je ostvaren: diktatura kao vladavinsko sredstvo u potpunosti je zavedena (...) Sve njene ekonomske mere, razarujući i uništavajući namerno ceo privredni život zemlje, imaju isti cilj, i njihov prvi rezultat biće pad životnog standarda naroda, čineći svakog zavisnim od Vlade za svoju zaradu, a od tajne policije OZNA za svoju ličnu slobodu, i s jednim Izbornim zakonom koji daje Komunističkoj stranci i njenoj Vladi vlast da odabira ne samo kandidate nego i birače, nema nikakve sumnje kakav će biti rezultat izbora, ako se dopusti da se oni održe pod ovakvim prilikama. Rezultat će biti 100% za stranku na vlasti. (...)

Dr Vlatko Maček, predsednik Hrvatske seljačke stranke, sada u Parizu; **Dr Živko Topalović**, predsednik Socijalističke stranke, sada u Rimu; **Adam Pribičević**, počasni predsednik Samostalne demokratske stranke, sada u Rimu; **Dr Miha Krek**, predsednik Slovenske ljudske stranke, sada u Rimu; (...) **Slobodan Jovanović**, pređašnji predsednik koncentracione Vlade u Londonu; **Jovan Banjanin**, potpredsednik Jugoslavenske nacionalne stranke; **Većeslav Vilder**, predsednik izvršnog odbora Samostalne demokratske stranke; **Dr Milan Gavrilović**, predsednik Srpske zemljoradničke stranke; **Radoje L. Knežević**, član izvršnog odbora Demokratske stranke; **K. Lj. Miletić**, član izvršnog odbora

4.

SURADNJA KOMUNISTA I NEKIH GRAĐANSKIH POLITIČARA NA USPOSTAVLJANJU NOVOG POLITIČKOG STANJA U JUGOSLAVIJI 1945.

(...) Vojnički i policijski mi smo bili dovoljno snažni i samopouzđani, ali naša baza u narodu, osobito u srednjim slojevima, bila je preuska i neobjeljana. (...) Najveći dio rada na tome pao je na Kardelja. Ali i ja sam bio zadužen da s pristalicama Narodnog fronta, republikancima i agrarcima, izradim zajedničku platformu. (...) u cjelini su se rasprave i iznalaženja formulacija odvijali s uvažavanjem, pa i s prijateljstvom. Jedini "incident" je izbio s predstavnikom jedne, ne baš značajne, skupine intelektualaca. Izazvan nečim, on je nervozno uzviknuo: Mi nismo ravnopravni! Mi tražimo ravnopravnost! – To je pak izazvalo mene, pa sam dobacio: Pa i niste ravnopravni! Ne možete ni biti. Iza nas komunista stoji pedeset divizija i jedan strašni rat, a vi ste samo jedna skupina. Vi pogrešno shvaćate ravnopravnost! Ne radi se o istjerivanju ravnopravnosti nego o sporazumijevanju. – Svi su na to šutjeli, čak i čika Jaša*, jedino se Dragoljub Jovanović smješкао sa samosvjesnom ironijom. (...)"

Dilas, Milovan, Vlast, London 1983, str. 11–12.

1. Na osnovi analize izvora i podataka iz tablice izvući argumente za odgovor na ključno pitanje.
2. Pripremite odgovor na pitanje ispod tablice.

III skupina

Kako su demokraciju u Jugoslaviji vidjeli predstavnici zapadnih zemalja?

5.

ZAPISNIK S KONFERENCIJE SILA POBJEDNICA U DRUGOM SVJETSKOM RATU, Potsdam 1945.

„(...) Idu: Sljedeće pitanje – o Jugoslaviji. (...) Treba obratiti pozornost na to da smo mi postigli suglasnost u odnosu na Jugoslaviju na Krimskoj konferenciji bez prisutnosti jugoslavenskih predstavnika.

Staljin: Sada je to saveznička država, u kojoj je uspostavljena legitimna vlast. Ne treba sada rješavati ta pitanja bez sudjelovanja predstavnika Jugoslavije. (...)

Truman: Mislite li ozbiljno da ih pozovemo ovamo? Mislim da bi to bilo nezgodno.

Churchill: Mi smo stavili svoje potpise pod dogovor na Krimskoj konferenciji, a sada vidimo da se ta deklaracija u Jugoslaviji ne ispunjava: nema izbornog zakona, skupština nije proširena, pravna procedura nije uspostavljena, Titova administracija vrši kontrolu uz pomoć svoje političke policije, tisak se također kontrolira, kao i u nekim fašističkim zemljama. (...)

Staljin: (...) Vidite, podaci koje je sada iznio g. Churchill, u vezi s narušavanjem nekih rješenja Krimске konferencije, ti podaci su, na osnovi naših izvora, nepoznati.

Truman: Ako budemo razmatrali političke žalbe na koga god, samo ćemo uzalud traćiti vrijeme. Ako budemo ovamo zvali Tita, Franka, ili druge državnike, to neće dovesti ni do čega dobrog. (...)

Staljin: Tu ste u pravu. (...)

6.

AMERIČKO VIĐENJE POLITIČKE SITUACIJE U JUGOSLAVIJI 1947.

AMERIČKO VELEPOSLANSTVO, BEOGRAD, JUGOSLAVIJA

7. srpanj 1947, POVJERLJIVO

Štovanom Državnom sekretaru, Washington

„ (...) Komunizam ima velikih slabosti: zasnivajući svoju doktrinu na materijalizmu, držeći da cilj opravdava sredstva, ma kako mučna ona bila, gazi spontanu težnju čovječanstva za slobodom (dodajmo uz to igru s drugom velikom težnjom – sigurnošću). (...) Vrlo je opasno odviše uopćavati do koje mjere sadašnja vlada uživa podršku naroda, ili je ne uživa. Proračuni koji kruže, da je 85–95 % naroda protiv vlade, očigledno su samo nagađanja. (...) Moje je osobno mišljenje da široke mase, premda su skeptične i nezadovoljne, ipak nisu ogorčene protiv vlade. Zašto bi bile? S iznimkom takvih postupaka kao što je državna kontrola ili otkup žita ništa im nije teže nego što im je bilo pod ranijim režimima. (...) Ne smiju se zajedljivi napadi bivših političkih vođa i kozmopolitičke klike, koja je najviše bila pogođena preokretom, uzimati kao glas naroda. Čak i ako pretpostavimo da je velika većina Jugoslavena protiv komunizma, ne znači da bi bio veći broj onih Jugoslavena koji bi riskirali život zato da ga obore, nego li onih koji bi ga branili. (...)

1. Na osnovi analize izvora i podataka iz tablice izvući argumente za odgovor na ključno pitanje.

2. Pripremite odgovor na pitanje ispod tablice.

RADNI LOGORI I NAKON RATA!

Može li skupina biti kriva zbog zločina pojedinaca?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Temeljna ideja radionice bilo je pitanje kolektivizacije krivnje, koje se moglo odraditi na pitanju progona Folksdojčera. U Jugoslaviji nakon rata sličnu su sudbinu doživjeli i Talijani i Mađari, ali na primjeru jedne nacionalne manjine može se istovremeno obraditi pitanje kolektivne krivnje i prikazati dosad manje poznat početak "Druge" Jugoslavije. Stoga ova radionica može biti dobra nadopuna predviđenom gradivu, ali više od toga je odgojna funkcija same radionice.

45 minuta

Predviđeno vrijeme trajanja radionice je 45 minuta, kako bi se ta radionica mogla održati u sklopu jednog nastavnog sata. Radionica je planirana za skupinu do 30-tak sudionika. Sudionici bi morali imati znanja o Drugom svjetskom ratu u Jugoslaviji.

Svi materijali potrebni za radionicu priloženi su na kraju koje bi voditelj radionice trebao samo umnožiti i pripremiti za rad. Najveći dio materijala je preuzet iz

ISHODI

...ove radionice su: usvajanje novih znanja o prvim godinama postojanja nove Jugoslavije, usvajanje novih znanja o stradanjima Nijemaca u Jugoslaviji nakon rata, razvijanje kritičkog razmišljanja, rad na izvorima, upoznavanje novih vještina povijesnog istraživanja (intervju), vježbanje timskog rada, razvijanje empatije sa stradanjima ljudi te negativnog stava prema kolektivizaciji krivnje.

CILJ

...radionice je sudionike upoznati s počecima nove Jugoslavije u kojima se svima građanima, narodima i narodnostima obećavalo nacionalno i socijalno oslobođenje, ili istovremeno upoznati sa stradanjem Nijemaca u Jugoslaviji neposredno nakon rata. Cilj radionice je pokrenuti pitanja kolektivizacije krivnje.

ARTIKULACIJA SATA

• U uvodnom dijelu sata trebalo bi sve sudionike upoznati s ciljem radionice i objasniti im tko su Folksdojčeri. (5 min)

• Sve sudionike treba podijeliti u tri skupine i svakoj skupini dati materijale i zadatke (15 do 20 min).

Prva skupina bi dobila tekst Deklaracije ZAVNOH-a o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske, tekst o brojčanim pokazateljima stradanja Folksdojčera u Jugoslaviji, kartu područja u Jugoslaviji gdje su živjeli Folksdojčeri i logora stradanja Folksdojčera, službene dokumente AVNOJ-a i Ministarstva unutrašnjih poslova Federalne Države Hrvatske o konfiskaciji imovine i repatrijaciji Folksdojčera (prilog 1, 2, 3, 4 i 6). Zadatak za prvu skupinu je odgovoriti na pitanja i pripremiti kratko izlaganje učinjenog. Zadaci su:

1.) *Pokušajte na osnovi materijala koje ste dobili objasniti što je trebalo značiti socijalno i nacionalno oslobođenje naroda u Jugoslaviji!*

2.) *Jesu li se zajamčena prava odnosila na sve? Objasnite!*

3.) *Raspravite unutar skupine o pitanju kolektivizacije krivnje!*

Druga skupina bi dobila kartu područja u Jugoslaviji gdje su živjeli Folksdojčeri i raspored logora, njihovog stradanja, tekst o brojčanim pokazateljima stradanja

Folksdojčera u Jugoslaviji, sliku protjerivanja i službene dokumente AVNOJ-a i Ministarstva unutrašnjih poslova Federalne Države Hrvatske o konfiskaciji imovine i repatrijaciji Folsdojčera (prilog 2, 3, 4, 5 i 6). Zadatak je skupine na osnovi izvora pripremiti se za intervju s Folksdojčerima koji su preživjeli logore, deportacije iz Jugoslavije. Kao mladi istraživači, povjesničari sudionici skupine bi u razgovoru s Folksdojčerima (koje će odglumiti članovi treće skupine) trebali saznati što više o njihovoj sudbini u Jugoslaviji nakon rata! Sudionicima druge skupine bi trebalo dati sugestije što bi mogli pitati preživjele Folksdojčere ili što bi od njih mogli najbolje saznati o njihovoj sudbini.

Treća skupina bi dobila nekoliko pismenih svjedočanstva preživjelih Folksdojčera (prilozi 7, 8, 9, 10, 11 i 12). Sudionici te skupine trebali bi se pripremiti da odglume Folksdojčere koji su prošli tragediju u životu i da odrade intervju s mladim povjesničarima

• Nakon što se skupine pripreme, prvo bi izlagala 1. skupina, a potom bi uslijedio intervju između sudionika 2. i 3. skupine. (15-20 min)

DIO ZA UČENIKE

Kontekstualizacija

Cilj je radionice upoznati se sa progonima oko 170 000 i stradanjem oko 60 000 Folksdojčera (pripadnika njemačke manjine) u Jugoslaviji neposredno nakon rata. Jugoslavija nije bila iznimka. Nijemci su sličnu sudbinu doživjeli u cijeloj istočnoj Europi. Sličnu sudbinu su doživjeli i Talijani u Jugoslaviji.

Velika većina Folksdojčera naseljavana je planskom kolonizacijom u 18. stoljeću, koju su poticali habsburški vladari u skladu s idejama kameralizma i fiziokratizma. Njihovim doseljavanjem trebala su se napučiti nenastanjena područja, te potaknuti razvoj poljoprivrede i obrta. Slomom Habsburške monarhije nakon Prvog svjetskog rata Nijemci su u novonastaloj državi Jugoslaviji postali nacionalna manjina. U vrijeme Drugog svjetskog rata pripadnici njemačke nacionalne manjine podijelili su se kao i mnogi drugi na prostoru Jugoslavije – jedni su se stavili u službu nacizma, drugi su pristupili antifašističkom pokretu, a treći su pokušali samo preživljavati u nemirnim vremenima.

Zadaci za 1. skupinu

Narodnooslobodilačka borba se vodila pod parolama nacionalnog i socijalnog oslobođenja naroda u Jugoslaviji.

1. Pokušajte na osnovi materijala koje ste dobili objasniti što je trebalo značiti to socijalno i nacionalno oslobođenje!
2. Jesu li se zajamčena prava odnosila na sve? Objasnite!
3. Raspravite unutar skupine o pitanju kolektivizacije krivnje!
4. Pripremite se za kratko izlaganje svega što je učinjeno unutar skupine!

Zadaci za 2. skupinu

Na osnovi izvora pripremite se za intervju s trećom skupinom, koja će odglumiti Folksdojčere koji su preživjeli logore, deportacije iz Jugoslavije... Pokušajte, kao mladi istraživači, povjesničari u razgovoru s Folksdojčerima saznati što više o njihovim sudbinama u Jugoslaviji nakon rata!

Zadaci za 3. skupinu

Pročitajte svjedočanstava Folksdojčera koji su preživjeli deportacije, logore... u Jugoslaviji i pokušajte se pripremiti za intervju. Odglumite Folksdojčere koje će intervjuirati druga skupina. Mladi povjesničari, istraživači htjet će što detaljnije saznati o vašim stradanjima.

Imajte na umu: vi sada imate oko 80 godina, pa i više!

PRILOG 1

DEKLARACIJA O OSNOVNIM PRAVIMA NARODA I GRAĐANA DEMOKRATSKE HRVATSKE, donesena na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a u Topuskom 9. svibnja 1944.

1. Hrvatski i srpski narod u Hrvatskoj potpuno su ravnopravni. Nacionalnim manjinama u Hrvatskoj osigurat će se sva prava na nacionalni život.
2. Svi građani federalne države Hrvatske jednaki su i ravnopravni pred zakonom bez obzira na narodnost, rasu i vjeroispovijest.
3. Žene uživaju sva prava jednako kao i muškarci.
4. Svakom građaninu zajamčena je sigurnost ličnosti i imovine. Zajamčeno je pravo vlasništva i privatna inicijativa u gospodarskom životu.
5. Svim građanima zajamčena je sloboda vjeroispovijesti i sloboda savjesti.

PRILOG 2

ODLUKA AVNOJ-a (21.studenog 1944) O PRIJELAZU U DRŽAVNO VLASNIŠTVO NEPRIJATELJSKE IMOVINE, O DRŽAVNOJ UPRAVI NAD IMOVINOM NEPRISUTNIH OSOBA

Član 1.

Danom stupanja na snagu ove Odluke prelazi u državno vlasništvo:

- ♦ sva imovina Njemačkog Rajha i njegovih državljana koja se nalazi na teritoriju Jugoslavije
- ♦ sva imovina osoba njemačke narodnosti, osim Nijemaca koji su se borili u redovima Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije ili su podanici neutralnih država, a nisu se držali neprijateljski za vrijeme okupacije;
- ♦ sva imovina ratnih zločinaca i njihovih pomagača, bez obzira na njihovo državljanstvo, i bez obzira na državljanstvo, imovina svake osobe koja je presudom građanskih ili vojnih sudova osuđena na gubitak imovine u korist države.

Imovina jugoslovenskih državljana pada u tom slučaju pod udar ove Odluke, bez obzira da li se nalazi u zemlji, ili inozemstvu.

Član 5.

Cilj postavljanja sve podržavljene ili sekvestirane imovine pod udar i nadzor Državne uprave narodnih dobara jeste maksimalno iskorištavanje te imovine za plansku proizvodnju radi što bržeg i što uspješnijeg dobivanja pobjede u oslobodilačkom ratu i za stvaranje uvjeta za uspješnu ekonomsku obnovu i izgradnju Jugoslavije kao cjeline i svih njenih federalnih jedinica (...)

*Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije, god. 1, br 2, Beograd, 6. veljače 1945., str., 13-14.;
Izvor preuzet iz knjige: Vladimir Geiger, Folksdojčeri pod teretom kolektivne krivnje, Osijek 2002., 56.*

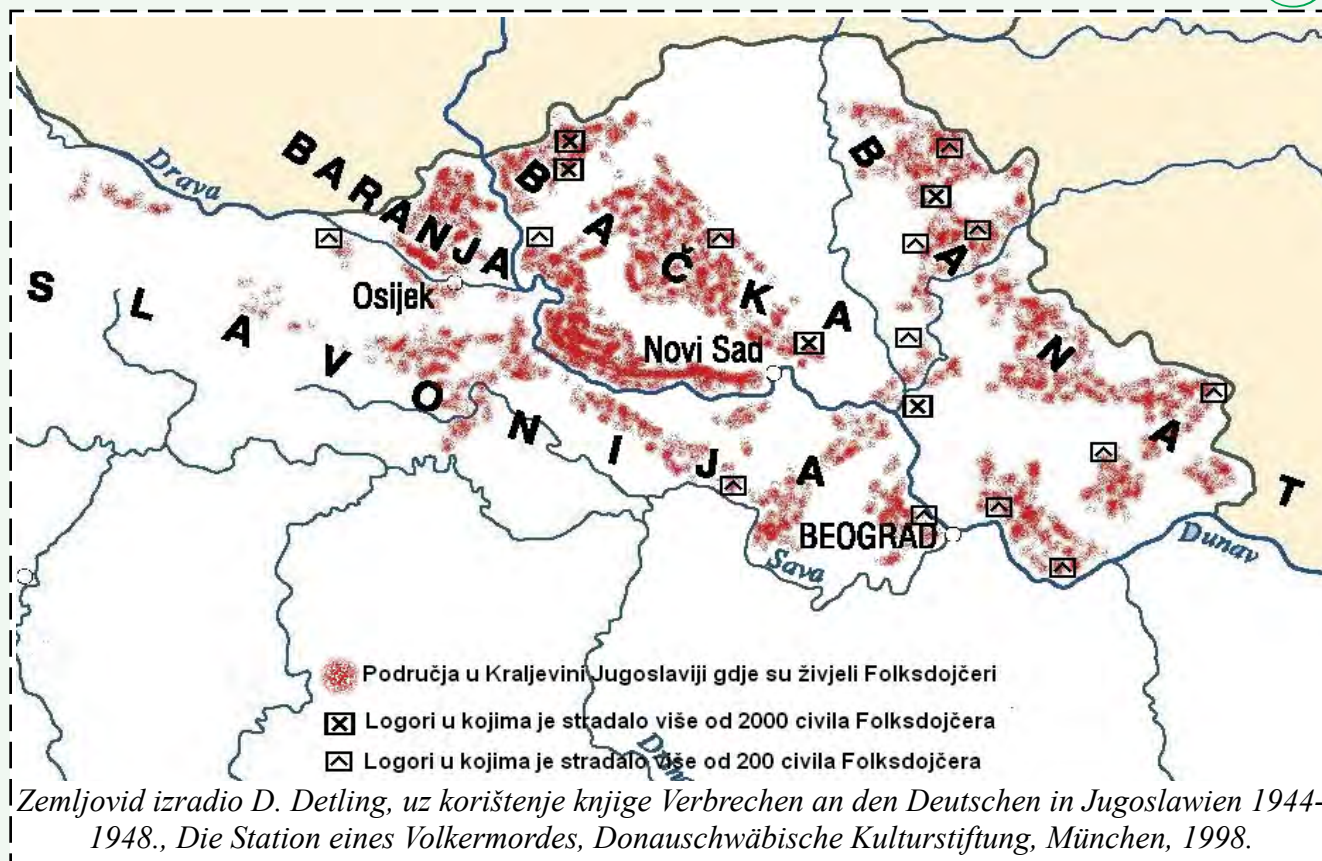
PRILOG 3

STRADANJE NJEMAČKOG CIVILNOG STANOVNIŠTVA U JUGOSLAVIJI OD STRANE TITOVA REŽIMA U RAZDOBLJU OD 1941. DO 1948.

Od oko **540 000** Nijemaca koliko ih je živjelo u Jugoslaviji do 1941. godine, oko **95 000** njih našlo se u sklopu njemačkih, mađarskih i hrvatskih vojnih jedinica, a oko **245 000** Nijemaca je evakuirano u Njemačku prije nego je Jugoslavija obnovljena pod Titovim režimom. U razdoblju od listopada 1944. do travnja 1945. oko **200 000** preostalih Nijemaca potpalo je pod kontrolu Titova režima. S iznimkom od oko 8000 ljudi, oko **170 000** preostalih etničkih njemačkih civila (od djece do starijih osoba) u razdoblju od 1945. do 1948. godine, bilo je otjerano u logore, gdje je oko **51 000** žena, djece i staraca podleglo bolestima, gladi, drugim nedaćama. Od ukupno oko 64 000 žrtava u razdoblju od 1941. do 1948., oko 40 000 je dokumentirano imenom i prezimenom.

*Verbrechen an den Deutschen in Jugoslawien 1944-1948., Die Station eines Volkermordes,
Donauschwäbische Kulturstiftung, München, 1998.; podatke preveo Denis Detling*

TRANSPORT FOLKSDOJČERA PROTJERANIH IZ JUGOSLAVIJE U AUSTRIJU, LJETO 1945.

slika preuzeta iz knjige Vladimir Geiger, *Nestanak Folksdojčera*, Nova stvarnost, Zagreb, 1997.

ZEMALJSKA KOMISIJA ZA REPATRIJACIJU NIJEMACA PRI MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA FEDERALNE DRŽAVE HRVATSKE U ZAGREBU IZVJEŠĆUJE (7. srpnja 1945.) Upravne odjele Oblasnih, Okružnih i Gradskih Narodnih odbora o postupku repatrijacije (iseljavanja / protjerivanja) Folksdojčera

/.../ “Vlada Jugoslavije stoji na stanovištu da sve Njemce koji se nalaze u okviru granice Jugoslavije raseli i uputi u Njemačku, čim se zato otvore povoljni tehnički uslovi.-

Mi na ovo imamo pravo iz sljedećih razloga:

- 1) Što su Nijemci, koji se danas nalaze u Jugoslaviji kolonizirani od strane Njemačkih osvajača na zemljište koje je pripadalo Jugoslavenima.-
- 2) Što su Njemci njemačke manjine od dana naseljavanja u našu zemlju, a sve do danas radili protiv interesa naroda Jugoslavije, stavljajući se u službu Njemačkih imperijalista. To se naročito ispoljilo u tijeku ovoga rata, kada su oni sa svim sredstvima aktivno angažovali se u borbi protiv naše vojske i Narodno-oslobodilačkog pokreta uopće.-
- 3) Što su njemačke manjine u Jugoslaviji u tijeku ovoga rata počinile toliko zla narodima Jugoslavije, da bi njihovo daljnje zadržavanje u okvirima granice Jugoslavije smetalo sređivanju i izgradnji naše državne zajednice.

Na osnovi iznošenog u obzir za iseljavanje dolaze svi Njemci i Njemice po slijedećem kriteriju:

- 1) Kome je materinski jezik njemački (potječe iz braka Njemca ili Njemice).-
- 2) Tko potiče iz braka u kome je otac Njemaac-

Od ovoga se izuzimaju:

1. Tko je aktivno pomagao narodno-oslobodilačku borbu (ostaje zajedno sa svojom užom porodicom- djeca otac i majka)
2. Njemice udane za Jugoslavenke sa djecom.
3. Djeca do uključivo 16 godina iz braka Jugoslavenke sa Njemcem, u koliko se takova Jugoslavenka odluči da ostane u zemlji i napusti muža Njemca. Ženi Jugoslavenki udatoj za Njemca ostaje slobodno da bira da li će poći sa mužem ili će ostati u zemlji sa djecom do 16 godina. U koliko se radi o ženskom bračnom partneru nejugoslavenske narodnosti takva je žena dužna da slijedi muža Njemca.

4. Ona lica koja nedvojbeno dokažu da su austrijski državljani ili austrijske narodnosti nemaju se seliti. Pri tome treba budno paziti da se kao takovi ne iskažu lica njemačkog državljanstva ili narodnosti. Ovo se odnosi na ona lica koja su se ogriješila kao i pripadnici Njemačke odnosno Njemci, jer u tom slučaju za njih važi isti kriterij repatrijacije. Ako su Austrijanci bili u Kulturbundu dužni su se iseliti. U svrhu repatrijacije Njemaca sa strane nadležnih Ministarstava obrazovana je Zemaljska komisija pri Ministarstvu unutrašnjih poslova, koja je dužna da organizira i rukovodi, nadzire i dr. rad oko repatrijacije Njemaca /.../

Odmah po prijemu ovih direktiva najhitnije (bilo kurirom ili depešom) dostaviti ovoj komisiji ukupan broj lica za iseljenje te gdje su sada smješteni u logore. Ovo nam je žurno potrebno kako bi imali pregled i poduzeli daljnje potrebne mjere. Oblasnim odnosno Okružnim komisijama prepušta se upotreba radne snage iseljenika dok se nalaze u logorima. Sve ove poslove savjesno i odmah izvršiti, jer će odmah iza toga uslijediti transportovanje iseljenika sa cijele teritorije Hrvatske u Njemačku. /.../

PRILOG 7

SVJEDOČANSTVA PREŽIVJELIH LOGORAŠA O HAPŠENJE I ODVOĐENJU U SABIRNI LOGOR U JOSIPOVCU, DEPORTACIJI U RADNI LOGOR VALPOVO...

.../ Elizabeta Konig (1921.) zajedno s majkom Anom Reitz (1892.) i ocem Andrijom Reitz (1885), te kćerkom Ernom Konig (1943.) odvedeni smo od kuće, u Divaltovoj ulici 153 u Osijeku, 10.05.1945. god., prvo u Gradski vrt, gdje se skupilo još puno naših susjeda i poznanika. Navečer smo vlakom odvezeni u Josipovac, gdje smo proveli oko 3 mjeseca, u Omladinskim barakama, na goloj zemlji. Sa sobom nismo smjeli ništa ponijeti, osim odjeće na nama. .../

(Elizabeta Konig rođ. Reitz 1921.)

.../ Zatim je krenula nepregledna kolona nevinih ljudi, civila, na svoj "križni put" iz Josipovca prema Valpovu u drugi logor. Pješačili smo cijeli dan po prašnjavome seoskom putu, bez hrane, vode i odmora. Bila je velika vrućina, sunce je peklo. Kolonu su tjerali naoružani partizani na konjima vitlajući bičevima. Slabije osobe, uglavnom starci, od iznemoglosti su padali, a nitko im nije smio pomoći. Moralo se ići dalje, a iza nas se čula pucnjava. I moja majka je pala, na što sam se i ja zaustavila i kleknula kraj nje. Partizan na konju, visok, crn, u dobro skrojenoj odjeći (činove ne znam!), grubo mi je zapovjedio, igrajući se pištoljem, da krenem dalje. Konjem nam se približio toliko kao da će nas zgaziti. Nakon što sam mu odgovorila da mi je to majka, te neka i mene ubije, odjahao je dalje i nekoga iz kolone udario bičem. .../

PRILOG 8

SVJEDOČANSTVA PREŽIVJELIH LOGORAŠA O REPATRIJACIJI...

.../ U to vrijeme su bili organizirani transporti za Njemačku, no mi nismo htjeli ići, jer smo ovdje rođeni i nadali smo se vratiti kući, jer ništa nismo skrivili. Nakon par dana odvedeni smo u logor u Valpovo. Nakon nekog vremena, ponovno je išao transport za Njemačku. Ovog puta smo se morali ukrcati u vlak. Vozili su nas u stočnim vagonima, kratim ljudima, već iscrpljenima i bolesnima, do austrijske granice. Tu nas nisu htjeli propustiti, nego su nas vratili natrag preko Velike Pisanice, logora Šipovac do Krndije. Tu je bilo sve porušeno, pa smo proveli oko 3 tjedna pod vedrim nebom. Od Krndije smo pješice tjerani, pod stražom, do logora Valpovo. .../

(Elizabeta Konig rođ. Reitz 1921.)

/.../ Logor Valpovo bio je veći i jače osiguran gustom bodljikavom žicom. U središtu logorskoga kruga nalazio se drveni izvidnički toranj s reflektorom. Na jednoj strani kruga poredane su barake u nekoliko redova, a na drugoj je strani bila zgrada za partizane. U toj zgradi se nalazila i tzv. ambulanta. Baraka u kojoj smo spavale bila je duga oko 20 metara, s jednim ležajem od dasaka po cijeloj dužini, tako isto i na katu. Za jednu osobu je bilo prostora oko 50 cm. Ovdje u Valpovu je bilo više stražara nego u Josipovcu, a imali su i pse. Stražari su bili vrlo grubi i surovi. /.../ Barake su bile pune stjenica i ušiju. Higijenski uvjeti našeg života bili su nikakvi. Prali smo se svi na jednoj slavini u logorskome krugu, a s te se slavine uzimala i voda za piće. /.../ Posjeti su bile ponekad dopušteni, ovisno o raspoloženju uprave i stražara. Posjetitelji nisu ulazili u logor, nego se razgovaralo kroz bodljikavu žicu, u stražarevoj nazočnosti. Nekad bi stražar dopustio samo viđenje, a ponekad smo smjeli primiti donesenu hranu, higijenski pribor ili kakav odjevni predmet. Često su posjetitelji doneseno morali odnijeti natrag, a kako smo mi bili jako gladni, plakalo se s obje strane bodljikave žice. /.../ Odmah po dolasku u logor razdvojili su muške od ženskih članova obitelji. S mojim ocem u baraci je spavao logoraš, po zanimanju liječnik, dr. Schmidt, kojega su zaposlili u logorskoj ambulanti. /.../ Dr. Schmidt je povjerio mom ocu da će tražiti pomoćnicu u ambulanti, te savjetovao da se javim, kako bi me makar po danu mogao zaštititi od silovanja i drugih tortura, za koje je znao da se događaju. Logoraše su zatvarali u podrume i tamo ih tukli. Javna kazna je bila privezivanje za “stup srama”. Na nekoliko postavljenih stupova u logorskom krugu vezivali su “neposlušne logoraše” i ostavili ih vezane bez hrane i vode na suncu cijeli dan. Po danu se nisam odvajala od toga plemenitog liječnika. Noć je bila opasna jer su stražari noću obilazili barake, baterijom osvjetljavali lica i na taj način izabirali žrtvu za “noćno preslušavanje”. /.../ U logoru je svakodnevno umiralo pet do sedam ljudi od tifusa i dizenterije. Mrtvace su iznosili logoraši pod nadzorom stražara. Jedno je vrijeme i moj otac bio među onima koji su iznosili mrtvace. Nikad mi nije htio pripovijedati gdje su pokopani, ali iz toga što bi se vraćali za sat - dva, zaključujem da su pokopani relativno blizu Valpova. Razumije se da Crveni križ ili kakva druga humanitarna organizacija nije nikad posjetila logor. /.../

(Paula Kotnik rođena 1927.)

/.../ Barake su bile prepune logoraša, da za nas i nije bilo mjesta. Spavali smo na poljani tj. na travi. Imali smo jastuke i deke, što su nam prijatelji još pri odlasku donijeli, pa nam je dobro koristilo. Osim toga, zbog vrlo loših higijenskih uvjeta, u barakama je bilo puno ušiju. Tako smo se barem od toga spasili. /.../

(Franciska Bušljeta rođ. Poker u Brčkom)

/.../ Život u logoru bio je jako težak, bili smo svakodnevno izloženi šikaniranju i batinanju od strane stražara, koji su bili naoružani puškama ili pištoljima, a imali su i drvene batine kojima su nas premlaćivali. /.../ Tog dana su nas natjerali na logorsku žicu i morali smo gledati egzekuciju strijeljanjem nad nesretnim Ciglerom. Kada su obavili svoj prljavi posao, Prekodravac nam je kratko rekao da će tako svaki od nas proći ako pokušamo bijeg iz logora. Noću su nas odvodili u baraku gdje je bio Prekodravac, tu su nas ispitivali i optuživali, uglavnom za petokolonaštvo sa fašizmom, te su

Svjedočanstva preuzeta iz knjige Radni logor Valpovo 1945.-1946., Osijek, 1999.

PRILOG 10

SVJEDOČANSTVA PREŽIVJELIH LOGORAŠA O RADU U LOGORU I IZVAN

/.../ Morali smo ići na rad /.../ I to je bilo bolje nego ostati u logoru, gdje su vladale bolesti, tifus, dizenterija, uši i stjenice. Ponekad bi nam mještani davali hranu./.../

(Elizabetha Konig rođ. Reitz 1921.)

/.../Prekodravac nas je još i iznajmljivao kao radnu snagu, građanima Valpova i okolice, i za to uzimao novčanu naknadu. Bili smo u tretmanu robova jer nas je mogao unajmiti tko je god poželio i za bilo kakav posao, samo je za to morao platiti određeni novčani iznos Prekodravcu. Ja sam imao sreće u par navrata, pa su me unajmili i za to također platili očevi prijatelji, koji su poznavali mog pokojnog oca, bili su to gospoda Bračevac i Ugraj, oni su bili korektni prema meni tako da sam se tih par dana mogao opustiti od svakodnevne logorske torture.

(Franjo Tein rođ. 1924. u Sagu kraj Valpova)

PRILOG 11

SVJEDOČANSTVA PREŽIVJELIH LOGORAŠA O HRANI U LOGORU...

/.../Hrana je bila oskudna, dva obroka dnevno, po kakvoći posve neprimjerena ljudskoj prehrani. Na hranu se čekalo u redu s aluminijskom posudicom i žlicom pred “kazanom”. Po kiši smo jeli stojeći ili na travi u logorskome krugu./.../

(Paula Kotnik rođena 1927.)

/.../Ovdje je bilo jako loše, dobivali smo za jelo: čorbu od graška, krumpira ili graha, jako malo je toga bilo u čorbi. Dobili smo i malo kukuruznog i ječmenog kruha. Kuhalo se sve bez masti i soli. Ujutro smo dobili čaj od hrastove kore bez šećera, zbog proljeva. Vode smo samo malo dobili po osobi, i to samo u jutro jedan sat i navečer jedan sat. /.../ Istim danom je umrlo preko dvadesetero male djece. /.../Upravitelj logora Valpova je nakon toliko umrle djece najedanput dozvolio ženama da idu prositi u okolini mlijeko za djecu. /.../

PRILOG 12

SVJEDOČANSTVA PREŽIVJELIH LOGORAŠA O IZLASKU IZ LOGORA...

/.../ Prvog svibnja 1946. puštene smo iz logora. Tada su svi zatečeni logoraši pušteni van na milost i nemilost.

(Rozina Petrović iz Osijeka rođ. Holstein 1927.)

/.../ Kada smo ponovo došli u logor “Valpovo” doznali smo, da je za nas stigla i otpusnica iz logora, ali ne i za našeg tatu. Odlazimo 15. kolovoza 1945. g. tj. na dan Velike Gospe. Tata nas je ispratio tužnim pogledom koji nikada neću zaboraviti. /.../ Tata je s ostalim logorašima premješten u logor “Krndija” gdje je i umro 4. veljače 1946. g. /.../

(Franciska Bušljeta rođ. Poker u Brčkom)

/.../ Nakon nekog vremena počela sam raditi u domu za djecu koja su u ratu ostala bez roditelja, a bio je smješten u Valpovačkom dvorcu. Iz logora sam otpuštena 29.04.1946., a u domu sam ostala raditi do 1948. god. Tu je i kćer bila sa mnom, bila je dobra hrana, dobili smo i odjeću što je slala tzv. UNRA. Moji roditelji su otpušteni 06.05.1946., vratili su se u Osijek, uz pomoć dobrih ljudi, ponovno

VJERSKE (NE)SLOBODE

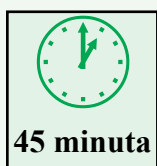
U kojoj mjeri je religija bila dio svakodnevnog života u Jugoslaviji?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Komunistička ideologija negirala je postojanje Boga i promatrala religiju kao instrument vladajućih slojeva kojima su podanike držali u pokornosti. Dugoročni cilj komunističkih vlasti je bio potiskivanje vjerskih organizacija u Jugoslaviji. Vjerskim zajednicama je oduzimana imovina, zabranjivao se rad institucija pod nadzorom crkava, mnogi svećenici su progonjeni, zatvarani i likvidirani. Koliko god da su deklarativno vjerske zajednice bile tolerirani čimbenik svakodnevnog života u Jugoslaviji, u praksi su bile nepoželjne vlastima i od njih kontroliranih medija. Isto tako, koliko god se pokušavalo spriječiti slobodno izražavanje vjerskih osjećaja, mnogi su ipak zadovoljavali svoje vjerske potrebe. U konačnici, kako potvrđivanje religije, tako i negiranje iste činilo ju je sastavnim dijelom

45 minuta

ZADACI

... su usvajanje novih znanja o odnosu vlasti i medija u Jugoslaviji prema vjerskim zajednicama i pitanjima religije, te slobodi prakticiranja vjerskih obreda u Jugoslaviji od 1945. do 1990. godine, razvijanje kritičkog razmišljanja, rad na slikovnim i pisanim izvorima, vježbanje timskog rada...

CILJ

...jest sudionicima radionice pokazati kako je religija bila svakodnevni dio života u Jugoslaviji pored deklarativnog priznavanja vjerskih sloboda i praktičnog potiskivanja vjerskih zajednica i religioznih osjećaja iz svakodnevnog života.

ARTIKULACIJA RADIONICE

- ♦ U uvodnom dijelu radionice sudionike bi trebalo upoznati s ciljem radionice i na ploču napisati ključno pitanje. Bilo bi dobro zamoliti učenike da pokušaju unaprijed odgovoriti na pitanje i na taj način propitati njihove predrasude ili predznanje. (5 min)
- ♦ Učenike bi trebalo podijeliti u 4 skupine.
 - Prvoj skupini dati priloge 1, 2 i 11.
 - drugoj skupini priloge 4, 9 i 10
 - Trećoj skupini priloge 3, 8 i 5
 - Četvrtoj skupini priloge 6 i 7.
- Svaka skupina bi uz izvore trebala dobiti i tablicu za popunjavanje. Neki od priloga sadrže samo jedan izvor, a poneki i dva izvora. Sve bi skupine trebale proučiti dobivene priloge i uz pomoć dodatnih pitanja ispod izvora popuniti tablicu. Trebalo bi upozoriti učenike da mnogi prilozi odgovaraju uz više teza ponuđenih u tablici (20 min)
- ♦ Uz pomoć tablice, skupine bi trebale javno prezentirati dobivene materijale i rješenja zadatka. (15 min)
- ♦ Nakon izlaganja svih skupina trebalo bi potaknuti kratku raspravu o ključnom

DIO ZA UČENIKE

Kontekstualizacija

Komunistička ideologija negirala je postojanje Boga i promatrala religiju kao instrument vladajućih slojeva kojima su podanike držali u pokornosti. Dugoročni cilj komunističkih vlasti bio je potiskivanje vjerskih organizacija u Jugoslaviji. Vjerskim zajednicama je oduzimana imovina, zabranjivao se rad institucija pod nadzorom crkava, mnogi svećenici su progonjeni, zatvarani i likvidirani. Ovisno od promjenjive političke situacije, država je tolerirala izražavanje vjerskih osjećaja i dozvoljavala djelatnost vjerskih institucija.

Zadaci za učenike

Proučite dobivene priloge i uz pomoć potpitanja ispod svakog izvora pokušajte popuniti tablicu

Izvor (kratak sadržaj izvora)	Koje tvrdnje odgovaraju izvoru? Obrazloži!			
	Vjerske zajednice su bile poželjan čimbenik svakodnevnog života u Jugoslaviji	Vjerske zajednice nisu bile poželjan čimbenik svakodnevnog života u Jugoslaviji	Građani u Jugoslaviji su slobodno zadovoljavali svoje vjerske potrebe	Građani u Jugoslaviji nisu slobodno zadovoljavali svoje vjerske potrebe

Prijem predstavnika vjerskih zajednica u Prezidijumu Skupštine Jugoslavije, 25. V 1952.

Predstavnike kojih vjerskih zajednica uočavaš na slici?

Koga i šta još uočavaš na slici?

Muzej istorije Jugoslavije, fotozbirka, 1952, K-14/126.

Glava V, Prava i dužnosti građana.

Član 25.

Građanima je zajamčena sloboda savjesti i sloboda vjeroispovjesti. Crkva je odvojena od države. Vjerske zajednice, čije se učenje ne protivi Ustavu, slobodne su u svojim vjerskim poslovima i u vršenju vjerskih obreda. Vjerske škole za spremanje svećenika slobodne su a stoje pod općim nadzorom države. Zabranjena je zloupotreba crkve i vjere u političke svrhe i postojanje političkih organizacija na vjerskom temelju. Država može materijalno pomagati vjerske zajednice.

Šta država jamči vjerskim zajednicama i vjernicima?

Kako je uređen odnos države prema crkvi i obrnuto?

(...) S jedne strane smo uvećali pritisak protiv najreakcionarnijeg dijela crkvene hijerarhije, a s druge strane, mi dajemo koncesije, pa i materijalnu pomoć onom dijelu hijerarhije i popova koji su skloni surađivati sa državom i koji su nezadovoljni vatikanskom politikom, koja ih tjera u sve oštriji sukob s nama. U rezultatu toga, mi smo postigli prilične uspjehe. (...) Tako smo imali u ovoj godini, u vezi s raznim crkvenim svečanostima, niz sukoba između samih sudionika tih svečanosti, pa čak i masovnih tuča. (...)

Mnogo su jače naše pozicije u pravoslavnoj crkvi. Tu je diferencijacija mnogo dublja. Na niže svećenstvo mi imamo vrlo jak utjecaj, koji datira još iz vremena rata. U nekim republikama, kao što je na primjer u Crnoj Gori i Makedoniji, svećenstvo stoji skoro kompaktno uz narodnu vlast, a u Srbiji, Bosni i Hrvatskoj u vrlo velikom dijelu reakcionarni vrhovi crkvene hijerarhije nemaju ni ovdje aktivno za sebe većinu svećenstva. (...)

Što se tiče muslimanske crkve, koja ima, naravno, mnogo manji značaj, mi smo u posljednje vrijeme postigli vrlo ozbiljan uspjeh tom istom taktikom diferencijacije. Na posljednjem saboru te crkve bio je izabran novi poglavar muslimanske crkve Reis-UI-Ulema, koji je tijesno povezan za Narodni front. Niže svećenstvo je, međutim, velikim dijelom neprijateljski raspoloženo prema nama, ali će poslije promjene u vrhu, svakako biti mnogo lakše lomiti njihov otpor odozdo. Mi ne sumnjamo da će se naše mjere protiv reakcionarne hijerarhije svih crkava morati još više pooštriti, ali smo istovremeno uvjereni, da ćemo i u pogledu daljnje unutarnje diferencijacije postići nove uspjehe. (...)

Muzej povijesti Jugoslavije, Putovanja i posjete J. B. Tita, I-3-b/759-2

ČLANAK IZ STRANOG TISKA

“Uvjereni smo: nadbiskup zagrebački, osuđen na 16 godina robije, jest nevin... Sve je jasno, ako se podsjeti da je 8. rujna 1946. zagrebački nadbiskup, prvi među hrvatskim biskupima, odbio prekinuti

O čemu govore izvori?

Kakav je bio odnos vlasti prema crkvenim zajednicama?

Fotografija prikazuje svečanu proslavu sv. Vlaha 1972. godine. Sv. Vlaho se slavi 3.veljače ali 1972. godine (kada se obilježavalo 1000 godina proslave sv. Vlaha) svečana procesija se organizirala u prvu nedjelju nakon dana sv. Vlaha, dakle 5. veljače jer 3.veljače nije mogao biti neradni. Sljedeći članak je jedini članak iz lokalnog tjednika "Dubrovački vjesnik" od 11. 02 1972. (izlazio subotom), na str 2., koji na bilo koji način spominje proslavu Sv. Vlaha:

VATIKANSKI DUŽNOSNICI BORAVILI U DUBROVNIKU

U Dubrovnik su u subotu, 5. veljače, avionom iz Rima doputovala dva visoka dužnosnika Vatikana – kardinal Franjo Šeper, prefekt Kongregacije za nauk vjere i kardinal John Joseph Wright, prefekt Kongregacije za klerike. Na aerodromu u Čilipima kardinale su dočekali i pozdravili predsjednik komisije za vjerska pitanja Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske Zlatko Frid, predsjednik Skupštine općine Dubrovnik Ante Vetma i predsjednik Općinske komisije za vjerska pitanja Veljko Betica.

Kardinali Šeper i Wright u nedjelju su prisustvovali crkvenim svečanostima upriličenim povodom proslave 1000-godišnjice kulta sv. Vlaha. Istog dana navečer u čast dvojice kardinala Ante Vetma je u hotelu "Excelsior" priredio večeru, kojoj su prisustvovali Zlatko Frid i više crkvenih dostojanstvenika.

Visoki dužnosnici Vatikana Franjo Šeper i John Joseph Wright otputovali su iz Dubrovnika u

1. Što uočavate na slici?
2. O čemu govori novinski članak?
3. Jesu li novine po tvom mišljenju adekvatno popratile događaj koji možeš vidjeti na

1. Usporedite naslovnice Glasa Slavonije iz 1945. i 1971.! Koje naslove možete uočiti?
2. Ističu li naslovi, po vašem mišljenju, ono što je većina čitatelja smatrala najbitnijim događajem toga dana?
3. Biste li danas, da ste urednici novina, na Bajram ili Uskrs spomenuli te vjerske blagdane na naslovnici novina? Zašto?

Procesija u Peterancu - selo u Podravini

privatni album, fotografija snimljena tijekom 60-ih god.

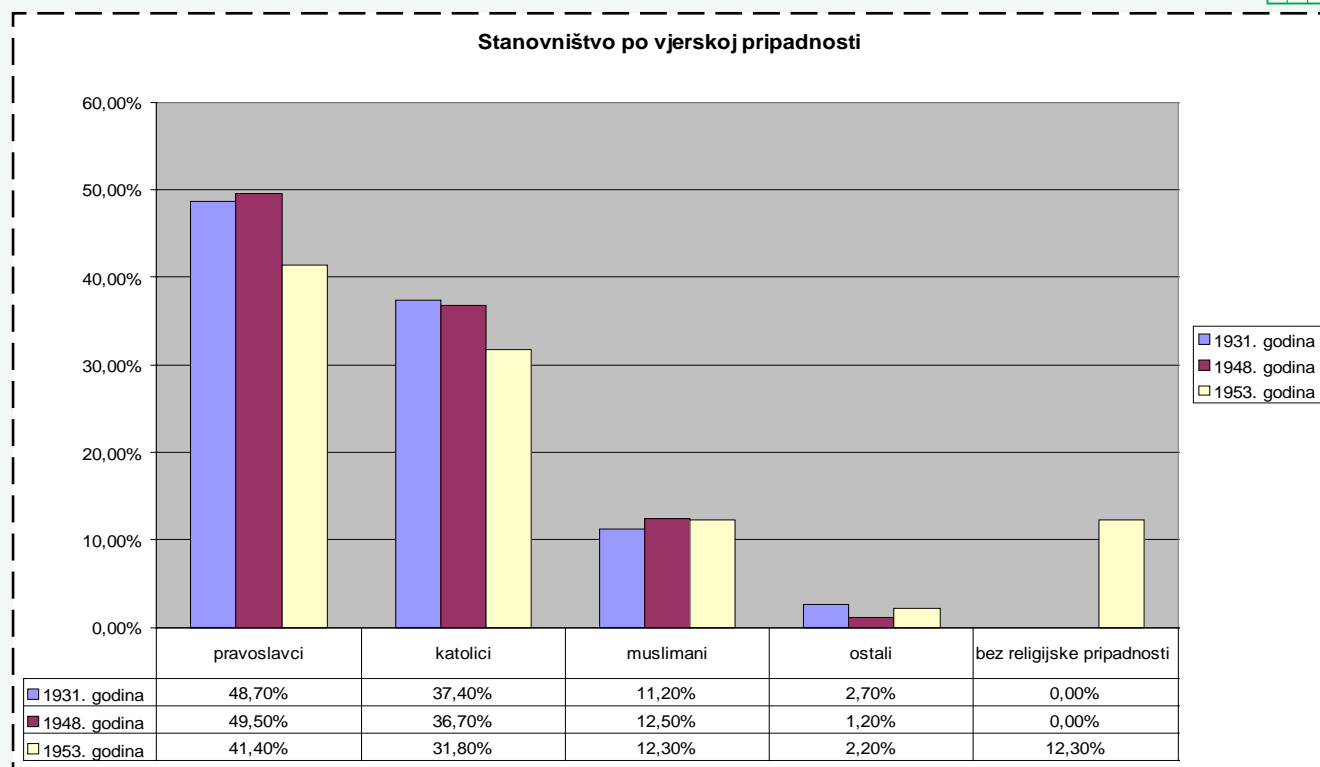
Proslava vjerskog praznika Vrbice u Beogradu 1945.

Radmila Radić, Država i verske zajednice 1945-1970., Beograd 2002., str. 433.

Što sve uočavaš na fotografijama?

1. Obrati pozornost na promjene postotka pravoslavnog, katoličkog i muslimanskog stanovništva i stanovništva bez religijske pripadnosti u Jugoslaviji!
2. Kako to objašnjavaš?
3. Nakon 1953 g. popis stanovništva se nije vršio po vjerskoj pripadnosti. Kako objašnjavaš tu činjenicu?
4. Što misliš, da li se broj stanovnika bez religijske pripadnosti povećavao ili smanjivao?

IZJAVA

“Učitelj sam predškolskog odgoja. Na studiju (studirala sam od 1972. do 1974.) upućivalo nas se na to da kao budući odgojitelji ne bismo trebali ići u crkvu, s obzirom da ćemo odgajati djecu. Od učitelja se očekivalo da ne ide u crkvu. Na studiju su nas čak kolegice prijavile tadašnjem ravnatelju Centra za predškolski odgoj da kao budući učitelji predškolskog odgoja ne možemo raditi s djecom jer idemo u crkvu. Dvije kolegice su bile na kratkom razgovoru kod ravnatelja, no mislim da oko toga nije bilo kasnije ništa. Kada sam počela raditi, Božić i drugi vjerski blagdani se s djecom u vrtiću nisu obilježavali. Vrtić smo npr. smjeli s djecom uređivati ukrasnim kuglicama, slikama Djeda Mraza, po strogoj direktivi “od gore”, tek poslije 28.12., za Novu godinu, prije ne, a dekoracije Djeda Mraza bi se uklanjale odmah nakon Nove godine kako se ne bi to moglo povezati ni s jednim vjerskim blagdanom, a prostor se tada popunjavao aplikacijama zimskog ugođaja. Od 1980. do 1985. godine živjela sam s mužem i sinom u domarskom stanu u Dječjem vrtiću Jaglenac u Donjem gradu u Osijeku. Tamo također nismo njegovali neke vjerske običaje niti imali u stanu neka vjerska obilježja. Nismo se usudili, jer se stan nalazio u sklopu vrtića, i jer nam je u taj stan mogao svatko ući i vidjeti npr. okićenu božićnu jelku ili možda raspelo. Jednostavno sam se bojala neugodnosti, možda nečeg goreg. Čak i kod krštenja sina (1977.) ja nisam bila prisutna u crkvi. Bojala sam se da me netko ne vidi u crkvi. Vjerski običaji njegovali su se kod mojih ili muževljevih roditelja.”

Vlasta Detling, nastavnica predškolskog odgoja u dječjem vrtiću “Nevičica” u Osijeku rođ

Kakvo je bilo iskustvo običnog čovjeka po pitanju ispovijedanja vjere?

“Osobno smatram da se u bivšoj Jugoslaviji slobodno moglo ići u Crkvu, osim ako ste htjeli napredovati. Ja sam slobodno išla u crkvu, pjevala sam k tome u crkvenom zboru i nikada me u poduzeću nije nitko zbog toga prozivao. Istina, svi moji šefovi bili su Hrvati i nije me nitko kontrolirao. Tamo gdje su u našoj tvornici šefovi bili Srbi, kontroliralo se jel’ se išlo u crkvu. Radila sam u jednoj velikoj osječkoj tvornici /p.p.a/, velikoj i u jugoslavenskim razmjerima, i bila sam šef smjene. Bila sam dobar radnik i mogla sam napredovati. Trebala sam postati šef pakiranja, što je vuklo za sobom i duplo veću plaću. Da bih napredovala morala sam postati član Saveza komunista, što sam odbila. Da sam pristupila Savezu komunista i prihvatila napredovanje, kontrolirao bi se i moj odlazak u crkvu. Prilikom krštenja moje kćerke 1981. muž krsne kume, koji je kao inženjer radio u istom poduzeću kao i ja, nije se usudio biti u crkvi prilikom krštenja. Sekretar osnovne organizacije Saveza komunista u našem poduzeću me ubrzo nakon krštenja zvao na razgovor. Tražio je da dam izjavu, je li tada mladi inženjer bio na misi prilikom krštenja. Pred kumom je bila budućnost i čak da je i bio na misi ne bih to priznala. Ali on nije bio na misi. Drugih nekih loših iskustava s odlaskom u crkvu u bivšoj Jugoslaviji nisam imala. Imao je moj sin (rođen 1975.). U osnovnoj školi u Tenji (prigradsko naselje Osijek, op.a) učiteljica je prozivala svu djecu koja su išla na vjeronauk pred ploču i dijelila im packe. Znao je čak i pobjeći kući, ostavivši torbu u školi.”

Kakvo je bilo iskustvo običnog čovjeka po pitanju ispovijedanja vjere?

»Dok je s jedne strane Ustavom i Zakonom o djelovanju vjerskih zajednica zagarantirano pravo na slobodu vjeroispovijesti, s druge strane se neki vjernici, navodno, osjećaju kao građani drugog reda. (...) U praksi, raspačavanje poziva stanovnicima nekog nebodera da prisustvuju crkvenom obradu ili drugim aktivnostima župe završava pljenidbom od strane predsjednika kućnog savjeta i porukom (pre) agilnom svećeniku da materijal može podići u prostorijama mjesne zajednice.«

Polet, br. 141, 12. 11. 1980., str. 5

Kakva su bila iskustva nekih svećenika i župnika?

Muzej povijesti Jugoslavije, fotozbirka, 1954, K-33/151.)

1. Što uočavaš na fotografiji?
2. Obrati pažnju na državne simbole - petokraka, zastave!
3. Gdje su raspoređeni državni simboli?
4. Što misliš o tome?

“MI SMO TITOV I TITO JE NAŠ”

Josip Broz Tito je bio pravedan vladar i narodni vođa poštovan u zemlji i inozemstvu?!

DIO ZA UČITELJE I SUCE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

90 minuta

Tema ove radionice je doživotni predsjednik socijalističke Jugoslavije, Josip Broz Tito, karakter njegove vladavine i njegov ugled u zemlji i inozemstvu. Od kraja Drugog svjetskog rata pa do njegove smrti 1980. godine, Tito je bio na čelu svih najznačajnijih institucija u Jugoslaviji. Ovakvo objedinjavanje funkcija u rukama jednog čovjeka vodilo je stvaranju kulta ličnosti Tita i poistovjećivanju jugoslavenske države s njim. Gradovi, ulice, škole dobivale su Titovo ime, a njegove slike nalazile su se u svim javnim ustanovama i u većini domova običnih ljudi. Tito nije ostavio samo dubok trag na prostoru Jugoslavije, već je uživao ugled istaknutog državnika i u međunarodnim okvirima.

Stvaranje kulta ličnosti, među stanovništvom Jugoslavije gradilo je imidž Tita kao pravednog vladara koji se brine za sve građane. Je li to sve bilo tako i jesu li svi ljudi u Jugoslaviji uživali “Titovu pravdu”? Nakon propasti socijalističke Jugoslavije nastaje niz kontroverzi vezanih za Tita. U ovoj radionici-debati koriste se različite vrste izvora (arhivski dokumenti, novinski tekstovi, fotografije, zemljovid) koji načinu Titove vladavine i njegovom ugledu u zemlji i inozemstvu pristupaju iz različitih gledišta. Radionicom se ukazuje da popularne predstave jednog vremena o određenoj ličnosti i njenoj aktivnosti ne moraju biti potpuno točne i da postoji druga strana medalje. Radionica se sastoji od dva dijela. U prvom je naglasak na analizi izvora vezanih za temu, a u drugom na razvijanju vještina timskog rada, argumentiranog izlaganja, razvijanja demokratičnosti i uvažavanja stavova drugih, koji će biti iskazani kroz debatu.

ISHODI

Učenici su se osposobili za samostalni rad na izvorima, vrednovanje izvornog materijala i interpretiranje izvora, argumentiranog izlaganja i stekli nova znanja o Josipu Brozu Titu i socijalističkoj Jugoslaviji kao i kontroverzama vezanim

CILJ

Razvijati sposobnost analize izvora, kritički pristup izvorima, vrednovati izvorni materijal; poticati timski rad, branjenje stavova i uvažavanja argumenata drugih, stjecanje novih znanja o karakteru vladanja J. B. Tita.

NAČIN RADA

- Voditelj iz reda najboljih učenika bira troje sudaca i daje im sve izvore i tablice 1, 2 i 3 (*Sudačka tablica, Redoslijed govora i dužnosti govornika, Redoslijed debatanata i vremenska ograničenja za debatante*) kako bi se što bolje pripremili za donošenje presude.

- Ostale učenike dijeli na dvije skupine (afirmacijsku - anđele i negacijsku – vragove), pri čemu svaka skupina formira okrugli stol za sebe. Zatim svaku skupinu dijeli na po tri podskupine i podskupinama dijeli izvore koji su im namijenjeni, a koji su isti i za skupinu “anđela” i za skupinu “vragova.” Učenici dobivaju uputu da izvori unutar skupine mogu kružiti zbog konzultacija, usuglašavanja mišljenja i argumenata. Učenici uz izvore ne dobivaju pitanja već voditelj radionice svakoj podskupini daje tekst kontekstualizacije i papir na kojem je ispisano ključno pitanje/debatna teza, i zadatak da se u ponuđenim izvorima traže elementi koji afirmiraju i negiraju postavljenu debatnu tezu.

- Učenici analiziraju dobivene izvore
- Nakon analize izvora, svaka podskupina bira svoga predstavnika, koji postaje član afirmacijske ekipe (anđeo), odnosno negacijske ekipe (vrag). Tada voditelj radionice afirmacijskoj i negacijskoj ekipi daje tablice 2 i 3 (*Redoslijed govora i dužnosti govornika, Redoslijed debatanata i vremenska ograničenja za debatante*) da bi potom ekipe pristupile pripremi za debatu. Dok ostatak razreda analizira izvore i priprema se za debatu, suci proučavaju dobiveni materijal.
- Nakon izvršene pripreme voditelj radionice (učitelj) organizira debatu (koristi kao vodič tablice 2 i 3) u kojoj su aktivni sudionici debatanti i suci. Ostali učenici predstavljaju publiku koja prati debatu. Po završetku debate, suci proglašavaju pobjedničku ekipu i najboljeg debatanta, uz obavezno obrazloženje presude.

- AKTIVNOSTI**
1. korak: Uvod učitelja - voditelja radionice (učenicima pojašnjava što je debata, koji je njen cilj i kako je radionica zamišljena) **(5 minuta)**
 2. korak: Voditelj bira suce i daje im potreban materijal (sve izvore i tablice 1, 2 i 3). Ostale učenike dijeli na skupine i podskupine. Svakoj podskupini dijeli izvore koji su njoj namijenjeni, tekst kontekstualizacije i papir na kojem je ispisano ključno pitanje/debatna teza i zadatak da se u ponuđenim izvorima traže elementi koji afirmiraju i negiraju postavljenu debatnu tezu. **(10 minuta)**
 3. korak: Učenici analiziraju izvore i traže afirmacijske i negacijske elemente u njima. Učitelj upozorava učenike da im pri analizi izvora orijentir bude ključno pitanje/debatna teza i dobivena zadaća. Suci uz pomoć učitelja proučavaju dobiveni materijal. **(20 minuta)**
 4. korak: Podskupine biraju predstavnika; formiraju se afirmacijski i negacijski tim (anđeli i vragovi); voditelj radionice timovima daje tablice 2 i 3 i daje im upute da se u pripremi za debatu pridržavaju uputa dobivenih u tablici, timovi se pripremaju za debatu. Suci i dalje proučavaju dobiveni materijal. **(10 minuta)**
 5. korak: Priprema prostora za debatu (stolovi za debatante su postavljeni tako da su debatni timovi okrenuti jedni prema drugima) **(5 minuta)**
 6. korak: debata (učitelj vodi debatu striktno se pridržavajući predviđenog redoslijeda i vremenskih ograničenja iz tablice 2.; suci prate debatu i popunjavaju tablicu 1). Učitelj nije dio sudskog vijeća. **(35 minuta)**
 7. korak: Suci usuglašavaju presudu, proglašavaju pobjedničku ekipu i najboljeg

**POTREBAN
MATERIJAL**

- Izvori (svaki pojedinačni izvor kopiran u 3 primjerka)
- Tablice 1, 2 i 3 (1. *Sudačka tablica*, kopirana u tri primjerka; 2. *Redoslijed govora i dužnosti govornika*, kopirana u 8 primjeraka; 3. *Redoslijed debatanata i vremenska ograničenja za debatante*, kopirana u 8 primjeraka)
- Papir za bilješke u tijeku grupnog rada (može osigurati voditelj, a mogu i sami učenici)
- Papir s ključnim pitanjem i zadatkom (kopiran u 8 primjeraka; 6 za podskupine, 1 za suce i 1 za voditelja radionice)
- Štoperica
- tekst kontekstualizacije (kopiran u 8 primjeraka, 6 za podskupine, 1 za suce i 1 za

Tabela 1: SUDAČKA TABLICA (svaki pojedinačni element se ocjenjuje ocjenama od 1 do 5)

DEBATANT	ARGUMENTACIJSKA CRTA	ODBRANA ARGUMENATA	RETORIKA		
A1					
A2					
A3					
N1/V1					
N2/V2					
N3/V3					
TIM ANĐELA					
TIM VRAGOVA					

Tabela 2: REDOSLJED DEBATANATA I VREMENSKA OGRANIČENJA ZA DEBATANTE

A1 (izlaganje)	5 min	A2 (izlaganje)	4 min
N1/V1 (izlaganje)	5 min	N2/V2(izlaganje)	4 min
Debata između timova			7 min
A3 (zaključno izlaganje)	5 min	N3/V3 (zaključno izlaganje)	5 min
Ukupno			

Tabela 3: REDOSLJED DEBATANATA I DUŽNOSTI DEBATANATA

A1	<ul style="list-style-type: none"> - slaganje s tezom - uspostavlja argumentacijsku crtu - navodi argumente i podargumente - zaključuje s jasnom vizijom argumentacije A pozicije
N1	<ul style="list-style-type: none"> - neslaganje s tezom i ponuda alternativne teze - uvodi negacijsku argumentacijsku crtu - navodi argumente i podargumente - zaključuje s jasnom negacijskom argumentacijskom crtom
A2	<ul style="list-style-type: none"> - ponovo uspostavlja poziciju. Detaljno razrađuje argumente svoje skupine - pobija negacijsku alternativu - daje obavezno nove dokaze i primjere, proširuje najinteresantnije argumente
N2	<ul style="list-style-type: none"> - raščičava glavne razlike - proširuje prvobitne negacijske argumente - dodaje nove dokaze za pobijanje - koristi primjere
A3	<ul style="list-style-type: none"> - fokusira debatu na najvažnija pitanja za suce - još jednom objašnjava zašto je teza održiva - naglašava najpresudnije argumente za suce i podvlači snagu argumenata - konačan zaključak
N3	<ul style="list-style-type: none"> - fokusira debatu na najvažnija pitanja za suce - još jednom objašnjava zašto teza nije održiva - naglašava najpresudnije argumente negacijskog tima za suce i podvlači snagu argumenata - konačan zaključak

Debatanti koji sudjeluju u debati timova imaju zadatak da pobijaju stavove i argumente suparničkog

DIO ZA UČENIKE

Od kraja Drugog svjetskog rata pa do svoje smrti, Josip Broz Tito je bio predsjednik Jugoslavije, vrhovni zapovjednik oružanih snaga, predsjednik Saveza komunista Jugoslavije... Ovakvo objedinjavanje funkcija u rukama jednog čovjeka vodilo je stvaranju kulta ličnosti Tita i poistovjećivanje jugoslavenske države s njim. Gradovi, ulice, škole dobivaju Titovo ime, a njegove slike nalazile su se u svim javnim ustanovama, kao i u većini domova običnih ljudi. Za vrijeme njegove vladavine postignuta je politička stabilnost i ekonomski prosperitet. Uspjesi iz raznih društvenih sfera u domovini i inozemstvu pripisivani su Titu. Nastala je kovanica da je Tito: "Najveći sin naših naroda i narodnosti". Tito nije ostavio samo dubok trag na prostoru Jugoslavije, već je uživao ugled istaknutog državnika u međunarodnim okvirima. Među građanima su kružile priče kako ne postoji nitko na svijetu tko ne zna za Tita, a gradio se i imidž Tita kao pravednog vladara koji se brine za sve građane.

Nakon propasti socijalističke Jugoslavije nastaje niz kontroverzi vezanih za Tita i način njegove vladavine.

PODSKUPINA 1 (ANĐELI I VRAGOVI):

USTAV IZ 1963. O TITU

Član 220.

“Predsednik Republike bira se na vrijeme od četiri godine i može biti uzastopno ponovo izabran još za jedan izborni period. Za izbor na položaj predsednika Republike nema ograničenja za Josipa Broza

TITOV GRADOVI

TELEGRAM KOŠARKAŠA TITU

GRENOBLE. “-Nakon osvajanja naslova najbolje ekipe u Europi, košarkaši sarajevske Bosne uputili su telegram predsjedniku Republike Josipu Brozu Titu u kome se kaže:« Dragi družo Tito! Iz Grenoblea, gdje je jugoslavenski sport osvojio još jedno veliko priznanje i doprinio većem porastu ugleda naše zemlje u svijetu, šaljemo Vam najsrdačnije pozdrave i želje za dobro zdravlje i dug život».”

Najljepši praznik

“To nije bio samo praznik Sarajeva nego i cijele zemlje, i još jedna pobjeda svega onoga što nam obećava naš samoupravni sistem. U Grenobleu poslije meča, dugo je odjekivalo: Mi smo Titovi, Tito je naš... Bravo momci, očuvali ste ugled zemlje i za to vam danas svi kažu: Veliko vam hvala.”

Oslobođenje, 7. travnja 1979., str. 15

ZLATNI GRB GRADA ZENICE DODIJELJEN TITU 1979.

Najviše priznanje Zenice - “Zlatni grb grada”, koje je uvedeno ove godine, biće dodijeljeno predsjedniku Republike Josipu Brozu Titu i počasnom građaninu Zenice. To je jednodušna želja svih radnih ljudi i građana ovoga grada, a odluku o tome donijet će delegati svih vijeća Skupštine općine na svečanoj sjednici 12. travnja, povodom proslave Dana Oslobođenja.

Oslobođenje, 7. travnja 1979., str. 16.

PODSKUPINA 2 (ANĐELI I VRAGOVI):

TITO ODGOVARA NA PASTIRSKO PISMO KATOLIČKIH BISKUPA, 20. rujna 1945

Dvije su stvari na koje se gospoda biskupi najviše pozivaju u svojoj poslanici: progon svećenika i agrarna reforma, iako oni to ne nazivaju agrarnom reformom, već oduzimanjem imovine crkvi. U svojoj poslanici gospoda biskupi idu tako daleko da kažnjavanje krvoločnih ustaških koljača, koji su bili svećenici, identificiraju s progonom crkve. Gospoda biskupi se junače i govore kako su oni spremni za borbu, pa ma platili to svojim životima. Protiv koga su spremni na borbu? Razumije se, protiv narodne vlasti, protiv tekovina Narodnooslobodilačke borbe, protiv nove, demokratske Jugoslavije - drugim riječima protiv ogromne većine naroda Jugoslavije.

Zašto gospoda biskupi nisu, recimo, izdali takvu poslanicu i čitali je u svim crkvama za vrijeme Pavelića i Nijemaca protiv strašnih klanja Srba u Hrvatskoj, gdje je izginulo stotine i stotine tisuća žena, djece i ljudi? Zašto se nisu onda bunili protiv strašnih ustaških zločina koji su ušli na vječita vremena kao najveća mrlja u povijest hrvatskog naroda? Zašto gospoda biskupi nisu izdali takvu poslanicu i dali je čitati u svim crkvama protiv klanja i strijeljanja koja su vršili ustaše i Nijemci nad desetinama tisuća Hrvata, najboljih sinova hrvatskog naroda? Zašto se nisu bunili protiv najstrašnije ljudske klaonice – logora u Jasenovcu, gdje su ustaše podjednako uništavali i Srbe i Hrvate na desetine i stotine tisuća? Zašto onda nisu bili spremni dati svoje živote kao duhovni pastiri za stotine tisuća kršćana – a sada izjavljuju da su spremni na svaku žrtvu zbog agrarne reforme i svojih osobnih interesa? Nije li to malo čudno i previše prozirnó? Znaju li tko su bili oni svećenici za koje se sada oni zauzimaju? To su bili okorjeli ustaše – koljači i duhovni inspiratori ustaških pokolja. Jesu li ikad i jednoga takvog zločinca osudili ili izopćili iz crkve?

CAZINSKA BUNA

Do otvorene oružane seljačke bune došlo je u cazinskom kraju, a bunom je istovremeno bio zahvaćen i susjedni slunjski kotar na Kordunu u Hrvatskoj. Bila je to zajednička bošnjačko-srpska seljačka buna protiv, kako su njeni sudionici kasnije u istrazi izjavljivali, otkupa, otimačine, prisilnog rada, brutalnog ponašanja pojedinih predstavnika vlasti i “drugih nepravdi protiv kojih smo se borili i u vrijeme rata”. Ljudi koji su podigli i vodili bunu poznavali su se dobro još iz vremena rata. Skoro su svi bili učesnici NOR-a, a neki i nosioci “Partizanske spomenice 1941.”. Ideja o buni nastala je vjerojatno nakon 1949. godine. Situacija je u to vrijeme bila užasna, neizdrživa, kako se toga sjećao jedan od sudionika bune. “Otkup i postupci ljudi iz vlasti bili su više nego ponižavajući.”

Buna je počela točno na Đurđevdan-Jurjevo, 06.05.1950. godine, a u krvi i nemilosrdno je ugušena intervencijom trupa JNA u danima od 19. svibnja do 4. lipnja 1950. godine. Na zapadu se brzo saznalo za bunu, putem diplomatske i špijunske mreže zapadnih sila u zemlji. Vlasti nisu dopustile da u domaću, širu jugoslavensku javnost prodre bilo kakva vijest o buni. Dijelovi Cazinske krajine zahvaćeni bunom i slunjski kotar hermetički su zatvoreni i izolirani od vanjskog svijeta kordonima vojske i odredima milicije. Vlasti su se surovo obračunale sa sudionicima bune. Na osam sudskih procesa u Cazin i jednom u Slunju osuđena je ukupno 291 osoba zbog pokušaja rušenja državnog poretka. Trojica glavnih organizatora i vođa bune: Milan Božić, Ale Čović i Mile Devrnja osuđeni su na smrt i strijeljanje u rujnu, odnosno studenom 1950. godine.

DRAGI DRUŽE STARI,

Sa predizbornog zbora naroda Cazinske Krajine, šaljemó Ti iskrene pozdrave i obećanja da ćemo i ubuduće uložiti sve svoje snage u borbi za izvršenje svih zadataka koje pred nas postavi društvena zajednica, naše potrebe i naš društveni razvoj./.../ Uspjesi i rezultati postignuti do danas, razvoj novog komunalnog sistema i njegova iskustva, razvoj i rad narodnih odbora, te zadaće koje stoje pred nama u daljnjoj i izgradnji naših komuna, imperativno nam nameće da na predstojećim izborima biramo i najbolje ljude u narodne odbore, što ćemo, družé Stari, i učiniti.

S jasnom perspektivom našeg daljnjeg razvoja, s jasnim i određenim budućim zadaćama, idemo, družé Stari, na izbore za izbor odbornika za narodne odbore.

Živio CK SK BiH na čelu s Tobom, družé Stari!

PODSKUPINA 3 (ANĐELI I VRAGOVI):

POČEO VELIKI DOGOVOR POBORNIKA MIRA

Beograd, 01. rujna

“Danas u 10 sati u velikoj dvorani Savezne narodne skupštine predsjednik Federativne Narodne Republike Jugoslavije Josip Broz Tito otvorio je Konferenciju šefova država i vlada vanblokovskih zemalja. U radu konferencije sudjeluju izaslanstva 24 zemlje.

...okolina Skupštine, osobito Ulica Miloša Velikog, Bulevar Revolucije i Pionirski park, bili su ispunjeni tisućama Beograđana koji su nestrpljivo očekivali dolazak izaslanstava.

U 8,50 sati došao je veliki trenutak, kad se iz ulice Miloša Velikog pojavio automobil Predsjednika Republike, praćen počasnom pratnjom motociklista, u kojem se dovezao domaćin konferencije, predsjednik Tito, sa svojom suprugom Jovankom Broz. Razdragani Beograđani duž cijelog puta, a osobito pred skupštinskom zgradom, oduševljeno su pozdravljali Tita, a on im je otpozdravljao sve do ulaza u Skupštinu.”

BANKET U INDIJI

Veličanstveni banket u Indiji priređen u Titovu čast prilikom jednog od njegovih putovanja po Južnoj Aziji krajem pedesetih godina.

Skupina autora, Tito - jučer, danas,

VELIČANSTVEN DOČEK PREDSJEDNIKA TITA U PRIJESTOLNICI MEKSIKA

Meksiko, 04. listopada

Predsjednik SFRJ Josip Broz Tito sa suprugom i članovima pratnje stigao je danas u svečano ukrašeni grad Meksiko, čije mu je građanstvo priredilo oduševljen doček. Gotovo cijeli grad bio je na nogama. Duž velikih avenija poredalo se više stotina tisuća građana. Početak dvanaestodnevne službene posjete Tita ovoj latinskoameričkoj zemlji nosi pečat velike masovne manifestacije jugoslavensko-meksičkog prijateljstva.

... Predsjednika Tita na aerodromu su dočekali najviši meksički dužnosnici, članovi Vrhovnog suda, vlade, nacionalnog Kongresa, predstavnici političkog, društvenog i javnog života ove zemlje. Raspoložen i nasmijan predsjednik Tito sa suprugom Jovankom izišao je iz zrakoplova točno u 13 sati. Bio je u tamnom odijelu, dok je Jovanka Broz imala svijetli kaput i tamni šešir...

TITO U ZAPADNOM TISKU

Life, 21. travnja 1952.

Tito i predsjednik SAD-a Richard Nixon 1968.
prilikom jedne od posjeta Tita Washingtonu

Tito i Willy Brand

Tito i predsjednik SSSR-a Leonid Brežnjev u
Helsinki 1975.

Tito i Fidel Castro

Tito je naš, Zagreb, 1975.

VIJEST O SMRTI J.B. TITA

Vijest o smrti J.B. Tita stigla je tijekom nogometne utakmice Hajduk-Crvena Zvezda. Utakmica je odmah prekinuta, stadionom je zavladao opća nevjerica i plač, a publika je spontano počela pjevati "Druže Tito mi ti se kunemo."

TRIBINA NA TITOVOM SPROVODU 08.05.1980.

Na tribini se nalazi ogroman broj stranih državnik, uključujući Brežnjeva, Margaret Thatcher, Helmuta Schmidta i dr. 35 šefova država, 4 suverena, 11 potpredsjednika republika, 24 premijera, 72 ministra, 6 članova kraljevskih obitelji, veliki broj osobnih izaslanika predsjednika i drugih uglednih političara, kao

Ilustrovana politika, br. 1123, 13. svibanj 1980., str. 14.

MI ili JA ?

Jesu li u masovnim organizacijama općedruštveni interesi i potrebe suprotstavljeni individualnim?

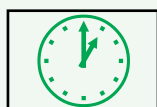
DIO ZA UČITELJE

Pionirska organizacija, Omladinske radne akcije (ORA), Jugoslavenska narodna armija (JNA) primjeri su kolektivne svijesti i masovnog organiziranja o kojima je država brižno vodila računa, u skladu sa službenom komunističkom ideologijom. Masovnost, uniformnost, disciplina, veličanje «tekovina revolucije», te bratstva i jedinstva glavne su karakteristike tog kolektivismu. Današnjim je generacijama to nepoznato i strano.

Masovne organizacije, (masovne) institucije vlasti, okupljanja... bile su obilježja Jugoslavije u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata. Prava i položaj pojedinca bili su podvrgnuti kolektivu.

Učenici ovom radionicom, samostalnom analizom različitih izvora, mogu doći do zanimljivih zaključaka. Nastavnim planovima i programima nisu dovoljno obuhvaćeni sadržaji vezani za kolektivizaciju (kolektivnu svijest i kolektivni karakter države), tj. razne masovne organizacije, okupljanja, masovne institucije sistema. Učenici bi trebali imati osnovna znanja vezana za Omladinske radne akcije, Pionirsku organizaciju i Jugoslavensku narodnu armiju. Predviđeni vremenski okvir za izvođenje radionice je 45 minuta.

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

45 minuta

Predviđeni vremenski okvir za izvođenje radionice je 45 minuta. Osnovna ideja radionice jest da kroz rad na izvorima (pisanim i slikovnim) učenici steknu nova znanja o kolektivnoj svijesti koja je prevladavala u Jugoslaviji u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata. Nastavnim planovima i programima nisu dovoljno obuhvaćeni sadržaji vezani za kolektivizaciju (kolektivnu svijest i kolektivni karakter države), tj. razne masovne organizacije, okupljanja, masovne institucije sistema kao što je JNA itd. Učenici bi trebali imati osnovna znanja vezana za ORA-e, Pionirsku organizaciju i JNA (pretpostavljeno znanje).

ISHODI

Rad na izvorima-analiza i prezentacija, razvijanje kritičkog mišljenja, vježbanje timskog rada i uvažavanje različitog mišljenja.

CILJEVI

Osnovni cilj radionice jest da kroz rad na izvorima (pisanim i slikovnim) učenici steknu nova znanja o kolektivnoj svijesti koja je prevladavala u Jugoslaviji (1945.-1990.), te stjecanje novih znanja vezanih za Omladinske radne akcije, Pionirsku organizaciju i Jugoslavensku narodnu armiju. Potom bi učenici trebali odgovoriti na ključno pitanje radionice: Jesu li kolektivizmom općedruštveni

TIJEK RADIONICE

1. korak- U uvodnom dijelu objasniti tijek radionice (rad u skupinama, analiza izvora i odgovori na pitanja, zaključak). Sudionike radionice podijeliti u 3 skupine. **(5 min.)**

2. korak- Svaka skupina dobiva svoje izvore s pitanjima za analizu. **(15min.)**

SKUPINA A: ORA SKUPINA B: JNA SKUPINA C: PIONIRI, SLETOVI, ZBOROVI

3. korak- Jedan član svake skupine će izložiti rad u skupinama, odnosno prezentirati analizu i izvora i ponuditi odgovore na pitanja. **(3x 5 min.)**

4. korak- U zadnjem dijelu radionice, umjesto zaključka, sljedećim pitanjima (pitanja za raspravu!) svi učenici bi trebali sudjelovati u raspravi koja bi vodila davanju odgovora na ključno pitanje: Jesu li kolektivizmom općedruštveni interesi i potrebe nasuprot individualnim? **(10 min.)**

Pitanja za raspravu:

1. Koje su sličnosti i razlike Omladinskih radnih akcija, Pionirske organizacije i Jugoslavenske narodne armije?
2. Kakvo je bilo mjesto pojedinca u masovnim organizacijama?

SKUPINA A: ORA

Uvod: Omladinskim radnim akcijama se vršila obnova zemlje, izgradnja velikih objekata (pruga, mostova, puteva i sl.). Sudjelovanje na akcijama je bilo masovno i dobrovoljno. Omladinci za svoje sudjelovanje na akcijama nisu bili plaćeni. Vremenom je zanimanje mladih ljudi za Omladinske radne akcije bilo sve

ŠAMAC-SARAJEVO (1947-48)

Pravljenje pruge na jednoj od najvećih radnih akcija – Šamac-Sarajevo (1947.-48.)

Enciklopedija Jugoslavije, SR Bosna i Hercegovina, separat..., str. 127

ORA ŠAMAC-SARAJEVO 1978.

Cjelokupni ekonomski rezultati ORA "Šamac - Sarajevo 78" govore koliko je neodrživo shvaćanje o neprimjerenosti ovakvih metoda u izgradnji velikih objekata, a posebno koliko je neodrživo svođenje omladinskog dobrovoljnog rada na gole norme, sate i kubike. Protivnici omladinskih radnih akcija nastoje umanjiti njihove pune efekte, promatraju ih kroz kriterije ogoljelog najamnog odnosa ili kroz kriterije korištenja dodatne fizičke radne snage, dakle kriterije koji su već odavno nadidjeni u našem sustavu privređivanja i dohodovnih odnosa

"Oslobođenje", 7.4.1979.

BILA SAM NA RADNOJ AKCIJI

10. srpanj

Mislila sam da ću se brzo uspjeti priviknuti. Prevarila sam se. Napornije je nego što sam očekivala. Nakon ovih nekoliko dana rada jedva se usuđujem pogledati svoje dlanove. Sve sam plik do plika, žulj do žulja. Plikovi su popucali i stvorile su se ranice. Moje ruke su previše osjetljive za tolike napore. Svaki put kad podignem lopatu ja vidim sve zvijezde, iako je dan. Ali nikome se još nisam požalila, čak ni Milici s kojom sam ovdje najbliža. Ali prije bih presvisla nego što bih se požalila. Izdržat ću, pa bilo što bilo. Za ovih nekoliko dana postala sam inače pravi akcijaš. Sasvim mi je prirodno da spavam u šatoru, naučila sam obavljati sve poslove u naselju. Dežuram kad je potrebno. S ostalima se dobro slažem. Neke djevojke koje u školi nisam mogla podnijeti sada sam zavoljela, ovdje mi se čine sasvim drukčije nego u Beogradu. Mladići nisu više onako objiesni kao prvog dana i ne prave se onako užasno važni kao u početku. Rade dobro, moram priznati, ali nema više onog pomahnitalog trčanja, nakon koga popadaju od umora. (...)

RADNE AKCIJE - KLASNI NEPRIJATELJI

„Auto-put Beograd- Zagreb, jedno od dičnih dostignuća iz tog razdoblja, nisu izgradile samo omladinske radne brigade, kako se trubilo na sve strane, nego je njima obilato pomagala i prisilna radna snaga, napose 'klasni neprijatelj' iz buržujskih redova, što je možda i jedan od razloga što je autoput tako loše izgrađen.”

RADNE AKCIJE

30 godina omladinskih akcija, Beograd
1976, str. 106

„DRUŽE TITO SAMO PIŠI...”

Kada sam prvi put otišla na radnu akciju imala sam 16 godina, upravo sam bila završila II razred gimnazije. Silno sam željela otići i pridružiti se brigadirima. Roditelji nisu bili ni malo sretni zbog toga i jedva su me pustili da idem. Smatrali su da neću izdržati težak fizički rad koji me je tamo čekao. Te 1962. u izgradnji je bio autoput Beograd – Zagreb, u to vrijeme nazivan *putem Bratstva i jedinstva*. Priznajem, bilo je veoma naporno, ali i lijepo. Spavali smo u barakama u kojima je bilo preko 50 kreveta. Tuševi su bili vani, i svi smo se zajedno tuširali. Moja brigada se nalazila veoma blizu Beograda. Skoro svaki vikend su nam u posjetu dolazili književnici, glumci, pjevači... Uživala sam u tome, jer ih nisam imala priliku vidjeti i čuti u mjestu iz koga sam dolazila.

U brigadi nas je bilo stotinu; samo 10 nas je bilo iz grada, a ostali iz sela. Roditelji su bili zabrinuti kako ćemo se uklopiti s njima. Nije bilo nikakvih problema. Natjecali smo se s drugim brigadama u prebacivanju norme. Parola koja se te 1962. godine najčešće čula glasila je *druže Tito samo piši, radit ćemo i po kiši, ako piše i Jovanka, radit ćemo bez prestanka*.

DVA POSLA, A NIJEDNA PLAĆA

Neposredno poslije oslobođenja zemlje, u travnju 1946., u epidemiološku bolnicu u Beogradu gdje sam radila stigla je direktiva da su potrebni sanitetski radnici na radnoj akciji izgradnje pruge Brčko – Banovići. Iako sam imala samo 18 godina i nikada se nisam odvajala od roditelja i doma, molila sam upravnika bolnice da me pošalje da pomognem akcijašima. Kako sam tamo upućena kao bolničar, primala sam plaću, koja za to vrijeme nije bila mala.

Prvo su me poslali u Brčko. Moj zadatak je bio pregledati sve koji su odlazili na akciju i bolesne smjestiti u stacionar. Kada sam završila sa tim, otišla sam na teren, sa zadatkom da držim ambulantu.

Svako jutro se ustajalo u 5; spavalo se na slamaricama; jeli smo konzerve i grah, a kuhalo se u kazanima vani. Radilo se po 8 sati dnevno, u dvije smjene. Dnevna norma je bila izvesti 250 tački zemlje. Nije bilo nikakve mehanizacije; jedini alat koji smo imali su bili krampovi, lopate i tačke. Poslije radnog dana, politički komesari su svaki dan držali predavanja o političkoj situaciji, o tome kako da prepoznamo *sumnjive* i kako da ih prijavimo. Ja sam držala predavanja o prepoznavanju znakova raznih bolesti i higijeni.

Budući da sam ja primala plaću, ostali akcijaši iz tabora su me izbjegavali i smatrali nekom vrstom petokolonaša. Zbog toga sam se odrekla plaće i dva mjeseca sam radila prvu smjenu u ambulanti,

1. Što je motiviralo mlade ljude da sudjeluju na radnim akcijama?
2. Je li to bio dobrovoljan rad ili rad bez naknade?
3. Koliko su pridonijele izgradnji zemlje i kad prestaje interes za ORA-e?
4. Kako je država mogla širiti svoju ideologiju na tim akcijama?

Učenici trebaju napraviti intervju s nekim tko je bio na Omladinskoj radnoj

SKUPINA B: JNA

Jugoslavenska narodna armija bila je ključna institucija jugoslavenske države. Svi vojno sposobni muškarci s navršениh 18 godina morali su odslužiti vojni rok koji je, ovisno od razdoblja i roda vojske, trajao najmanje godinu dana.

TITO O JNA

Titov referat povodom 10-godišnjice JNA, 21. prosinac 1951.

“Naša Narodna Armija (...) nije samo revolucionarna oružana snaga naše socijalističke zemlje, već je i sama graditelj socijalizma (...) Ona je istinski Narodna Armija, ona je monolitni organizam i prema tome i nositelj jedinstva i bratstva naših naroda – a to je ona tekovina velike oslobodilačke i revolucionarne borbe za koju su njeni borci umirali u ratu (...)!”

Stanojević Tihomir, Tito – reč i delo, Beograd 1971, str. 81.

VOJNA PARADA 1975 GODINE

Parada vojske u Beogradu 1975. godine – jubilej 30 godina od pobjede nad fašizmom

Drug Tito, Ljubljana 1981., str. 28-29

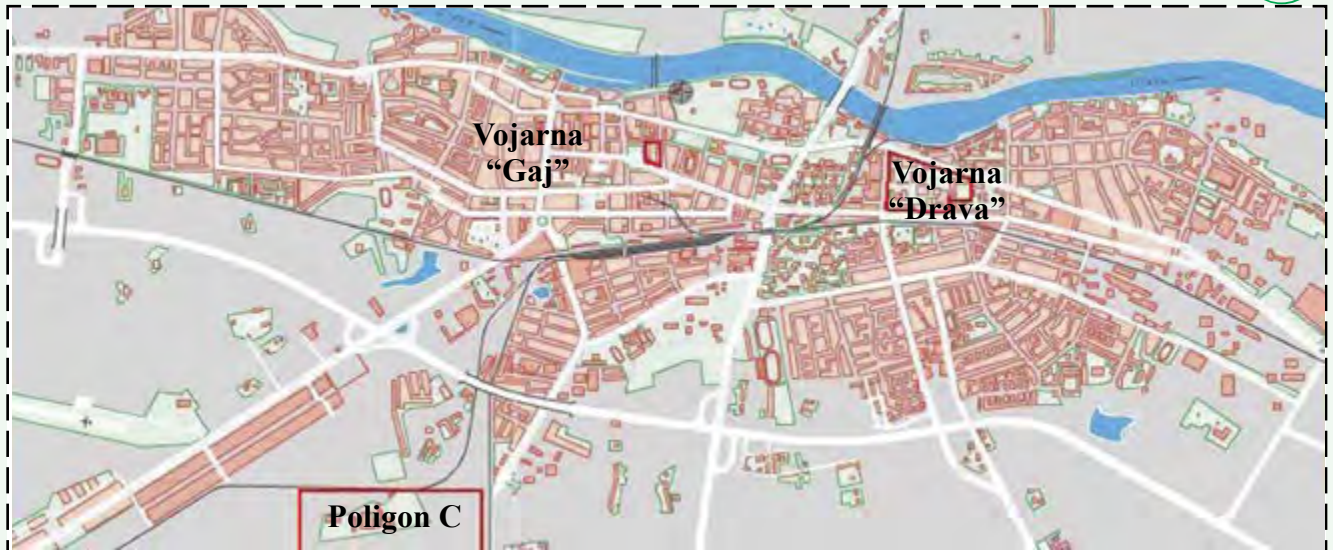
ULOGA JNA

Državna vlast, vojska, državna sigurnost i milicija bile su potpuno u rukama KPJ-a. Gotovo na svim rukovodećim mjestima, u svim institucijama državne vlasti i uprave, nalazili su se članovi KPJ.. “Preko 94 posto zapovjednog kadra naše Armije su komunisti ... 85 000 komunista, članova partije nalazi se i radi danas u Armiji”

Dušan Bilandžić, 101., dio preuzet iz Josip Broz Tito, Politički izvještaj, V kongres KPJ, “Kultura”

RAZMJETAJ VOJARNI U OSIJEKU

INTERVJU S EDINOM R.

Kad sam ja 1989. godine dobio poziv za odsluženje vojnog roka, osjećao sam da odlazim kako bi učinio nešto važno, bio dio nečeg velikog, zajedničkog. Roditelji su bili i sretni i tužni. Sretni što im je sin dospio za vojsku, a tužni što će cijelu godinu dana biti razdvojeni od njega. U narodu se govorilo da onaj tko nije za vojsku nije nizašto. Kojih desetak godina ranije, mladić koji ne bi služio vojsku teško bi se i oženio, smatrali su ga nesposobnim. Krajem osamdesetih situacija se unekoliko izmijenila, pojavili su se i oni koji su simulirali da su bolesni, a počela su i govorkanja da ta vojska nije naša (zajednička, jugoslavenska) već samo srpska. Ja, kao i većina mojih drugova, nisam vjerovao ili nisam želio vjerovati u mogućnost da Jugoslavenska narodna armija (JNA) nije jugoslavenska, nije narodna.

Nakon što su roditelji organizirali ispraćaj na koji su došli svi moji prijatelji i rodbina, otišao sam služiti vojsku u Batajnici, malo mjesto u blizini Beograda. Iako je u vojarni boravio mali broj vojnika (jedva nešto preko stotinu) oni su bili iz svih republika i pokrajina, i bili su pripadnici skoro svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Nije bilo Albanaca, a govorkalo se da nisu pouzdani da bi služili u tako važnoj vojarni (tu je bio glavni centar veze u JNA). Politika Armije je bila da vojnike šalje izvan svoje uže domovine, kako su često nazivane republike, čime bi se pripadnici različitih naroda u Jugoslaviji upoznivali, stjecali prijateljstva i ostvarivala se propagirana parola širenja bratstva i jedinstva. Imam osjećaj da je vojska nastojala interes pojedinca podrediti interesu kolektiva, od najužeg - vojne jedinice, do najšire – jugoslavenske države. Trebalo se žrtvovati za skupinu. U vojsci, kazne su bile uglavnom kolektivne, kao i nagrade. Ako bi netko nešto skrivio, cijela skupina bi zajednički "izdržavala kaznu", a ponekad je neposlušne i sama kažnjavala. Pojedinaac zbog kojeg je skupina kažnjavana nije prijavljivan časnicima, već bi ga zajednički "ćebovala".

Kad sada razmišljam o tom vremenu to brisanje vlastitog identiteta mi zasmeta, ali, moram priznati, tada mi to nije smetalo.

1. Kakva je bila uloga Jugoslavenske narodne armije u državi?
2. Što je značila parola «bratstva i jedinstva» za Jugoslavensku narodnu armiju?
3. Razmisli zašto su vojarne bile u centru grada, što se time željelo postići?
4. Kako se pojedinac mogao osjećati u vojsci?

Učenici trebaju napraviti intervju s nekim tko je služio vojni rok u Jugoslavenskoj narodnoj armiji?

SKUPINA C

Svi učenici u nižim razredima osnovne škole primani su u Pionirsku organizaciju. To je bio svečani čin za učeničke, učitelje i roditelje. Toj su svečanosti obavezno nazočili dužnosnici iz društveno-političkog života. Na taj su način svi učenici ulazili u pionirsku organizaciju i postajali su pioniri. Kapa i marama

PARADA PIONIRA

PIONIRSKA ORGANIZACIJA

Svaki pionirski odred ima: ime odreda, koje je najčešće ime narodnog heroja iz narodnooslobodilačkog rata ili druge zaslužne ličnosti; pionirsku odredsku zastavu s imenom odreda, svoju odredsku pjesmu, doboš i tubu.

Pionirska uniforma sastoji se: od pionirske kape-titovke, plave boje s petokrakom zvijezdom, crvene pionirske marame, bijele bluze ili košulje i plave suknje ili hlača.

Svečani pionirski pozdrav je: stisnuta šaka desne ruke podignuta prema čelu i riječima:

Za domovinu s Titom – Naprijed.

Pionirska knjižica

PIONIRI MALENI

Pioniri maleni, mi smo vojska prava,
svakog dana rastemo ko' zelena trava,
smrt fašizmu, a sloboda narodu,
i mene će moja mati pioninom zvati.

Daj mi majko iglicu i crvenog konca
da sašijem titovku za ranjenog borca,
smrt fašizmu, a sloboda narodu,
i mene će moja mati pioninom zvati.

popularna dječja pjesmica

TITO I PIONIRI

Mi smo Titovi, Tito je naš, Zagreb 1975. b.p.

PIONIRSKA KNJIŽICA

PIONIRSKA ZAKLETVA

Danas kada postajem pionir
dajem časnu pionirsku riječ:

Da ću marljivo učiti i raditi,
poštovati roditelje i nastavnike
i biti vjeran i iskren drug
koji drži datu riječ:

Da ću slijediti put najboljih pionira
cijeniti slavno djelo partizana
i napredne ljude svijeta
koji žele dobro i mir:

Da ću voljeti svoju domovinu
samoupravnu Socijalističku Jugoslaviju
njene bratske narode i narodnosti
i graditi novi život pun sreće i radosti.

Pionirska knjižica

POZDRAVITE MOGA TATU

Naš korak nije tako čvrst,
jer nismo mi vojnici pravi,
iako istu kapu i zvezdu,
nosimo i mi na glavi.

Al' ipak mora da se zna,
u armiju poslali smo tate,
da jedno vreme ostanu tamo,
a posle da nam se vrate.

Pozdravite moga tatu,
tamo iza sedam gora,
pozdravite moga tatu,
na talasima plavog mora.

popularna dječja pjesmica

1. Kako su bili organizirani pioniri i po čemu su bili prepoznatljivi?
2. Pažljivo pogledaj simbole pionirske organizacije i odgovori na što te oni podsjećaju, analiziraj pionirske uniforme, zastave i pionirski pozdrav.
3. Objasni zbog čega danas ne postoje pionirske organizacije?

Učenici trebaju napraviti intervju s nekim tko je bio pionir!

SOCIJALIZAM BEZ LJUDSKOG LIKA

Kako je država reagirala na kritiku i izraze nezadovoljstva?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Usprkos slici koju je službena državna propaganda stvarala predstavljajući Jugoslaviju kao idealan primjer jedinstva naroda i partijskog (državnog) rukovodstva, a koja se na Zapadu često prepoznavala kao “socijalizam s ljudskim likom”, ova država je tijekom čitavog socijalističkog razdoblja bila suočena sa značajnim, jačim ili slabijim, nezadovoljstvom određenih slojeva stanovništva, nacionalnih i socijalnih skupina. Ovo se nezadovoljstvo jasno ogledalo u povremenom izbijanju kriza, iskazivanih kroz kritiku i zahtjeve za izmjenama postojećeg stanja, kako u političkoj tako i u socijalnoj i nacionalnoj razini.

45 čćiőńř

ISHODI

Tema radionice neke su od ozbiljnijih kriza koje su potresale jugoslavensko društvo i državu, uz napomenu da je njihov odabir učinjen tako da se kronološki obuhvate različita desetljeća razvoja ove države, kao i da se ukaže na raznolike motive nezadovoljstva, dakle političke, socijalno-ekonomske i nacionalne. Ovu radionicu učitelj bi trebao iskoristiti da učenicima predstavi naličje jugoslavenske političke stvarnosti i time otvori prostor za problematizaciju njene državne Učenik će biti osposobljen shvatiti prilike koje su vladale u SFRJ i ocijeniti interese različitih socijalnih skupina i naroda u njoj. Prepoznat će metode koje je država koristila u rješavanju nastalih problema. Koristeći povijesne izvore, učenici će samostalno izvoditi zaključke i formirati svoje stavove, koje će moći argumentirano braniti. Kroz rad će morati sučeljavati svoja mišljenja, ali i korigirati ih, i kao skupina formulirati zajedničke stavove.

CILJ

Predstaviti učenicima povijesne izvore iz kojih mogu razumjeti političke promjene u SFRJ i na osnovi kojih mogu vidjeti kakav je odnos država imala prema tim

TIJEK RADIONICE

Učitelj će u uvodnom dijelu sata kroz razgovor s učenicima naznačiti temu koja će se obrađivati. Nakon toga ih dijeli na skupine i daje im povijesne izvore za rad i zadatke koji su precizirani kroz pitanja. Nakon toga slijedi rad u skupinama, pri čemu je veoma važna uloga učitelja koji daje dopunska objašnjenja za skupine kojima je to potrebno. Kad učenici završe s analizom i odgovore na pitanja, slijedi dio u kojem se predstavlja rad po skupinama. U završnom dijelu sata predstavnici skupine (ali i ostali učenici koji se uključuju u rad) zajednički će popuniti tablicu i odgovoriti na ključno pitanje.

	1968.	1971.	1981.
zahtjevi socijalne naravi			
zahtjevi političke naravi			
reakcija državnog aparata			

PRVA SKUPINA

STUDENTSKE DEMONSTRACIJE 1968.godine

Studentskim demonstracijama 1968. godine u Jugoslaviji prethodili su studentski nemiri širom svijeta u proljeće 1968. godine, osobito u Francuskoj i Njemačkoj. Izbili su kao izraz nezadovoljstva društvenom situacijom u Jugoslaviji. Pod udarom kritike nalazile su se privilegije, bogaćenje, nezaposlenost, a među parolama najradikalnija je bila: „dole crvena buržoazija“. Važno je naglasiti da protesti nisu bili usmjereni protiv poretka u državi već protiv kompromitiranja osnovnih ideja socijalizma.

REZOLUCIJA STUDENATA BEOGRADSKOG SVEUČILIŠTA (3. lipanj 1968.godine)

Mi, studenti beogradskog sveučilišta ZAHTIJEVAMO

1. Ostvarivanje ustavom zajamčenog prava za jednake uvjete školovanja.
2. Ostvarivanje uvjeta u okviru kojih bi Sveučilište STVARNO BILO SLOBODNA, KRITIČKA I ISTINSKA SAMOUPRAVNA institucija.
3. Poboljšanje materijalnog položaja studenata i radnika.
4. Poboljšanje materijalnog položaja Sveučilišta i stvaranje uvjeta za slobodnu i kritičku znanstvenu djelatnost.
5. Jačanje utjecaja znanosti i Sveučilišta na društvena kretanja.

DALJE ZAHTIJEVAMO

6. Ostvarivanje Ustavom zajamčenog prava na rad i slobodu rada
7. Povećanje minimalnog osobnog dohotka.
8. Ukidanje svih socijalnih PRIVILEGIJA I onemogućavanje BOGAĆENJA POJEDINACA NA RAČUN RADNIČKE KLASE.
9. Korjenu promjenu kadrovske politike u svim sferama društvenog života.
10. Slobodu i nepristranost sredstava informiranja.
11. Slobodu štrajkova i demonstracija.

STUDENTI BEOGRADSKOG SVEUČILIŠTA

1. Pokušajte utvrditi na koje se društvene skupine odnose zahtjevi studenata.
2. Izdvojite zahtjeve koji imaju politički karakter.
3. Prepoznajte koje su negativne pojave u društvu i državi prepoznali studenti.

PRIOPĆENJE IZVRŠNOG VIJEĆA

(4. lipnja 1968.godine)

„ Večeras je Izvršno vijeće Srbije, pod predsjedništvom Đurice Jojkicia, razgovaralo sa predstavnicima Akcijskog odbora studentskih demonstracija i raspravljalo o njihovim zahtjevima. ... Izražavajući žaljenje zbog dosadašnjih sukoba studenata i Narodne milicije i Izvršno vijeće i Akcijski odbor formirali su zajedničku komisiju koja će ispitati okolnosti pod kojima je do toga došlo i utvrditi odgovornosti zbog eventualnog prekoračenja zakonskih ovlaštenja.”

1. Opišite reakciju predstavnika Narodne milicije prema demonstrantima.
2. Je li i kad uporaba sile opravdana?

STUDENTSKE DEMONSTRACIJE 1968.

Živojin Pavlović, Ispljuvak pun krvi, Beograd

DRUGA SKUPINA

HRVATSKO PROLJEĆE 1971.godine

Pojam „Hrvatsko proljeće“ odnosi se na politički, nacionalni i gospodarski pokret koji je krajem 60-tih i početkom 70-tih godina zahvatio SR Hrvatsku. Cilj pokreta bila je što veća politička i gospodarska samostalnost Hrvatske unutar Jugoslavije, posebice u oblasti turizma i deviznog režima. Svoju podršku Hrvatskom proljeću dali su i hrvatski studenti organiziranjem općeg štrajka. Upravo taj štrajk bio je povod Titu i jugoslavenskom političkom rukovodstvu da zaustave hrvatski pokret i smijene hrvatsko rukovodstvo. Usljedile su brojne smjene, otkazi i zatvaranja sudionika Hrvatskog proljeća. Zbog masovne podrške hrvatskih građana, pokret se često nazivao i Masovni pokret, tj. „Maspok“.

UVODNO IZLAGANJE J. BROZA TITA NA SJEDNICI PREDSEDNIŠTVA SKJ

(1. prosinca 1971. godine, Karadorđevo)

„... u tisku, naročito Matice hrvatske, ali i u „Vjesniku“ i drugim listovima – u nekim više u nekim manje – ti razni antisocijalistički antisamoupravljački elementi daju takve izjave koje su apsolutno protuustavne, koje su kažnjive i traže gonjenje. Oni slobodno istupaju, a nikome se ništa ne događa. I ja sam morao drugovima kazati da je to nepodnošljivo.

Znamo da postoji takozvani revolucionarni komitet 50-torice – a ja ga nazivam kontrarevolucionarnim – koji rukovodi svim tim akcijama. To su četvorica – petorica koji su glavni, ali mi znamo da ih ima mnogo više. To je organizacija koja radi i legalno i ilegalno., a žarište toga je Matica hrvatska. Te stvari su tako daleko otišle da se može očekivati i dopustiti da u našoj socijalističkoj zemlji djeluju ne samo takvi pojedinci, nego i kontrarevolucionarne skupine.”

B.Petranović-M.Zečević, Jugoslavija 1918-1984., Beograd, str. 986.

1. Koga prepoznajete, po riječima Tita, kao najveće krivce za nastalu situaciju u Hrvatskoj?
2. Kako shvaćate pojam “kontrarevolucije”?

ZADRŽATI DEVIZE DO NOVIH RJEŠENJA

Rijeka, 22.studenoga-tražimo da se u interesu radničke klase do 1.siječnja 1972. riješe devizni, vanjsko-trgovinski, bankarski i carinski sustav. U protivnom, predlažemo našem gradskom rukovodstvu da devize zadrži u gradu, u republici, i da sami njima raspolažemo.

Taj zahtjev iznijet je na zboru riječkih sveučilištaraca, a rezultat je višesatne rasprave o ustavnim amandmanima. Riječki studenti predlažu da tako postupe i ostale općine u SR Hrvatskoj.

Oko pet tisuća riječkih sveučilištaraca zahtijevaju donošenje takvih sustavnih rješenja koja će omogućiti normalno poslovanje brodogradnje, brodarstva i turističke privrede.

Budući da je nacionalni suverenitet nedjeljiv, stav je koji je proizišao iz rasprava o prijedlogu amandmana na Ustav SR Hrvatske, riječki visokoškolci drže da je SR Hrvatska suverena nacionalna država hrvatskog naroda. SR Hrvatska je država Hrvata, Srba, Talijana, Čeha, Mađara, Slovaka- to jest država svih žitelja koji žive u njoj. Ona je utemeljena na vlasti i samoupravljanju radničke klase i radnih ljudi. Službeni jezik u SRH je hrvatski, a pismo latinica. Himna je „ Lijepa naša domovino” u izvornom obliku, a glavni grad Zagreb....”

1. Prepoznaj koji su ekonomski, a koji politički zahtjevi.
2. Postoji li po tvom mišljenju opravdanost tih (nekih) zahtjeva i zašto?

TREĆA SKUPINA

KRIZA NA KOSOVU 1981.godine

Ustavom SFRJ iz 1974. godine, Socijalistička autonomna pokrajina Kosovo i Metohija dobila je proširenu autonomiju u okviru SR Srbije. Zahtijevajući veći stupanj samostalnosti stvaranjem vlastite republike, Albanci na Kosovu organiziraju masovne demonstracije 1981. godine. Udarna parola bila je „Kosovo Republika”.

Vlasti su žestoko nastupile protiv demonstranata i njihovih vođa, koji su završili u zatvoru.

Poslije Titove smrti Srbi na Kosovu počeli su podupirati prijedlog za promjenu ustava da bi autonomiju vratili na stanje prije 1974. godine. Time su odnosi između Srba i Albanaca bili poremećeni.

Novi val demonstracija započeo je 1989. godine, kad je srpska skupština s promjenom ustava Srbije oduzela autonomiju pokrajini Kosovo. Najviše pozornosti dobio je štrajk rudara u Trepči, koji su u znak protesta ostali u rudarskom rovu. Vlast je objavila izvanredno stanje.

SLUŽBENI IZVJEŠTAJI O DEMONSTRACIJAMA 14. ožujka 1981.godine

„U studentskom centru u Prištini u srijedu uvečer došlo je do narušavanja javnog reda i mira od strane jedne skupine studenata. Do toga je došlo kad su pojedini neprijateljski elementi pokušali iskoristiti nezadovoljstvo jednog broja studenata prehranom u studentskoj menzi.

Nakon angažiranja studenata, nastavnog osoblja sveučilišta i ostalih aktivista, spomenuta skupina se razišla i otišla svojim kućama.

Nastava i rad na sveučilištu u Prištini odvijaju se normalno“

Vjesnik, 14. ožujka 1981.godine, str. 4.

1. Koji su razlozi nezadovoljstva studenata u Prištini po ovom izvješću?
2. Kakav je učinak ovo izvješće trebalo postići?

PREDSJEDNIK PREDSEDNIŠTVA SFRJ L. MOJSOV NA 20. SJEDNICI CK SKJ O AKTIVNOSTI NEPRIJATELJSKIH I KONTRAREVOLUCIONARNIH SNAGA U SAP KOSOVU (7. svibnja 1981. godine)

„... Neprijateljska akcija je od samog početka imala kontrarevolucionarni karakter, zamišljena je da se postupno širi i da ugrozi osnove naše bratske zajednice – bratstvo i jedinstvo, ravnopravnost, ustavni poredak i samoupravljanje, sa pokušajem da se, uporabom nasilja i oružja, zauzmu pojedine vitalne ustanove. Tu akciju su vodili nacionalistički i kontrarevolucionarni elementi, sa pozicija velikoalbanskog nacionalizma i iredentizma. Njen cilj je bio da rušenjem ustavnog poretka i proglašavanjem nekakve „albanske republike” stvori krizno žarište ne samo u Jugoslaviji nego i u ovom, za opće stanje međunarodnih odnosa, toliko osjetljivom području i da time ugroze teritorijalni integritet SFRJ. Ovom akcijom neprijateljski elementi, i oni koji stoje iza njih, nastojali su da se našoj socijalističkoj samoupravnoj zajednici zada težak udarac, poremeti njena unutrašnja struktura i oslabi međunarodni položaj i ugled SFRJ u svijetu”

1. Uočite koje su tekovine SFRJ ugrožene po riječima L.Mojsova.
2. Usporedite situaciju na Kosovu 1981.godine sa sadašnjom.

AZEM VLASI 1995. O ZBIVANJIMA 1981. GODINE, U KOJIMA JE SUDJELOVAO KAO DUŽNOSNIK SKJ.

(...) Na Kosovu se 1981. godine ispreplelo niz negativnih okolnosti, koje su prethodile demonstracijama i tim događajima. Koliko god smo bili brzo krenuli u ekonomski i kulturni razvoj, u nacionalnu emancipaciju, ipak su Kosovo, kao najnerazvijenije područje Jugoslavije, pratili brojni socijalni problemi (...) Zatim, delovali su i strani faktori, propaganda iz Albanije, (...) druge obaveštajne službe. (...) Poznato je da su sa Istoka stalno s podozrenjem gledali na praksu jugoslovenskog socijalizma. Istočnoevropske zemlje, u prvom redu Rusije, bile su zainteresovane da se neutrališe objektivni uticaj našeg jugoslovenskog primera. (...)

(...) Pazite, savezni vrh se prepao, i pomalo panično reagovao, jer se tako nešto događalo prvi put posle Titove smrti. Kad je odred savezne policije stigao, niko iz Pokrajine nije imao ovlašćenja da njime komanduje, nego isključivo savezni vrh. Jednostavno, zaključili su da treba rasturati demonstracije po svaku cenu. Upotreba sile i toj meri bila je tragična greška. (...) Na Kosovu su se uzburkali duhovi, što je sasvim razumljivo, jer skoro da nije bilo porodice u Pokrajini koja nije imala nekog studenta ili đaka u Prištini. Čim su čuli šta se događa, protestima su se priključili i roditelji (...) Imali smo, znači, uspaničeno rukovodstvo iz Beograda, i rukovodstvo Pokrajine koje je gubilo kontrolu nad događajima, zbog čega je došlo do upotrebe sile, da bi sve kulminiralo 31. marta, i 1. i 2. aprila. (...)

Petrović, Momčilo, *Pitao sam Albance šta žele, a oni su rekli: republiku, ako može...* Beograd 1996,

1. Kakve uzroke krize navodi Azem Vlasi?

2. Usporedi viđenje istih događaja u tri izvora. U čemu se i zašto razlikuju?

STANDARD ŽIVOTA

„TATA, KUPI MI AUTO...”

(Pojava potrošačkog društva)

Koje su sličnosti, a koje razlike između potrošačkog društva u socijalističkoj Jugoslaviji i potrošačkog društva danas u tvojoj zemlji?

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

DIO ZA UČITELJE

Današnje generacije djece i mladih ljudi odrastaju i sazrijevaju u potrošačkom društvu, koje je u većoj ili manjoj mjeri dio njihove svakodnevice. „Imati, dakle biti“ gotovo je postao moto suvremenog svijeta, a mladi ga nerijetko bezrezervno prihvaćaju.

Razotkriti učenicima kada i na koji način se potrošačko društvo u njihovim zemljama počelo razvijati, koje su karakteristike te rane faze potrošačkog društva može biti intrigantno i zanimljivo, osobito uz metodu samostalne analize raznolikih izvora. Analizom ključnih pojmova koji karakteriziraju potrošačko društvo proučavanog razdoblja i suvremenog potrošačkog društva učenici bi mogli doći do zanimljivih i zabavnih zaključaka o sličnostima i razlikama nekad i sad.

Ova se radionica može održati u sklopu nastavne cjeline: Svijet nakon Drugog svjetskog rata, tj. nakon obrađene nastavne teme o socijalističkoj Jugoslaviji, kako bi učenici, uz prethodno znanje o političkom i gospodarskom uređenju, mogli shvatiti specifičnosti pojave i razvoja potrošačkog društva u njoj.

Radionica se može koristiti na više načina, kroz jedan školski sat, blok sat ili

ZADACI

- Učenici trebaju saznati o pojavi potrošačkog društva u trima republikama socijalističke Jugoslavije, o glavnim pokazateljima razvoja potrošačkog društva, simbolima potrošačkog društva od 50-ih do 80-ih, odnosu potrošnje u usporedbi prema nekim europskim zemljama, specifičnostima potrošačkog društva u socijalističkoj Jugoslaviji, očekivanjima i nadama s jedne, a poteškoćama i razočarenjima s druge strane, o prodoru potrošačkog društva na selo i zapostavljenosti sela, o utjecaju potrošačkog mentaliteta na stavove o ženi.

- Razvijati kod učenika sposobnost kritičkog pristupa i vrednovanja izvornog materijala (teksta, fotografije, karikature, tablica, grafikona), osposobljavati učenike za uočavanje «skrivenih» poruka i podataka, za analiziranje statističkih podataka, za uspoređivanje izvora, za aktualizaciju problema i pojava u prošlosti, za izradu vlastitih grafova i tablica.

- Razvijati interes za multiperspektivnost, razvijati sposobnost uživljanja (empatije), razvijati sposobnost postavljanja vlastitih stavova i mišljenja, razvijati

CILJ

Upoznavanje pojave, razvoja i specifičnosti potrošačkog društva u socijalističkoj Jugoslaviji; poticanje rasprave o pokazateljima potrošačkog mentaliteta u razdoblju od 50-ih do 80-ih godina i uspoređivanje tih pokazatelja s današnjim obilježjima potrošačkog društva.

**TIJEK
RADIONICE**

1. korak: Učenike treba uvesti u temu postavljanjem pitanja: *Što za vas znači potrošačko društvo tj. koje asocijacije imate na pojam potrošačkog društva?* Učeničke odgovore (tzv. *brain storm*) učitelj zapisuje na ploču u stupcu. Ti će nam pojmovi trebati na kraju sata, nakon obrađene teme radi odgovora na ključno pitanje. (2-3 min)

2. korak: Formiramo 10 skupina od 2-3 učenika/ce. Podijelimo im izvorne materijale po skupinama i dajemo i upute za rad. Tijekom 15 minuta učenici obrađuju izvore i odgovaraju na pitanja koja ih vode do odgovora na ključno pitanje svoje skupine izvora tj. njihove pod teme.

3. korak: Svaka skupina izlaže zaključke o svojim izvorima slijedeći postavljena pitanja, te daje odgovor na svoje ključno pitanje (do 60 min). Odgovore na ključno pitanje učitelj zapisuje na ploču.

4. korak: Uspoređujemo pojmove tj. učeničke asocijacije koje smo zapisali na početku i pojmove koji su se najčešće spominjali tijekom radionice i koji simboliziraju potrošačko društvo proučavanog vremena i prostora (5min). Učenici uočavaju razlike između potrošačkog društva u socijalističkoj Jugoslaviji i

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA

Potrošačko društvo u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji nastaje i razvija se u specifičnim okolnostima socijalističke Jugoslavije i njezina „privrednog čuda“, ali i u okolnostima europskog poslijeratnog „zlatnog doba“ u društvenom i gospodarskom smislu.

Jugoslavija je svojim posebnim uređenjem samoupravnog socijalizma bila nešto liberalnija od ostalih socijalističkih zemalja istočne Europe, te je s pravom neki nazivaju zapadnom oazom u socijalističkom svijetu. Njezine su granice bile otvorene, te je stoga bila izložena zapadnoeuropskim potrošačkim utjecajima koji su postali pokretač razvoja potrošačkog društva u njoj. Iako su nacionalna, ideološka i druga pitanja bila neriješena, a niti demokratske slobode nisu poštovane, potrebe stanovništva su rasle iz desetljeća u desetljeće, standard se povećavao. Premda potrošačko društvo nije doseglo svoj vrhunac za vrijeme trajanja Jugoslavije zbog sveopće društvene i ekonomske krize 70-ih godina, trošilo se sve više i više, čak i iznad mogućnosti. Kako socijalističko društvo ipak nije moglo biti društvo jednakih, činjenica je da su u određenom blagostanju, potrošnji i porastu standarda uživali

1. skupina

PROBLEMI NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

S kojim su se problemima suočavali stanovnici, a s kojima vlasti u poslijeratnoj Jugoslaviji?

1

SVJEDOČANSTVO O HUMANITARNOJ POMOĆI NAKON 2. SVJETSKOG RATA

“Bilo je vrlo teško nakon rata. Glad i neimaština. Bila je neka organizacija UNRA – uopće ne znam što je to točno značilo. Nešto s Ujedinjenim narodima. Preko nje smo dobivali nekakvu humanitarnu pomoć. Simbol im je bio dvije ruke u stisku i taj je znak bio svuda na njihovim vrećama hrane koja nam je stizala. Najviše su nam slali pšenicu i onda bi je dijelili ljudima na vreće, a ljudi bi onda mijenjali pšenicu u trgovinama za gotovi kruh. Stizalo je i dosta konzervi. Za sportaše su znali doći i paketi u kojima je bilo čokolade, keksa, med...

Kasnije su nam počeli stizati i paketi od rodbine iz Amerike. Oni su nam slali odjeću i obuću. Tako sam od neke rodice iz Amerike koju uopće nisam poznao dobio krasnu košulju, havajsku, na palme... Nosio sam je kroz cijelu srednju školu. Baš sam je volio.

...Mi djeca naj sretniji smo bili kad bi stigao paket iz Amerike od dunda Iva. Bilo bi tu lijepe robe, cipela... Najgore bi bilo ako baš ništa ne odgovara tvojoj veličini. A nas je bilo sedmero djece, a dundo Ivo nije znao točno koliki smo.”

2

ŠVERC “MODERNIM STVARČICAMA“

50-ih godina 20.st. dok je trajalo racionalizirano snabdijevanje nekim robama, vladala je takva potrošačka psihoza da bi se kupovalo sve što je bilo racionalizirano bez obzira na stvarne potrebe. Stari trgovac Pavo, višegodišnji udovac, imao je duže vremena zalihu od nekoliko stotina kutija paste za zube. Jednog dana razglasi da svakoj osobi pripada po jedna kutija te paste i prodaja je odmah planula. Njegova stalna mušterija Ane, koja je koristeći neke pošiljke iz Amerike, znala i sama ponekad prodati po koju „modernu stvarčicu“ zatražila je „svoj“ kalodont.

„Što će ti kalodont kad nemaš zube?“ upitao je Pavo, a ona će: „Kad si dolazio kupovat' ženske čarape i gaćice ja te nijesam pitala što će ti kad nemaš ženu!“

A.Kobašić: Prilozi za kroniku razvoja poslijeratnog Dubrovnika, časopis Dubrovnik 5-6/1984.

3

PROPAGANDNI PLAKAT

Tekst na plakatu:
“Borimo se protiv špekulacije i crne burze”

Plakat iz ranih 50.tih god

1. Zašto je stizala humanitarna pomoć u godinama nakon 2. svjetskog rata? Koji proizvodi stižu u najvećim količinama?
2. Koji se proizvodi u tekstu nazivaju «modernim stvarčicama»?
3. Potražite u tekstu dio koji govori da se i u okolnostima niskog standarda može nazrijeti potrošački mentalitet!
4. Koje sve mogućnosti stvaraju «paketi iz Amerike»?
5. Objasnite simboliku boja na plakatu!

Slijedom ovih pitanja napravite prikaz zadanih izvora i odgovorite na ključno pitanje.

2. skupina

POKAZATELJI RAZVOJA POTROŠAČKOG

U kojem razdoblju dolazi do pojave i razvoja potrošačkog društva u socijalističkoj Jugoslaviji i kako se to, slijedom ovih izvora, očituje?

1 UDIO NEKIH SEGMENTATA POTROŠNJE U UKUPNOJ OSOBNOJ POTROŠNJI (U %)

	1952	1965	1972
Prehrana	53,9	43,2	39,5
Piće i duhan	13,6	9,4	11,3
Odjeća i obuća	18,8	15,4	13,7
Namještaj i oprema za domaćinstvo	4,8	8,1	10,2
Promet i veze	1,8	6,4	9,4
Higijena i zdravlje	2,6	3,5	4,1
Kultura i razonoda	0,7	3,3	3,8

Skupina autora: Trideset godina socijalističke Jugoslavije, Monos, Beograd, 1975.

2 PORAST POTROŠNJE

Potrošnja električne energije po stanovniku:

1952 17,3 kWh
1972 369,4 kWh

Broj električnih štednjaka na 1000 stanovnika:

1952 1,0
1972 194,6

Broj automobila na 1000 stanovnika:

1950 0,4
1973. 54,4

Skupina autora: Trideset godina socijalističke Jugoslavije, Monos, Beograd, 1975.

3 POPULARNA PJESMA

Jedna od najpopularnijih pjesama 60-ih bila je «Moja mala djevojčica» koja je pobijedila na prvom opatijskom festivalu 1958.

Evo kako glasi refren:

«... Tata, kupi mi auto, bicikl i romobil,
kupi mi zeku i medu, kolica Jugovinil.
Tata, kupi kolača, bombona i naranče dv'je,
još jednu malenu bebu,
velim ti da je to sve...»

Pjesma završava stihom:

«Tata, kupi mi sve...!»

1. U kojem segmentu osobne potrošnje uočavamo porast, a u kojem pad između 1952. i 1972.? Zašto nam upravo ti podaci ukazuju na razvoj potrošačkog društva?
2. Na što nam sve može ukazivati pad potrošnje na hranu, odjeću i obuću od 1965. do 1972. a porast potrošnje na sve ostale segmente?
3. Na koji zaključak upućuje tekst pjesme iz 3. izvora?

3. skupina

SAMOPOSŁUGE I ROBNE KUĆE

Je li pojava robnih kuća i samoposluga uzrok ili posljedica razvoja potrošačkog društva?

1 “TRGOVINA NAJAVLJUJE: OSTVARIT ĆE SE ŹELJE BLIŹE POTROŠAĀU”

“Gotovo je redovita pojava da potrošaĀ u osjeĀkim prodavaonicama gubi priliĀno vremena pri kupovini razne robe, ĀekajuĀi da doĀe na red. I zbog toga Āesto napušta prodavaonicu nezadovoljan. Tome pridonosi i Āinjenica da veĀina trgovaĀkih lokala u gradu (ne spominjuĀi njihov broj) posluje u skuĀenom prodajnom prostoru. I to Źto se u onim najvaŹnijim prodavaonicama, koje prodaju ŹiveŹne namirnice, a graĀani ih najviŹe posjeĀuju, ne mogu nabavljati na jednom mjestu svi prehrambeni artikli. Takav naĀin poslovanja Źto stvara teŹkoĀe i potroŹaĀima i prodavaĀkom osoblju – traŹi izmjene, koje Āe omogućiti da se robni promet odvija brŹe, gotovo bez Āekanja. OsjeĀka maloprodajna trgovaĀka mreŹa koncentrirana je upravo u strogom gradskom centru ... Od ukupno 54 prodavaonica ŹiveŹnih namirnica smjeŹtено ih je 38 u Gornjem i Donjem gradu, dok se svega 16 takovih prodavaonica nalazi u ostalim gradskim Āetvrtima... Da se roba pribliŹi potroŹaĀu i u ostalim dijelovima grada, otvorit Āe se, u razdoblju od 5 godina, veliki prodajni centri. Svaki takav centar snabdijevat Āe graĀane sa svim ŹiveŹnim namirnicama i kuĀnim potrepŹtinama ... Sve brŹi tempo Źivota zahtjeva veoma brzu poslugu. Danas Āovjek nema ni vremena, ni strpljivosti da Āeka dok ga prodavaĀko osoblje posluŹi. Zato je suvremena trgovina omogućila potroŹaĀu da izabere robu uz vlastitu poslugu. U planu je da se u Osijeku, u slijedeĀih nekoliko godina otvori devet prodavaonica koje Āe poslovati na naĀin samoposluge. ... I danaŹnja jedina osjeĀka robna kuĀa Narodni magazin takoder Āe se proŹiriti. To zahtijeva njen promet, koji se u nekoliko posljednjih godina podvostruĀio...”

2 PORAST BROJA SAMOPOSŁUGA I ROBNIH KUĆA

“Prva hrvatska i jugoslavenska samoposluga otvorena je 1954. u Ivancu, Źest godina nakon prve britanske samoposluge. 1950. god. u Hrvatskoj je bilo 7 030 trgovina ukljuĀujući 4 robne kuĀe (na oko 3,9 milijuna stanovnika), a 1970. ima veĀ 15 771 trgovina, od Āega je 607 samoposluga i 13 robnih kuĀa (na oko 4,4 milijuna stanovnika).”

Igor Duda: *U potrazi za blagostanjem*, Zagreb, 2004.

3 PORAST BROJA SAMOPOSŁUGA I ROBNIH KUĆA

“obiĀna” trgovina

Samoposluge

Robna kuĀa,
Mostar

Robna kuĀa,
Zagreb

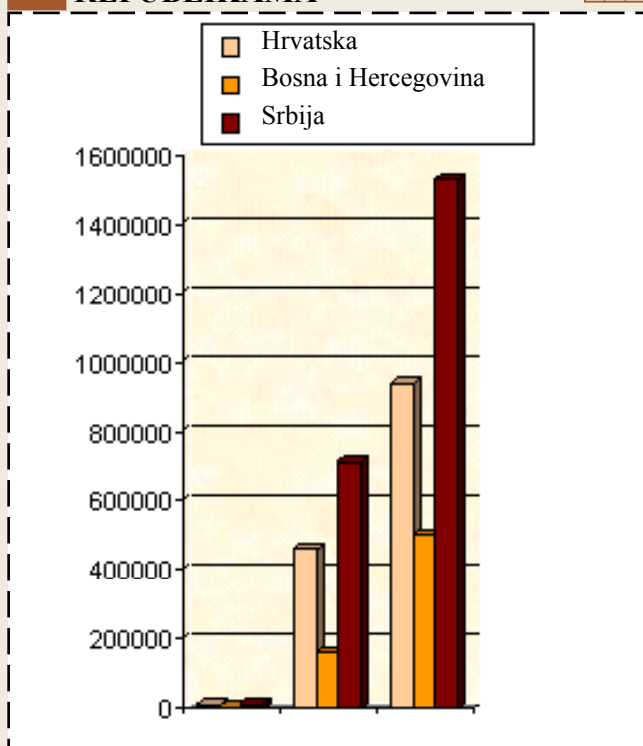
1. U tekstu izdvoji reĀenice koje govore o promjenama u naĀinu Źivota 60-ih godina!
2. Źto pojava robnih kuĀa i supermarketa znaĀe za svakodnevni Źivot ljudi?
3. Robne kuĀe na slikama, kao i ostale robne kuĀe toga vremena nalaze se u srediŹtima gradova. Źto vam to govori o potroŹaĀkom druŹtvu?

4. skupina

USPOREDBA S NEKIM EUROPSKIM ZEMLJAMA

Iako je Jugoslavija 60-ih doživjela «potrošački bum» što se najčešće mjeri kroz kupnju tehničke robe i automobila, što možete iz ovih izvora zaključiti o razvijenosti potrošačkog društva u njoj u odnosu na ostale europske zemlje?

1 UKUPAN BROJ TELEVIZORA PO REPUBLIKAMA

2

BROJ STANOVNIKA PO TELEVIZORU U EUROPSKIM ZEMLJAMA 1967.

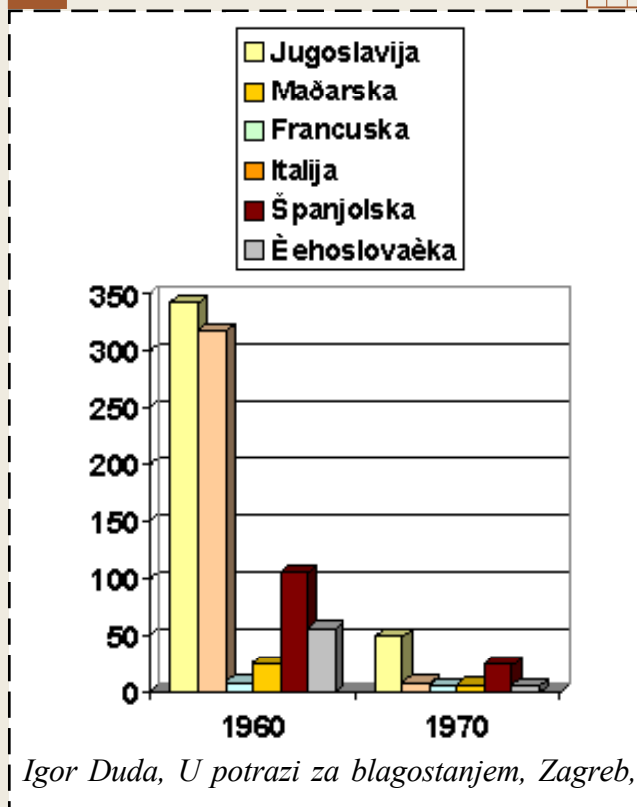

Jugoslavija	20
Italija	7
Mađarska	9
Španjolska	12
Francuska	6
Čehoslovačka	6

U potrazi za blagostanjem, Zagreb, 2004.

3

BROJ STANOVNIKA PO AUTOMOBILU U EUROPSKIM ZEMLJAMA 1960 - 1970

Igor Duda, U potrazi za blagostanjem, Zagreb,

Dodatak

Statistički podaci o broju stanovnika

Enciklopedija leksikografskog zavoda 1967. sv. 1., 3., 4., 6. Veliki atlas svijeta 1972.

Broj stanovnika u godini	Hrvatska	Bosna i Hercegovina	Srbija	Jugoslavija
1945.				15'415'6
1953.	3'330'52	2'64'450	3'979'94	76'39'617
1961.	4'193'36	3'27'798	7'612'227	18'54'323
1971.	4'420'254	3'740'111	7'446'594	22'548'958
1978.	4'611'408	4'742'57	9'011'070	22'424'711

1. Uz pomoć podataka o broju stanovnika u pojedinim zemljama zaključite u kojoj je od triju republika bilo najviše televizora (odnosno tv-pretplatnika)!
2. Grafički prikazite podatke iz drugog izvora i poredaj države po veličini dobivenih podataka! Što možeš zaključiti s obzirom na uvriježeno mišljenje o «razvijenom kapitalističkom Zapadu» i «nerazvijenom socijalističkom Istoku»?

5. skupina

REKLAME

Na koje su sve načine reklame utjecale na razvoj potrošačkog društva u socijalističkoj Jugoslaviji?

1 REKLAMA ZA MUŠKU KOZMETIKU

VUS, 1970.

2 REKLAMA ZA BOMBONE „505 SA CRTOM” 1960.tih

3 REKLAMA ZA ALKOHOLNO PIĆE

VUS,
3/1970.

4 REKLAMA ZA FOTO-FILM, 1960-tih

- ?
1. Na koji se sve način reklamiraju proizvodi i propagira potrošnja u ovim izvorima?
 2. Objasni vezu: reklama – potrošačko društvo!
 3. Što mislite o reklamiranju alkoholnih pića?
 4. Je li je, po vašem mišljenju, za prodaju važnije što se reklamira nekom reklamom ili tko reklamira?

6. skupina

ODLAZAK U SHOPPING U INOZEMSTVO

Objasnite je li shopping u susjednim državama znak otvorenog, potrošačkog društva?

1 ŠTO SE SVE ODLAZILO KUPITI U AUSTRIJU

(...)” većina muškaraca i žena zrele životne dobi dolazi ovamo po lijekove (s obzirom da na plimu i oseku u domaćim apotekama priča i nije bez osnova) (...)Što da radim - reče nam za ručkom Ratko, kojeg je auto natjerao na put autobusom - mjesec dana ne mogu proći tehnički pregled jer mi farovi nisu u redu... a kod nas ih nema ni za lijek. (...) Ali što da kaže žena koja je prevalila put od 180 kilometara da bi kupila gumicu za slavinu? “U cijelom Zagrebu za taj tip slavine nema gumice” i da bi na tom potrošila točno jedan šiling. (...) prosječno jedanput mjesečno putujem ovamo da bih kupio limenku boje i malo razređivača jer u Zagrebu ni sa svijećom ne bih pronašao. (...) za klinca kupim sokove u limenkama zbog onog pfff(...) u samoposluživanjima se koturaju prepuna kolica... čajevi, bomboni, margarin, šamponi, krema za tijela, lica, ruke, sapuni, paste za zube, sirovi, suhomesni proizvodi, ali nadasve deterdženti, kava i riža. (...) malo je tko posrnuo pred lijepo uređenim prodavaonicama s odjećom, pred uslužnim trgovcima i visokim cijenama. Tek poneka bluzica, košuljica ili pulover izgubili su austrijansko državljanstvo- (...) Tko da odoli disco-rolama, fotoopremi i objektivima, opremi za sport i rekreaciju, kad u našim prodavaonicama, tako bar tvrde kupci, takvih proizvoda nema ili su znatno skuplji. (...) podatak da se na području Leibnitsa (sela sa 6500 stanovnika, s dvije ulice gore i dvije ulice dolje) godišnje promjeni dinara u vrijednosti od 400 milijuna šilinga.”

2 TALIJANI REKLAMIRAJU SHOPPING

**POSJETITE
najjeftiniju robnu kuću**

GIOVANNI

TRST - VIA GHEGA 6 - TEL. 31863

BLIZU ŽELJEZNIČKE I AUTOBUSNE STANICE
GDJE IMATE NAJVEĆI IZBOR KOMPLET-SETO-
VA, HLACA, SUPER RIFFLE, MANTILA KAO
I OSTALIH MODERNIH ARTIKALA U VELIKOM
IZBORU

*Tjednik VUS,
70-ih*

3 TALIJANSKE CIPELE

“Službeni podatak kaže da smo prošle godine uvezli oko 4 500 000 pari cipela iz Italije! Pardon! Uvezli su građani, dakle, radi se o privatnom uvozu i to onom koji je registriran... A naši proizvođači obuće? Možda će se zamisliti da kvaliteta obuće koju proizvode ne odgovara osnovnim kriterijima i zahtjevima potrošača, da je koža vlažna, puna soli, neprerađena kako treba, da nije kvalitetna, da je izrada ošljarska, da đonovi otpadaju, da su cipele neudobe, ružne i skupe, jednostavno da to, što oni danas proizvode više nikom ne treba? Možda će se zamisliti nad činjenicom da imamo toliko mladih i talentiranih dizajnera i modelara ali da je njima teže proći kroz vrata fabrike obuće nego kamili kroz iglene uši.”

1. Izdvojite što se sve odlazilo kupovati u Austriju i zašto?
2. Odvojite robu široke potrošnje od, po tadašnjem mišljenju, luksuzne robe!
3. Kakav stav iznose autori novinskih članaka o ponudi i potražnji na tadašnjem tržištu?
4. Na koji zaključak vas upućuje izvor br.2 ?

7. skupina

PUTOVANJA KAO IZRAZ POTROŠAČKOG

Na koji način razvoj potrošačkog društva utječe na potrebu za putovanjima i obratno?

1 PRIČA O LJETOVANJU DJEVOJČICE SA SELA

«Kao vrlo mala nisam imala priliku često ići na more s roditeljima. Išli smo nekoliko godina, ali to samo zato jer je sestra dobila bronhitis, pa su roditelji učinili sve da bi išli na more. Inače, koliko ja znam mislim da nitko od mojih prijatelja iz Slobodnice nije išao sa svojim roditeljima u hotel, kamp ili neko mjesto gdje se još posebno plaća. Ako se i išlo, išlo se ljetovati u nečije vikendice. Moji roditelji nisu imali nikakvu potrebu za putovanjima, ljetovanjima - smatrali su to čak i nepotrebnim. Osim toga ljeti je mojim roditeljima bilo i teško napustiti selo, zbog povećanog obima poslova na selu. Moji su vezani uz zemljoradnju, hranili svinje, perad ..., pa nekakva putovanja i ljetovanja nisu dolazila u obzir, jer tko bi se u tom slučaju brinuo za cijelo domaćinstvo.»

2 PUTOVANJA U MAŠTI

«Najljepši odmor za mene su putovanja. Vidjela sam najljepša mjesta, jezera i našu divnu obalu. Posjetila sam Italiju i Švicarsku. Bit će to kasnije lijepe uspomene.»

Ruža Helbert, Zagreb

«Od svojih rođaka pokupila sam sve turističke prospekte i u slobodno vrijeme «putujem» po Europi i po našoj zemlji. Nadam se da ću i ja jednog dana krenuti na prava putovanja.»

Mea Pajc, Vukovar

*Iz ankete o provođenju slobodnog vremena u časopisu Vikend 1969. god.
(preuzeto iz: I.Duda, U potrazi za blagostanjem, Zagreb 2004.)*

3 OGLAŠAVANJE PUTOVANJA

HIDROGLISERI NA JADRANU

SPLIT-GIULIANOVA-SAN BENEDETTO DEL TRONTO

DUTY FREE SHOP:
cigarettes-tobacco-
whisky-gin-cognac-
perfumes
prodaja bez carine

3,30 sati – povratna karta samo: 210 d
Koper – Portorož – Poreč – Venezia
Izleti iz Opatije – Rijeka – Pula

super brzina – komfor –
atraktivnost – tri salona – buffet
– duty free shop!
svaki izlet je novi doživljaj

every excursion is a new experience
jeder ausflug ist ein neues Erlebnis

ATLAS JUGOSLAVENSKA
PUTNIČKA AGENCIJA
priređuje redovne izlete modernim mlaznim avionom u

LONDON

5.-dnevni aranžman.
Polazak svakog
četvrtka i petka.

Cijena kompletnog aranžmana sa polaskom iz Dubrovnika
Din 1360.-

Reklame za putovanja, 1970., Slobodna Dalmacija i 1971., Dubrovački vjesnik

Dodatak: Prosječni osobni dohodak u dinarima 1971. god. iznosio je:

Bosna i Hercegovina - 1368, Hrvatska - 1563, Srbija - 1347

1. Što nam ovi izvori govore o socijalnim prilikama tadašnjeg društva?
2. Zašto ljudi sa sela ne mogu putovati i često nemaju ni interesa za to?
3. O čemu sve ovisi razvoj interesa za turističkim putovanjima?
4. Što mislite o cijenama putnih aranžmana na plakatima u odnosu na prosječna

8. skupina

OČEKIVANJA I RAZOČARENJA

Objasnite «očekivanja» i «razočarenja» u potrošačkom društvu socijalističke Jugoslavije

1 KO ČEKA-DAL' DOČEKA?

...sve je to Nova godina.Odijelo, cipele, umjetne trepavice, umjetni osmijehsve u svemu:od 800-1000 dinara.

Svi će moći proslaviti ovu noć, koju radnici ugostiteljstva pripremaju za svoje drugove iz drugih djelatnosti.

Sa sigurnošću tvrdimo da će (po ovim cijenama) i Milisav, radnik "Juhora" sa minimalnim osobnim dohotkom od 1000 novih dinara i Mileva, radnica Jagodinske pivare sa plaćom od 107 tisuća starih, ali važećih, dinara moći dočekati 1. siječnja, a za 1. veljače nismo sigurni.

Novi put, Svetozarevo, 1. siječnja 1974.

2 ŠALA ILI TUŽNA STVARNOST

Svijet, Sarajevo, 1966.

3 KREDIT ZA ZIMNICU I OGRJEV

Početak jeseni vrijeme je kada se sprema ogrjev za zimske dane, a domaćice užurbano pripremaju zimnicu. Oni s "dubljim" džepom kupuju za gotov novac, dok oni s manjim primanjima ogrjev i zimnicu nabavljaju putem potrošačkih kredita. Kakvi su uvjeti za dobivanje potrošačkih kredita za nabavku ogrjeva i zimnice? O tome nam govori J.Ž., direktor direkcije kreditnih poslova Komunalne banke Osijek:

«...Kredit za zimnicu odobravamo do 2000 dinara s rokom otplate od 10 mjeseci i 12 posto kamata. Za dobivanje ovog kredita nema nikakve zapreke, a može ga dobiti svaki građanin koji je kreditno sposoban....»

1. Kome i zašto likovi iz karikature 1. izvora objavljuju da putuju u London?
2. Koji stav autor članka zauzima u svezi potrošnje iznad mogućnosti za proslavu Nove godine? Što, po vašem mišljenju, prvenstveno kritizira?
3. Po čemu zaključujete da obitelj iz karikature 2. izvora pokušava živjeti iznad svojih mogućnosti?
4. Može li se govoriti o razvoju potrošačkog društva ako obitelj treba uzeti kredit kako bi preživjela zimu?

Što sve doprinosi razvoju potrošačkog društva na selu?

1 NAPUŠTANJE SELA

Sve što je moglo otići u inozemstvo, otišlo je. ukupno 420 osoba. Najveći dio je u punoj snazi, od 20 do 40 godina starosti. To znači da je u selu skoro sve zamrlo i proizvodni i društveni život. Na polju se radi tek toliko da bi se nešto radilo...”- rekao nam je direktor škole Jovan Janošević. Ovo je po mnogo čemu zanimljivo selo. Njegov život je promijenjen otkad se počelo sa odlazanjem u inozemstvo. Za one što su ostali, sada je najvažnije kako otići, jer su uvjeti pooštreni. Ipak snalaze se. I dalje odlaze. Prodaje se radna snaga na zapadu za gorke pare francuske, njemačke, švicarske...i kupuje se cigla, cement, električni aparati...

Novi put, Svetozarevo, 22.12.1971.

2 UDIO POLJOPRIVREDNOG U UKUPNOM BROJU STANOVNIŠTVA

	1948.	1953	1961	1971
B i H	73,8	62,2	50,2	40,0
Hrvatska	63,2	56,4	43,9	32,3
Srbija	71,0	66,7	56,1	44,0

Statistički kalendar Jugoslavije 1975.

4 AHIL STIGAO KORNJAČU

(Posavina i Turopolje promijenili su osamdesetih izgled ali i način života zahvaljujući tehnološkom napretku ali i...)

(...) još prije 10 ili 20 godina kloparali su drvenim kolima i kopali drvenim žlicama iz drvenih zdjela. (...) Kad je prije koje godine u selo stigao prvi televizor, svi smo išli gledati to čudo. Sad ga ima svaka kuća. (...) Ljudi prodaju konje da kupe traktor. Tko traktor, tko auto, netko traktor i auto, netko dva automobila. Parni i neparni. Jedan vozi žena drugi vozi muž. (...) Bijeli hladnjak za zamrzavanje nazivaju škrinjom. I tu bijelu škrinju ima svaka kuća. (...) Sva su sela puna bijelih kuća. Svaka druga zidana, svaka druga drvena, a gotovo svaka iznutra je bijela. (...) Još prije pola godine ta su sela bila stotine ljeta iza, gradova. A nadomak Karlovca i Zagreba. Samo pola dana drndanja zaprežnim kolima sad su pola sata vožnje do Karlovca, ni toliko do Zagreba. Dok se Jugoslavija elektrificirala i asfaltirala, oni su škiljili uz petrolejku i gacali po blatu. Kad su se drugi televizirali oni su se elektrificirali i asfaltirali i potom pobijelili od kućanskih aparata. Sad se bijeli svijet kompjuterizira, a ni Pokuplje nije daleko od toga.

3 BANKE NA SELU

- KAKO SI USPIO?
- PUNIM JA, PUNI JUGOBANKA

Novi put, Svetozarevo, 15.12. 1971.

4 SREDIŠTE SELA

Trgovina, pošta i društveni dom u selu Drnje u Podravini 60-ih godina

1. Prema izvorima br. 1 i 2, što možete zaključiti o odnosu socijalističke vlasti prema selu i stanovnicima sela?
2. Na koji način se banke reklamiraju na selu?
3. Što zaključujete o tempu razvoja potrošačkog društva na selu u Pokuplju?

Koje je stavove o ženama naglasilo potrošačko društvo?

1 KUĆANSKI APARATI

«Na stotinu kućanstava u Hrvatskoj 1968. godine dolazilo je 75 radioprijemnika, 41 električni i plinski štednjak, 32 televizora, 31 hladnjak, 20 gramofona, 18 usisavača i 14 perilica rublja.»

I.Duda, *U potrazi za blagostanjem*, Zagreb,

3 SAVJETNIK ZA ŽENE

«Treba smoći snage da se prođe kraj izloga ne zašavši u trgovinu. Priznajemo, iskušenje je veliko. Sjajni izlozi trgovina i glasna reklama predstavljaju danas veće iskušenje nego ikada.»

citat iz prijevoda njemačkog ženskog savjetnika koji je izašao u Zagrebu 1966., a o kojem piše I.Duda u svojoj knjizi U potrazi za blagostanjem, Zagreb, 2004.

2 REKLAME 60.TIH GODINA

1. Na koji je način upotreba kućanskih aparata promijenila život žene u potrošačkom društvu?
2. Proučite 1. izvor i usporedite koliko je bilo televizora na 100 kućanstava, a koliko usisavača i perilica rublja! Možete li zaključiti koji su bili prioriteti potrošačkog društva 60-ih u Hrvatskoj?

Nakon obrade izvora učenici iz svake skupine izlažu glavne zaključke slijedeći postavljena pitanja i daju odgovor na ključno pitanje koje učitelj zapisuje na ploču.

Nakon izlaganja po skupinama, zajednički izdvajamo pojmove koje smo najčešće spominjali tijekom rada, za koje možemo reći da su simboli potrošačkog društva proučavanog vremena i prostora. Učitelj ih zapisuje u stupcu do onih pojmova koje su učenici na početku sata izdvojili kao asocijacije na suvremeno potrošačko društvo.

ZAJEDNIČKI DOLAZIMO DO ODGOVORA NA KLJUČNO PITANJE:

Koje su sličnosti, a koje razlike između potrošačkog društva u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini odnosno Srbiji u razdoblju od 50-ih do 80-ih godina XX.stoljeća i potrošačkog društva danas u

POLOŽAJ ŽENA

U kojoj je mjeri žena u socijalističkom društvu afirmirana, a u kojoj diskriminirana?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Položaj žena u socijalističkoj Jugoslaviji vrlo je kompleksna i zahtjevna tema. Ukoliko bismo htjeli obraditi položaj i probleme žena u svim sferama života, u svim pojedinim periodima i sa svih aspekata, trebali bismo čitavu jednu zbirku izvora i radionica. U ovoj radionici, trebalo bi kroz vrlo mali broj izvora (samo osam) potaknuti učenike na razmišljanje o specifičnostima ženske povijesti (prvenstveno kao dio povijesti svakodnevice, ne kao povijesti heroína), o promjenama u životu žena u vrijeme socijalizma, odnosno u vrijeme 2. polovice 20. st. kada bez obzira na političko uređenje pojedinih zemalja u Europi bilježimo određenu emancipaciju i poboljšanje položaja žene u društvu. Upravo stoga što se ovakve teme ne nalaze u propisanim planovima i programima, te ih nema ni u udžbenicima, učitelj/ca bi se trebao dodatno pripremiti uz stručnu literaturu kako ne bi upao/la u zamku osobnih stavova, iskustava i emocija ukoliko je bio/la aktivni sudionik/ca dijela ovog razdoblja od 1945. do 1990. Najbolje bi bilo ovu radionicu obraditi nakon proučenog razdoblja socijalističke Jugoslavije kako bi učenici poznavajući društveno-politički okvir uspješnije mogli u njega smjestiti položaj žene. Radionica je predviđena za jedan školski sat iako smatram da bi se završna rasprava afirmativne i negacijske skupine mogla produljiti na još jedan

ISHODI

- stjecanje znanja o problemima položaja žena u socijalističkoj Jugoslaviji, s elementima diskriminacije žena, ali i elementima afirmacije i emancipacije.
- Razvijanje sposobnosti učenika za proučavanje i vrednovanje slikovnih i tekstualnih izvora, te za razlikovanje autorova stava od stava društva određenog vremena.
- Razvijanje sposobnosti učenika za argumentirano raspravljanje i iznošenje svojih stavova.
- Senzibiliziranje učenika za probleme položaja žena i formiranje pravilnog

CILJ

Analizom izvora uočiti promjene i probleme položaja žena u socijalističkoj Jugoslaviji, te izdvojivši elemente diskriminacije i afirmacije žena potaknuti učeničku raspravu o određenim stavovima i vrijednostima kroz koju se razvija senzibilitet za položaj i probleme žena u društvu.

ARTIKULACIJA SATA

Radionica se može organizirati u jednom školskom satu (45 min), ali i u blok satu (90 min).

U uvodnom dijelu sata postaviti pitanje: Kada su žene u Jugoslaviji dobile pravo glasa? Koliko je to značilo za njihovu emancipaciju? Prodiskutirati i postaviti ključno pitanje kao najavu teme.

1. korak - Podijeliti učenike na 8 skupina i svakoj skupini dati po jedan primjerak tablice, te po jedan izvor. Četiri skupine trebaju dobiti tablice u kojima se u posljednjem stupcu traže samo pokazatelji afirmacije žena, a četiri skupine trebaju dobiti tablice u kojima se, uz ostale podatke o izvoru traže samo pokazatelji diskriminacije žena. Učitelj treba upozoriti učenike na te razlike u zadacima i

uputiti ih da se kroz analizu izvora trebaju pripremiti za debatu na ključno pitanje. Svaka skupina treba proučiti izvor i ispuniti tablicu, nakon toga proslijediti izvor drugoj skupini i tako dalje dok sve skupine ne analiziraju sve izvore i podatke upišu u tablice. (20 min)

Za to vrijeme učitelj na ploči nacрта tablicu s dva stupca: afirmacija i diskriminacija.

2. korak - Organizirati debatu između afirmacijske i negacijske skupine na ključno pitanje. Debatu organizirati prema pravilima debatiranja pri čemu učitelj

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA

Žene su u socijalističkoj Jugoslaviji ostvarile zakonsku ravnopravnost, stekle su pravo na obrazovanje, zapošljavanje, izjednačenost plaće za isti rad s muškarcima i pravo na sudjelovanje u političkom i javnom životu. Žene koje su sudjelovale u NOP-u ostvarile su zakonsku ravnopravnost već 1942. (mogle su biti birane u NOO-e), dok su sve žene stekle političku ravnopravnost na prvim poslijeratnim izborima 1945. Ustav SFRJ 1946. je ozakonio ravnopravnost žena s muškarcima u svim dijelovima državnog, društveno-političkog i privrednog života.

Pravo na obrazovanje koristit će se sve više žena, te broj više i visoko obrazovanih žena stalno raste a osobito se povećava broj žena koje završavaju razne srednje stručne škole. Žena-radnica je u socijalizmu imala besplatnu zdravstvenu zaštitu, plaćeni rodiljni dopust i mirovinu.

Ipak, broj zaposlenih žena u razdoblju od 1945. do 1990. nikada ne prelazi 50%, a broj nezaposlenih žena uvijek je veći od broja nezaposlenih muškaraca.

U političkom životu žene sudjeluju u prilično malom broju (uglavnom 5-15%).

8. ožujka slavio se međunarodni Dan žena koji je ujedno od 60-ih postao i Majčin dan budući da se nije slavio kršćanski blagdan Majčin dan (2. nedjelja u svibnju). Obilježavao se svečanim akademijama, školskim priredbama, zakuskama, pa i pijankama, cvijećem i poklonima.

Br. izvora	Vrsta izvora	U koju svrhu izvor nastaje?	Iznosi li autor izvora svoj stav ili stav društva?	Izvor nam ne govori... (namjerno ili slučajno)	Elementi afirmacijeodnosno diskriminaciježene
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

1 ŽENA U REKLAMNE SVRHE

Reklama za Podravka juhu, 70.-tih god.

2 TRAKTORISTKINJE

“One su na terenu – rekao je upravitelj drug Ivo Medarić – vrlo dobre. Mogu reći, da smo neobično zadovoljni radom žena traktoristkinja. Ove žene bile su vrlo aktivne na poljskim radovima. One isto tako savjesno čuvaju motore i sastavne dijelove, gorivo i gume. Da su nam svi kao ove žene naš bi zadatak lako bio izvršen... – Mi neobično volimo strojeve. Nismo nikada vjerovali da će seljačke djevojke i žene upravljati traktorima. Danas smo sretni, što nam je želja ispunjena i svaka od nas želi upoznati ne samo rad traktora, nego i svih ostalih strojeva. Nastojimo da budemo potpuno ravno-pravni svojim drugovima kako po obavezama, tako i izvršavanju. ... Sve žene Slavonije, koje smo susretali po tvorničkim pogonima, u radovima na poljoprivredi, prvenstveno žene traktoristkinje i radnice po kudjeljarama obećale su povodom II. Kongresa AFŽ-a da će podvostručiti svoj rad za opće blagostanje zemlje.”

3 NJEZINO SLOBODNO VRIJEME

VUS, 1971.

4 ŽENSKI AUTO-RELI

“(...) II. ženski auto-reli okupio je 70 vozačica automobila i isto toliko suvozačica. (...) Na 200 km dugoj stazi natjecateljice su morale poštovati prometne propise, pokazati spretnost za volanom, a i brzinu pri startanju i kočenju. Iako je staza bila razmjerno laka, jedna je natjecateljica pred Bjelovarom doživjela težu nesreću. Sudarila se s autobusom. (...) poznavaooci auto-sporta smatraju da žene po srčanosti ne zaostaju za muškarcima. Tvrde čak da je mnogo zanimljivije gledati žensko natjecanje, (...) Sudionice relija nisu se samo natjecale u vožnji nego i s frizurama, opremom, mini-suknjama...”

5 PROBLEMI ZAPOŠLJAVANJA ŽENA

“(…) Inženjerka kemije Elizabeta Večerić otišla je u Kanadu pošto je tri godine čekala posao u Zagrebu. Njezina kolegica po struci, Marta Feifer, još se nije zaposlila.(…) Među nezaposlenim djevojkama i mladim ženama s visokom stručnom spremom ima najviše profesorica i nastavnica, medicinskog osoblja, pravnica i ekonomistica. Doda li se tome podatak da je u 1971. godini na privremeni rad u inozemstvo preko Zavoda za zapošljavanje otišlo 6119 žena, a da je iz Hrvatske posao izvan domovine našlo 55000 žena (…)

U školskoj godini 1969./70. među 100 učitelja na Sveučilištu u Zagrebu bilo je 14 žena. (…)
Jedna Zagrepčanka, dugogodišnja radnica ZET-a, htjela se kao kondukterka prekvalificirati u vozača tramvaja. Bila je uporna i svima je dokazivala kako će ona taj posao dobro obavljati. Sve je ispitate položila i htjela sjesti za kormilo tramvaja, ali Zagrepčani, kako se to popularno kaže, još nisu vidjeli takav film.(…) u tvornici “Chromos-Katran-Kutrilin” može se i sada pročitati interni natječaj kojim se traži jedan inženjer kemije, ali u obzir dolazi samo muškarac.”

6 PROSLAVA DANA ŽENA

U svim jajačkim radnim kolektivima, povodom Dana žena za žene su pripremljeni karanfili i skromni pokloni, priređeni su im banketi, a 20 Jajčanki o trošku svojih kolektiva praznovalo je u Beču.
“Oslobođenje”, 1971.

7 GRAD BEZ DJEVOJAKA

Dragi urednicu, Čula sam da u Bosni postoji industrijski grad u kojem ima više muškaraca nego žena. Djevojka sam, prilično u godinama, i željela bih se udati i osnovati svoju obitelj. Ali u mjestu u kome živim nema mladića za ženidbu. Mnogi su otišli raditi i živjeti u gradovima. Zato bih željela otići u taj bosanski grad i tamo se zaposliti. Izučila sam zanat i dobro zarađujem, ali mi je teško živjeti sama, a ako ostanem gdje sam, nikada se neću udati. Možete li mi pomoći i odgovoriti kako se zove taj grad u Bosni? Mjesto za koje ste čuli je, vjerojatno, Banovići kod Tuzle. U ovom industrijskom gradu u Bosni ima više muškaraca nego žena i kažu da je tamo teško naći djevojku za udaju. Na mnogim radnim mjestima u ovom gradu teško je zadržati žensku radnu snagu jer se djevojke vrlo brzo udaju i napuštaju posao.

8 ŽENE NA SELU

“Preko 80% obradivog zemljišta u našoj zemlji nalazi se u privatnom posjedu, a tu su, kako statistike kažu, žene u gotovo istom postotku nosioci proizvodnje. Već ove brojke obavezuju da se ženi - poljoprivredniku - pokloni više pozornosti.

- Ali, s obzirom da žene čine većinu proizvođača na selu, razne nedosljednosti u sprovođenju utvrđene politike u poljoprivredi, pogađaju nju čak u većoj mjeri nego ostale proizvođače - rekla je na sjednici Vjera Kovačević, predsjednik konferencije za sva pitanja društvenog položaja žena u Jugoslaviji.

Govoreći o ogromnom napretku koji je za posljednjih 35 godina postignut na selu Vjera Kovačević, je između ostalog, spomenula da je oko 60% domaćinstava podiglo nove, zdrave i udobne zgrade za stanovanje, u većini slučajeva opremljene bijelom tehnikom, radio pa i televizijskim aparatima, da mnoga domaćinstva raspolažu suvremenom mehanizacijom.

-Žena, kao poljoprivredni proizvođač, međutim, sputana je u proizvodnji hrane mnogim neriješenim pitanjima koji utiču na njezinu produktivnost, a koja se godinama sporo rješavaju. Godinama se također govori da žena ima neravnopravan tretman i prilikom udruživanja zemljoradnika, jer se ispred nje pojavljuje muž, otac ili rođak, iako je ona nosilac proizvodnje. Uz to je i briga za domaćinstvo, djecu i stare u prvom redu njezina...”

BILO JEDNOM U JUGOSLAVIJI

Kako je tehnološki razvoj mijenjao život?

DIO ZA NASTAVNIKE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

90 minuta

Nerijetko se u nastavi, i u razgovoru s kolegama i prijateljima, dotičemo pitanja standarda i kvalitete života na području Jugoslavije nakon Drugog svjetskog rata. Učenici dolaze s informacijama da je u Hrvatskoj nekada bilo bolje; da su se dobivali stanovi, da je standard bio veći, da su plaće bile bolje, da je radnik bio cijenjen... Drugi pak dolaze sa suprotnim informacijama; da je bilo teško, da je bilo neprestanih kriza, da nije bilo kave, da se čekalo u redovima... Kako bismo mogli stajati iza jedne ili druge tvrdnje potrebno je poznavati gospodarsku situaciju proučavanog razdoblja. Učenici kroz izvore s područja graditeljstva, industrije i prometa trebaju samostalno zaključiti kakvo je bilo stanje na području bivše Jugoslavije od 1960. do njezina raspada. Proučavanjem tehnološkog razvoja zemlje, uz znanja iz političke povijesti, lakše će zaključiti kako je i zašto došlo

ISHODI

- učenici su upoznati s gospodarskim razvojem i problemima koji su se pojavljivali u Jugoslaviji na području stanogradnje, industrije i prometa u razdoblju od 1960. – 1985. godine
- analiziranjem slikovnih i pisanih izvora, i odgovaranjem na postavljena pitanja izvode zaključke
- samostalno određuju stupanj tehnološke razvijenosti na području Jugoslavije i kako se on odražavao na standard i na krizu 70-ih i početka 80-ih godina prošlog stoljeća
- pravilno izražavanje i argumentirano iznošenje zaključaka

CILJ

Analizom povijesnih izvora koji govore o tehnološkoj razvijenosti: Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije u razdoblju od 1960. do 1989. pokazati kako se u društvu odražavala kriza u 70-im i 80-im godinama XX. stoljeća.

ARTIKULACIJA

Uvodni dio (20 min)

SATA

- Učitelj će podsjetiti učenike na osnovnu podjelu gospodarske djelatnosti na sektore: primarni, sekundarni, tercijarni i kvartarni. Podijelit će po jednu sliku svakoj od četiri skupine učenika sa zadatkom da odgovore na pitanja u tablici. Za to je predviđeno vrijeme od 5 minuta.
- Jedan učenik iz svake skupine čita odgovore iz tablice. Predviđeno vrijeme je 3 minute za svaku skupinu, nakon čega učitelj objašnjava da će se današnja radionica baviti tehnološkim razvojem Jugoslavije od 1960. do 1985.
- Učenici će nastaviti rad u već formiranim skupinama i dobiti po jednu tematsku skupinu izvora.
 - o svaka skupina ima 30 minuta za proučavanje izvora i odgovaranje na pitanja ispod izvora te ključno pitanje za temu.
 - o skupina istodobno ima zadatak ocijeniti svaki izvor brojkama od 1-5. (ocjena 5 za pojedini izvor znači da su se učenici složili da izvor govori pozitivno, a 1 veoma negativno o temi koju proučavaju)
 - o uz svaki izvor napisati kojem sektoru gospodarske djelatnosti pripada

PITANJA	ODGOVORI
Što prikazuje fotografija?	
Koji sektor gospodarske djelatnosti prikazuje?	
Pokušaj odrediti vrijeme nastanka fotografije.	
Pokušaj dati naziv fotografiji.	

Glavni dio sata (55 minuta)

- Podjela materijala i rada na izvorima (30 minuta)
- Dok učenici proučavaju izvore, učitelj će na ploči nacrtati grafikon. Na skali osi «Y» označit će brojeve od 1-5. Na osi «X» upisati 1960., 1965., 1970., 1975., 1980., 1985. godinu.
- Presentacije rada skupina (25 minuta). Učitelj će prema potrebi proširiti znanje učenika nakon izlaganja pojedinih skupina.
- Nakon što svaka skupina prouči izvore i odgovori na ključno pitanje, jedan od učenika iz skupine napraviti će krivulju za svoju temu. Svaka skupina uzeti će različitu boju kako bi grafikon bio pregledniji.
- Zajednički odgovaraju na ključno pitanje radionice i komentiraju naslov radionice.

Završni dio sata: (15 minuta)

- Učitelj, zajedno s učenicima, komentira grafikon koji služi za isticanje elemenata krize u 70-im i 80-im.

DIO ZA UČENIKE

Kontekstualizacija

Nakon Drugog svjetskog rata u Jugoslaviji se krenulo sa snažnim industrijskim razvojem. Pozitivne posljedice industrijalizacije bile su: porast društvenog standarda, razvoj gradova, prometa, brodogradnje, veća proizvodnja ugljena, čelika, strojeva i prerada nafte. Uz pozitivne promjene koje su se najviše osjećale tijekom 60-ih godina pojavile su se i negativne: tijekom 50-ih došlo je do velikih migracija seoskog stanovništva prema gradovima i napuštanje agrara, a u kasnim 70-ima, unatoč svim naporima, uvoz je nadmašio izvoz što je dovelo do ukupne zaduženosti Jugoslavije prema inozemstvu od preko jedanaest milijardi američkih dolara. Gospodarsku krizu popratila je politička kriza 80-ih godina iako te dvije krize nisu bile u direktnoj svezi. Naposljetku je došlo do stagnacije industrije i do raspada Jugoslavije.

Kako se i koliko gradilo?

NEKI PROBLEMI IZGRADNJE STANOVA

«Stambena gradnja u koprivničkom kotaru posljednjih je godina bila zaista intenzivna, ali unatoč tome ima mnogo prigovora. Još se uvijek naime gradi sporo, a kvaliteta gradnje ne zadovoljava. Gotovo nijedna zgrada ne dovrši se do ugovorenog roka. Građevinska poduzeća rade bez potrebne mehanizacije. U razdoblju od 1955. godine do 1960. izgrađeno je na području općine Koprivnica 139 stanova u društvenom sektoru. Privatnici su u tom razdoblju sagradili 574 stana.»

Večernji list 1.12.1960.

1. Koji se problemi pojavljuju pri gradnji stanova?
2. Govori li izvor pozitivno ili negativno o izgradnji stanova?

GRADNJA STANOVA I KUĆA

Novi stanovi

“U Zavodu za komunalnu djelatnost kažu da postoje svi uvjeti da građevinari ove godine krenu hrabrije naprijed. Prema planu ovog Zavoda u Zagrebu će se tijekom godine završiti i useliti oko 6400 novih stanova.”

Novi Beograd, 1967.

Selo na Kosovu 60-te

1. Što prikazuju slike?
2. Razmisli što je uzrokovalo izgradnju nebodera, a što seoskih kuća?
3. Što potiče izgradnju?

HOTEL NA PONOS SVIMA

“Dubrovnik (...) Mika Špiljak je čestitao svima koji su pridonjeli izgradnji «Belvedere» napominjući da se posebno raduje što je to lijepo zdanje djelo domaćih stručnjaka i što je hotel opremila domaća proizvodnja. (...) Na konferenciji za novinare predstavnici investitora istakli su uz ostalo da će u hotelu dvokrevetnu sobu bez doručka stranci plaćati 90 dolara, a domaći turisti 9600 dinara. (...)”

Večernji list, 27.5.1985.

GRADI LI SE NAFTOVOD?

“Najveći investicijski pothvat u Jugoslaviji (...) nakon Đerdapa. Financijska konstrukcija u završnoj je fazi. Osnivači Jugoslavenskog naftovoda – INA iz Zagreba, Energoinvest iz Sarajeva i Naftagas iz Novog Sada sa svojim rafinerijama u Sisku, Lendavi Bosanskom Novom, Novom Sadu i Pančevu, koji će opskrbljivati ovaj naftovod – osigurali su potreban udio za početne radove. (...) Iznosit će 735 kilometara. (...) mnogo je važnije, smatra on (direktor naftovoda, op.a.) što se – nakon mnogih prijašnjih ideja i inicijativa s parcijalnim naftovodima – gradi zajednički jugoslavenski naftovod.. (...) kao uspješan primjer udruživanja interesa i sredstava udruženog rada iz više republika.”

VUS 4.6.1975., str. 3.

1. Zašto dolazi do potrebe gradnje naftovoda?
2. Što govori podatak o tome da do 1975. godine ne postoji izgrađen naftovod?
3. Koja korist se očekuje od gradnje hotela, a koja od naftovoda?

STANOVI NOVI, PROBLEMI STARI

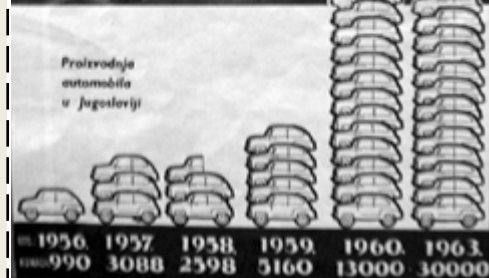
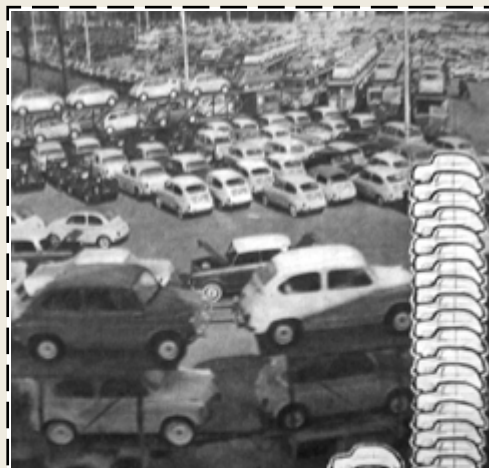
”Današnjeg čovjeka najviše tišti problem kako steći krov nad glavom. (...) Stanovi se grade dugo i koštaju mnogo, pa prođu godine i godine dok se želja svakom njegov stan konačno ne ostvari. (...) Stanar dobije rješenje na stan taj i taj, u bloku tom i tom, i naravno svoj ključ. Kažemo dobije, ali zapravo kupi i to za velike novce koje je morao skupiti kako je znao i umio i uplatiti godinu, dvije ili više, prije no što je dobio taj famozni ključ. Nerijetko je uplatio stan na neviđeno, tj. nacrti stanova još nisu bili gotovi, kada je uplaćivao svoj stan. (...) Vratimo se tipičnoj porodici i njihovom dvosobnom stanu. Na prvi pogled taj stan je prilagođen mjeranim potrebama. Djeci jedna soba, roditeljima tzv. dnevna soba, prostor za blagovanje ostaje nedirnut. Baš kako je arhitekt zamislio. Ali što ako porodica nije tipična? Ako je roditeljima potrebna radna soba, ako su djeca raznog spola i u godinama kada ne mogu biti u istoj sobi? Ponovo naš stanar diže kredit i ruši, pregrađuje, dograđuje. Čovjek bi skočio do stropa kad useli u novi stan, ali strop je obično nizak. Njegova zgrada je dobila uporabnu dozvolu, ali, radijatori ne rade, voda se diže u cijevima i prelijeva iz slivnika, krasan nov tapison postavljen je po cijelom stanu, a naš stanar zna iz iskustva svojih prijatelja koji su prije njega postali stanovnici kakvog novog naselja da je tapison na golom betonu, da će se znojiti i truliti. Što će drugo, baca tapison i postavlja parkete. (...)”

1. O kojim problemima govori tekst?
2. Što autor teksta podrazumijeva pod tipičnom obitelji?
3. Postoji li danas slična situacija u tvom gradu?

Koje promjene u prometu uočavaš u razdoblju od 1960. - 1980-ih?

PROIZVODNJA AUTOMOBILA

VUS, 1971.

1. Što pokazuje grafikon?
2. Koji su razlozi za proizvodnju tolikog

PROPISI – ZAKONI

«(...) Savjet za unutrašnje poslove u suglasnosti sa Savjetom za građevinarstvo i komunalne poslove Narodnog odbora grada Zagreba, donio je na sjednici održanoj 29.X.1960. Naredbu, koja glasi:

Brzina vožnje motornih vozila na pojedinim saobraćajnicama grada Zagreba ograničava se: do 40 km na sat u Maksimirskoj cesti (...) do 30 km na sat u Ilici na dijelu od Trga Republike (današnji Trg bana Josipa Jelačića, op.a.) do Kačićeve (...) Vožnja zaprežnih vozila na javno-prometnim površinama, na kojima je dozvoljen saobraćaj zaprežnim vozilima, ne smije se vršiti

1. Zašto se ograničava brzina kretanja u gradu?
2. Što je neobično u izvoru i zašto?

RAZVOJ ZRAČNOG PROMETA

„Prva redovita međunarodna avionska linija s Dubrovnikom otvorena je 8. lipnja. Na novi dubrovački aerodrom kod Čilipa sletio je dvomotorni „Konvejer“ holandske zračne kompanije KLM. Nova direktna međunarodna linija povezuje Amsterdam preko Düsseldorfa s Dubrovnikom... Prvim avionom doputovali su predstavnici kompanije KLM i turističkih agencija iz Engleske, Holandije i sjevernih područja Zapadne Njemačke, koji su zainteresirani za korištenje ove linije, jer omogućava brzi prijevoz turista iz tih zemalja u Dubrovnik.”

Dubrovački vjesnik 19. lipnja 1962.

“Dubrovački aerodrom u Čilipima iz godine u godinu postiže sve bolje rezultate u prometu aviona i putnika, a s tim u vezi i u svom poslovanju koje se 1970. odrazilo u cifri ukupnog prihoda od 3 milijarde i 300 milijuna starih dinara. Zanimljivo je da je u punoj sezoni, za vrijeme ljeta, na aerodromu radio 301 stalni i sezonski službenik, a sada u zimskom razdoblju zaposleno ih je 185. (...) zabilježen je promet putnika od čak 584 007, što je za 28 posto više nego u 1969. godini. (...) Dubrovački aerodrom primao je avione tridesetak inozemnih kompanija među kojima najviše slijetanja imaju „Concord“ iz Frankfurta, „Setrling“ i „Scanair“ iz Kopenhagena, zatim „Interflug“ iz Istočnog Berlina, BEA iz Londona

1. S kojim se državama i gradovima povezuje Dubrovnik novim, zračnim prometom?
2. Kakav trend u prometu zračne luke Čilipi uočavaš u razdoblju od 1962. do 1971.?
3. Razmisli o posljedicama koje je imala gradnja zračne luke za stanovništvo Konavala tj. seoske okolice Dubrovnika!

RAZVOJ PROMETA

1. Pokušaj kronološki poredati fotografije?
2. Odredi koje slike pripadaju seoskoj, a koje gradskoj sredini.
3. Odredi koja je fotografija snimljena spontano.

GRADNJA CESTA

“Potkraj šezdesetih godina, u našoj su zemlji donesene prve odluke o gradnji auto-cesta. U prosincu 1972. puštene su u promet i prve dionice: auto cesta Zagreb-Karlovac (38, 4 km) i auto cesta Vrhnika-Postojna (32 km). Na obje auto-cesta naplaćuje se cestarina. U međuvremenu, donesen je plan gradnje cesta za petogodišnje razdoblje od 1975-80., u kojemu se intenzivno radi na pretvaranju ceste ‘Bratstvo i jedinstvo’ u auto-cestu. (...) Za vozača kojega ne moraju zanimati širi društveno-ekonomski učinci auto-cesta, najvažnije su prednosti auto-cesta obzirom na sigurnosti i utrošak goriva. Inovacije u prometu nisu samo rješavanja prometnih problema nego i podizanje općeg standarda. Put do auto-cesta istodobno je jedan od najvećih privrednih pothvata koji zahtijevaju golemu ulaganja. Ipak, ta se ulaganja višestruko vraćaju i jedan su od temelja općeg napretka zemlje.”

Start, br. 301, 1980. g.1

1. Koje su prednosti izgradnje autocesta?
2. Kako je promet utjecao na razvoj gradova?
3. Zašto su ulaganja u izgradnju cesta jedan od temelja općeg napretka zemlje?

Koje probleme uočavaš u razdoblju od 60-ih do 80-ih godina?

SMANJENE GUŽVE I POTROŠNJA GORIVA

Jugoslavija i svet 1971.

1. Koje je godišnje doba na slici?
2. Pokušaj pogoditi što čekaju ljudi u redu.

SMANJENE GUŽVE I POTROŠNJA GORIVA

“Trećeg svibnja, kako je poznato, na snagu je stupio Zakon o ograničenju upotrebe i kretanja osobnih i drugih motornih vozila. U cilju štednje tekućih goriva u cestovnom prometu, ovim zakonom se privremeno zabranjuje upotreba osobnih automobila i motocikla u određene dane, otvaranje novih autobusnih linija na duljim relacijama i ograničava se duljina relacija na kojima se mogu upotrebljavati određena teretna motorna vozila i autobusi.”

1. Što misliš o ograničavanju prometa i zbog čega bi to danas moglo biti opravdano?
2. Zamisli koje je sve probleme moglo prouzročiti ovakvo ograničavanje prometa!
3. Zašto se tiskaju bonovi za benzin?

JURIŠ ŽELJEZNE KONJICE

“Ne znamo je li veće čudo što u jednom bačkom selu ima 200 traktora i 100 automobila ili što nema benzinske pumpe ni mehaničarske radionice! Sad o dvijesto deronjskih traktora desetak modela i nekoliko puta više tipova, vode brigu dva kovača i, naravno, sami vlasnici, koliko je tko vješt i umještan.... Da sve bude još gore, gotovo polovica sadašnjih vlasnika nije položila vozački ispit. Jedni se tek spremaju izaći pred strogu komisiju u Odžacima, a drugi, koji su se bezuspješno tamo pojavljivali, traže izlaz pred komisijama čak u Negotinskoj krajini. Priča se da ga i nalaze... Progres, a ovo je bez sumnje baš to, ne može se zaustaviti sve kad bi to netko i htio.”

1. Koji se problem ističe u tekstu?
2. Objasni značenje riječi progres.

PISMA ČITATELJA

«Stanujem u Vlaškoj ulici 53 (u Zagrebu, op.a.). U toj zgradi nekoliko stanara ima osobne automobile. No za nas automobili nisu od velike koristi ako je riječ o brzini – parkiranje nam je zabranjeno ispred zgrade, zatim u Draškovićevoj do Jurišićeve i u Vlaškoj s lijeve i desne strane uključujući i Šoštarićeve do ugla Ribnjaka. Ima li nade da će se naći neko rješenje oko parkirališta u blizini našeg stana?»

Večernji list, 19.12.1960.

1. Koji su to problemi i zašto započeli 1960. za stanovnike pojedinih gradova?

DETEKTORI NA RASKRIŽJIMA ZAGREBA

»Kad za nekoliko dana netko zastane i malo pažljivije promotri promet na Kvaternikovom trgu, brzo će mu pasti u oči da taj promet teče brže, jednostavnije i sigurnije. Nevidljivi detektori položeni u asfaltnom pokrivaču otkrivat će vozila s pomoću elektromagnetskih valova. Zatim će oni javljati uređajima za upravljanje prometom. Ova revolucija na raskršćima počela je u svijetu prije desetak godina. (...) Na raskršću između Šubićeve i Ulice socijalističke revolucije, gdje sada stoji najmoderniji uređaj, zapisano je da između šest i sedam sati izjutra prolazi 775 vozila. Između 12 i 13 sati brojka raste na 941 a onda pada na 856. Najveći je promet između 14 i 15 sati. U to vrijeme prolazi 1420 vozila. (...) Poduzeće Nikola Tesla može ih (detektore, prim. au.) proizvesti za svako raskršće gdje su oni potrebni. A traže ih i sve više će ih trebati i drugi naši gradovi. Nakon Zagreba prvi je Karlovac.«

1. Čemu služe detektori?
2. Kad je promet najgušći i zašto?

PROMET

1. Što prikazuje karikatura?
2. Što želi naglasiti autor karikature?

ELEMENTI KRIZE

(...) U Hrvatskoj koju su najteže pogodile strujne nedaće prošle zime primjenjuje se od 12. veljače tzv. «prvi stupanj» štednje koji ograničava javnu rasvjetu, svjetleće reklame, dodatno grijanje, a od 20. veljače smanjuje se i sva ostala potrošnja struje, ukupno za 10 posto. Situacija nije nimalo ugodna, ali ova ograničenja ipak su mnogo sigurnija od onih koja su uvedena 4. prosinca 1973. (...)

1. Kako se nedostatak električne energije mogao odraziti na proizvodnju?
2. Jesu li svi krajevi Jugoslavije imali jednake probleme? Zašto?

KOMPJUTERIZACIJA

«Izgleda da će 1984. godina biti zapisana kao godina prodora računalne tehnike u Jugoslaviju: mnogi časopisi počevši od stručnih pa do revijalnih, radio i televizija, posvećuju sve više pažnje “intelligentnim igračkama za odrasle” kako popularno nazivaju kompjutere (ili što je sasvim isto, računala). Istupi onih koji propagiraju računala, na žalost, još uvijek ne uspijevaju razbiti jednu čestu predrasudu: da je računalo složena i skupa naprava kojom mogu upravljati samo visokoobrazovani inženjeri. (...) Pročitavši ove redove vjerojatno ste počeli razmišljati kako uvjeriti roditelje da vam za sljedeći rođendan kupe računalo. Prije nego što porazgovarate s njima, da vam priopćimo jednu lošu i jednu dobru vijest. Da počnemo od loše: uvoz računala, osim kad se radi o povratnicima sa privremenog rada iz inozemstva, nije dozvoljen čak ni uz plaćanje carine. Slijedi dobra vijest: postoji mogućnost da nabavite jedan domaći kompjuter prihvatljivih karakteristika koji će vas koštati nekih 16.000 dinara, pod uvjetom da skupite hrabrosti i sami ga sklopite...»

1. Koji su problemi vidljivi ranih osamdesetih godina prilikom početka kompjuterizacije?
2. Postoje li i danas slične prepreke?
3. Raspitaj se kod roditelja kada su se prvi put susreli s računalom i kako je to

ELEKTRIFIKACIJA

«Osim podizanja škola, Lištičani su mnogo učinili i na planu elektrifikacije naselja. I u tome su sigurno među prvima u BiH. Uzmimo samo podatak da je prije 11 g. električno svjetlo imala samo Lištica, a danas su elektrificirana sva sela. Za elektrifikaciju su Skupština općine iz budžeta i sami stanovnici putem samodoprinosu dali preko milijardu starih dinara. To je izmijenilo način života stanovnika na selu i danas nema kuće koja ne posjeduje neki električni aparat. Suvremeni namještaj, radio aparat i televizor postali su uobičajena oprema većine kuća.»

1. Kojom brzinom je tekao proces elektrifikacije na selu i tko je u njemu sudjelovao?

AMERIKANCI HOĆE YUGO

« Za Jugoslaviju znate po ZOI u Sarajevu. Ako ste to znali ok! Međutim, sigurno ne znate da se tamo proizvode automobili. Ne vjerujete?! Pa on je upravo ovdje... Ovako se nasmijani američki voditelj vrtio na ekranima postavljenim u Zastavinoj dvorani Beogradskog salona automobila. Bio je to i posljednji dokaz da je Yugo stigao u Ameriku. (...) U prvih 12 mjeseci na američko će se tržište isporučiti 20 000 Yuga. (...) Za svaki automobil izvezen u SAD Crvena Zastava će dobiti oko 1800 američkih dolara. Maloprodajna cijena jeftinijeg od dva modela jest 3990 dolara. (...) Skromnija varijanta predviđena za američko tržište izvorno je veoma slična domaćem Yugu L ali je unutrašnja oprema mnogo kvalitetnija i po bojama skladnija. Najveća je razlika katalizator, jer Amerikanci voze bezolovni

1. Na koji način voditelj predstavlja Jugo kupcima?
2. Zašto postoji razlika između američkog i jugoslavenskog modela

IZ PETOGODIŠNJEG PLANA

«U sljedećih pet godina obratit će se pažnja opremanju tvornica domaćom opremom. Naročito će se povećati proizvodnja strojeva za industriju, građevinarstvo i poljoprivredu, kao i raznih električnih aparata. Godišnja proizvodnja traktora koja sada iznosi oko 7500, dostići će godine 1965. oko 20 000 komada. Tvornice mašingradnje povećat će produkciju strojeva i uređaja za građevinarstvo od 7000 tona na 15000 tona godišnje. Istodobno će se gotovo udvostručiti proizvodnja cementa i ravnog stakla. Proizvodnja strojeva i uređaja za rudarstvo i industriju povećat će se s 35100 tona na 66500 tona godišnje.»

Večernji list, 7.12.1960.

1. Koje grane najviše interesiraju petogodišnji plan?
2. Gdje si se već susreo s petogodišnjim planiranjem i što znaš o njegovim rezultatima?

PRVI PUT POZITIVNO:

Naš najveći proizvođač električnih proizvoda opreme i postrojenja SOUR «Rade Končar» iz Zagreba povećat će ove godine izvoz čak 75 posto u odnosu na prošlu godinu., uglavnom na konvertibilno tržište. (...) Na zapadnoeuropsko tržište od serijskih proizvoda bit će izvezeno 50.000 hladnjaka (isto toliko i na istočnoeuropsko), a izvjesne količine naći će se ove godine prvi put u Velikoj Britaniji. Na konvertibilno područje također će se izvesti 320.000 dijelova za kućanske aparate i drugih proizvoda. (...) Ako ne bude većih teškoća u nabavci sirovina, rezervnih dijelova i reprodukciskog materijala (...) Končar bi na kraju godine od izvoza na konvertibilno područje trebao ostvariti tri milijuna dolara suficita.

1. Što se navodi kao otežavajući čimbenik realizacije plana?
2. Što se postiže izvozom?

TREĆI MAJ

«Praveći bilancu desetgodišnjeg rada kolektiva, otkad njime upravljaju radnici, trudbenici brodogradilišta «Treći maj» iz Rijeke iznijeli su u javnost mnogo zanimljivih podataka. Njihovo poduzeće postalo je u međuvremenu jedno od najvećih jugoslavenskih izvoznika i prvo je brodovima prodrlo izvan granica naše zemlje. (...) Uz brodogradilište «Treći maj» najviše je povezan napredak naše brodogradnje i modernizacija naše trgovačke mornarice. Prije dvanaest godina ovdje je počela gradnja prve serije prekooceanskih brodova tipa «Zagreb» (...) U posljednjih petnaest godina, kada i počinje renesansa ovog 54 godine starog brodogradilišta, Treći maj je sagradio limpozantnu flotu od blizu 320.000 bruto-registarskih tona. Od toga pola otpada na domaća brodarska poduzeća, a pola na strane brodarske tvrtke.»

1. U čemu je značaj brodogradilišta «3. maj»?,
2. Što misliš tko je naručilac broda sa slike?

Jugoslavija i svet 1969.

STATISTIKA

Tablica telefonskih aparata

Grad	telefonski aparati na 100 stanovnika
Zagreb	2,7
Rijeka	4,2
Beograd	4,9
Stockholm	59,1
Basel	44
Beč	18,5
Milano	39,8

Tablica kućanskih aparata

Prosjek na 100	Hrvatska ukupno	Hrvatska nepoljoprivredna radnička kućanstva	Engleska i Wales	Sjedinjene Američke Države
Hladnjak	30,8	62,2	50,7	99,8
Perilica rublja	14,4	34,3	62,0	90,8
Usisavač	18,4	44,3	83,0	89,1
Radio	74,5	94,0	93,2	99,7
Televizor crno-bijeli	31,5	65,7	92,4	98,5
Televizor u boji	-	-	0,6	38,2

Tablica automobila

	Broj automobila na 1 km ceste 1970 g.
Velika Britanija	40
SR Njemačka	32
Nizozemska	32
Belgija	23
Austrija	13
Francuska	17
Švicarska	22
Jugoslavija	9

Večernji list, ožujak 1970.

Igor Duda: "U potrazi za blagostanjem" Zagreb, 2005.

1. Jesu li tablični prikazi pokazatelji standarda?
2. Usporedi podatke u tablici i zaključi kojih proizvoda nije bilo.
3. Koji je proizvod donekle pratio potrošačko društvo Zapada?
4. Što misliš zašto postoji razlika između prvog i drugog stupca u drugoj tablici?

STANAR ili što bi stanovi ispričali o ljudima?

Na koji način su uvjeti stanovanja utjecali na svakodnevni život u Jugoslaviji?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Radionica je osmišljena tako da učenicima na jednostavan i atraktivan način približi život običnih ljudi u vremenu od 1945. do 1990. Učenicima su ponuđeni različiti povijesni izvori koji govore o različitim aspektima stanovanja. Kroz ove izvore učenici mogu uočiti kakav je bio standard ljudi, higijenske navike, moda (kako su opremani stanovi, koji su statusni simboli uočljivi na fotografijama, kako su ljudi na fotografijama obučeni), mogu usporediti ponuđeno sa svojim iskustvom iz svakodnevnog života.

-Očekivano znanje-pretpostavlja se da učenici znaju koje su osnovne karakteristike jugoslavenskog društva u ovom periodu i ideološke okvire u kojima se nalaze

ISHODI

Radionica treba osposobiti učenike da mogu prepoznati i analizirati različite povijesne izvore koji se odnose na svakodnevni život. Da mogu koristiti i objasniti pojmove: urbanizacija, standard, sanitarno-komunalne, ruralni. Naučiti ih da razlikuju i mogu objasniti različite aspekte jednog događaja, podstiče zajednički rad, razvija kreativnost i osjećaj za razumijevanje različitih društvenih

CILJ

Učenici trebaju sagledati i razumjeti kako su i u kakvim uvjetima ljudi živjeli u Jugoslaviji u razdoblju između 1945. i 1990., kakav je bio njihov standard i mogućnosti, što je zavisilo od pojedinca a što od društva i državnih organa, uočiti različite faze razvoja standarda i izdvojiti dobre i loše strane jugoslavenskog

IZVOĐENJE RADIONICE

1. *Uvodni dio* – 15 minuta. Uvodni komentar učitelja o tome koliko su uvjeti u kojima čovjek živi važni za njegov svakodnevni život.

Pitanje za učenike:

- Što je za tebe važno u svakodnevnom životu i koliko to ima veze sa uvjetima u kojima živiš?
- Koje su dobre a koje loše strane urbanizacije?
- Objasni na koji su način povezani uvjeti stanovanja i standard života?
- Navedi primjere kada ta povezanost ne postoji.

2. *Rad u skupinama*- analiza izvora (30 minuta): Instrukcije za svaku skupinu. Podjela izvora za svaku skupinu

Prva skupina se bavi uvjetima stanovanja, druga skupina koja se bavi načinom dobivanja stanova, treća skupina koja se bavi odnosom urbanog i ruralnog

3. Izvještavanje predstavnika skupine i grupna rasprava (45 minuta)

DIO ZA UČENIKE

Svatko od nas ima kutak koji za njega predstavlja dom. Nekome je to kuća, nekom soba ali ponekad je i sitnica koju možemo staviti na dlan. To je naša intima, udobnost i sigurnost koju dozivamo kada smo umorni ili uznemireni. Ovo su priče ljudi o stanovima i priče stanova o ljudima. Kroz povijesne izvore koji se nalaze na sljedećim stranicama pokušat ćemo vas odvesti u jedno drugo, vrijeme kada su vama bliski ljudi koji su stariji od vas bili mladi. Možda se neki detalj koji ćete ovdje vidjeti nalazi i u vašim kućama i čeka da vam ispriča svoju priču. Kroz analizu različitih povijesnih izvora, kroz raspravu s ostalim učenicima uz upute koje ćete dobiti od svoga učitelja moći ćete razviti određene vještine i znanja koja će vam pomoći da bolje razumijete vrijeme koje trenutno proučavate (period nakon Drugog svjetskog

Što sve može utjecati na uvjete stanovanja?

IZVJEŠTAJ O RADU DRŽAVNE AKCIJE NA SISTEMATSKOM SUZBIJANJU
PJEGAVCA I REKURENSA U NR BIH U VREMENU OD 23.9 – 7.12.1946.

„Organizacija rada na sistematskom zaprašivanju izvršena je prema uputama Komiteta za zaštitu narodnog zdravlja FNRJ...ušljivost se i dalje uporno održavala (nemasovna). To se može objasniti time što osobe s takvom ušljivošću nemaju drugog rublja osim onog na sebi, a posteljine vrlo malo ili nikako, tako da se predviđena količina DDT –a nije mogla ni utrošiti. Samo rublje je pak impregnirano znojem i prljavštinom, tako da se DDT ne može zadržati na njemu, a ukoliko se i zadrži, on se ubrzo istrese ili prevuče znojem i prljavštinom, tako da ostane bez djelovanja...Dakle, ušljivost se nije snizila Poznato je da je u nekim krajevima NR BIH ušljivost oduvijek smatrana potpuno prirodnom pojavom i da živ čovjek ne može biti bez ušiju. Prvi put su ljudi sada uvidjeli da se može bez ušiju i da se čovjek bez njih mnogo ugodnije osjeća. Mnogi su izjavljivali, da su 7 – 10 dana nakon zaprašivanja mirno spavali. Mnogi i sad još uvijek traže DDT, tako da bi DDT moga ući u domaću upotrebu”.

Arhiv Srbije, fond 31 (Komitet za zaštitu narodnog zdravlja FNRJ), fascikl 24, jedinica opisa 43.

IZVJEŠTAJ O RADU ZDRAVSTVENE EKIPE U BRESTOVCU
(VOJVODINA) U VREMENU OD 29.10 – 10.11.1951.

„30.10.1951. godine tri grupe su pošle u selo, svaka u određeno područje. Zadatak ekipe je u prvom redu bio ući u kuću one djece kod koje je prilikom pregleda nađena bijela uš, radi utvrđivanja uzroka ove pojave. U istim kućama su nađena i dojenčad i mala djeca. To su uglavnom kuće kolonista iz okoline Vranja. Utvrđeno je da su sve kuće nečuvano prljave, bijedne, djeca prljava i polugola, posteljina bez navlaka, često bez slamarice. U krevetu se nalazi malo slame pokriveno jednom dekom. Kuće su neokrečene, crne od dima i čađi ispod kojih se vidi boja, vjerojatno od prije 10 godina. Pod, ako je od dasaka, je toliko prljav da se uopće ne vidi da su daske, a ako je pak zemljan onda je kao izriven jer se nikada ne pomazuje....Žene iz okoline Vranja, Sanšžaka, Zaječara kao i neke valjevačke porađaju se u staji ili šupi, obično bez babice, u stojećem ili čučućem položaju na zemlji ili slami.

Arhiv Srbije i Crne Gore, fond 141 (Antifašistički front žena), fascikl 33, jedinica opisa 183.

DOMAĆINSTVA KOJA SU IMALA ELEKTRIČNU ENERGIJU,
VODOVODNE INSTALACIJE I KUPAONICE (U POSTOCIMA):

	Instalacije električne struje	Vodovodna instalacija	Kupaonica
1951	86,6	26,4	14,1
1961	93,7	45,0	24,3
1971	98,5	62,8	49,5
1973	98,6	65,2	52,8

Skupina autora, 30 godina socijalističke Jugoslavije, Monos, Beograd 1975.god.

1. Slijedom gore navedenih tekstova opiši u kakvim su uvjetima živjeli ljudi četrdesetih i pedesetih godina u Jugoslaviji?
2. Koji su uzroci takvog života, a kakve posljedice ?
3. Koji se dijelovi tekstova odnose na sredinu u kojoj su ljudi živjeli, a koji na uvjete u kućama i stanovima?

Koji su se problemi vezani za dobivanje stanova pojavili u ovom razdoblju?

ZAJEDNIČKI STANOVI - Primjer Bojane Jovanović

“Prije Drugog svjetskog rata moja svekrva Bojana Jovanović živjela je u stanu u Pristinskoj ulici sa svojim mužem Borivojem i mojim budućim mužem Tihomirom. Nakon oslobođenja Beograda u listopadu 1944. Borivoja su uhitili i od tada mu se gubi svaki trag, nije bilo nikakve optužnice, presude ili objašnjenja što se s njim dogodilo. Bojana i Tihomir tada prelaze živjeti u Katanićevo 4, to je bila prisilna selidba iz dotadašnjeg stana u Pristinskoj. Ne znam točno tko je u tadašnjem Beogradu donosio odluke o raspoređivanju ljudi na određene adrese, pretpostavljam da su to radile određene komisije po gradskim rejonima (administrativna podjela tada u BG). Sjećam se samo da oni nisu imali izbora gdje će živjeti i tako su se uselili u prizemni stan jednokatnice iz 20-ih godina. Stan u Katanićevoj u prizemlju je bio podijeljen na dvije stambene jedinice običnim zaziđivanjem dvokrilnih vrata koja su povezivala dvije sobe. Bojana i Tihomir su dobili dvije male prostorije, ali u tom dijelu stana nije bilo ni kuhinje ni kupaonice. Postojao je sanitarni čvor u podrumu i oni su dobili pravo da ga koriste.”

Olivera Jovanović, ekonomistica u mirovini iz Beograda, rođena 1935.

KAKO DOĆI DO VLASTITOG STANA

“Moj muž i ja nakon što smo se vjenčali, živjeli smo deset godina kao podstanari... Šanse da dobijemo stan nije bilo. Moj muž i ja nismo bili članovi partije, nismo imali nikakvih debelih veza, moje poduzeće nije bilo u mogućnosti kupovati stanove, a kod muža u poduzeću je bila rang lista za dobivanje stanova koja se sastavljala na osnovi određenih bodova (prema godinama staža, broju djece, članstva u partiji ...) pa smo se odlučili na kupovinu vlastitog stana kreditom. Najpovoljniji način dobivanja kredita je bio polaganjem depozita u devizama na osnovi kojega bi se za depozit triput toliko dobio kredit. No i to je bilo teško jer nismo imali dovoljno za depozit za kredit koji bi nam bio dovoljan za kupovinu stana. No unatoč svemu tome trebalo je još imati i dobre veze za dobivanje takvog kredita. Krediti 80-tih godina su bili povoljni, ali ih se teško moglo dobiti. Tijekom cijele kupovine stana, rasle su i cijene stanova, tako da smo uvijek bili u nekakvom zaostatku. Dizali smo kredit na kredit. Rate kredita su bile velike i teško se živjelo. 1981. godine krenuli smo u lov na kredite i u kupovinu stana, a tek 1984. godine konačno smo dobili ključeve vlastitog stana., no potkraj 80-tih zahvaljujući inflaciji stan smo isplatili u visini jedne mjesečne karte za gradski prijevoz.”

O DOBIJANJU STANOVA IZ STAMBENOG FONDA

“U Beogradu smo živjeli kao podstanari od 1972. do 1979. godine. Stanovi su se dobijali preko radnih organizacija. Svi zaposleni su uplaćivali određenu svotu novca u stambeni fond (samodoprinos) koji je postojao pri općini. Svaka radna organizacija imala je pravilnik prema kom su se zainteresirani zaposleni bodovali (staž, broj članova obitelji, uvjeti života itd.). Djeca palih boraca ili preživjelih boraca iz Drugog svjetskog rata dobijala su dodatne bodove. Godine 1979. općina Novi Beograd dobila je oko 40 stanova za prosvjetne radnike, tako smo mi, budući da smo imali preko 20 godina staža, dobili stan. Ako su oba bračna druga radila u prosvjeti, radni staž se zbrajao (znači mi smo imali 40 godina staža). Ponekad su se ljudi razvodili da bi dobili dva stana, osobito ako su imali više djece i male šanse da dobiju stan odgovarajuće veličine (onaj tko je prvi na listi najčešće je prihvaćao prvi stan koji organizacija dobije a to je mogao biti stan mnogo manji od onog koji im je pripadao po broju članova domaćinstva). To je bilo nepošteno i svi su javno prezirali takve postupke, ali nitko nije mogao utvrditi tko se razvodi zbog problema u braku a tko zbog stana...”

1. Koje probleme navode svjedoci koji su se pojavljivali pri dobivanju stanova?
2. Kako je bilo moguće doći do stana u ovom razdoblju, a kako danas?
3. Izdvoji dobre i loše strane stambene politike u ovom razdoblju.

III. skupina

URBANO-RURALNO

Koje su osnovne razlike u stanovanju između sela i grada?

ULICA MARŠALA TITA PO ZAVRŠETKU DRUGOG SVJETSKOG RATA I POČETKOM 60-IH

Priština nekad i sad, Jugoslavija danas 1941-1961, Beograd b.g., str.62

VELEGRADSKA POLJOPRIVREDA

(obrađivanje zemlje u podnožju stambenih blokova služilo je kao razonoda za ljude koji su došli sa sela ali i za one kojima je to bio samo oblik relaksacije)

“Velegradski poljoprivrednik spusti se s desetog ili dvadesetog kata i ravno u kukuruz. (...) podno staklenih i betonskih armiranih zgradurina Novog Zagreba između triju naselja, dvaju Sopota i ne baš travnatog Travnog. (...) još bar pet ili šest godina tu se ništa neće graditi. Planirano je nogometno igralište, ali nema love. Onda su se ljudi skupili i dogovorili da uredi privremeno poljoprivredno dobro, (...) Zvonko Čuček iz Travnog tekstilni je tehničar u tekstilnom kombinatu Zagrebtexstil i još polazi višu školu i baš polaže ispite, no kraj svega toga nađe vremena za zemlju. Da po njoj čepka, ne bi li se osvežio i razvedrio. On je iz Hrvatskog zagorja, a kćerka je rođena u Zagrebu (...) Mile Rosanović rodom Banijac a stanom iz Prvog Sopota koji ukočeno izgovaramo Sopot Jedan, reče da radije kopa nego čita. (...) Svaki čas iziđu da mogu popričati s ljudima ili zjakati u plavo nebo. Kao nekad.”

Svijet, br. 13, 1981. str. 27.

STARO I NOVO, BEOGRAD 60-TIH

Darko Cirić, Lidija Petrović Cirić, Beograd 60-tih godina XX veka, Muzej grada Beograda, Beograd 2003 foto Branibor Debeljković

PORODIČNI RUČAK

selo Trepča 1979, porodični album

KAKO SE OŽENITI?

Na selu, očigledno, vladaju nova shvaćanja i raskid s nekadašnjim svetinjama kao što je međa nije više tako bolan ako se zauzvrat može bolje živjeti. A živjeti bolje ne znači samo posjedovati više materijalnih dobara, stečenih radom. I poljoprivrednici znaju da je slobodno vrijeme sastavni dio životnog standarda. Mladarija se zato listom opredijelila za život u gradu, za bilo kakav posao izvan poljoprivrede u kojoj rad nema početka ni kraja. Roditelji pokušavaju sačuvati nasljednika imanja, kupuju sinovima automobile, zaklinju ih, nabavljaju razne uređaje za domaćinstvo ne bi li ih zadržali uz sebe ali sve to ponekad ne pomaže. I kćeri su počele pogledavati prilike za udaju iz grada radije nego da kao snahe uđu u najbogatiju seosku kuću. Momci na selu se žale da sve teže mogu pronaći djevojku za udaju i zasnovati obitelj.

ISTOČNA SRBIJA 70.TIH

seoska kuća napravljena za bračni par sa dvoje male djece sl.dolje; slika gore kako je izgledala kuća na istom mjestu 1950. za bračni par s osmero djece, okolina Negotina

DNEVNA SOBA 70-TIH, BE- OGRAD 1971.

1. Usporedi izgled glavne ulice u Prištini 1945. i 1960.
2. Pokušaj naći stare fotografije svoje ulice i usporedi ih s njenim izgledom danas.
3. Objasni zašto se mijenjao izgled gradova?
4. Objasni međusobni utjecaj sela i grada.
5. U čemu je najveća razlika između

OD ANALFABETSKIH TEČAJEVA DO KOMPJUTERA

Kakve je promjene i teškoće doživljavao sustav obrazovanja?

DIO ZA UČITELJE

SUSTAV OBRAZOVANJA (uvodni tekst)

U poslijeratnoj Jugoslaviji posebna se pozornost posvećivala opismenjavanju stanovništva i organiziranju sustava obrazovanja kroz koji bi se odgajale generacije u duhu socijalističke ideologije. Otvorio se veliki broj osnovnih i srednjih škola, vodila se briga i o dodatnom obrazovanju odraslih, posebno za potrebe određenih zvanja, i to kroz razne tečajeve i tzv. večernje škole. 1958. godine donesen je savezni zakon o obveznom osmogodišnjem školovanju. Do 1978. zadržan je klasični oblik obrazovnog sustava koji se sastojao od obvezne osnovne škole u trajanju od 8 godina, te srednjih škola različitih profila u trajanju od uglavnom 4 godine.

Jugoslavenko školstvo ulazi u novu fazu 1978.g. reformom Stipe Šuvara koji je ukinuo klasičnu podjelu srednjih škola. U takvoj školi, popularno nazvanoj "šugarica", prve dvije godine zbog opsežnosti programa bile su preteške manje sposobnim učenicima, a druge dvije godine, tzv. usmjerenog obrazovanja izmišljali su se kojekakvi stručni i manje stručni predmeti kako bi se popunio program. Obvezno je bilo proizvodno-tehničko obrazovanje i praktični rad kroz sve 4 godine. Takav sistem je zadržan sve do početka 90-tih godina.

komentar prof.

45 minuta

ISHODI Osnovna ideja radionice je da kroz rad na izvorima učenici trebaju razumjeti kako se razvijao sustav obrazovanja od 1945. do 1990.g . uz podstrekivanje interesa za multiperspektivnost i razvijanje sposobnosti za postavljanje osobnih

CILJ Stjecanje novih znanja o poslijeratnom opismenjavanju, Šuvarovoj reformi, kompjuterizaciji, a potom dati odgovor na ključno pitanje: Kakve je teškoće i promjene doživljavao sustav obrazovanja?

TIJEK RADIONICE **1. Korak:** Rad u skupinama, podijeliti učenike u 2 skupine. Iz svakog izvora navesti tri ključne riječi, te ih upisati u tablicu.

Rad na tablici: 15 minuta

2. Korak: Podijeliti učenike po vremenskom razdoblju u 2 skupine.

3. Korak: Unijeti ključne riječi iz izvora i unutar svoje skupine prema vremenskom razdoblju složiti sljedeće:

	Kakav je odnos države prema obrazovanju?	Položaj učenika u obrazovanju	Ocjeniti napredak obrazovanja ocjenom 1-5 uz obrazloženje.
I skupina			

	Kakav je odnos države prema obrazovanju?	Položaj učenika u obrazovanju	Ocjeniti napredak obrazovanja ocjenom 1-5 uz obrazloženje.
II skupina			

5 min. za zaključak

DIO ZA UČENIKE

Nakon Drugog svjetskog rata na području Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije velika su sredstva ulagana su na opismenjavanje stanovništva. Sustav osmogodišnjeg obaveznog obrazovanja preuzet je iz ruskog školstva. 1958. godine donesen je savezni zakon o obveznom osmogodišnjem školovanju. Do 1978. zadržan je klasični oblik obrazovnog sustava koji se sastojao od obvezne osnovne škole u trajanju od 8 godina, te srednjih škola različitih profila u trajanju od uglavnom 4 godine. 1978. jugoslavensko školstvo ulazi u novu fazu; reformirano je srednjoškolsko obrazovanje popularno nazvano „šugarica“ po svome tvorcu Stipi Šugaru, koji je ukinuo klasičnu podjelu srednjih škola. Uvedene su tzv. stručne škole, u kojima je praktičan rad bio obavezan kroz sve četiri godine školovanja. Društvena i ekonomska kriza 70-ih utjecala je na propast Šugarove reforme, jer su nedostajala novčana sredstva. U socijalističkom društvu većina stanovnika stekla je osmogodišnje obrazovanje. Diploma srednjih škola omogućavala je pronalazak zaposlenja i pristojnu zaradu. Pojava kompjutera u nastavi 80-ih godina predstavljala je više čudo, nego što je bila pomoć u nastavnom procesu. Međutim, većini škola kompjuteri za potrebe nastave

- IZVORI ZA I SKUPINU -

RAZDOBLJE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

...U prve dvije poslijeratne godine podignuto je 769 novih školskih objekata, a velik je broj popravljen i obnovljen...Najmanje nepismenog stanovništva poslije rata(1953g.) imale su Slovenija (2,7%), Hrvatska (16,3%) i Vojvodina (12,9%), blizu prosjeku bile su uža Srbija (29,5%) i Crna Gora (30,1%), a najviše nepismenih bilo je u Makedoniji (35,7%), Bosni i Hercegovini (40,2%) i na Kosovu (54,8%). Odmah poslije rata ukinute su građanske škole. Ustav iz 1946. jamčio je svim građanima FNRJ pravo na besplatno školovanje, a njime je i crkva odvojena od škole.

Enciklopedija Jugoslavije Tom VI, Jugoslavenski leksikografski zavod-Miroslav Krleža, Zagreb, 1990.,

RAZDOBLJE 1949-58

Druga etapa poslijeratnog razvoja školstva počinje Rezolucijom III plenuma CK KPJ iz 1949, koja znači odlučan zaokret prema suvremenijem obrazovanju; zahtijeva se obavezno opće osmogodišnje obrazovanje. Samoupravljanje se uvodi i u školstvo. Na temelju opće upute o školovanju u školama za opće obrazovanje, koju je donijela Vlada FNRJ 1952, sva su djeca u dobi od 7 do 15 godina obavezna na osmogodišnje školovanje. Međutim to se odmah nije moglo ostvariti, pa su tu zadaću, osim osmogodišnjih škola, obavljale i niže gimnazije (a i dalje su postojale četverogodišnje, šestogodišnje i sedmogodišnje osnovne škole). God. 1957-58. osnovnom školom već je bilo obuhvaćeno 82% omladine od 7 do 15 godina. Nakon završenog gimnazijskog obrazovanja učenici su se mogli upisati na bilo koju višu ili visoku školu, a učenici srednjih stručnih škola samo na odgovarajuće visoke škole i fakultete.

Enciklopedija Jugoslavije Tom VI, Jugoslavenski leksikografski zavod-Miroslav Krleža, Zagreb, 1990.,

SJEĆANJA SEOSKOG UČITELJA

“Moja prva godina službe bila je školska 1955.-56. i to je za mene najljepša godina. Bio sam u istočnoj Bosni, općina Srebrenica, selo Luka. Tadašnja politika bila je da učitelji Srbi idu u Bosnu u muslimanske krajeve, a učitelji Muslimani u srpske krajeve. Tamo sam mnogo naučio, učitelj je bio uvažavan i poštovan. Osnovno je bilo rad u razredu ali je učitelj brinuo i o crvenom križu, ženskoj školskoj omladini, društveno-političkim organizacijama, savezu komunista, omladini, Narodnom Frontu... Nitko nije bio pismen kao učitelj i on bi dolazio petkom ispred džamije gdje je ljudima tumačio sve što ih je interesiralo. Put od Srebrenice do Luke trajao je osam sati hoda. Selo je bilo bez puteva i struje, imalo je samo školu i džamiju. Ta škola je bila za nekoliko sela u okolini, po dvadeset minuta hoda do nekog zaseoka. Škola je bila stara tri godine i odlično opremljena za to vrijeme. Te godine je bilo đaka za drugi, i treći razred. U selu je bio i kolega sa Majevice iz Bijeljine. Đaci su bili dobri, planinska djeca inteligentna a roditelji životno zainteresirani da djeca završe školu. Nakon četvrtog razreda djeca su ostajala kod kuće da obrađuju zemlju. Nije bilo zanata niti nečeg drugog jer je najbliži grad bio na osam sati hoda od sela. Sve se prenosilo na konju i zato su svi ostajali u selu bez daljnjeg školovanja da se bave poljoprivredom.

“To mi je bilo prvo radno mjesto i sve mi je bilo novo, nepoznato i lijepo. “

Učitelj je imao stan, ogrjev i nužni smještaj (krevet, slamarica, deka, štednjak, zdjele)

Ljudi su bili izuzetno čisti i neobično pobožni. U samom selu je postojala vjerska škola “Mestef “ gdje su stariji ljudi vjerski podučavali i usmjeravali mladi naraštaj.

Učiteljska plaća početnika u Bosni bila je dobra jer se dobijao republički dodatak i dodatak za otežane uvjete rada. Imali su dva slobodna dana u tijeku meseca da bi išli u Srebrenicu po plaću.

Tamo bi trošili plaću za namirnice i obaveznu najlonsku košulju. Nije bilo vremena za kino, ali se vodio aktivan sportski život, kao što je recimo bacanje kamena sa ramena i skok u dalj.

RAZDOBLJE 1958.-74.

Prva velika školska reforma započela je stupanjem na snagu Općeg zakona o školstvu 1.IX 1958. Prvi se put za cijeli jugoslavenski školski sustav formuliraju jedinstvene idejne osnove i ciljevi: odgoj i obrazovanje trebaju stalno pridonositi razvoju proizvodnih snaga i osigurati znanstveni pogled na svijet, upoznati mlade s prošlošću jugoslavenskih naroda i cijeloga čovječanstva, izgrađivati svestrano razvijene mlade ličnosti u duhu bratstva i jedinstva i međunarodne solidarnosti...Uvode se aktivne nastavne metode, mijenjaju odnosi učenika i učitelja te škole i društvene zajednice.

Enciklopedija Jugoslavije Tom VI, Jugoslavenski leksikografski zavod-Miroslav Krleža, Zagreb, 1990.,

PREGLED NIVOVA OBRAZOVANJA U SFRJ 1953. I 1971.

	1953.	1971.
	42,1	24,2
	46,0	42,3
	4,1	15,1
	6,6	15,2
	0,6	2,8
	0,6	0,4
	100,0	100,0

Skupina autora, 30 godina socijalističke Jugoslavije, Monos, Beograd 1975.god.

Navedi koja razina obrazovanja je bila u stalnom porastu i što misliš zašto?

ŠKOLSKE USPOMENE

Učenici osnovne škole Ivo Lola Ribar u Lištici (danas Široki Brijeg) 70-ih godina (privatna arhiva)

Učenici osnovne škole 50-ih godina (privatna arhiva) –okolina Beograda

Analiziraj fotografije, a zatim navedi do kakvih je promjena došlo u razdoblju od 20

SJEĆANJE JEDNE UČENICE

„U prvi razred osnovne škole „Ahmet Fetahagić“ krenula sam u jesen 1970. godine. Moja prva učiteljica zvala se Jelka Zoko, i sjećam se da smo svi bili ljubomorni što je uvijek mazila i u krilu držala drugaricu Aidu Hadžić a prema nama bila ravnodušna. Tijekom cijele osnovne škole i dječaci i djevojčice su nosili tamnoplave kecelje koje su štatile odjeću od prljanja i koje su nas činile urednim. Djevojčice su preko kecelja nosile vezene i heklane kragnice. U mlađim razredima smo pisali pjesmice o Titu u bilježnice i crtali i pravili čestitke povodom praznika, a najviše smo voljeli 8. ožujka, kad bismo pravili čestitke mamama. Jednog tjedna smo pisali ćirilicom a drugog latinicom. Nakon završetka osnovne škole 1978. godine upisala sam Drugu gimnaziju u Sarajevu, koja je tada nosila naziv „Ognjen Prica“. Osim općih predmeta morali smo učiti i marksizam i osnove općenarodne odbrane i društvenu samozaštitu. Povodom obilježavanja datuma iz Drugog svjetskog rata išli smo na marš na partizansko groblje na Vracama gdje je bio održavan sat povijesti, a često smo išli na izlete na Vrelo Bosne ali i u Jajce, Travnik, Mrkonjić Grad, Tjentište itd. Maturu smo proslavili u hotelu Bristol, i to je bilo dosta skromnije nego danas, mislim na pripreme i odijevanje. Nakon polaganja ispita mature, svi maturanti iz Sarajeva bi se okupljali u Domu JNA na dodjeli diploma. Ova manifestacija se zvala Crveni karanfil, jer su svi maturanti uz diplomu dobijali crveni karanfil. „

RAZDOBLJE 1974.-85.

Ustav iz 1974 kojim je uvedena temeljita reorganizacija privrede i političkog sistema zahtijevali su i odgovarajuće promjene u školstvu. U kritici postojećeg školskog sustava osobito se ističu sljedeći njegovi nedostaci: obrazovanje je odvojeno od društvenog rada, školski programi su statični i zatvoreni životnim promjenama, sistem je vertikalno i horizontalno nepovezan i zato nedovoljno efikasan, sistem je dualističan, što je ostatak klasnog odnosa u obrazovanju (elitne i radničke škole). Težište je reforme bilo na srednjem obrazovanju koje je dobilo naziv usmjereno obrazovanje. Ukinute su gimnazije jer ne osposobljavaju za zanimanje i svi ostali tipovi srednjih škola... U suradnji sa stručnjacima iz udruženog rada razrađeni su programi za oko 200 zanimanja prvog i drugog stupnja i oko 370 zanimanja trećeg i četvrtog stupnja stručne sprema te oko 2000 različitih nastavnih programa. Takva organizacija srednjeg školstva potaknula je njegovu ekspanziju tako da su srednjoškolski centri osnovani gotovo u svim općinama (krajem 80-ih godina postojali su u 90% općina u SFRJ). ..Reforma je najprije započela u Hrvatskoj i Vojvodini, a zatim su je proveli i drugi. Školstvo je u tom razdoblju potpuno prešlo u nadležnost republika i pokrajina.

Enciklopedija Jugoslavije Tom VI,

RAZNA ZANIMANJA NAKON REFORME ŠKOLSTVA

Školska 1979/80. godina	
<i>I i II razred</i>	<i>Zajedničke osnovne</i>
<i>III i IV razred</i>	<i>Struke</i>
I	Kultura i informacije
Zanimanja:	Stručni saradnik u službi javnog informiranja
	- Organizator kulturnih djelatnosti
	- Knjižničar
II	Jezično-prevodilačka i arhivsko-muzejska
Zanimanja:	Inokorespondent-suradnik
III	Provodilac-suradnik
Zanimanja:	Prirodno tehnička
IV	Laboratorijski tehničar za fiziku
Zanimanja:	Ugostiteljsko-turistička
	- Kuhar
V	Konobar
Zanimanja:	Prehrambena
	- Mesar-kobastear

Godišnjak Gimnazije "Svetozar Marković" u Jagodini 1969./1999.

KOMPJUTERI ZA GLEDANJE

„U rujnu 1979. godine, krenula sam u prvi razred Osnovne škole „Veselin Bečević“ u Čapljini. Škola je nosila ime lokalnog narodnog heroja iz Drugog svjetskog rata. Već u prvom razredu primljeni smo u pionirsku organizaciju a bili smo prva generacija koja je nosila plave kapice i crvene marame. Svi smo bili isti, mali u tamno plavim keceljama, što nam je bila obaveza nositi u školu. U prvom razredu smo učili latinicu, a u drugom razredu ćirilicu. Kad smo naučili oba pisma, upotrebljavali smo ih naizmjenično tijekom svih osam razreda osnovne škole. Jednog tjedna sve školske zadatke i zadaće pisali smo latinicom, a sljedećeg tjedna ćirilicom, i tako naizmjenično. Škola je bila dosta velika, tako da su učenici bili raspoređeni u osam razreda po svakoj generaciji, a nastava se odvijala u dvije smjene. Škola je imala brojne sekcije a ja sam sudjelovala u recitatorskoj sekciji, ritmici, atletici, Folklornoj sekciji, odbojci i brojnim drugim. Svake godine škola je organizirala natjecanje Titovim stazama revolucije, na kojem smo se natjecali u znanju o Drugom svjetskom ratu i revoluciji, piscima, pjesnicima i umjetnicima koji su stvarali u tom razdoblju i koji su opjevali te događaje.

Čest smo išli na izlete u okolinu Čapljine, na farmu krava u Hutovu blatu ali i na ekskurzije u Sarajevo, Mostar, na Tjentište itd. Godine 1987. krenula sam u srednju elektrotehničku školu u Čapljini. Naš razrednik Zdenko Turk- Braco, predavao nam je matematiku i jako se zalagao za nas. Elektrotehnička škola imala je dva kompjutora. Oni su bili samo primjer u nastavi, a nama su bili pravo čudo. Ipak ih nismo mogli koristiti, bili su samo za gledanje. Godine 1990. išli smo na završnu ekskurziju u Španjolsku. Moja generacija je bila prva generacija iz Čapljine koja je na ekskurziju putovala u inozemstvo, i sjećam se da kome god bismo rekli da dolazimo iz Jugoslavije, svi su nas gledali sa strahopoštovanjem

PROBLEMI U ŠKOLSTVU 80-tih godina

Izveštaj o radu centara usmjerenog obrazovanja na području Zajednice općina Osijek u 1982./83. školskoj godini (Osijek, studeni 1983.)

“Materijalna osnova odgojno-obrazovnog rada je iz godine u godinu sve slabija ... ugrozio se slab materijalni standard centara i zaposlenih u njima. Takvo stanje ima odraza na ostvarivanje sadržaja odgojno-obrazovnog rada, njihovu kvantitetu i kvalitetu... stanje se reflektira kroz nezainteresiranost u radu, pogoršanje međuljudskih odnosa...nedostatak je prikladnih prostora za odgojno-obrazovni rad, nedostatak stručne zastupljenosti u nekim predmetima, nedostatak pedagoga, kao i ostalog kadra u pedagoškim službama – psihologa, defektologa ...“

(HR-DAOS-1526.4.4.)-Hrvatski državni arhiv Osijek

KOMPJUTER U NASTAVI

Informatički kabinet dobojske gimnazije formiran za potrebe matematičko-fizičko računalne struke. Oko 30-tak radnih organizacija iz Doboja financiralo je opremanje kabineta i nabavku računala commodore 64, tijekom 1987. godine.

“60 godina dobojske gimnazije” priredile: Olivera Mitrović i Velinka Perić, Dobož, 2006.

U ZDRAVOM TIJELU ZDRAV DUH!?

Koliko su se građani brinuli o svom zdravlju, a koliko država o zdravlju svojih građana?

DIO ZA UČITELJE

CILJ RADIONICE Radionica ima za cilj da ponudom raznovrsnih izvora pristupi pitanju zdravlja iz više
I OČEKIVANI gledišta, iz perspektive pojedinca i iz perspektive države (**multiperspektivnost**).

REZULTATI Učenicima je ponuđeno devet različitih izvora, službenih arhivskih dokumenata, novinskih članaka, etnografskih bilješki te propagandnog materijala, iz perioda 1945-1990. U jednakoj mjeri su ponuđeni pisani i vizualni izvori, a zastupljena je i njihova kronološka raznolikost. Uz izvore učenicima su ponuđena i pitanja, koja se mogu podijeliti na deskriptivna, komparativna i analitička. Ona se odnose na izvore i imaju za cilj, pored sticanja znanja iz oblasti zdravlja (**usvajanje znanja**), učenike naučiti da se služe izvorima, da ih znaju pravilno čitati, analizirati i u njima tražiti one informacije koje se od njih traže. Zbog toga se od učenika traži da potkrijepe odgovor referiranjem na izvor. Usporedna analiza dva i više izvora ima za cilj da kod učenika razvije vještinu uspoređivanja i snalaženja u analizi i interpretaciji izvora. (**razvoj vještina kritičke analize povijesnih izvora i traženja**)

90 minuta

POTREBNI MATERIJAL

- Izvori i pitanja (pojedinačno kopirani)
- Tabela 1 (kopirana u 5 primjeraka)
- Papir za pravljenje bilješki u toku grupnog rada (može ga obezbijediti voditelj, a mogu i sami učenici)
- Veliki papir za tabelu 2 (u nedostatku papira može poslužiti i tabla)

NAPOMENA U ovakvom obliku izvora i pitanja u vezi s njima, tema je pogodna i za obradu u pismenom obliku, te se može koristiti i za pismeni rad sa svrhom ocjenjivanja. Također, ovako koncipirani izvori i pitanja mogu biti obrađeni kroz grupni rad, ali u pismenoj formi. Učenici, podijeljeni u grupe, rade na materijalu i zajedno unutar grupe pišu odgovore. Na kraju će grupa biti ocijenjena istom ocjenom, s pretpostavkom da će se svaki pojedinac zalagati za dobrobit sebe, ali i grupe kao cjeline. Svaki pojedinac snosi odgovornost i za dobre i loše rezultate. To bi ga trebalo motivirati da se i sam aktivno uključi u rad.

AKTIVNOSTI

1. uvod voditelja radionice (tražiti mišljenje razreda o važnosti brige o zdravlju i važnosti zdravstvene zaštite, opisati cilj i zadaće radionice) (**5 minuta**)
2. podjela učenika na 5 skupina. Svaka skupina dobije po 2 izvora, tablicu i pitanje koje se nalazi uz određeni izvor. Iznimka je prva skupina koja dobija samo izvor broj 1, uz njega odgovarajuće pitanje i tablicu. (**5 minuta**)
3. Rad na izvorima. Tablica 1 se ne mora striktno popunjavati, već treba poslužiti za usmjeravanje učenika, što je važno pri analizi izvora. Skrenuti pažnju učenicima i da pri radu na izvorima vode računa o uz njih postavljenom pitanju. (**10 minuta**)
4. predstavnik skupine prezentira analizirane izvore i popunjava tablicu 2 imajući u vidu ključno pitanje. Posebna pažnja se posvećuje i odgovoru na pitanje koje je skupina dobila. Voditelj radionice traži od cijelog razreda da se uključi u raspravu pri traženju odgovora na njega. (**5x12 minuta**, od toga po 5 minuta predstavniku skupine za prezentaciju izvora i popunjavanje tablice, a 7 minuta za uključivanje cijelog razreda u raspravu oko odgovora na pitanje. Zadatak voditelja radionice

| je da usmjerava ovaj dio rasprave u željenom smjeru, da se na postavljena pitanja
 | daju zadovoljavajući i puni odgovori.
 | 5. Rasprava i zaključak. Rasprava se bazira na analizi rezultata tablice 2, tj.
 | odgovora na ključno pitanje. Zadovoljavajućim odgovorom na ključno pitanje tema
 | se smatra obrađenom, a radionica uspješnom. (10 minuta)

Tablica 1 (za rad u skupinama)

Vrsta izvora	Datiranje	O čemu izvor govori	Ključne riječi*	Ostalo**
(npr. novinski članak, službeni dokument, itd)		(npr. prosvjećivanje, higijenske navike, itd)		

* dovoljno ih je podvući u samom izvoru

** ostali podaci koji se mogu činiti važnim ili zanimljivim

Tablica 2 (za cijeli razred, popunjavaju je predstavnici skupina, treba biti na dovoljno velikom

Ključno pitanje	GRADANIN (POJEDINAC)	DRŽAVA
1940.	(npr. needuciranost, itd)	(npr. otvaranje medicinskog fakulteta, propaganda, itd)
1950.	prosvjećivanje	
1960.		
1970.		
1980.		

DIO ZA UČENIKE

Briga o zdravlju je osobna stvar svakog pojedinca a ovisi o njegovim navikama, ekonomskom stanju, razini svijesti, životnoj okolini i mnogim drugim čimbenicima. S druge strane, briga o zdravstvenoj zaštiti je stvar za koju je zadužena država. Građani Jugoslavije u razdoblju 1945-1990. uživali su besplatnu zdravstvenu zaštitu, a država je poduzimala i mnoge druge mjere u cilju unaprjeđenja njihovog zdravlja.

1 IZVJEŠĆE HIGIJENSKO–ZDRAVSTVENE EKIPE za Bačko Novo selo (Vojvodina)

“U selu ima 2 580 stanovnika, oko 320 domaćinstava, od kojih je veći broj muslimana. Od ovog broja 60 % domaćinstava su dosta uredna i čista, sobe su okrečene, zgrade se održavaju u redu. Ostalih 40% domaćinstava žive tako da o nekoj higijeni ne može biti ni govora, ne obavljaju ni one najnužnije poslove u vezi čistoće – ne umivaju se, ne češljaju, noge su tako prljave da se ne može ocijeniti kada su zadnji put bile oprane. Kuće su uglavnom dobre, sa dovoljnim brojem prostorija za smještaj obitelji koje u njima žive, mali je broj takvih kuća koje su nepodesne za stanovanje. Skoro u svakoj kući ima u sobama pod, ako ne u svim, onda bar u jednoj. Kod većeg broja domaćinstava obično se spava u jednoj sobi, bez obzira koliki je broj članova obitelji. U svakoj kući se sobi u kojoj se stanuje nalazi se i štednjak koji služi za kuhanje i zagrijavanje sobe i koji se loži toliko da je od topline skoro nemoguće ostati u sobi, ako se uzme u obzir da se sobe nikada ne provjetravaju. U krevetima spava obično po dvoje, troje, pa i četvoro djece i odraslih, a ostali spavaju dole na podu na asurama. U svakoj kući ima po jedna namještena soba u koju se uvode gosti. Zadržat ću se malo više na onih 40% domaćinstava koja su najprljavija. U ovim kućama sobe se nikada ne provjetravaju, već se provjetravaju samo toliko koliko se otvaraju vrata prilikom ulaska i izlaska. Sobe ne samo što nekoliko godina nisu krečene, već se ne skida ni prašina ni paučina sa zidova, a prozori se uopće ne brišu. Posuđa ima samo onoliko koliko je najnužnije, ali je obično sve prljavo i domaćica ga pere samo kada treba da se njime posluži ili kuha u neopranoj sudu. Posteljina i tamo gdje postoji ne presvlači se uopće. Ušiju ima i u kosi i u rublju u svim ovim kućama, a negdje i stjenica. Ne zna se u kući kada je dan za pranje rublja; obično se odnese rublje na bunar i pomalo isplahne u hladnoj vodi...Svi su prljavi, a žene i djeca još više, ne umivaju se, a o nekom kupanju nema ni govora. Hrana se sprema prljavim i neopranim rukama na stolovima koji izgledaju kao da nikada nisu oprani. U svakoj kući smo našli češalj, negdje i dva – tri,

1. Analizirajte izvor 1!
2. Kakve su bile zdravstvene i higijenske navike stanovništva iz navedenog izvora?
3. Pokušajte zamisliti život u sličnim uvjetima, prokomentirajte!

2 “VUKOJEDINA”

Uzmemo samo čovjeka koji veli da je bolestan od vukojedine. Tim imenom nazivaju seoske babe sve rane koje teško zacjeljuju, ili točnije koje se odupiru njihovu načinu liječenja. Ime je dobila ta bolest na osnovi vanjskog izgleda, jer se obično stvori više dubokih ranica jedna do druge, tako da to babe podsjeća na ujed vuka. Babe objasne bolesniku postanak tih rana ovako: “Jela ti je majka, dok te je nosila u utrobi, meso nekog živinčeta koje je vuk zaklao ili načeo“. Međutim, pod vukojedinom se obično krije ili škrofulozna ili sifilitična rana, ili kožni rak.

Vidio sam ovakav slučaj vukojedine. Jednog dana dođe mlad, snažan seljak od 27 godina, koji je na desnoj cjevanici odmah ispod koljena imao nekoliko rana okrugla ili jajasta oblika, glatkih i ravnih rubova. Rane su bile duboke najviše do pola centimetra, a dno pokriveno žučkasto-zelenkastim gnojem. Odvratni smrad se širio..

-Od kad to imaš?

-Pa ima više od godinu dana.

-Čudim se, da ti to nisi liječio!

-Kako da nisam. Svašta sam već probao. Rekoše mi da je vukojedina i da odem do jedne babe u Prnjavor. Ona, znaš, ima vučje vilice kroz koje treba da se tri puta provučem, pa ću ozdraviti...

“I TO JE LIJEK”

U našu sresku bolnicu dođe sav iznemogao stari čiča s prosijedom bradom. Disanje mu površno i kratko, usne i nokti modri. Lice, trbuh i noge otečeni. Kašlje. Pregledom utvrdim da ima kroničnu srčanu manu. Pošto ga bolničar okupa, presvuče i smjesti u postelju, naredim, da mu odnesu čašu da se pomokri kad bude mogao, da pregledam i mokraču.

Poslije dva sata, kad sam završio rad u ambulanti, zavoje, injekcije i ostale poslove, pođem u bolesničke sobe od jednog do drugog, da vidim kako su i što dalje da se radi. U zasebnoj sobi nađem i novog bolesnika- čiču s bradom. Na njegovom noćnom stolu još stoji ona čaša-prazna.

- Pa zar još nisi mokrio? – Upitam.

- Jesam.

- Pa što nisi u čašu?

- Jesam?

- Ja ne vidim u čaši ništa. Treba puna čaša. Da nisi prolio?

- Puna je bila.

- Pa gdje je sad?

- Ma, popio sam.

- Ma što si popio?

- Mokraču, gospodine.

- Kako si mogao, jadan?

- Što? Nije mi prvina. Pio sam ja i prije.

- Pa nismo ti dali da popiješ, nego da nam daš da pregledamo.

- E bome ja vidjeh čašu - smije se čiča - pa zar da onakvu čistu uprljam mokračom. Velim kad mokrim u čašu, valjda treba da popijem. Pa to je lijek, doktore. Ja sam mislio da ti to znaš.

- Ma zar mokrača lijek? Mi bome njom ne liječimo nikoga

- U nas u selu vele, dobro je to. Osobito je dobra dječja mokrača, znaš, nije tako žestoka.

Tako ja od čiče doznah da je mokrača u selu vrlo cijenjen lijek. Ispiru njome rane ili razne osipe na koži, tzv. ekcem ili kako ga narod naziva „majasil“. Često mokračom peru oči ako su očni kapci upaljeni. A eto, dobra je i da se popije. Kasnije sam još u nekoliko mahova čuo od bolesnika da je pio mokraču rakijskim čašicom. Ponekad su to činili tuberkulozni bolesnici, koji nisu znali što još da pokušaju da bi ozdravili.

Je li mokrača lijek?

Dr. Teodor Ilić, Neznanje se sveti. Pouke iz nauke o zdravlju, Sarajevo, bez naznačenog izdavača i

3

Čisto rublje — to je blagodat!

Rublje se brzo uprlja. Treba ga što češće prati.

Rublje je oprano i čisto samo ako je poslije pranja iskuvano u cijedi (lukšiji).

Bez iskuvavanja nema čistog rublja!

Pokiseli rublje u hladnoj vodi i onda operi. Zatim ga iskuvaj u cijedi makar nekoliko minuta računajući od časa kad je cijed počela da ključa.

Domaćice, upamti dobro:

Nije dovoljno prekriti rublje vrelom cijedi — valja ga u cijedi iskuvati!

ČISTO RUBLJE — TO JE BLAGODAT!

Iz Ministarstva narodnog zdravlja
i socijalnog staranja — Sarajevo

*Arhiv Historijskog muzeja
Bosne i Hercegovine
Sarajevo, Građa RP*

Je li ti dijete cijepljeno protiv difterije?

Dijete se lako razboli difterijom ako dođe u blizinu djeteta koje boluje od te bolesti.

Taj bolesnik kašlje, kiše i tako iz nosa, grla i ždrijela izbacuje sitne kapljice pune bacila difterije. Ti bacili dođu na zdravo dijete i zaraze ga.

I dirajući stvari: igračke, knjige kojima se igrao i služio bolesnik može se zdravo dijete zaraziti.

Ima djece koja poslije bolesti dugo vremena nose klice difterije u svom grlu, ždrijelu i na krajnicima.

Ta djeca miješaju se sa ostalom i šire zarazu.

Ima i odraslih koji šire difterične bacile i izbacuju ih kašljanjem, kihanjem i govorom.

Djeca su mnogo izložena zarazi od difterije i vrlo su prijemčiva za ovu zarazu.

Stoga odvedi svoje dijete ljekaru da ga cijepi protiv difterije.

Cijepljenjem će dijete postati mnogo otpornije prema zarazi od difterije. Pa i ako se zarazi bolest će biti lakša i lakše će je preboljeti.

UPAMTI!

Cijepljenje će imati uspjeha ako dijete primi dvije, odnosno tri injekcije u određenim razmacima vremena.

Cijepljenje je potpuno bezopasno.

Slobodno cijepi zdravu djecu! Iznurenu i bolesnu vodi na cijepljenje kad ozdrave i oporave se.

IZ MINISTARSTVA
NARODNOG ZDRAVLJA I SOCIJALNOG STARANJA
INSTITUT ZA PUERIKULTURU
Sarajevo

Arhiv Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine
Sarajevo, Građa RP

1. Na osnovi analize izvora 1, 2, i 3 odgovorite s kakvim se sve problemima susrela vlast Jugoslavije?
2. Koristite informacije iz izvora da potkrijepite odgovor!

....Ovo je priča o devet medicinskih sestara, devet pionira u jednom novom poslu. Stvaranje higijenskih uvjeta života više je stvar znanja i umješnosti nego novčanih ulaganja. Ljudima, znači, najprije treba pomoći u tome da saznaju kako da organiziraju svoj život, kako da posluju i da stanuju, kako da se hrane i odijevaju. Medicinski centar, Skupština općine i Institut za zdravstveno prosvjećivanje SR Srbije iz Beograda povukli su takav potez. Otvorili su devet zdravstvenih stanica koje pokrivaju sva sela u Levcu. U njima radi devet stalnih medicinskih sestara koje najveći dio vremena provode u obilasku kuća. One su, naravno, postavljene zato da bi pružale medicinsku pomoć oboljelima, ali i da bi pomagale zdravima da sačuvaju svoje zdravlje... One su početak zdravstvenog prosvjećivanja u

1. Analizirajte izvore 3, 4 i 5 te odgovorite na koji je sve način vlast pokušavala riješiti probleme zdravlja i zdravstva?
2. Koristite informacije iz izvora da

6 REKLAME

muškarci su nemogući

Što puta ih molim - vratiti!
U blazinavim cipelama kosa
se po sago, jaja i sluzi
piše u posudi za muško.
dijete hrane barunama
pola sata prije ručka...
Ili jučer? Opet mi je iz
dotana umjesto NILE došla
kao zna kakav dečurđeni!
Kao da ja svoje frize stvari
perem bilo u čemu!
Ili njegove? (Lijepo bi me
pogledao da mi dam njegov
štemper opran - i za tri
broja manji!
To bi bila tragedija! Ah
da već jednom zapamti ime!
NILA - to nikako!
(Muškarci su nemogući!)

Vrta, rajski, perlon, vlna... **Nila**
SAPONIA OSJEK

Svijet, 1966

1. Kako objašnjavate izvor 6 u vezi s higijenskim navikama i standardom života stanovništva?
2. Usporedite ga sa prethodnim izvorima i prokomentirajte!

7 U SELO BOLEST DOLAZI BRZO, A LIJEČNIK SPORO

Nije nimalo teško zaključiti da danas, kao i uvijek najviše oboljevaju ljudi sa sela i da se istovremeno najmanje pažnje poklanja zaštiti stanovništva na selu. Epidemije, dakako, po nepisanom i poznatom pravilu, pogađaju one koji im se ne mogu niti znaju suprotstaviti, a društvo, iz sve manje razumljivih razloga, ne pruža onu pomoć koju bi bilo dužno pružiti.

Paradoksalno i poražavajuće djeluju neki podaci iz kojih se, na primjer, može vidjeti da je prošle godine na pola milijuna osiguranih radnika potrošeno oko 55 milijardi dinara, dok je za zdravstvenu zaštitu 1,5 milijuna seljaka dato ni manje ni više - oko pet milijardi ovih naših od nedavno starih dinara..

Jednostavnije: za zdravlje tri puta više stanovnika našeg još uvijek veoma nerazvijenog sela utrošeno je pedeset milijardi dinara – manje. Upravo stoga ćemo veoma lako shvatiti riječi liječnika Mustafe Šehovića iz Tuzle, koji je nedavno rekao: Poljopriv-redni proizvođači nisu u stanju snositi troškove bolničkog liječenja, što se osobito odnosi na oboljele od malignog tumora. Ja sam ovih dana vršio fluorografsko snimanje na terenu općine Lo-pare. Ustanovio sam da 1-2 posto pregledanih boluju od tuberkuloze pluća...

Iako tamo već devet godina postoji dispanzer - kaže ovaj poznati zdravstveni radnik - upravo je strašno kakve sam forme tuberkuloze pronašao. Zato je potrebno da shvatite zašto mi, liječnici na terenu, ponekad pribjegavamo i nedozvoljenom: za teško oboljelog, koji najčešće ne može platiti lijekove, napišemo recept na svoje ime..

1. Pronađite izvore koji se odnose na gradsko i one koji se odnose na seosko stanovništvo.
2. Usporedite ih i koristeći informacije iz izvora prokomentirajte razlike!

8 KOME TREBAJU ZUBNI LIJEČNICI

Istina, zubne liječnike nitko ne traži, ali su preko potrebni. Samo u Srbiji ima 65 mjesta sa više od 3000 stanovnika koji nemaju nijednog zubnog liječnika. Doduše, ta mjesta nemaju ni zubne ambulante. Zato na papiru to znači: zubari nam ne trebaju. U Podujevu je planiran jedan stomatolog na 40 000 stanovnika. Tako je uređena i ambulanta. Prema tome i Podujevo se vodi kao mjesto kojem zubni liječnici nisu potrebni. Vođeni ovakvom računicom u Uredu za zapošljavanje Savski venac rekli su da u cijeloj Jugoslaviji nema nijednog slobodnog mjesta za zubne liječnike. Bilo je jedno mjesto u Šavniku, ali je ono nedavno popunjeno. Kad se sve zbroji: selo bez zubnog liječnika, grad sa više stoma-tologa dobija se jugoslavenski prosek: 5290 stanovnika na jednog zubara. i baš taj, na izgled ne tako strašan prosek spušta nas na samo dno europske ljestvice.

Dječji zubar, Beograd, 1970.

9 PROBLEM PUŠENJA

Mladi invalidi o narkomaniji i alkoholu u školama

(...)”alkoholizam, pušenje i ovisnost o drogama pripadaju među najteže bolesti suvremenog svijeta. (...) Kako droga sve više guta živote i zdravlje vrlo mladih ljudi, krajnje je vrijeme da se preventivna razvije već u osnovnim školama. Trebao bi je provoditi svaki nastavnik. (...) Na liječnike apeliraju da ne puše pred pacijentima , a na prosvjetne i javne radnike apeliraju da ne puše pred đacima i pred publikom. I pred televizijskim gledaocima. Dvadeseti prosinca bit će Dan nepušenja. Za početak samo taj, poslije će se preći na nepušački tjedan. Tog će se dana, kao što je već bilo 20. prosinca 1980. godine, pušači zamoliti da ne puše u zatvorenim prostorijama, pogotovu tamo gdje ima nepušača. Uskoro će se u Zagrebu, a poslije i drugdje, osnovati savjetovališta za pušače, vjerojatno u bolnicama ili (...) U školama i čekaonicama izvjesit će ili oblijepiti plakate protiv pušenja, propagirat će se i to da se poštuje 45.čl. zakona o zaštiti na radu koji zabranjuje pušenje u zatvorenim prostorijama.(...) Svjetska zdravstvena organizacija kani do 2000. godine osigurati zaštitu zdravlja svakoj pojedinoj osobi naše planete i posve ukinuti pušenje.”

1. O kojim problemima govori izvor 9, koliko su oni i danas aktualni?
2. Da govorite o današnjem vremenu, koje biste još probleme modernog društva

“KO IMA DOLARE KUPA SE U MORU, A KO NEMA DOMA U LAVORU!”

Kako je životni standard utjecao na turizam u Jugoslaviji?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Kroz ovu radionicu učenici trebaju uočiti međusobnu vezu između turizma i standarda ljudi u Jugoslaviji od 1945. do 1990. godine. Kako je standard utjecao na turizam i koliko je prihod od turizma utjecao na privredni razvoj zemlje. Analizirajući ponuđene izvore učenici mogu sagledati tadašnje turističke navike, za koju vrstu turizma su se građani Jugoslavije opredjeljivali, što je država činila za razvoj turizma i kako je turizam bio zastupljen u onovremenoj štampi.

CILJ

Fokus radionice je shvaćanje veze između turizma i životnog standarda. Učenici kroz analizu, povezivanje, dogovaranje, iznose svoje argumente, slušaju, poštuju tuđe mišljenje i na taj način sagledavaju promjene u razvoju države i društva.

ISHOD

Učenici razumiju izravan i neizravan utjecaj standarda i ideologije na turizam. Radeći ovu radionicu učenici uče surađivati, i razumjeti izvore i činjenice koji su u suprotnosti. Usavršavaju vještinu slušanja i argumentacije te spremnosti da društvene događaje sagledavaju u širem društvenom kontekstu.

IZVOĐENJE RADIONICE

1. korak 5 min. – uvodni dio: Objašnjavanje cilja – ukratko objasniti učenicima da je standard upravo nešto što se tiče „običnih ljudi“, a turizam nešto lijepo i potrebno ali nije obavezno, putuje onaj tko hoće i tko može.
2. korak 5 min. – podjela u skupine i podjela zadataka: Svaka skupina ima svoj simbol po kojem se učenici prepoznaju i razmještaju, svaka skupina dobija zadatak i otisnuti materijal za analizu.
3. korak 30 min. – rad po skupinama
4. korak 40 min. – izvještavanje skupina
5. korak 10 min. – integracija rada

PODPITANJA za raspravu

1. Kakve su uspomene iz djetinjstva rođenih polovicom prošlog stoljeća, tko je i koliko putovao?
2. Zbog čega su formirane turističke agencije i kako su one propagirale turizam?
3. Tko je imao prednost u socijalističkoj državi, domaći ili strani gosti?
4. Da li se, i kako, u turizmu ogledala Uspješnost stvaranja blagostanja?

DIO ZA UČENIKE

Odmor i putovanja su korisna i lijepa životna iskustva, brojne fotografije nas podsjećaju na to. Neki ljudi osim fotografija čuvaju i turističke prospekte kao i ulaznice iz raznih muzeja i mjesta koja su obišli. U ovoj radionici ima mnogo fotografija, osobnih iskustava, novinskih članaka i drugih izvora koji vam pomažu shvatiti što je sve podrazumijevao turizam u državi vaših roditelja i učitelja u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. Obavljajući konkretne zadatke koje ćete dobiti u radionici steći ćete znanja i vještine koje će vam pomoći da prošlost povežete sa sadašnjošću i da je bolje razumijete.

USMENA POVIJEST

Zamisli da si novinar i na osnovi ponuđenog materijala - uspomena iz djetinjstva rođenih polovicom prošlog stoljeća - opiši onovremeni turizam u Jugoslaviji i dovedi ga u vezu sa standardom.

GDJE SAM PROVODILA ZIMOVANJA I LJETOVANJA

“Rođena sam u Valjevu 1863.god. Majka je porijeklom iz Zemuna, nakon udaje radila je kao daktilograf u Skupštini općine Valjevo, a potom u Okružnom tužilaštvu. Otac je iz Valjeva, diplomirani ekonomist, radio je u Privrednoj komori Valjeva a potom je bio direktor jednog uspješnog privrednog preduzeća.

Na zimovanje, ako se misli na skijanje, nismo išli jer moj otac nije volio taj sport. Uglavnom smo išli kod rođaka u selo blizu Valjeva gdje smo brat i ja uživali u „snježnim radostima”. Privremeno smo išli na jednodnevne izlete na planinu Maljen ili na izletišta Divčibare.

Na ljetovanje smo išli svake godine. Dok nisam pošla u školu, roditelji su svake godine išli na neko drugo mjesto na Jadranskom moru. Jedne godine su se obreli u gradu Hvaru. Tada su sa sobom poveli i maminu mlađu sestru koja se na tom ljetovanju zaljubila u jednog mještana a potom i udala za njega. Otad smo svake godine išli u grad Hvar na ljetovanje - što zbog ljetovanja, što zbog održavanja rodbinskih veza. Teta je pak za zimske praznike dolazila kod nas u Valjevo sa svojom djecom.

To su bili nezaboravni dani moje mladosti. Hvar mi je bio „prozor u svijet”, jer je kao elitno ljetovište bilo jako posjećeno, što domaćim ali još više stranim turistima. Upoznala sam dosta mladih ljudi iz Njemačke, Holandije, Engleske, Švedske i Norveške s kojima sam se potom godinama dopisivala. Jedni drugima smo pričali o načinu života koji smo vodili: obrazovanju, slobodnim aktivnostima, vrstama zabave mladih, načinu ishrane, stanovanja, odijevanja, načinu obrazovanja i običaja kod svojih naroda...

Koliko se meni sviđalo druženje s njima, toliko se i njima sviđalo sa mnom, u mojoj zemlji gdje su se osjećali slobodno i zaštićeno šetajući se pored mora do kasno u noć. Nisu vjerovali da živim u socijalističkoj državi, jer na zajedničkim večerama koje je priređivala moja teta nisu mogli vidjeti ništa loše i neukusno... Naprotiv!

Tu sam doživjela svoju prvu veliku ljubav s vršnjakom iz Holandije s kojim sam deset godina putem

„SOBE, ZIMMER, ROOMS...”

„Ja sam imala dvije lijepe velike sobe, ali samo jednu kupaonicu i to sam iznajmljivala ljeti strancima. Nije to bila neka velika zarada, ali ja sam imala samo mirovinu od pokojnog muža i dobro mi je došlo svaki dinar pogotovo dok mi je sin još bio mladić, dok se nije zaposlio. Nego, nisam ja mogla cijelo ljeto iznajmljivati za novac jer bi mi se uvalila familija, što moja, što od muža, sve neki daljnji rođaci iz unutrašnjosti. Ljeti su nam svi bili rođaci, a zimi ... ko te pozna. A ljeti bi se samo redali, sve muke. Još bi im morala i kuhati, jer poslala bi mi rodica svoju djecu, pa muževa polusestra svoju, pa bi doš'o stari rođak od mog muža... On bi svake godine došao kao na ladanje. I morala bi mu kuhati. Ali nisam im nikad htjela dati onu najbolju sobu. Nju sam čuvala za moje redovite goste, najviše je bilo Nijemaca i Austrijanaca. Eto, tako ti je to bilo s našim „velikim afitavanjem“ (iznajmljivanjem). Danas je to sve drugačije.”

Dubrovnik, 1987. god.

PRVI ODLAZAK U INOZEMSTVO- EPIVATE 1979. GOD.

“Po završetku prve godine usmjerenog obrazovanja 1979.god. po prvi put sam bila na Egejskom moru! Zajedno sa prijateljima i kumovima, ukupno četiri radničke obitelji, uputili smo se ka Solunu.

Po dolasku u Epivate iznajmili smo čitavu dvokatnu vilu na dva tjedna. To je najljepše ljetovanje iz mog djetinjstva. U vili nas je bilo ukupno petnaestoro a od toga devetoro djece sličnih godina. Ni sama ne znam da li mi je zabavnije bilo u kući, na plaži ili u večernjim izlascima.

Ljetovanje u Grčkoj je za obiteljske ljude bilo jeftinije nego na Jadranskoj obali pa smo upoznali i mnogo Jugoslavena. Najviše smo se družili s Ivanom iz Maribora, Amrom iz Sarajeva i Senadom iz Goražda. Moja prijateljica je u tom mjestu već imala svoje poznanike: Spiru i Arisa iz Soluna, Mihaela i Mariju iz Epivata i Tanju iz Kraljeva koja je tamo lještovala već pet godina.

Osim kupanja i sunčanja tu je, naravno, bila i neizostavna kupovina zavjesa i auto dijelova u Solunu. Izmolili smo od roditelja i nešto garderobe. Tako smo se poslije petnaest dana vratili odmorni i zadovoljni što smo spojili lijepo i korisno, preplanuli ali i sa modernim čizmama i jaknama za školu.”

Olivera Ranković, domaćica, Jagodina

Prvi odlazak u inozemstvo Epivate 1979. god.

KO JE OD ROĐAKA VIDIO MORE?

“Rođen sam 1947.god. u seoskoj obitelji u kojoj su pored roditelja i starijeg brata bili još baka i djeda. U tom dijelu sela u kome mi živimo, nalazi se šest kuća u nizu i u svima su naši bliski rođaci.

U prvoj rođačkoj kući bilo je dvoje djece. Sestra koja je i najstarija među nama, udala se u istom selu i živi u obitelji u kojoj je lješto vrijeme za poljoprivredne radove a ne za odmor. Njen brat, krojač, je 70-ih otišao u Pariz sa ženom domaćicom i sinom jedincem. Nakon nekoliko godina napravio je novu kuću ali, koliko ja znam, na moru nikada nije bio za vrijeme odmora. Oni su se vratili, a sin je s obitelji ostao u Francuskoj.

Zatim kuća u kojoj je bilo samo jedno dijete. Slavni trgovački putnik koji je sa ženom, službenicom, obišao cijelu jadransku obalu za vrijeme svojih godišnjih odmora ali je uvijek govorio da najviše voli Sarajevo. Njegov sin je novinar koji i sada stalno putuje. Iz sljedeće kuće je rođak koga smo najrjeđe vidali, otišao je u mirovinu kao pukovnik JNA. Oženjen je ženom iz istog sela koja je radila u Beogradu u banci. Njegov brat je bio autoprijevoznik u selu a žena domaćica. Oni su napravili kuću u Igalu i tamo i sada odlaze preko ljeta sa svojim porodicama. Posljednja u nizu je kuća sa dva brata. Stariji odlazi u grad gdje se zaposlio ali nije dobio stan. Žena mu je domaćica i godinama su štedjeli da bi mogli otkupiti kuću u kojoj su stanovali. Ljeta su provodili na selu a na more je odlazila samo kćerka, preko škole. Mlađi brat je ostao u obiteljskoj kući i radio u seoskoj prodavaonici. On i njegova žena domaćica nikada lješto nisu koristili za odmor. I oni su svoju kćerku slali na more preko škole.”

LIJEPO DJETINJSTVO

Tata mi je rođen 1935.god., u blizini Visokog. Kao dijete je ostao bez roditelja, pa je živio sa starijim bratom i sestrama. Ljetovanja nije bilo, već borba za opstanak.

Ja sam imala izuzetno ispunjeno djetinstvo, kao i moj stariji brat i sestra, ni u čemu nismo oskudijevali. Već sa četiri godine sam naučila skijati na Jahorini, te su svake godine zimski praznici bili u znaku provoda na Jahorini. Isti je slučaj, naravno, sa mojom sestrom i bratom. Ljetovanja su bila više neizvjesna, jer smo skoro svake godine išli na nova mjesta. Obišli smo gotovo svu Makarsku rivijeru. U Grčkoj smo bili dva ljeta, prvi puta u Solunu, a drugi puta na otoku Tasosu. Kad sam krenula u gimnaziju, ljetovanja su također nastavljena, ali s mojim društvom. “

AGENCIJE

Napravite propagandni materijal za svoju agenciju (prospekt – plakat -**OGLAS**) i vodite računa da imate ponudu za **NAJDUBLJI I NAJPLIĆI DŽEP!**

TURISTIČKE AGENCIJE

U znatnom zakašnjenju za zapadnoeuropskom ponudom **ATLAS** će tek 1970. god. prvi ponuditi paket-aranžmane namijenjene masovnom domaćem tržištu.

Turistički savez Hrvatske osnovan je u veljači 1953. a Turistički savez Jugoslavije u travnju iste godine.

PUTNIK je obnovljen nakon rata kao „operativni organ Komiteta za turizam i ugostiteljstvo Vlade FNRJ” a zadatak mu je, uz ostalo, bio „da razvija interes među najširim narodnim masama za upoznavanje domovine, da se brine za što ugodnija putovanja u zemlji, da pruža i organizira radnim ljudima što bolje uvjete za odmor u turističkim mjestima, također da direktno i preko sličnih stručnih ustanova u inozemstvu pobuđuje i unapređuje interes za putovanje u FNR Jugoslaviju i da bude u svemu pri ruci domaćim i stranim posetiocima”, a pored toga trebao je brinuti „za smještaj radnika i zaposlenih na godišnjem odmoru”.

Jerko Čulić, Dalmacija, Pregled turističkih i kupališnih mjesta, Povjereništvo za turizam i ugostiteljstvo, Narodnog odbora oblasti

Dalmacijaturist
SPLIT
organizira autobusom «Mercedes»
VELIKO PUTOVANJE
ZA ŠPANIJU I PORTUGAL
od 15. IX do 8. X. Cijena 2.350 n. d.
Rok prijave do 31. VII
Informacije i rezervacije:
Split, Titova obala 5, prizemno
telefon 45-078 i 45-178 i sve
Poslovnice.

PUTUJEM JA PUTUJEŠ TI

Vjerojatno niste znali da je već 1923. god. postojalo u Jugoslaviji Društvo za promet stranaca. Negdje 1955. god. zajedno s općim otvaranjem Jugoslavije ka svijetu, Jugoslaveni sve češće kreću na put. Već 15 godina njihov suputnik u obilasku svijeta je i „Generalturist”.

Ova turistička organizacija je trenutno jedan od najvećih „proizvođača” turističkih putovanja u nas... Raspon usluga ove turističke agencije je različit: od hotelskih i ugostiteljskih do aranžmanskih i polupansionskih ljetovanja, zimovanja i izleta. Oko 45 predstavništava u raznim gradovima naše zemlje, i 4 u inozemstvu brine se o svakom namjerniku-putniku, koji želi putovati bez brige. „Generalturist” je najveći organizator zimovanja u našoj zemlji i, osobito, u inozemstvu. Ujedno je, u velikoj mjeri pravi gigant u dovođenju stranaca u naše krajeve. Ne zaboravite korisnu devizu „*Ljetujte u domovini - upoznajte svijet*”

ŠTO ĆE NAM DONIJETI OVOGODIŠNJI TURIZAM

U „PUTNIKU” smo saznali da su početkom srpnja sa 70% ispunili plan, što je za četiri posto manje nego u istom periodu prošlog ljeta. Razlog za to je objektivan pad standarda naših ljudi. Zbog toga su, kao i još neke agencije, skratili broj dana u svojim aranžmanima. Većina programa pravljen je na bazi 10 dana. Cijena je, doduše, manja nego za 14 dana, u stvari, na razini prošlogodišnje za 14 dana. Na ovaj način „PUTNIK” je povećao broj smjena, samim tim i broj onih koji će ljetovati, a većim prometom i - zaradu!

I dok se turističke agencije žale da je gostiju manje nego što su očekivali, i stranih i domaćih, dotle u *Interesnoj zajednici za organizaciju odmora radnika Beograd*, u koju je učlanjeno 136 radnih organizacija iz cijele Jugoslavije, ne znaju što će, jer je zainteresiranih mnogo više nego što imaju mjesta. A kako i ne bi, kad su im cijene dvostruko, pa i trostruko niže nego one preko turističkih agencija.

POPUST ZA IZLET

Ovog ljeta beogradska agencija „Jugoturs” organizuje lijepe i prijatne izlete do Đerdapa, hidrogliserom. Ovaj brzi i udoban brod polazi iz Beograda u 7h, ide do Donjeg Milanovca, a zatim gosti odlaze na razgledavanje arheološkog lokaliteta Lepenski vir. Nakon toga organiziran je ručak u hotelu „Lepenski vir”, po želji odmor ili šetnja do 16h, pa se gliserom kreće dalje, do Đerdapske klisure, kroz Veliki i Mali kazan i pokraj slavne Trajanove table.

POKLON POLAZNICIMA ŠKOLE JEZIKA

Agencija „Jugoturs” iz Beograda organizira tijekom ljeta škole engleskog i francuskog jezika, na Kopaoniku, za koje vlada veliki interes. Predavači su iz poznatih engleskih i francuskih škola jezika, a cijene znatno niže nego da ste istu školu završili u inozemstvu. Po završetku se dobija diploma.

Bazar, broj 638 od 23. lipnja 1989. god.

JADRANOM DO RIMA

Aranžman povodom 1. svibnja - osmodnevni izlet u inozemstvo

Uključuje plovidbu od Zadra do Ancone, posjet Pescari, Napulju, Pompejima, Rimu, Firenci i povratak preko Trsta, Ljubljane u Zagreb

Vikend, 13, 1968. god.

Sve do oko 1966.god. agencije su se većinom bavile prihvatom inozemnih turista, a tek su se tada zbog niskih zarada i naglašenije komer-cijalizacije domaćeg turizma posvetili domaćima i njihovim putovanjima u zemlji i inozemstvu.

Skupina turista “Rekreatursa” u Solunu 1986 g.

STRANI I DOMAĆI TURISTI

Odigrajte ulogu recepcionera (roll play) na recepciji turističkog objekta pri prijemu domaćeg i pri prijemu stranog gosta! (Podijelite uloge unutar skupine: recepcioner, domaći, strani gost i dogovorite se o načinu ophođenja prema gostima)

DOMAĆI GOST - ZLATNA REZERVA

Što se događa? Turističke agencije smanjuju cijene svojih aranžmana na Jadranu za 10-15 posto od prvobitne. Razlog je, očigledno, manji broj stranih gostiju od očekivanog, pa su djelimično hoteli i privatne sobe na Jadranu i u špici sezone - poluprazni. Popustima se, u posljednjem trenutku, domaći turisti stimuliraju da popune kapacitete, ali ne i deviznu blagajnu.

Krivicu, možda, treba tražiti u tome što su hotelijeri i agencije na početku godine, kad se prave planovi za ljetnu sezonu, podcijenili domaće, a precijenili strane goste. Inozemni gosti otkazuju ili, jednostavno, ne dolaze u rezervirana ljetovališta u Jugoslaviji, pa hotelijeri i agencije snižavaju cijene i pozivaju domaće goste, pokušavajući da se bar na taj način, koliko-toliko, izvuku iz neugodnih iznenađenja i - gubitaka.

Dnevni listovi su puni oglasa u kojima turističke agencije gotovo mole domaće goste da dođu na Jadran i tamo provedu godišnji odmor uz nižu cijenu od one koja je upisana u programu. „ATLAS” je, na primjer, umjesto klasičnog sniženja ponudio svojim klijentima u apartmanima besplatno po 50 litara benzina. Znajući koliko je ovaj artikl kod nas tražen, a oglas se pojavio baš u trenutku kad su ljudi čekali po cijelu noć na benzinskoj pumpi i opet ostajali bez benzina, onda možete zamisliti koliko je pažnju privukao ovaj oglas... Agencija „KOMPAS” je snizila cijene za 15% u kolovozu za one koji žele ljetovati u apartmanima na Hvaru, Jelsi, Povlji, Brelima, Makarskoj, Tučepima, a za 10% za boravak u privatnim sobama u Novom Vinodolskom, Igranima, Dubrovniku, Šipanu i Herceg Novom... Cijene je za 15% snizila i naša najstarija turistička agencija „PUTNIK”. Doduše samo za početak srpnja.

JET-SET NA JUGOSLAVENSKI NAČIN

(lukavi menadžerski pothvat koji je donio zaradu i van sezone)

“U umaškom hotelu Adriatic krajem 60-tih pojavljuje se jet-set (većinom gosti iz Italije op.a.) i to u predsezoni, a razlog su nadmašeni europski standardi hotelske ponude.(...) U godinu dana u hotelu je nastupilo dvadeset pet najboljih talijanskih pjevača, za honorare od 750000 do milijun i pol lira. (...) “Zvijezde” novogodišnje noći Miranda Martino, Ivica Šerfezi i Vice Vukov stajali su hotel 11 milijuna starih dinara. (...) Za potrebe borbe za naslov svjetskog boksačkog prvaka u poluteškoj kategoriji između Benvenutija i Bairda izgradila se montažna pozornica s deset tisuća mjesta, a bit će to i prva priredba u našoj zemlji koju će televizija svijeta primati preko satelita.(...) izbor za miss stjuardese, a za čiju titulu se trebalo natjecati tridesetak najljepših stjuardesa najpoznatijih svjetskih avio kompanija, dogovoren je nastup famoznog Toma

“Mnoga naša hotelska preduzeća na Crikveničkoj, Opatijskoj rivijeri i drugdje na domaće turiste više i ne računaju. Za njih su važni samo stranci, jer ovi donose devize.”

“Još o campingu, Turistički pregled, 7-9, 1955.

“Tako smo se, eto, uvjerali kako je domaći turist već na prvom koraku suočen s diskriminacijom u usporedbi prema svom stranom kolegi”.

Rezervirano samo za strane turiste, Vjesnik, 8. lipnja 1963. god.

“Mislim da takav odnos prema gostu koji dolazi svoj dom zamijeniti hotelskom sobom zbog službenog, privatnog, svejedno kakvog posla, ne bi smio biti svojstven radniku koji prezentira ugos-titeljstvo jednog socijalističkog grada (Zagreba) poznatog po gostoprimstvu i ljubaznosti”... ”Drugačije su ih gledali na recepcijama, a najbolji prospekti 60-tih su znali biti tiskani samo na stranim jezicima”

Procjena gosta pred vratima hotela, Vjesnik, 7.

Upravo mu praktično tumači jedan od naših načina poslovanja u turizmu

Dragi turisti, ovaj depozit gradske “Čistoće” je jedna od novijih kulturno-povjesnih znamenitosti Dubrovnika

KUDA NA ODMOR?

Putujemo od Splita do Zadra. Obala duga 160km. Posijana uvalama, zaljevima, lučicama, hotelima, turističkim naseljima, privatnim kućama...

Gdje ljetovati? Svako mjesto je priča za sebe. Svako ima ono što drugo nema. Ali, riješilo bi se to nekako da ne postoji i najveća teškoća...Cijene. Mogu li se savladati? I vrijedi li i dalje maštati o ljetovanju na moru?

Milivoj Pavela, predsjednik Turističkog saveza Splita, iznosi precizne podatke: 15 000 kreveta u privatnom smještaju, 4 500 u hotelima, 3 700 u radničkim odmaralištima, 2 500 u auto-kampovima... Nas zanimaju privatni smještaj i auto-kampovi.

Vlasnici privatnih kuća boje ograde, stavljaju nove tapete, uređuju vrtove...Kuća Jovice Čubrila je već spremna.

- Volim kad mi dođu naši ljudi. Ali, sa Nijemcima i ostalim stranim turistima se bolje radi - objašnjava Čubrila - Nijemac ti je kao sat. Samo javi da dolazi tog i tog dana, u 17h i to nekoliko mjeseci ranije. Kad zaista naiđe taj dan, možeš po njemu sat naviti.

...Nastavljamo ka Vodicama. Šteta što je tamo gotovo sve već popunjeno. Divan gradić, rekli bismo s dušom. Prije samo, kažu, nepunih 25 godina Vodice su bile selo. Magarci, more, sunce i muhe. Ništa više.

-Počeli smo sa 32 kreveta - priča nam Joco Juričev, član predsjedništva Turističkog društva, jedan od tvoraca turizma u Vodicama. **- Danas kod nas dođe i 15 000 gostiju. Ali počeli smo od početka dobro. Svi kao jedan...**

Na kraju, kada se sve zbroji i oduzme, ostaje dojam da ćemo ove godine, više nego ikada, biti prinuđeni na „paradajz turizam”. Jer sve računice kažu da tročlana ili četvoročlana obitelj, kad plati put, sve takse, smještaj, ishranu, uz najveće odricanje od sladoleda, osvježjenja, cigareta, novina i drugih ugodnih stvari na koje smo obično kad idemo na more navikli, mora za deset dana potrošiti bar dva

ŽELJA ZA ODMOROM I ZARADOM

Izaberite svog predstavnika koji treba održati govor kao ministar turizma o uspjesima postignutim u toj djelatnosti. U pisanju govora sudjeluje cijela skupina. (vodite računa i o davateljima i o korisnicima turističkih usluga, kao i o prethodnom stanju i ciljevima

UPIS ZAJMA ZA PRUGU BEOGRAD – BAR

Daju koliko mogu

Trećina radnika IKS (Industrijski kombinat Svetozarevo) u prva dva dana upisalo preko 120 milijuna – penzioneri obično daju novac na poklon – čekaju se pravi rekorderi – u čitavom Pomoravlju, Resavi i Levču akcija o zajmu u punom jeku!

... Prava i opća konstatacija koja se može zabilježiti jest da svi daju koliko mogu, a mnogi i iznad svojih mogućnosti. Zajam je naišao na opće odobravanje i podršku kako u radnim organizacijama tako i kod svih naših građana, radnika, seljaka, inteligencije...

Novi put, broj 15, godina XIX, Svetozarevo, 7. travnja 1971. god

IZVORI IZ 50 -TIH

Država radnog naroda FNRJ donijela je niz zakonskih propisa socijalnog karaktera, po ustavu, pa tako i razne socijalne uredbe: o plaćenom godišnjem odmoru svakom trudbeniku, o povlasticama na vožnji za trudbenike na odmoru, o popustima trudbenika u državnim ugostiteljskim radnjama kad je na godišnjem odmoru itd. Tako je svakom trudbeniku u našoj zemlji zakonski zajamčeno da on može, koristeći svoj godišnji odmor, imati na raspolaganju plaže i hotele, planinska odmarališta, ljetovališta i parkove, gdje prije oslobođenja nije mogao ni pomisliti da bi se on mogao odmarati, jer je to onda bilo samo za imućne pripadnike buržoaske klase.

Čulić, Jerko, Dalmacija, Pregled turističkih i kupališnih mjesta.

Povjereništvo za turizam i ugostiteljstvo Narodnog odbora oblasti Dalmacije, Split 1950.

Tek pobjedom narodne revolucije otvorile su se mogućnosti da turizam mogu koristiti radni ljudi. Nova socijalistička Jugoslavija je odmah u početku zajamčila pravo radnih ljudi na odmor i širokim povlasticama omogućila da ga koriste. Ugostiteljski i turistički objekti postali su općenarodna svojina. () Objekti za smještaj, koje posjedujemo, već su u sezoni tijesni za tako nabujali broj turista, što je ujedno i dokaz stalnog porasta našeg životnog standarda.

Povodom četrdesetogodišnjice Komunističke partije Jugoslavije, Ivan Cetinić, Turizam, 7-8, 1959. god.

MOŽE I JEFTINO

Može li pansion u hotelima na Jadranu za odmor u srpnju i kolovozu stajati 240 i 330 dinara?

- **Upravo po ovim (ekonomskim) cijenama organizujemo ljetovanje za 100.000 radnika iz 142 kolektiva u zemlji** - kaže magistar ekonomskih znanosti Momčilo Jovanović, direktor Sektora za odmor *Interesne zajednice za organizaciju odmora radnika*. - **Međutim, za zaposlene u pojedinim kolektivima te cijene su niže za 50 do 70 %, zavisno od načina raspodjele regresa.**

Ova zajednica udružuje novac privrede za izgradnju hotela B kategorije koji posluju i rade gotovo cijele godine. Na taj način je izbjegnuta kratka sezona od 50 do 70 dana i radi se dva i tri puta duže. Tako se, uostalom, dolazi do pristupačnijih cijena pansiona, dva i tri puta jeftinijih nego u hotelima. Dosad je izgrađeno 20 hotela s nešto više od 8 000 postelja duž Jadrana:

Ilustrovana politika, broj 1178 od 2. lipnja 1981. god.

O TURISTIČKIM MJESTIMA

Valja istaći da turizam predstavlja kompleks djelatnosti. Ekspanzija turističkog poleta ne potiče samo razvoj ugostiteljstva nego i razvoj saobraćaja, trgovine, poljoprivrede i drugih djelatnosti. Empirijski podaci pokazuju da izrazito turistička mjesta ostvaruju znatno veći promet u trgovini na malo po stanovniku nego na drugim mjestima. Isto tako u okolini turističkih mjesta poljoprivredna proizvodnja ima specifičnu strukturu i veću tržišnost. Veza turizma i saobraćajnih usluga je neposredna.

Skupina autora, 30 godina socijalističke Jugoslavije, Monos, Beograd, 1975. god.

„...Te godine užezin Vele Gospe cila Europa ka da se priselila u naše Malo misto. Furešti svit razbija je lipu dosadu i mirni život Malega mista. Turisti su sve pretvorili u ludnicu, a svi mištani ka da su postali konobari...

Veliki se napridak vidija, misto se ni moglo više pripoznat, gradilo se otele, kuće, vikendice, reštauracije, asfaltiralo se, cimentovalo, nosilo se u kuću tapete, mobilji, ingleske kondute, televizije, frižidere, makinje za pranje rublja i sve moguće aparate ovoga svita i jedino još ća je falilo to je bila električna stolica.

DIJELOVI IZ NOVINSKIH ČLANAKA

„Turizam i odmor nisu više stvar dokonih i bogatih pojedinaca, već sve više izraz i manifestacija životnih shvaćanja i potreba najšireg kruga radnih ljudi iz grada i sela, iz tvornice i poljoprivrednog dobra, iz osnovne škole i fakulteta...Našim ljudima je potreban poticaj za pripremanje raznih kulturnih navika jednako onda, kad se radi o obrazovanju, o prosvjećivanju, o održavanju zdravlja ili o odmoru. Štoviše, potreban je neprekidan podstrek, stalna pouka, kako bi se tekovinama svojega rada što bolje koristili”.

Izložba je završena, ali posao tek počinje, Turizam, 6, 1960. god., 20

...Zato one, koji imaju pravo na godišnji odmor, a ne osjećaju tu potrebu, treba u cilju podizanja njihovog kulturnog standarda na to privikavati i stimulirati svim mogućim sredstvima...Kod njih manjka osjećaj kulturne potrebe za turizmom kao promjenom boravišta, nedostaje im svijest o koristima putovanja, rasonode i odmora. Tu se pretežno radi o onim radnicima koji su se regrutirali iz redova seljačkih slojeva i koji su po načinu života i društvenoj svijesti ostali još poluseljaci. Takvih je kod nas danas još veliki broj baš stoga, što proces društvenog prestrojavanja iz seljaka u radnike još nije završen. Takvi radnici mahom koriste svoj godišnji odmor kod kuće, vršeći razne poljske poslove pa je za njih prava svrha plaćenog godišnjeg odmora u biti promašena...

Oko ukidanja povlastica za godišnji odmor, Turistički pregled 1, 1954. god.

„ Ne, drugovi, hvala vam. Za svojih 30 god. rada još nikada nisam proveo godišnji odmor na moru. To nije za mene...”. ...Većina radnika je sa sela, mnogi od njih jednostavno ne osjećaju potrebu da za vrijeme ljeta odu nekud od kuće. Za neke je godišnji odmor na moru „luksuz”, nešto sto je

TURIZAM DOSTUPAN SVIMA

Pažljivo proučite sve izvode iz tekstova.

Odaberite dva predstavnika u suprotstavljenim ulogama- dva odvjetnika:

-Prvi zastupa državu i nužnost postojanja jeftinog turizma- ulaganja u jeftinije pansione, turistička naselja, kampove, motele i restorane za masovni turizam (sredinom šezdesetih)

-Drugi zastupa prava radnika odnosno njegovo pravo na jednakost i mogućnost da uživa kao i svi drugi (u skladu s obećanjima sa početka pedesetih)

Otvorite debatu i dovedite u vezu socijalni mir sa jeftinim turizmom!

UREDBA I ZAKON

Vlada FNRJ je u srpnju 1947. god. donijela Uredbu o plaćenom godišnjem odmoru radnika, namještenika i službenika na najmanje 14 radnih dana odmora uz primanje redovne plaće...duži odmor, u trajanju najviše 30 dana...za udarnike, kao i za osobe „koje svojim radom ili drugim osobnim doprinosom utječu na povećanje produktivnosti rada ili poboljšanje kvaliteta proizvodnje, kao i oni koji se ističu svojim marljivim radom i savjesnošću”.

Uredba o plaćenom godišnjem odmoru radnika, namještenika i službenika SL 56 /46

Vlada FNRJ je 1952. god. omogućila povlastice slične onima iz 1947. god. ...radnici i službenici, članovi SSJ, zatim pripadnici vojske i policije, studenti i umirovljenici i članovi njihovih obitelji imali su pravo na 30-to dnevni popust na cijenu od 40% u sezoni i 60% van sezone.

SG 28 /52

(Zbog privremeno ukinutih odmarališta) - osim onih koji su pripadala vojsci, policiji, Centralnom odboru SSJ, akademijama znanosti, sveučilištima i ona koja su se odlukom savezne i republičke vlade koristile u reprezentativne svrhe - i njihove predaje ugostiteljskoj mreži, sljedeće dvije godine znatno manji broj ljudi negdje odlazi na odmor...

Naredba o mjerama za štednju artikala široke potrošnje, SL 59 /50

Zemaljski odbor Jedinstvenih sindikata i namještenika Jugoslavije za Hrvatsku na besplatno je ljetovanje već 1946. godine poslao 1 200 najboljih radnika

Radelić, Zdenko, Savez sindikata Jugoslavije i Hrvatske: Kronologija (1945-1985). Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Vijeće Saveza sindikata Hrvatske, Radničke novine, Zagreb 1986. god., 23

Broj radnika koji je koristio povlastice bio je premalen, tek 7,5% od 4 milijuna jugoslavenskih radnika koji su tada na njih imali pravo. Većinom su to bili službenici koji su zbog položaja socijalnih turista neretko doživljani kao drugorazredni gosti...

O godišnjem odmoru, Pravednije povlastice, Vjesnik 21. prosinca 1953. god.

Polazeći od načela da turizam pripada narodu, da je on i u socijalističkoj zemlji društvena, zdravstvena i kulturna pojava i potreba za sve slojeve naroda, pored toga što ima i svoj ekonomski značaj ...

Turističke organizacije u Istri, Hrvatskom primorju i Gorskom kotoru, Turizam, 10, 1956. god., 11

Bilo bi previše usko i nepravilno kad bi se u obzir uzeli samo ekonomski momenti, a zanemarili oni razlozi radi kojih naša zajednica pokreće domaći turizam u korist radnog čovjeka, njegova zdravlja i kulturnog uzdizanja.

Turistička politika ovog razdoblja nosi karakteristiku unapređenja domaćeg turizma. Turizam je shvaćen prvenstveno kao najnaprednija forma odmora i rekreacije radne snage, a čak i kao izričito pravo radnih ljudi naše zemlje. U svrhu povećanja domaćeg turističkog prometa preduzimane su različite mjere.

Deset godina našeg turizma, Turistički pregled 10-12 1955. god.

Za odlazak na odmor bilo je moguće podići i posebno tome namijenjen potrošački kredit, do visine četvrtine desetomjesečne plaće, koji je trebalo otplatiti u 10 mjeseci.

Odmor na kredit, Vjesnik, 12. lipnja 1963. god

Cilj je bio potaknuti korištenje odmora izvan glavne sezone, postići bolji raspored školskih praznika, proširiti turističku kulturu i navike te svrsishodnije ustrojiti odmarališta (sa tim ciljem je) Savezna Narodna skupština 1958. god. usvojila Zakon o osnivanju i poslovanju odmarališta... Domovi odmora, ljetovališta i turistički logori, osnovani od strane društvenih organizacija, privrednih organizacija i organa predviđenih ovim zakonom, koji pružaju pansionerske usluge osobama koje imaju pravo korištenja usluga odmarališta

SL 26 /58

Porast standarda postajao je sve češća tema pa i u kontekstu turizma, posebice socijalnoga čija će uloga slabiti kako standard bude postajao boljim

Uloga i mjesto socijalnog turizma u razvitku turističke privrede, Turizam, 10-11 1959. god.

Odmarališta i ljetovališta Ferijalnog saveza olakšavala su upoznavanje s „tekovinama našeg socijalističkog razvitka” te pridonosila „upoznavanju i zbližavanju omladine svih krajeva naše zemlje, jačanju pozitivnih osobina i navika i stvaranju sklonosti kod omladine za aktivnim odmorom”.

Stanje i problemi dječjeg omladinskog turizma, Turizam 10-11 1961. god.

Uloga Ferijalnog saveza u razvitku omladinskog turizma, Turizam, 12. 1962. god.

I dalje se računa s intezivnom izgradnjom objekata za odmor radnika, službenika, djece i omladine te porastom kapaciteta turističkih logora i privatnih soba.

Društveni plan privrednog razvitka NRH za razdoblje 1961-65 NN 8 /61

Šezdesetih je mrežu odmarališta u Hrvatskoj

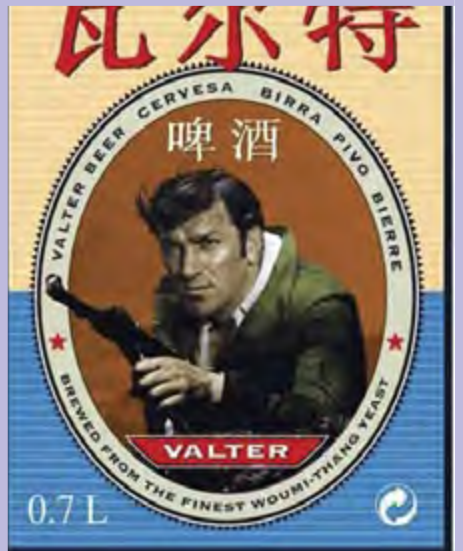
Sindikalno odmaralište u Vučkovcu,

Kamp naselje u Djenovićima, 1989. god.

MASOVNA KULTURA

GOODBYE EAST, HELLO WEST!

Kako se Jugoslavija okretala od Istoka ka Zapadu na primjeru masovne kulture?

DIO ZA UČITELJE

Nakon Drugog svjetskog rata, u novom društveno-političkom sistemu, Jugoslavija je bila okrenuta Istoku. Masovna kultura je bila najviše pod sovjetskim utjecajem. Američki filmovi, jazz, i veći dio zapadne kulture smatrani su nepoželjnim i politički neprihvatljivim. Nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948. godine došlo je do promjena u političkom životu SFRJ i do sve većeg okretanja ka Zapadu, što se odrazilo i na kulturni život. Zapadni utjecaji su postali sve prisutniji u muzici, modi, na filmu, u svakodnevnom životu, čime je Jugoslavija postala specifična država sa socijalističkom praksom i pro-zapadnom masovnom kulturom.

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Ideja radionice: Učenicima prikazati okretanje SFRJ od Istoka ka Zapadu na primjeru masovne kulture; Kroz rad sa različitim vrstama povijesnih izvora razvijati kritičko mišljenje učenika.

Pretpostavljena znanja: savladano gradivo iz političke i kulturne povijesti SFRJ i iz povijesti Hladnog rata (pokriveno u planovima i programima nastave povijesti i u udžbenicima)

ISHODI

Na kraju radionice, učenik će:

- razumjeti kako i koliko su promjene u političkom životu utjecale na masovnu kulturu
- razumjeti specifičnost položaja Jugoslavije između Istoka i Zapada na primjeru masovne kulture

CILJ

Cilj radionice je pokazati kako su promjene u političkom životu utjecale na masovnu kulturu i kako je Jugoslavija nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948 g. imala specifičan položaj između Istoka i Zapada.

TOK RADIONICE

1. Priprema za sat (unaprijed)
2. Uvodno izlaganje učitelja o masovnoj kulturi u Jugoslaviji 1945-1990 i vezi sa ključnim političkim događajima (sukob sa SSSR-om) i davanje uputa za rad - 5 min.
3. Rad u skupinama učenika (na podijeljenom materijalu) - 15 min.
4. Presentacija rezultata rada i rasprava učenika uz medijaciju učitelja - 15 min.
5. Integracija – zajednički rad učenika i učitelja - 10 min.

Instrukcija: Učenici se dijele na tri skupine. Svaka skupina dobiva izvore. Prva skupina izvora za **film** pokazuje do kakvih je promjena došlo u odnosu na američki film i kako se mijenjala tematika domaćeg filma. Skupina izvora za **glazbu** pokazuje kako se mijenjao odnos države i društva prema jazzu i rocku, i kako je muzički život poslije 1948. sve više bio pod utjecajem Zapada. Posljednja skupina izvora za **modu** pokazuje promjene u modi u poslijeratnom periodu i sve veće zapadne utjecaje.

Zadatak učenika je da na osnovi analize povijesnih izvora odgovore na ključna pitanja vezana za film, glazbu i modu. Rezultati se prikazuju na flip-chartu (teze,

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA:

Nakon Drugog svjetskog rata, u novom društveno-političkom sistemu, Jugoslavija je bila okrenuta Istoku. Masovna kultura je bila najviše pod sovjetskim utjecajem. Američki filmovi, jazz, i veći dio zapadne kulture smatrani su nepoželjnim i politički neprihvatljivim. Nakon sukoba sa Sovjetskim Savezom 1948. godine došlo je do promjena u političkom životu SFRJ i do sve većeg okretanja ka Zapadu, što se odrazilo i na kulturni život. Zapadni utjecaji su postali sve prisutniji u muzici, modi, na filmu, u svakodnevnom životu, čime je Jugoslavija postala specifična država sa socijalističkom praksom i pro-zapadnom masovnom kulturom.

Kako se sukob sa SSSR-om odrazio na odnos filmske publike i vlasti prema filmu?

RADOVAN ZOGOVIĆ NA PETOM KONGRESU KPJ, 1948:

U borbi protiv zapadnoeuropske i američke dekadentne i reakcionarne umjetnosti, protiv njenog utjecaja u našoj zemlji, naročitu pažnju treba posvetiti američkom reakcionarnom i dekadentnom filmu. ... Taj strašni i razorni holivudski opijum, ima danas, u eri zaoštavanja socijalnih sukoba u SAD i drugim kapitalističkim zemljama, neodložnu i prvenstvenu zadaću da skrene pažnju i svijest ljudi sa socijalnih problema na probleme psihopatološke, da svijest ljudi otruje, zaguši ili začara scenama smrti, ubojstva, košmara, priviđenja, pornografije i domaće idile, da u ljudima odgaja zoološka raspoloženja, atavističke instinkte, divljenje zločinu i zločincima, strast prema gangsterskim doživljajima. I zato mi protiv američkog reakcionarnog i dekadentnog filma moramo upotrijebiti svoja najoštija sredstva kritike i detronizacije.

TITO I JOVANKA U DRUŠTVU VELIKIH HOLIVUDSKIH ZVIJEZDA ELIZABETH TAYLOR I RICHARDA BURTONA, 18.1971.

Richard Burton igrao je Tita u filmu *Sutjeska*

Arhiv Josipa Broza Tita, K468/71

1. Usporedi ova dva izvora.
2. Kako tumačiš razlike u odnosu prema holivudskim filmovima?
3. Što misliš da je dovelo do tih promjena?

OD PUŠKE DO SAKSOFONA (Promjena tematike jugoslavenskih filmova)

Slavica, r. Vjekoslav Afrić 1947.

Subotom uveče, r. Vladimir Pogačić 1957.

Subotom uveče, r. Vladimir Pogačić 1957

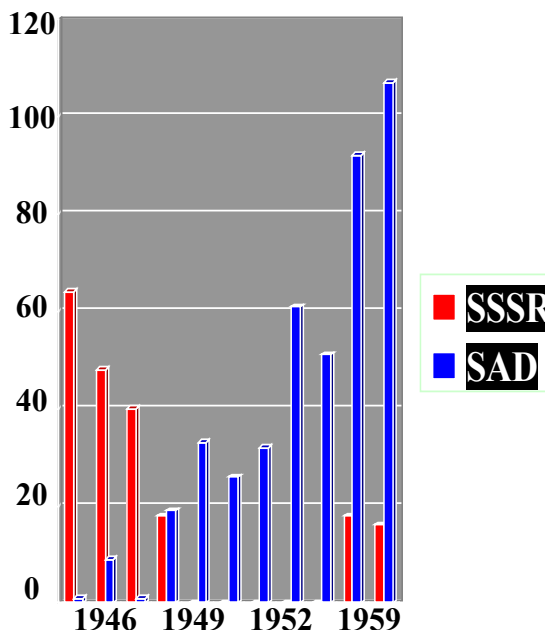
1. Što, na osnovi ikonografije, možeš prosuditi o temama jugoslavenskog filma krajem 40-ih i krajem 50-ih?
2. Što nam govore te promjene?

PREGLED POSLIJERATNOG UVOZA FILMOVA IZ SAD-a i SSSR-a 1944.-1956.

Kina prepuna zapadnih filmova, činila su još jednu od osobenosti jugoslavenskog društvenog života. Pojavljuju se sredinom pedesetih godina tvrdnje da Jugoslavija čak uvozi više filmova od Francuske (200 prema 132), iako Francuska ima pet puta više kina. U to vrijeme drastična je razlika između kino-repertoara Jugoslavije i istočne Europe.

Predrag J. Marković, *Beograd između Istoka i Zapada*

1. Koje se godine prestaju uvoziti i emitirati sovjetski filmovi u Jugoslaviji i zašto?
2. Čiji filmovi zamjenjuju sovjetske 1950-ih godina u jugoslavenskim kinima?

REPERTOAR SARAJEVSKI KINA

Repertoar sarajevskih kina iz 1946. godine

«Partizan» - Danas premijera sovjetskog filma «**POBJEDA NAD JAPANOM**». Početak u 6 i 8 sati, a nedeljom u 4,6 i 8 sati

«Dubrovnik» prikazuje veličanstveni sovjetski film u prirodnim bojama «**KAMENI CVIJET**». Početak u 4, 6 i 8 sati.

«Romanija» - premijera velikog sovjetskog filma «**MASKARADA**» po književnom djelu Ljermontova. Početak 6 i 8 sati.

«Drina» prikazuje veliki sovjetski film «**BJELI SE JEDRO USAMLJENO**». Početak u 6 i 8 sati. Nedeljom u 4, 6 i 8 sati.

«Radnik» prikazuje američki film «**ONI SA DNA ŽIVOTA**». Početak u 6 i 8 sati.

«Dubrovnik» prikazuje premijeru američkog umjetničkog filma «**IZGUBLJENI IZLET**» Početak u 8 sati.

«Romanija» prikazuje premijeru američkog umjetničkog filma «**ZIMSKO DOBA**» Početak u 8 sati.

«Partizan» prikazuje austrijski umjetnički film «**DJEČACI IZ PRATERA**» Početak u 5, 7 i 9 sati, a nedeljom 1 i 3 sata.

«Radnik» prikazuje premijeru američkog umjetničkog filma «**IZGUBLJENI IZLET**». Početak u 3, 5, 7 i 9 sati.

«Tesla» prikazuje sovjetski umjetnički film «**VOJNIK ALEKSANDAR MATROSOV**». Početak u 4, 6 i 8 sati.

Repertoar sarajevskih kina iz 1949. godine

Analiziraj kino-repertoar 1946. i 1949. Kako tumačiš promjene?

Kako se mijenjao odnos prema jazzu i zabavnoj muzici? Kako je tekao prodor zapadnih utjecaja u muzici?

JAZZ U JUGOSLAVIJI

Vlast i jazz

Bojan Adamič, naš proslavljeni muzičar, kompozitor i dirigent, govorio je: “Jedan od razloga što sam otišao u partizane bio je taj da mogu slobodno svirati jazz”. Jazz je pod Hitlerom bio zabranjen, a sad je, evo, došla sloboda... E, nije nego! Hoćeš svirati? Ovo ti je program pa vježbaj: najprije “Kozara” Oskara Danona, zatim red borbenih pjesama, onda muzika za ples, pa “Tjomonja noć” za kraj. Jazz? Ni slučajno. Tvorevina Zapada, on je razumije se, bio dekadentan i reakcionaran.” (...)

“Milovan Đilas bio je tada zvijezda Agitpropa, institucije koja bi se najbolje mogla objasniti kao nekakav komitet za diktaturu ideološke propagande. Godine 1947. popularni demokrat Đilas ispisao je ovakav zakon o jazzu: “Amerika je naš zakleti neprijatelj, a jazz kao njegov produkt, također” Dakle, drugovi, ili ćete se urazumiti, ili – robija!” (...)

Darko Kraljić ima ovakvo iskustvo: “Bavljenje takvom muzikom, podrazumijevalo je razne neugodnosti, čak i uhićenje koje sam doživio. Jednom smo nas nekolicina bili u Američkoj čitaonici i slušali ploče. Kada smo izašli van, čekala nas je “marica” i sve su nas strpali u zatvor, održali nam nekoliko govora i – nakon nekoliko sati sve nas pustili”. Mada su jazzeri dobili svoje udruženje već 1953., na praktičnu legalizaciju statusa morali sačekati još malo. Svanulo im je tek kada je Đilas “zabrljao” 1954. i izgubio pravo glasa...”

Dušan Vesić, Josip Broz i Rock'n'Roll, *Pop rock*, 148, VIII, 16. Svibnja, Beograd 1990.

Raskid sa Staljinom označio je ponovno priznanje jazzu i šlagera. Odmah se moglo slobodnije svirati, čak je bilo poželjno da se čuje američka muzika. Međutim, ideološke stegbe bile su vrlo krute, pa se ovaj zapadnjački ventil vrlo brzo zatvorio: «Svi oni koji su svirali jazz i zabavnu muziku bilu su, znalo se, na nekakvoj ‘crnoj listi’. Pasoš sam, recimo, dobio tek 1957. godine, jer je Tamo Gdje Treba upisano da sviram jazz – i pasoš je za mene postao apstraktna imenica. Koliko znam, svi moji kolege imali su sličnu sudbinu.»

Predrag Ivanović Šimpa, jazz muzičar

«Bilo je i političkih problema zbog sviranja ovakve muzike. Sećam se, poslije rata, pored Druge muške gimnazije, svirali smo u jednom finom betoniranom dvorištu, i usred argentinskog tanga, skoči čovjek u uniformi i počne vikati: ‘Drugovi, mi nećemo amerikanijadu! Hoćemo našu muziku! Komunističku!’ Publika šuti, ne reagira, i mi nastavimo – tango... Nedavno me u gradu sretne jedan od utjecajnih poslijeratnih dužnosnikai kaže: ‘Bože, Spaso, gledali smo na vas kao na državnog neprijatelja, a sad tek shvaćam da ste zaslužili sve kolajne i ordenje, jer ste se borili za pravu muziku’».

1. Kada i kako se mijenja odnos vlasti prema jazzu i zašto?

2. Što nam govore te promjene?

3. Kako tumačiš gostovanja najvećih američkih jazz zvijezda u Jugoslaviji?

INTERVJU SA PRVIM UREDNIKOM DŽUBOKSA:

Je li bilo političkih pritisaka na uredništvo Džuboksa?

Samo je poslije prvog broja došlo do manjeg pritiska. U redakciji je postojala dilema da li da na naslovnoj stranici prvog broja budu Beatlesi ili Rolling Stonesi. Prevagu je odnijela odluka da prvo budu Rolling Stonesi, a na naslovnoj stranici drugog broja Beatlesi. Tada je poslan čovjek iz Gradskog komiteta koji je tražio sastanak redakcije da vidi što se radi, i da nam savjetuje da se povede računa, da ne ispadne „da smo nečija agentura“. Iako ništa nije izravno zahtijevano, napravili smo kompromis da na naslovnoj stranici drugog broja bude belgijski pjevač Adamo, a da Beatlesi budu na naslovnoj strani trećeg broja. Sve u svemu, nije bilo pritisaka, trebalo je samo voditi računa da list ne bude „glasnogovornik“ Zapada, nego da bude malo i drugog.

Da li se od vas očekivalo da budete član partije?

Ne. U mojoj obitelji se slavila slava, pa kad su mi predložili da me učlane u Partiju, ja sam rekao da neću, da slavim Svetog Nikolu. Tada sam već bio prvak Jugoslavije u šahu i reprezentativac, imao Titovo odlikovanje i to je pokrivalo moju podobnost. Kasnije, kad sam počeo sa rokenrolom, počelo se postavljati pitanje jesam li plaćenik CIA-a, ali su moji kolege jamčili da nisam. Uređivao sam *Džuboks* bez članstva u Partiji, nitko me to nije pitao, sistem je bio liberalan.

Dio intervjuja sa Nikolom Karaklajićem, šahovskim velemajestorom, novinarom, autorom prve radio

The Rolling Stones na naslovnoj strani prvog broja *Džuboksa*, 3. svibnja 1966.

1. Tko su novi junaci jugoslavenske omladine?

2. Što mislite kako i zašto je bilo moguće da dođe do ovakve promjene?

3. Na osnovi intervjuja sa prvim urednikom *Džuboksa*, što misliš, je li bilo političkih pritisaka i kakav je bio odnos režima prema rock'n'rollu?

DOMAĆE I STRANE MUZIČKE TOP LISTE

● DZ M TOP 20	● VELIKA BRITANIJA
1. (6) All you need is love — Beatles	1. San Franc'sko — Scott Mc Kenzie
2. (1) A whiter shade of pale — Procol Harum	2. I'll never fall in love again — Tom Jones
3. (—) San Francisco — Scott Mc Kenzie	3. All you need is love — Beatles
4. (13) Groovin' — Young Rascals	4. Death of a clown — Dave Davies
5. (2) Sg. Pepper's lonely hearts club band — Beatles	5. Up-up and away — Johnny Mann Singers
6. (11) I'll come runing — Cliff Richard	6. I was made to love her — Stevie Wonder
7. (8) Paper sun — Traffic	7. Just loving you — Anita Harris
8. (—) Creeque Alley — Mama's and Papa's	8. It must be him — Vikki Carr
9. (18) Alternate title — Monkees	9. Even the bad times are good — Tremeloes
10. (—) Le Telefon — Nino Ferrer	10. She'd rather be with me — Turtles
11. (3) Waterloo sunset — Kinks	11. The house that Jack built — Alan Price Set
12. (—) Death of a clown — Dave Davies	12. Creeque Alley — Mama's and Papa's
13. (4) Carrie Anne — Hollies	13. There goes my everything — Engelbert Humperdinck
14. (—) Running out the world — Shadows	14. Gln house — Amen Corner
15. (12) Here comes the nice — Small Faces	15. Alternate title — Monkees
16. (—) I'll never fall in love again — Tom Jones	16. 007 — Desmond Dekker
17. (5) When I was young — Eric Burdon and Animals	17. Tramp — Otis Redding and Carla Thomas
18. (—) Even the bad times are good — Tremeloes	18. See Emfly play — Pink Floyd
19. (—) Stasera mi butto — Rocky Roberts	19. You only live twice — Nancy Sinatra
20. (7) Friday on my mind — Easybeats	20. Itchycoo park — Small Faces

MARJANOVIC

džuboks
dz

● FRANCUSKA		Liste pripremio: ZORAN	● SAD	
1. Adios amor — Sheila	2. Ame caline — Michel Polnareff		3. Amour d'été — Johnny Hallyday	4. Notre roman — Adamo
6. Plante un arbre — Richard Anthony	7. Mals quand le matin — Claude Francois	8. Le saule pleureur — Michel Polnareff	9. Aranjuez mon amour — Richard Anthony	10. Un peu de tendresse — Sylvie Vartan
● ITALIJA		● SAD		
1. Nel sole — Al Bano	2. A whiter shade of pale — Procol Harum	3. La banda — Mina	4. La coppia più bella del mondo — Adriano Celentano	5. All you need is love — Beatles
				6. A chi — Fausto Leali
				7. La mia serenata — Jimmy Fontana
				8. Non c'è più niente da fare — Bobby Solo
				9. Detroit city — Tom Jones
				10. Ricordo quando ero bambino — Rokes

uboks

Bf. 17

dž

1. Pored svoje top-liste, Duboks je pratio i cvjetske top-liste.
2. O kojim zemljama se radilo i šta nam taj podatak govori?

EUROVIZIJA

Natjecanje za Pjesmu Eurovizije (danas Eurosong) održava se od 1956. godine. Jugoslavija na ovom natjecanju sudjeluje od 1961. godine.

ZEMLJA	PJESMA	IZVOĐAČ	
Španija	<i>Estando Contigo</i>	Conchita Bautista	Mađarska - 1994
Monako	<i>Allons, Allons, Les Enfants</i>	Colette Deréal	<i>Kinek Mondjam El</i>
Austrija	<i>Sehnsucht</i>	Jimmy Makulis	<i>Vetkeimet</i> Friderika
Finska	<i>Valoa Ikkunassa</i>	Laila Kinnunen	Poljska - 1994
Jugoslavija	<i>Neke Davne Zvezde</i>	Ljiljana Petrović	<i>To Nie Ja!</i> Edyta Górniak
Holandija	<i>Wat Een Dag</i>	Greetje Kauffeld	Rumunija - 1994
Švedska	<i>April, April</i>	Lill-Babs	<i>Dincolo De Nori Dan</i>
Nemačka	<i>Einmal Sehen Wir Uns Wieder</i>	Lale Andersen	Bittman
Francuska	<i>Printemps</i>	Jean-Paul Mauric	Rusija - 1994
Švicarska	<i>Nous Aurons Demain</i>	Franca Di Rienzo	<i>Vetsjnyk Strannik</i>
Belgija	<i>September, Gouden Roos</i>	Bob Benny	Youddiph
Norveška	<i>Sommer I Palma</i>	Nora Brockstedt	Albanija - 2004
Danska	<i>Angelique</i>	Dario Campeotto	<i>The Image Of You</i>
Luksemburg	<i>Nous Les Amoureux</i>	Jean-Claude Pascal	Anjeza Shaini
Velika Britanija	<i>Are You Sure?</i>	The Allisonns	Bugarska - 2005
Italija	<i>Al Di Là</i>	Betty Curtis	<i>Lorraine Kaffe</i>

<http://www.eurosong.net/songs/>

1. Analiziraj popis sudionika 1961. godine, kada je na ovom natjecanju prvi put sudjelovala Jugoslavija.
2. Što on govori o položaju Jugoslavije u Europi za vrijeme Hladnog rata?
3. Usporedi popis sudionika sa mapom zemalja "narodne demokracije" od 1945-1965.
4. Usporedi godinu učešća Jugoslavije na Pjesmi Eurovizije sa prvim godinama učešća zemalja Istočnog bloka. Kako to objašnjavaš?

Kako se mijenjala moda u Jugoslaviji i što je sve utjecalo na promjene modnih trendova? Što karakterizira poslijeratnu modu, a što modu 60-ih godina?

POSLJERATNA MODA

Kako su poslijeratne godine u Jugoslaviji bile obilježene nestašicom osnovnih životnih namirnica, jugoslavenska moda bila je svedena samo na najnužnije predmete za odijevanje koji su često bili lišeni estetskih vrijednosti. Sljedovanje odjeće i obuće se osiguravalo sistemom «točkica» koje nisu ni izbliza mogle podmiriti potrebe za najosnovnijim odjevnim predmetima. Kada je sistem «točkica» ukinut 1951. godine roba se našla u slobodnoj prodaji. Prvi modni «hit» nakon puštanja odjevnih predmeta u slobodnu prodaju bili su kišni kaputi od plastične mase. Poslije rata, najgora je bilo s obućom. Postoji podatak da su lokalna partijska rukovodstva, poslije rata, ukazivala na problem djevojaka koje se ne mogu udati jer ne mogu bose odlaziti na seoske sajmove i slave. Koliko su cipele bile na cijeni, pokazuje primjer jednog oglasa sa kraja 1948: student koji je izgubio lijevu cipelu u tramvaju, nudi nagradu nalazniku.

*P. Marković, Beograd između Istoka i Zapada
1948-1965, Beograd 1996, 309, 312.*

“Frajer” i “frajerica”
JEŽ, 08.02.1947

“Tada smo se mogli kupiti na točkice. Svakako, bilo je odjevanje koje naravno trošilo na odijelo, jer se živjelo dosta teško. Svi su bili siromašni u godinama poslije rata.”

Natalija Odanović, intervju sa Stanislavom Radulović, rođenom 1932 godine, vođen 3. travnja 2007. (Natalija Odanović, *Sa druge strane modnih časopisa*, III nagrada na nagradnom natječaju za učenike srednjih škola Susreti s prošlošću 2006/2007 -, Ženska strana povijesti”)

„Praktična mati iskoristiće svaki komad cica, platna ili koje druge tkanine da napravi jednu od onih lijepih, spretno kombiniranih haljinica za svoju djevojčicu“.

Žena danas, br. 60, Beograd 1949.

„Od 4 metra tkanine koju smo kupili na točkice možemo sašiti ovu lijepu haljinu. Vještim uklapanjem i polaganjem krojeva, koristit ćemo i najmanji dio tkanine, kao što crtež pokazuje.”

Žena danas, br. 60, Beograd 1949.

„Sve smo mi obično navikle da kada vidimo neki lijep crtež haljine, kaputića, bluže itd. zažalimo što nemamo materijala da tako isto mi napravimo. Međutim, kad nešto lijepo i ukusno vidimo, tražile smo među haljinama koje su nam okraćale, stesnile se ili se mjestimično oštetile, neku od koje bi tako spretno napravili baš tu stvar koja nam se jako sviđa“.

Natalija Odalović, intervju sa Olgom Gajić, rođenom 1930, vođen 3. travnja 2007. u Beogradu.

1. Kakav je bio odnos prema odijevanju i što su žene mogle sebi priuštiti odmah nakon

MODNI TRENDOVI

Bazar, 15. prosinca 1965.

1. Koji se modni obrazac nudio Jugoslavenkama?
2. Što mislite, je li se razlikovala od žene sa Zapada?
3. Što mislite, je li ova moda bila dostupna svim ženama u Jugoslaviji?
4. Usporedi ove slike s fotografijama iz obiteljskog albuma.

TRAPERICE

Sve je vidljiviji utjecaj modnih stilova sa Zapada, prije svega, iz Italije. ... Traperice postaju osobito traženi dio garderobe. Simbol su strašnog frajera, avanturiste i «džeka». Poželjno je da su Lee ili Levi Strauss. Nabavljane su iz Italije ili iz boljih komisionih trgovina. Predstavljale su statusne simbole. Nosi se «tarzan» frizura, koju nakon filma *Tramvaj zvani želja* zamjenjuje «brandonica».

Intervju sa Slobodanom Zonićem, Dušanom Bandićem i Miomirom Radevićem, Ivana Lučić-Todosić, *Od trokinga do tvista. Igranke u Beogradu 1945-1963*, Beograd 2002, 116.

„De, frajeri sad nek’ prestane larma
treba da se reše stvari vrlo hitne
Naše pantalone, plave, tipa ‘farma’
Sa sedam džepova i tri’ est dve nitne
Već se svuda nose. To je prosto beda!
Ko ih sve ne nosi – više nema reda...”

Jež, 2. travnja 1956.

1. Zašto su traperice bile statusni simbol i što je značilo nošenje traperica?

Na sajmovima mode glavni kreatori su bili krojači-modelari. Za muška odijela neprikosnoven je bio Pera Krnetić iz «Kluza», a jednu od prvih Zlatnih košuta dobila je bivša partizanka, kasnije sposobna političarka, Smilja Tašić. U tekstilnu industriju spadalo je i kad bi se par šnajderica sa svojim «singericama» uortačilo u napuštenom magazinu i šile bi sve od jastučnica do muških gaća. Ipak, naše sajamske dvorane već tada su ugošćavale najslavnije svjetske firme «Dior», «Cardin», «Saint-Lorent», «Paco Rabane», «Ungaro», «Lanvin». Prve modne revije promatralo je redovito po nekoliko tisuća ljudi, a milicija je stalno bila prisiljena održavati red.

Milomir Marić, Deca komunizma, Beograd 1987, 418.

Jovanka Broz (u sredini) i Marija Kadar* (desno) na modnoj reviji,

*Marija Kadar je bila supruga mađarskog komunističkog vođe Janoša Kadara.

27. 4. 1974, Arhiv Josipa Broza Tita, K546/159

1. Zašto su modne revije izazivale toliku pažnju u to vrijeme?
2. Kome su sve bile namijenjene?
3. Odakle dolaze modni trendovi?
4. Što misliš, zašto je organizirana modna revija za suprugu mađarskog

IZMEĐU PODRŠKE I POBUNE

Koliko je ideologija bila prisutna u masovnoj kulturi i je li bilo slobode umjetničkog stvaranja?

DIO ZA UČITELJE

U jugoslavenskom ideologiziranom društvu, umjetnost je imala veoma važnu ulogu. S jedne strane, Partija je proklamirala slobodu stvaralaštva i internacionalizam u kulturi, a s druge, ideološke komisije su donosile odluke o zabranama, najčešće bez pismenih dokaza i javnih dokumenata. U takvoj situaciji, veliki broj umjetnika je stajao uz režim i veličao Tita, Partiju, bratstvo i i jedinstvo i tekovine NOB-a, ali je bilo i onih koji su se hrabro borili za slobodu umjetničkog izraza. Vremenom je pobuna u umjetnosti, osobito u popularnoj glazbi i na filmu, postajala sve vidljivija, što govori o određenom stupnju liberalizacije

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Ideja radionice: Pokazati učenicima kako je i koliko ideologija bila prisutna u masovnoj kulturi u SFRJ, kao i pokazati da je s vremenom došlo do liberalizacije sistema i popuštanja stega.

Kroz rad s različitim vrstama povijesnih izvora razvijati kritičko mišljenje učenika.

Pretpostavljena znanja: savladano gradivo iz političke i kulturne povijesti SFRJ i iz povijesti Hladnog rata (pokriveno u planovima i programima nastave

ISHODI

Na kraju radionice, učenik će:

- razumjeti kako i koliko je ideologija utjecala na masovnu kulturu
- razumjeti proces liberalizacije u ideologiziranom društvu
- biti u stanju razviti kritički odnos prema različitim povijesnim izvorima

CILJ

Cilj radionice je pokazati kako su politika i ideologija utjecali na masovnu

TOK RADIONICE

1. Priprema za sat (unaprijed)
2. Uvodno izlaganje učitelja o korištenju masovne kulture kao instrumenta ideologije u Jugoslaviji 1945-1990 i njenoj demokracizaciji i davanje uputa za rad - 5 min.
3. Rad u skupinama učenika (na podijeljenom materijalu) - 15 min.
4. Prezentacija rezultata rada i rasprava učenika uz medijaciju učitelja - 15 min.
5. Integracija – zajednički rad učenika i učitelja - 10 min.

Instrukcija: Učenici se dijele na četiri skupine. Svaka skupina dobiva izvore. Učenicima se nude četiri skupine izvora – dvije za glazbu i dvije za film. Prva skupina izvora za **glazbu** pokazuje da su vodeće estradne zvijezde pjevale domoljubne pjesme, dok druga skupina izvora pokazuje da se od kraja '70-tih godina javlja pobuna pojedinih muzičara protiv sistema i općeprihvaćenih vrijednosti. Prva skupina izvora za **film** pokazuje popularnost partizanskih i ratnih filmova i postojanje cenzure, dok druga skupina izvora za film pokazuje pojavu novih tema u jugoslavenskoj kinematografiji i liberalizaciju domaćeg filma. Zadatak je učenika da na osnovi analize izvora odgovore na ključna pitanja

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA:

U SFRJ, utjecaj ideologije je bio prisutan u svim segmentima života. Partija je posvećivala veliku pozornost kulturi. Veliki broj umjetnika je odgovarao partijskim zahtjevima i stvarao “politički podobnu” umjetnost. Međutim, s druge strane, postojali su i umjetnici disidenti i umjetnici koji su kroz svoja djela kritizirali postojeći sistem i općeprihvaćene vrijednosti, što je osobito postalo prisutno od kraja 60-tih godina, kada dolazi do određenog stupnja liberalizacije kulturnog života.

Što mislite, zašto su vodeće zvijezde jugoslavenske muzike pjevale pjesme koje veličaju Tita i državu? Kako je sve država mogla utjecati na glazbenike?

TITO O GLAZBI

«Htio bih da kažem par riječi o tome kako gledam na muziku. Ja gledam na muziku kroz njen historijski razvoj, ona u raznim epohama treba da bude različita, da odražava elemente tih raznih epoha. Naše sevdalinke i druge pjesme još uvijek imaju vrlo izrazito tužan prizvuk, koji je bio razumljiv za prošlo vrijeme ropstva, kmetstva i tako dalje. Na tom elementu ne treba danas graditi našu muziku. ... Muzika koju danas stvarate mora da bude odraz današnje stvarnosti. ... Muzika treba da bude raznolika – ponekad volimo da slušamo ozbiljnu muziku, drugi put nešto veselo, nekad klasičnu muziku, a nekad narodne pjesme – ali, kad stvaramo muziku, treba da je stvaramo na današnjoj stvarnosti, koja je herojska i optimistična. Nema nikakvog razloga da u muzici, iako nam je ponekad u izvjesnom smislu i teško, stvaramo elemente pesimizma, jer je perspektiva naša jasna i optimistička.

J.B. Tito, *Razgovor sa delegatima II kongresa Saveza muzičara*, Beograd, 12. svibnja 1953.

ZVIJEZDE I PATRIOTIZAM

ŽIVELA JUGOSLAVIJA

(Lepa Brena)

Kad pogledam naše more
naše reke, naše gore
svu lepotu gde sam
rođena i sve što bi
reći znala

u srcu sam zapisala
živela Jugoslavija

Zemljo mira, zemljo Tita
zemljo hrabra, ponosita

širom sveta o tebi se zna

volimo te naša mati
nećemo te nikom dati
živela Jugoslavija

Tu je rođen maršal Tito
naše ime ponosito
k'o heroja ceo svet ga zna

JUGOSLOVENKA

(Lepa Brena)

Oči su mi more Jadransko
Kose su mi klasje Panonsko
Sestra mi je duša Slovenska
Ja sam Jugoslovenka

Lepa Brena

DRUŽE TITO
MI TI SE KUNEMO

(Zdravko Čolić)

Godine su prošle pune muka,
Ginulo se za slobodu nijemo,
Ili s pjesmom umjesto jauka,
Druže Tito mi ti se kunemo.

Veselje se širi na sve strane,
Sad slobodno po zemlji idemo,
Al' velike pamtićemo dane,
Druže Tito mi ti se kunemo.

Praznik slazi na ulice naše,
U oblake da letimo smjelo,
Naše pjesme zli neka se plaše,
Druže Tito mi ti se kunemo.

Zdravko Čolić
kao vojnik JNA 1978.

RAČUNAJTE NA NAS

(Đorđe Balašević)

U ime svih nas iz pedeset i neke
za zakletvu Titu ja spevo sam stih.
Ne spominjem prošlost ni bitke daleke,
jer rođen sam tek posle njih.
Al' život pred nama još bitaka skriva
i preti nam, preti, k'o duboki vir.
Ja znam da nas čeka još sto ofanziva,
jer moramo čuvati mir.
Računajte na nas.

refren:

Sumnjaju neki da nosi nas pogrešan tok,
jer slušamo ploče i sviramo rok.
Al' negde u nama je bitaka plam,
i kažem vam, šta dobro znam:
računajte na nas.
U ime svih nas iz pedeset i neke
za zakletvu Titu sam spevala stih.
Ne spominjem prošlost ni bitke daleke,
jer rođena sam posle njih.
U nama je sudbina budućih dana
i neki se možda i plaše za nju.
Kroz vene nam protiče krv partizana,
i mi znamo zašto smo tu.
Računajte na nas.

1. Kako tumačiš činjenicu da su vodeće estradne zvijezde bivše Jugoslavije pjevale domoljubne pjesme koje veličaju Tita i potiču domoljubne osjećaje?
2. Na koji način je prikazan Tito?
3. Koje se vrijednosti sugeriraju u ovim pjesmama?

INTERVJU SA GORANOM BREGOVIĆEM, 1989:

U spikama oko politike, vrlo rijetko se pominje da si jedne Nove godine, s «Bijelim dugmetom» svirao pred Titom, u Zagrebu?

To mi je jedno od najmučnijih iskustava u životu. To je bilo po izlasku ploče «Tako ti je mala moja kada ljubi Bosanac» kad smo imali zakazan koncert u Hali sportova u Novom Beogradu. Trebalo je da u novogodišnjoj noći promoviramo ploču, sve karte su bile rasprodane.... Nedelju dana prije Nove godine javio se Kabinet Predsjednika Republike: drug Tito bi nas želio čuti. Iskreno rečeno, mi smo se obradovali, jer je Tito bio faca na koju sam se uvijek furao. Koncert je trebalo održati u HNK(Hrvatsko Narodno Kazalište) u Zagrebu, i mi smo, prirodno, otkazali ovo u Beogradu. Došli smo u taj HNK, gdje su nas jedno tisuću puta pretresli. U programu je, osim «Bijelog dugmeta», sudjelovala opera i balet HNK. ... Bili smo taman na bini, kad su u dvoranu ušli Tito, Jovanka, pokojni Džemal Bijedić i njegova Raza... Na jedno osmom taktu naše svirke, svukli su nas sa bine. Tako sam ja, sve u svemu, Titu svirao nepunih dvadesetak sekundi.

Što se dogodilo?

Odjednom je organizatora uhvatila panika da je to buka, da je to grozno. Netko je presudio da je sve to jezivo. Sve su pogasili. Isključili pojačala, svukli nas odozgo...

1. Što ovaj tekst govori o odnosu Gorana Bregovića prema Titu, i Tita prema rock'n'roll glazbi?
2. Što misliš, zbog čega su vodeće zvijezde posvećivale pjesme Titu?

Kako objašnjavate pojavu pobune i alternativnih muzičkih pravaca u jugoslavenskoj muzici? Pokušajte objasniti bunt novih generacija.

NOVI VAL U HRVATSKOJ

Crno-bijeli svijet

Moje ime je Davorin Bogović
 A ovo sve oko mene, to je crno-bijeli svijet
Crno-bijeli svijet, crno-bijeli svijet
Crno-bijeli svijet, crno-bijeli svijet
 Crno-bijeli televizor
 Retki noćni tramvaji
 Moja bijela djevojka
 Uvozni ekskluzivni program
 Mama, tata, pas i kravata.

Prljavo kazalište, LP „Crno bijeli svijet”, 1980.

1. Koje događaje nabraja autor pjesme?
2. Je li ironičan ili stvarno sretan?

NOVI TALAS U SRBIJI

Mali čovek želi preko crte,
 preko crte želi ali ne sme
 njega muče propisane norme
 preko crte njegovo je mesto!
Šarlo
Akrobata

A ja kažem a,
 A gde je Amerika
 Itd.

Idoli

Moje su nebo vezali žicom
 po mome mozgu crtaju šeme
 žele još jednu kopiju svoju
 da njome vrata nestalo vreme
 al' ne dam svoje ja ideale
 i ješču snove umesto hleba
 ja svoju sreću nosim sa sobom
 ona je parče slobodnog neba

1. Koje teme zaokupljaju mlade autore početkom '80-tih?

NEW PRIMITIVES U BOSNI I HERCEGOVINI

U jesen 1984. godine Pušenje polazi na turneju po zemlji. Publika ih prihvaća, ali kritika im zamjera nedovoljnu instrumentalnu potkovanost. Rujna iste godine, dva puta pune SKC (*Studentski kulturni centar*), a već 4. studenog rasprodaju novobeogradsku Halu sportova. Budući da se sve više bave satirama, prvi ozbiljniji problem su imali 27. studenoga 1984. godine poslije koncerta u Rijeci. Kako im se pokvarilo pojačalo marke "Marshall", Karajlić je rekao "crko maršal, mislim na pojačalo", publika se nasmijala i štos je brzo zaboravljen. Ali ne i kod budnih čuvara tekovina revolucije. Po novinama je krenula hajka na grupu zbog vrijeđanja druga i maršala Tita, koncerti su im otkazivani, a Karajlić i ostali pozivani su na odgovornost. Poluslužbeno ih skidaju sa radijskih i televizijskih programa, a samoinicijativno prestaju snimati "Top listu nadrealista", iako iste godine na festivalu radija u Ohridu dobijaju nagradu za tekst. Razni forumi, kao što su SUBNOR (*Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata*), savezi socijalističke omladine iz čitave zemlje izdaju priopćenja u kojima

1. Što na osnovi teksta misliš o slobodi izražavanja?
2. Kako tumačiš snagu kulta J.B. Tita četiri godine nakon njegove smrti?

NEDJELJNI KOMENTAR, Azra

Čitam nedjeljni komentar koji jasno kaže:
„Tko ne misli ovako taj kleveće i laže!“
Ljudi bez kalibra i bez ideje,
Ufuravaju nam istine crno-bijele,
Investicije su probile plafon, troše se krediti,
Svuda mnogo paranoje, svi su do grla u krizi,
A mi bi htjeli da budemo centar svijeta,
Kineski sindrom za mnoga ljeta,
A ja, Ja nemam dara,
Zabranjeno da se odgovara,
Šljakeri danas žive kao bubreg u loju,
Nitko ih ne dira dok stoički drmaju lozu,
Penzioneri sjede mirno kao ptice na grani,
Raj za moju staru, vrte se tobogani,
Svako malo neko se pospe pepelom po glavi,
Opreznost iznad svega, budi pametan, stari,
A kaj ti tu možeš, ne budi lud,
Oni budu tebe, Rista, ravno na sud,
A ja, Ja nemam dara,
Zabranjeno da se odgovara,
Moja mala nije nikad bila u jumbo jetu,
Ne pada joj na pamet, ona drži dijetu,
Klinci zure u TV i to po cijeli dan,
Oči su im četvrtaste kao ekran,
Ja se vraćam kući rano, u pola šest,
Na prvom uglu konfisciram jogurte,
Udarac u glavu me brutalno dovlači svijesti,
Ako ne slušaš, kurvin sine, nećeš ni jesti,
A ja, Ja nemam dara,
Zabranjeno da se odgovara.«

Beogradski panker ispred SKC-a, rane '80-te.
Drugom stranom. Almanah novog talasa u SFRJ, Beograd 1983, 44.

ŽELIM BITI VOJNIK

Sive gaće
kapa ogledalce
u stroju
braća ponosna
puška
kiša pada
dajem cijelog sebe
ne ostaje ništa meni

Paraf, LP „Izleti”, 1981. (Paraf je bila jedna od prvih jugoslovenskih punk grupa)

1. Kako tumačiš prihvaćanje alternativnih muzičkih pravaca, poput punka, u jednoj socijalističkoj zemlji?
2. Kome i čemu je sve bio upućen bunt mladih generacija?

Kako je film korišten kao propagandno sredstvo?
Što postojanje cenzure govori o jugoslavenskom društvu 1945.-1990.?

PREGLED NAJGLEDANIJIH FILMOVA U JUGOSLAVIJI

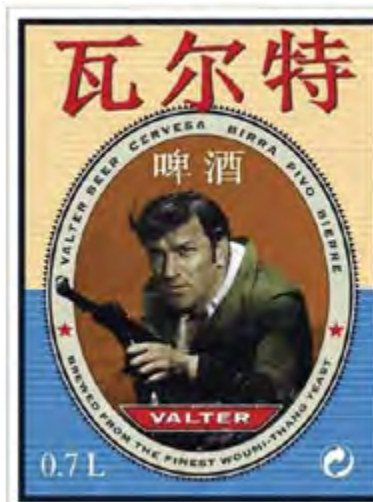
1.			1962.		3,398.632
2.			1960.		2,371.647
3.			1963.		2,071.284
4.			1960.		1,856.309
5.			1960.		1,710.990
6.			1958.		1,666.103
7.			1957.		1,621.487
8.			1962.		1,614.906
9.			1960.		1,571.012
10.			1960.		1,554.296

2. Sto misliš zašto:

VALTER BRANI SARAJEVO

redatelj Hajrudin Krvavac 1972. godine, proizvodnja «Bosna

Slika naljepnice
kineskog piva
“Valter”

Premda koristi ime narodnog heroja Valtera Perića, *Valter brani Sarajevo* naravno nije film o njemu i nije film o «pravom» Sarajevu. Romantizirana je to vizija NOB-a, revolucionarnog pokreta u kojem se kuje bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Valter je bilo i jedno od ilegalnih imena Josipa Broza. Zvučna sintagma «Das ist Valter!» koja se iz filma prenijela u pop muziku i dalje u svakodnevni govor, samo je način na koji pop-kulturna mitologija izražava niz ekvivalencija: Tito-partizani-narod-revolucija, to jest onaj tako dobro znani često neprimjereno varirani slogan «Tito to smo svi mi».

Dejan Kršić, WHW, Zagreb, Work in Progress, Vlastito iskustvo, Beograd 2004, 15.

1. Kako tumačiš popularnost partizanskih filmova?
2. Kakvi uzori su nudi kroz filmove?

CENZURA

Na osnovi člana 12. Osnovnog zakona o filmu, inozemni filmovi se mogu prikazivati javno samo po odobrenju Savezne komisije za pregled filmova, a domaći filmovi samo po odobrenju nadležne republičke komisije za pregled filmova. Komisija vrši pregled inozemnih filmova i filmova proizvedenih u suradnji sa inozemnim proizvođačima filmova, i daje odobrenje za javno prikazivanje tih filmova. Komisija ima najmanje 25 članova. Predsjednika i članove imenuje Sekretarijat SIV-a za prosvjetu i kulturu.

AJ, Fond Savezna komisija za pregled filmova (147), 1-218.

Ne može se javno prikazivati film:

- a) čiji je sadržaj uperen protiv društvenog i državnog uređenja Jugoslavije, protiv mira i prijateljstva među narodnostima ili protiv čovječnosti
- b) čiji sadržaj vrijeđa čast i ugled naroda Jugoslavije ili drugih naroda
- c) čiji sadržaj vrijeđa javni moral ili štetno utječe na odgoj omladine.

BROJ ODOBRENIH I ZABRANJENIH STRANIH FILMOVA OD STRANE SAVEZNE KOMISIJE ZA PREGLED FILMOVA, 1955-1965.

Godina	Broj odobrenih filmova	Broj zabranjenih filmova
1955.	337	115
1956.	288	76
1957.	257	19
1958.	308	29
1959.	354	27
1960.	296	12
1961.	300	8
1962.	358	20
1963.	315	5
1964.	254	5
1965.	289	2

AJ, Fond Savezna komisija za pregled filmova (147), F-2-3

1. Na osnovi Zakona o Cenzuri i broja zabranjenih stranih filmova, što misliš o slobodi stvaralaštva i o pitanju slobode i demokracije u Jugoslaviji?

2. Kako tumačiš smanjenje broja zabranjenih filmova u razdoblju od jednog

Šta mislite, kada i zašto se javljaju nove teme u jugoslavenskom filmu?
Koje teme najviše zaokupljaju pažnju filmskih umetnika i zašto?

FILM 60-TIH

Početak šezdesetih mladi ljudi krenuli su u korak sa evropskim Novim valom u filmskoj umjetnosti. Počelo je zabranom, partijskom i sudskom (*Grad trojice* autora: Pavlović, Rakonjac, Babac 1963.), a završilo se sudskom zapljenom studentskog filma *Plastični Isus* (1973) i trogodišnjom robijom autora Lazara Stojanovića. ... Novi autori više nisu vjerovali u nekakvu dominantnu ideološku stvarnost, već su radije zastupali značaj privatnih mitologija junaka (odbačenika, gubitnika)...

Ukazao se jedan neuljepšan život sa periferije, jedan do tada nevidljivi svijet koji živi u nekakvom dvorištu sa jednom česmom za sve stanare, ljudi koji jedu salamu iz prekjučerašnje *Politike*, svijet prevaranata o kojima je najupečatljivije progovorio Živojin Pavlović u sada već klasičnim djelima *Buđenje pacova* i *Kad budem mrtav i beo*. ... Dušan Makavejev je uveo u naš film poigravanje političkim tabuima (portreti Tita, Marksa i Engelsa koji se mreškaju pod udarima vetra)... Saša Petrović je u *Skupljači perja* ispričao zabavnu i sjetnu priču o Ciganima, preprodavcima guščjeg perja, o vječnim ljubavnim izdajama, o životu u blatu. ... Kada se vidjelo da se film *Rani radovi* (naslov posuđen od Marksa) Želimira Žilnika poigrava naj-svetijim komunističkim idealima, organizirani su partijski seminari i sjednice na kojima je proglašen obračun sa našim Crnim filmom.

Milan Vlačić, *Otvaranje ka*

Kad budem mrtav i beo
(r. Živojin Pavlović, 1967)

Skupljači perja
(r. Saša Petrović, 1967)

O FILMOVIMA...

Živojin Pavlović (o filmu *Grad*): Došlo je do sudskog procesa filmu *Grad* na osnovi jedne jedine zatvorene projekcije – kontrolne projekcije. ... Davno je to bilo, prije 30 godina, ali čini mi se da nije prošlo ni petnaest dana do trenutka kada je policija došla i zaplijenila film na osnovi prijave producenta. Jedan nevideni paradoks, jer je producent sam sebi zabranio film. Producent je bio *Sutjeska film* iz Sarajeva i tamo su napravili pravu predstavu sa raznim ekscenim izjavama da će publika pocijepati platno u znak protesta što se blati ne znam tko i ne znam što. Tko god je vidio taj film, zna da su te tri priče u razini bilo kojih studenstkih vježbi iz filmske režije.

Živojin Pavlović (o filmu *Zaseda*): U jesen (poslije Pulskog festivala) ideološka komisija CK SKJ zasijeda, tu se stvara pojam “crnog vala” i za najmarkantniji, i izrazito antikomunistički film upravo se proglašava *Zaseda*. Producent ga se plaši pustiti u kino-mrežu. Igra je samo u Knjaževcu, i imao je ogromnu posjetu jer je tamo sniman, i igra je u Sloveniji.

Dušan Makavejev (o filmu *Parada*): Moja odluka da pravim *Paradu* bila je vezana za to što sam bio nezadovoljan klišeiziranim pričama, koje su svake godine ponovo pravljene. Zna ono: Prvi odred, Drugi odred, udarnici, sportaši, pioniri... Želio sam korigirati taj službeni odnos prema paradi, i to korigirati ga kao netko tko vjeruje u taj sistem. Ali, u tom sistemu nije bilo ugodno, jer je bio pun nekih idiotskih ograničenja. ... Cenzori su smatrali da nemam prava biti ironičan, dati drugačiji prikaz događaja od onoga kako se on službeno prikazuje. ... U doba *Parade* ja sam pronašao da je zabranu potpisao Eli Finci, koji je bio predsjednik komisije. Otišao sam kod njega i piao ga zašto su mi zabranili film. Odgovorio mi je da ne mogu tjerati sprdnju sa danom međunarodnog proleterijata. Spominjao je i one pečene prasiće koje ljudi nose u filmu. Međutim, nije mi rekao zašto je film zabranjen.

Aleksandar Saša Petrović (o filmu *Dani*): Tada (1963) je donešena odluka Udruženja filmskih proizvođača Srbije da se moj film *Dani* ne smije prikazivati na međunarodnim festivalima i u inozemstvu. Obrazloženje nije dato, ali je cijela stvar počela govorom Josipa Broza u Železniku gdje je, bez dlake na jeziku rekao da i u našem filmu ima djela koja donose buržoaske ideje sa Zapada, dekadenciju, itd. Naravno, to se direktno odnosilo na moj film, i odmah poslije toga organizirane su komisije, sastanci, prije svega u CK Srbije. ... Nakon svih tih razgovora, donešena je odluka na razini proizvođača i *Dani* su nestali.

Želimir Žilnik (o filmu *Rani radovi*): U prvom momentu cenzura je, sa nekoliko manjih intervencija, pustila film u javno prikazivanje. Nakon prvih projekcija, film je relativno dobro prihvaćen, osobito kod mlađe publike, i užasno osporavan u novinama. U trenutku kad ga je izborna komisija odabrala za sudjelovanje na Berlinskom festivalu – film je zabranjen. Ta sudske zabrana se dogodila već nakon tri-četiri mjeseca života filma i bila je šokantna i za producenta i za javnost. ... Ta sudska zabrana je djelovala kao pretnja koja zapravo treba ne samo onemogućiti taj film, već i biti upozorenje za sve one koji na taj način žele prekoračiti proklamirane granice.

1. Koje su nove teme u jugoslavenskom filmu 60-ih godina?
2. Što mislite, u čemu je partijski aparat mogao vidjeti opasnost u ovim temama?
3. Kako i gdje su donošene zabrane?

SJEĆAŠ LI SE DOLLY BELL,
redatelj Emir Kusturica 1981. godine

- ◆ Zlatni lav na Međunarodnom filmskom festivalu u Veneciji 1981. godine
- ◆ Zlatna arena za scenarij Abdulahu Sidranu na festivalu u Puli 1981. godine

OTAC NA SLUŽBENOM PUTU,
redatelj Emir Kusturica, 1985. godine

- ◆ Zlatna palma na Festivalu u Kanu 1985. godine
- ◆ Nominiran za nagradu OSCAR 1985. godine
- ◆ Zlatna arena na Festivalu u Puli za najbolji film, Za najbolju režiju Emiru Kusturici, za najbolju žensku ulogu Mirjani Karanović i Predragu

Otac na službenom putu bio je jedan od tri igrana filma koje je Kusturica snimio tijekom osamdesetih. Njegov prvi film, *Sjećao li se Dolly Bell?*, predstavlja bogat i detaljan portret sazrijevanja jednoga mladića iz muslimanske obitelji u sarajevskim predgrađima. Ovaj film živo opisuje sile modernizacije i utjecaje zapadne kulture koji se sudaraju s tradicionalnim kulturnim normama i vrijednostima te regije. Film *Otac na službenom putu* prikazuje napetosti i moralne političke dvoznačnosti koje su prevladavale u Jugoslaviji nakon raskida sa Staljinom, i to u obliku u kojem su ostavili trag na životu jedne muslimanske obitelji. Vrijeme filma obuhvaća razdoblje 1950-1952, odnosno razdoblje u kojem je Jugoslavija prebrodila najteže diplomatske, ekonomske i vojne prijetnje protiv svoje neovisnosti. ... Priča filma se odvija u ranim pedesetim godinama, u političkoj povijesti Jugoslavije poznatim pod imenom 'vrijeme infobmiroa'. Meho, otac iz naslova filma, uspješan je činovnik na republičkoj razini. Jedna njegova neoprezna i usputna izjava pred ljubavnicom, udružena sa njenom ljubomorom i osvetoljubivošću, odvodi ga u zatvor. To će izazvati seriju promjena u njegovom životu i u životu njegove obitelji. Njegov mlađi sin, šestogodišnji Malik promatra i komentira sve što se događa oko njega, ali će tu biti dosta stvari koje on nikada neće moći razumijeti. Kako je sam Kusturica objasnio, "Želio sam snimiti film koji bi govorio o tom razdoblju kroz oči dječaka koji proživljava sve posljedice činjenice da mu je otac u zatvoru".

1. Zašto se 1948. kao tema javlja tek 80-tih u jugoslavenskom filmu?
2. Što misliš, zašto se krupni društveni i politički događaji objašnjavaju kroz vizuru

‘BEKRIJA SI!’, CIJELO SELO VIČE...“

život na selu i u gradu u SFRJ 1945.-1980.

Gdje se kvalitetnije živjelo: na selu ili u gradu?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Primjenjiva je u nastavi vezano uz metodske jedinice Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (1945.-1990.), kao i uz tematsko ponavljanje. Cilj radionice jest na različitim razinama usporediti kvalitetu svakodnevnog života u selu i gradu te istovremeno razvijati parlamentarizam, izgradnju vlastitih stavova i poštivanje tuđeg mišljenja.

ISHOD

- stvoriti sliku o životu na selu i životu u gradu u SFR Jugoslaviji
- uočiti promjene na selu i u gradu te njihov međusobni utjecaj
- vježbati kritičku analizu povijesnih izvora, uočavanje bitnog u tekstu, kauzalnosti i donošenje samostalnih zaključaka
- razvijati interes za povijest određenog razdoblja te stjecati sklonost timskom

TIJEK RADA

1. korak

U uvodnom dijelu voditelj će objasniti tijek radionice (timski rad, debata i zaključak). Zatim će sudionike podijeliti u 6 skupina i odrediti im zadatke.

1 grupa:
OBITELJ I STANOVANJE
NA SELU I U GRADU

2 grupa:
HIGIJENSKO-
ZDRAVSTVENI UVJETI

3 grupa:
VJENČANJA NA SELU I
U GRADU

4 grupa:
PROMJENE I MIGRACI-
JE SELO-GRAD

5 grupa:
MENTALITET I SLO-
BODE

6 grupa:
ZABAVA

Svaka će skupina dobiti 15 minuta vremena za analizu izvora, odgovaranje na postavljena pitanja, dopunjavanje eventualnih tablica i raspravu unutar skupina. Skupina E. (Mentaliteti i slobode) može poslušati i tonski zapis analiziranih pjesama.

2. korak

Predstavnici skupina će u 2-3 minute izložiti zaključke te upoznati ostale skupine s materijalom koji su analizirali (ukupno 15-ak minuta).

3. korak

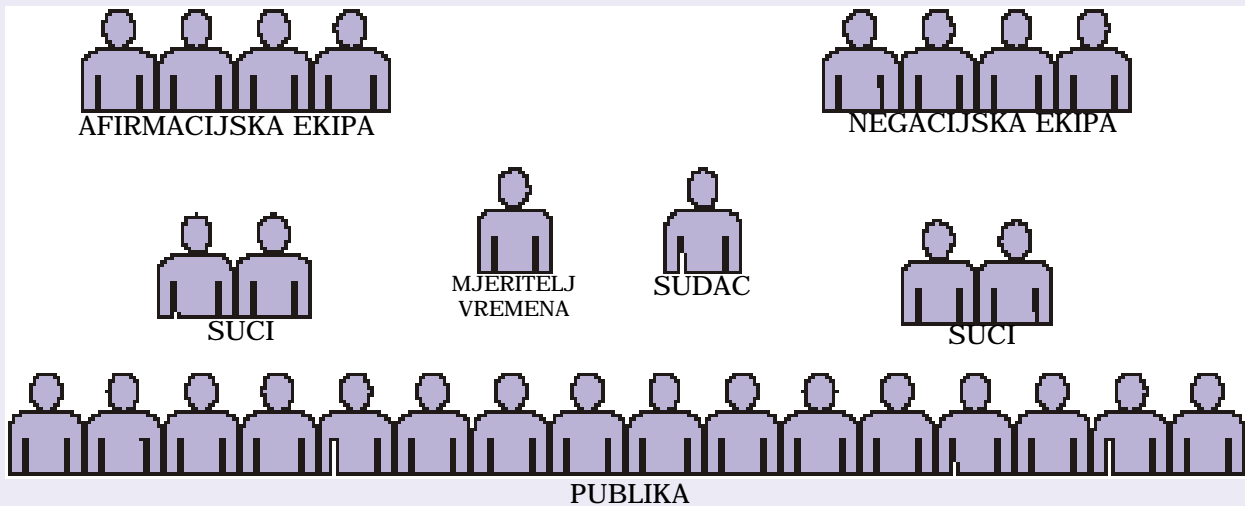
Sudionike ćemo podijeliti u dvije skupine (4 člana) i razviti debatu na temu: **Život u gradu bio je kvalitetniji od života na selu.** Afirmacijska skupina će argumentirano morati braniti ovu tezu, a negacijska skupina će je morati pobijati. Članove skupina treba odrediti prema afinitetima nakon prvog dijela radionice.

Objasniti pravila debate:

1. Govori sudionika traju 4 min.
2. Predviđena je mogućnost međusobnih ispitivanja suprotstavljenih strana (do 1 min.)
3. Može se dopustiti uključenje nekolicine govornika iz publike.
4. Ne dopušta se prekoračenje vremena (zvučni signal mjeritelja).

Kako se ne bi govorilo u isti glas, koristit ćemo predmet koji će glumiti mikrofona, mjeritelj vremena će imati štopericu i zvono/trubu kojom će označavati prekoračenje vremena.

Ukupno vrijeme za trajanje debate: 30 minuta.

4. korak

Na kraju, suci trebaju odlučiti tko je uvjerljivije zastupao svoju stranu, za ili protiv. Presudu će donijeti neovisno, na malim papirićima. Svaki sudac će obrazložiti svoju presudu.

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA

Odmah po oslobođenju, vlast je u Jugoslaviji imala dva cilja: obnovu razorene zemlje i sređivanje gospodarskih prilika. Nakon obnove, slijedila je etapa industrijalizacije i elektrifikacije. Velika sredstva bila su uložena u tešku industriju, energetiku, rudarstvo i vojnu opremu, a zapostavljen je razvoj lake industrije i infrastrukture. Većina stanovništva živjela je u priličnom siromaštvu, na što je utjecala i ekonomska blokada s istoka, koja je onemogućila izgradnju planiranih industrijskih postrojenja, te pomanjkanje deviza za nabavku opreme sa zapada. U razdoblju od 1955.-1961. Partija je propagirala jugoslavensko privredno čudo i najavljivala dostizanje visokorazvijenih zemalja. Država je imala nadzor nad investicijama, koje su u određenoj mjeri pristizale do manjih gradova, prema državnom planu. Bez zapadne pomoći početkom šezdesetih, gospodarstvo je počelo stagnirati: industrijalizacija je zastala, poljoprivreda je nazadovala, seosko stanovništvo smanjivalo. Partijski je vrh uočio da je umjesto povećanja proizvodnje i uključanja u međunarodno tržište, Jugoslavija ostajala u zatvorenoj privrednoj politici. Zbog toga je odlučio provesti privrednu reformu (1965.) koja je imala odraza i na društveni život.

Slika 1: Seoska kuhinja, Hercegovina 1970-e

Slika 3. Grad Dubrovnik, 1966.

Slika 2. Selo u Srbiji 1960-e

Slika 4. Grad Svetozarevo, 1960.

1. Analizirajte ove fotografije.
2. Koje su obitelji brojnije? Hoće li to utjecati na kvalitetu života i standard?
3. Usporedite odjeću i namještaj.
4. Pokušajte izvesti zaključak o kvaliteti života na selu i u gradu.

	Broj članova obitelji	Namještaj	Odjeća	Kvaliteta života/standard
SELO				
GRAD				

SANITARNE PRILIKE U BEOGRADU 1945. GODINE

„Navršilo se već devet mjeseci kako je Beograd oslobođen, a beogradske ulice, bulevari, trgovi i tržnice prekriveni su još uvijek manjim ili većim gomilama smeća i raznovrsnim otpacima dnevnog života. Vanjski izgled grada je takav da kod svakog dobronamjernog čovjeka mora izazvati rumenilo stida i živo negodovanje...Njegoševa ulica je gotovo u cijeloj svojoj dužini, a osobito uz gimnaziju i Cvetni trg, gusto prekrivena najraznovrsnijim otpacima kao slamom, sijenom, konjskom nečisti, papirom, perjem, korama od lubenice itd uz ogroman broj muha... Stanje sanitarnih prilika u Beogradu, a i u mnogim drugim gradovima u našoj zemlji je takovo da je upravo krajnje vrijeme i nužda da se i kod nas stvori naročita organizacija zvana sanitarna inspekcija, kao što postoji u drugim zemljama, a osobito

SANITARNO-KOMUNALNE PRILIKE U ZENICI 1950. GODINE

“U vezi sa sanitarno-komunalnim prilikama, važno je podvući jako izražene anti-sanitarne prilike koje se uočavaju na samim gradskim ulicama. To se vidi iz podatka da se 2/3 ulica uopće ne čisti, a na ulicama je nađeno 3500 komada balege, 7492 kg đubreta i otpadaka, 190 ispljuvaka i 10 ljudskih fekalija. Sloj prašine sitne i rastresite koji pokriva zeničke ulice, prosečno iznosi 2,4 mm debljine, a gustina prašine u vazduhu je veoma velika.”

**SOLIDARNOŠĆU DO ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA ZEMLJORADNIKA
(30. X. 1974. god.)**

«Često smo konstatirali da stanje zdravstvene zaštite poljoprivrednika znatno zaostaje za zdravstvenim stanjem i zaštitom radnika, da je oko 50% poljoprivrednog stanovništva starije od 50 god. da poljoprivredi nedostaju prije svega srednja, radna i proizvodno visoko sposobna generacija, koja se gotovo u cjelini zaposlila u industriji ili otišla na rad u inozemstvo. Raslojavanje sela i „bježanje od pluga” je sve izraženije uprkos „zelenom planu” i povoljnostima koje su stigle u posljednji čas. Dohodak koji se stiče izvan poljoprivrede znatno je lakši. Neriješeno zdravstveno osiguranje poljoprivrednika ima presudnu ulogu u preorijentiranju zemljoradnika na druge profesije. Plaćanje pregleda, lijekova, laboratorijskih i rendgenskih usluga, bolničkog liječenja i dr. predstavlja veliki izdatak, osobito za mnogočlano domaćinstvo sa niskim dohotkom... Stalnim radnim odnosom u drugim djelatnostima ili zapošljavanjem u inozemstvu ta boljka se automatski otklanja...Zbog stalnog povećanja cijena zdravstvenih usluga, koje rastu brže od dohotka poljoprivrednih proizvođača, položaj poljoprivrednog domaćinstva, kad oboli član (stariji od 15 i mlađi od 65 god.) se iz godine u godinu povećava. Ako se usporede cijene zdravstvenih usluga iz listopada 1973. god. sa cijenama koje važe u listopadu 1974. god. vidi se da su se one prosječno povećale za oko 50%.»

IZJAVA O VJENČANJU NA SELU (Kupinec, 31. 12. 1964.-2.1. 1965.):

«Svadba je bila u matičnom uredu u Kupincu. Nazočno je bilo 150 ljudi. Dolazili su iz Zagreba vlakom (osim strica koji je došao taksijem), a iz Kupinca pješice ili konjima i kolima. Imali smo živu glazbu: violinu, dvije bugarije i harmoniku. Svadba se odvijala u mojoj rodnoj kući. Bili smo normalno obučeni, nitko nije bio u nošnji, osim maškara koje tradicionalno dolaze u svatove. Čak ni ja nisam imala vjenčanicu, nego haljinu od brokata. Slavlje je trajalo gotovo tri dana: od 31. prosinca, pa do jutra 2. siječnja. Svadba je bila jako vesela, sve s domaćom hranom.»

Selo Botovo pokraj Koprivnice, svadba 60-tih

Građanski brak, Zagreb 1967.

IZJAVA O GRAĐANSKOM VJENČANJU (1966.)

«Mi nismo bili tipična gradska svadba. Išli smo na svadbu autobusom s kumovima i rodbinom na općinu Medveščak. Nismo išli u autima kolonama, s trubljenjem onda tak' nije ni bio običaj. Lijepo smo svi sjeli u dvoranu za svadbe. Ja sam imala svjetlosivi kostim (nisam imala vjenčanicu do poda), a suprug odijelo, koje smo oboje imali na njegovoj promociji 1965. Matičarka je pročitala obveze i dužnosti supružnika, izmijenili smo prstene, potpisali dokumente i to je bilo to. Poslije toga smo sjeli u autobus, vratili se natrag u stan njegovih roditelja gdje je bila priređena večera za rodbinu, kumove i prijatelje, nas 16. Poslije su se oni ostali družiti, a mi smo pokupili stvari i otišli na vlak do Splita spavaćim kolima i na Brač na bračno putovanje. Slično su se vjenčali šogorica i šogor 1969., ali oni su se vjenčali na Markovom trgu i otišli u mali restoran gdje je večeralo njih desetak. Ali ja nisam bila tamo jer sam bila u rodilištu.»

1. Usporedite ove izvore.
2. U čemu se razlikuje svadba na selu od svadbe u gradu?
3. Razmislite kako će izgledati svadba u gradu ako su mladenci pridošlice sa sela?
4. Može li svadba biti pokazatelj kvalitete života? Objasnite zašto.

O PERSPEKTIVI RAZVOJA U OPĆINI ŽUPANJE

„Ako ste pomislili da je problem nezaposlenosti izraženiji u većim, razvijenim gradovima nego u nerazvijenijim poljoprivrednim krajevima – niste u pravu. (...) Problemi vezani uz zapošljavanje jednako pogađaju sve mlade koji traže posao, bez obzira na njihovu školsku spremu ili mjesto prebivališta. (...) Značajna ulaganja u dvije farme muznih krava, farmu rasplodne junadi i u kapacitete za doradu sjemenske soje donose mogućnost otvaranja novih radnih mjesta. (...) Velik broj mladih okreće leđa poljoprivredi samo zbog pogrešnih shvaćanja o selu, mada poljoprivreda u principu pruža mogućnost za ostvarenje većeg dohotka i boljeg standarda nego mnoge druge privredne grane. A sigurno je da mladi ne bi u tolikom broju odlazili u gradove kada bi na selu imali bolje uvjete za život i osiguranu egzistenciju.

Polet, br. 254., 1. III. 1984., str. 10.

O PROMJENI NAČINA ŽIVOTA NA SELU

„Posavina i Turopolje promijenili su osamdesetih izgled ali i način života zahvaljujući tehnološkom napretku. (...) Još prije 10 ili 20 godina kloparali su drvenim kolima i klopali drvenim žlicama iz drvenih zdjela. (...) Kad je prije koje godine u selo stigao prvi televizor, svi smo išli gledati to čudo. Sad ga ima svaka kuća. (...) Ljudi prodaju konje da kupe traktor. Tko traktor, tko auto, netko traktor i auto, netko dva automobila. Parni i neparni. Jedan vozi žena, drugi vozi muž. (...) Bijeli hladnjak za zamrzavanje nazivaju škrinjom. I tu bijelu škrinju ima svaka kuća. (...) Sva su sela puna bijelih kuća. Svaka druga zidana, svaka druga drvena, a gotovo svaka iznutra je bijela. (...) Još prije pola godine ta su sela bila stotine ljeta iza gradova. A nadomak Karlovca i Zagreba. Samo pola dana drndanja zaprežnim kolima, sad su pola sata vožnje do Karlovca, ni toliko do Zagreba. Dok se Jugoslavija elektrificirala i asfaltirala, oni su škiljili uz petrolejku i gacali po blatu. Kad su se drugi televizirali, oni su se elektrificirali i asfaltirali i potom pobijelili od kućanskih aparata. Sad se bijeli svijet kompjuterizira, a ni Pokuplje nije daleko od toga.”

1. Usporedite ove izvore.
2. Kakve se promjene događaju na selu 80-ih godina?
3. Što možete zaključiti o migracijama selo-grad i o perspektivi razvoja sela?

BEKRIJA SI
CIJELO SELO VIČE

„Im’o kuću, nemam je,
Im’o zemlju, prod’o je.
Svo imanje prokock’o
Pa šta? – Bio mi ćeif...
Zar je tako nešto grijeh?
Im’o dragu, nemam je,
Imam zato druge sve.
Sve sam pare prokock’o
Pa šta? – Bio mi ćeif...
Zar je tako nešto grijeh?
Bekrija sam, bekrija sam prvi,
Bekrija sam, to mi je u krvi.
Bekrija sam, ljudi!
‘Bekrija si!’ – cijelo selo više.
‘E pa jesam, šta se koga tiče!’“

*Bijelo dugme, LP Šta bi dao da
si na mom mjestu, 1976.*

1. Što na temelju ove pjesme možete zaključiti o mentalitetu sela?

2. Može li pojedinac na selu voditi život kakav

NEPRILAGODEN (FILM)

„Danas sam bacio radio kroz prozor,
Razbio se u tisuću komada,
Na programu nije bilo ništa za mene,
Samo reklame i dileme.
Radio, ovo je tvoj kraj,
Radio, baj, baj, baj...
Radio, ja sam ostao isti,
Ja sam neprilagođen!
Izašao sam,
Ljudi su se okretali za mnom,
Svi su upirali prstom u mene,
Ja sam neprilagođen!
Djevojke su daleke,
Djevojke su meke,
Djevojke su daleko od mene,
Ja sam neprilagođen!”

BITLES

„Frizure krojile su svijet,
i na žalost danas opet.
Mnogo godina od sad,
preko polja išao sam tad.
Sjećam se, bio je maj,
na polju vrli Štajerci.
Krumpir su okopavali.

Gle te ga, kako dugu kosu ima

Je l to dečko ili cura?

Gle te ga, Bitlsa!

Čuj ti, Bitls zmazani,
nemaš u glavi pameti,
Kristuš čupavi!

Dugu kosu odbaci,
misno odijelo obuci!

Pa majicu ljepšu, drugu,
I juriš na cugu!

Nedugo potom ošišao sam se,
kupio odijelo, odlazio na posao

Gle te ga, muža zalizanog!

Je l to dečko ili cura?

Gle te ga, šminkera!

Čuj ti, s cipelama špičastim,
nemaš u glavi pameti,
šminker blesavi!

Odbaci te parfeme,
i pusti kosu pravu!
Pa nemoj med lizati,
Muškarac ćeš pravi postati.“

1. Kako selo doživljava novitete koji dolaze iz grada?

2. Jesu li promjene u gradu i selu istovremene?

1. Usporedite tekstove svih pjesama i Raspravite unutar skupine: o odnosu sredine prema pojedincu, o slobodi pojedinca u gradu i na selu, o stupnju otuđenja i drugo.

LJUDI IZ GRADOVA
(EKV)

„Pridi bliže i pogledaj dobro
kuda vode ovi tragovi
tamo svetla gore u noći
ta su svetla naši gradovi

Svako svetlo je jedan stan
u stanu krevet, sto, stolice
plavo svetlo preko plavih lica
i plavi glas iz plave kutije

Ljudi iz gradova
ljudi iz gradova

Da li možeš prepoznati lica
lica ljudi iz gradova
da li možeš prepoznati govor
govor ljudi iz gradova

Mi smo snažni, mi smo jaki
ljudi iz gradova.

Mi smo snažni,
mi smo jaki.

Prvi dan smo sedeli
i prvi dan je proš’o kraj nas
drugi dan smo sedeli i čekali
i drugi dan je proš’o kraj nas
treći dan već smo pružali ruke
i treći dan je proš’o kraj nas
peti dan smo sedeli i čekali
i plakali i sedeli
i čekali i plakali...”

*Ekatarina Velika, LP Ljubav,
1987.*

1. Kako autor pjesme opisuje ljude iz gradova?

2. Što na temelju izvora možemo saznati o njihovom društvenom životu?
3. Postoji li u gradu otuđenost?

PRIMJER ZABAVE U STOCU

„Ove zime je monoton život u Stocu, jer omladina nema takoreći nikakvog zabavnog života. Odred izviđača “Danilo Soldatić” iz Stoca, koji je okupio priličan broj omladine, donio je odluku da se organiziraju interni plesovi to uz gramofon. Jedne večeri u prostorije je ušao milicajac (...) koji je dobio naređenje da zatvori prostorije, jer ples nije najavljen i odobren. Kada omladinci nisu htjeli napustiti prostorije, tada je milicajac zatražio osobnu kartu od M. T. Milicionar je vratio legitimaciju naglasivši mu da će biti kažnjen. (...) Ako ne smijemo održavati interne plesove, onda gdje da provodimo vrijeme? Preostaje nam jedino da idemo u birtije, što nam je izgleda - dozvoljeno.”

1. Tko je organizirao zabavu u Stocu i kako?
2. Zašto je ples prekinut?
3. Koja je alternativna mogućnost zabave mladih?

PRIMJER ZABAVE U MANJEM GRADU (IVANIĆ-GRAD, 1980)

»U ljetnim mjesecima omladina se okuplja na javnim mjestima: trgu, parku ispred pošte, po pedesetak omladinaca skoro do ponoći. A zimi smo u bifeima kojih ima previše. Stoji se pored šanka i pije, sluša juke-box. Dobili smo dvije vlažne prostorije u staroj općinskoj zgradi, veličine tri sa dva metra. Sad je tamo arhiva. Društveno-političke organizacije malo vode brigu, pozivaju nas na razgovore, ali ne pružaju ništa konkretno. No čeka nas malo vedrija budućnost. U izgledu je gradnja omladinskog sportskog doma. (...) I u seoskoj sredini najfrekventnija je riječ birtije. Prazne flaše pive samo se slažu u uglove. U Posavskim Bregima bio je ranije mladi pop s mnogo sluha za probleme omladine. Dopustio je mladićima da igraju nogomet na crkvenom zemljištu, kupio je i loptu. Manji dio omladine je našao svoje sadržaje u Narodnoj tehnici, drugi opet u pjevačkom zboru... Onaj veći dio čini šutljivu većinu. Šute i ispijaju svoje gemište. I tako. Mir vlada sve dok se ne dogodi neki ispad, sve dok se ne razbije staklo u prostoriji za ples, dok se netko ne pobjuže i potuče, pa se započne sa sastančenjem i traženjem krivca. A krivca ne treba tražiti, zar ne?»

1. Što poduzimaju društveno-političke organizacije u prilog kvalitetnije zabave mladih na selu?
2. Tko još nudi rješenja i kakva?

PRIMJER ZABAVE U GRADU (ZAGREB, 1978/79.)

»Od početka prošle sezone (1978/79) u zagrebačkom Studentskom centru je disco-club svakog petka rezerviran za program koji okuplja mlade ljude. Tako je počela raditi ‘3. linija’. (...) Program koji je u početku zacrtan ostao je isti do danas, a to znači: 1. prezentacija jugoslavenskog rocka i jazza, 2. pružanje mogućnosti neafirmiranim bendovima da sviraju i gnjave posjetioce; 3. prezentacija zagrebačkih šansonjera; 4. tu i tamo dofurati nekog izvan Juge; 5. održavati jam-sessione; 6. potpomagati bendove kojima je to potrebno ustupanjem prostora za vježbanje. Program petkom traje od 20 do 01, a odvija se istovremeno u dvije prostorije. U drugoj prostoriji gledaju se filmovi. (...) Ove godine (...) bit će više mjesta za dramske amaterske sekcije koje su već počele raditi u okviru studentskih domova, pojavljivat će se češće i poezija, šansona, televizija, a planiraju se i neke likovne akcije. Poučeni dobrim iskustvom i posljednji slobodni dan disco-kluba (ponedjeljak) pretvorit će se u glazbenu slušaonicu (...)«

Polet, br. 121, 12. II. 1980., str. 12-13.

1. Što je «treća linija»?
2. Kakvi su daljnji planovi zagrebačkog Studentskog centra?

Kamena s ramena

Plesnjak

Maškare

Bračni par Živković

1. Analizirajte ove slikovne izvore.
2. Koji prikazuju oblike zabave u gradu, a koji na selu?
3. Koje vam fotografije djeluju spontano, a koje namještene?
4. Koji su oblici zabave bliži tradiciji, a koji modernom?
5. Koja vrsta zabave vam se čini atrak-tivnijom? Argumentirajte svoje mišljenje.

„SUMNJIVO IGRA NOVA GENERACIJA” odnos mladih i starih u SFR Jugoslaviji

Mladi-stari: generacijski i(li) ideološki sukob?

DIO ZA UČITELJE

CILJ Na temelju analize izvora i rasprave pronaći odgovor na ključno pitanje: Kakav je bio odnos mladih i starih u SFR Jugoslaviji te radi li se o generacijskom ili ideološkom sukobu?

ISHOD

- analizom izvora stjecati znanja o odnosima između generacija na području SFRJ
- uočiti promjene koje se događaju 60-ih godina 20. stoljeća

TIJEK RADA

1. korak
Voditelj će porazgovarati s nazočnima i upitati ih sukobljavaju li se oni s roditeljima. Ako da, oko čega? Na ploči/flip-chartu u obliku grozdova može se skicirati i izdvojiti glavne točke sukoba. Zatim će upitati nazočne smatraju li da takvih sukoba nije bilo prije 40-ak godina?

2. korak
Nakon toga sudionicima će prezentirati uvodni tekst. Ovaj tekst je idealan za kontekstualizaciju cijele radionice.

KONTEKSTUALIZACIJA

«Podjela na staru i mladu generaciju, na ‘konzervativne’ i ‘gnjevne mlade ljude’ u biti je umjetna; nitko još nije odredio kad čovjek napušta tabor mladih i odlazi u stariju generaciju.

Ipak, razlike postoje. Mladi uvijek donose nešto novo, oni nešto žele izmijeniti. Od načina odijevanja i boje kose, do pogleda na određene probleme i cijelog morala jednog vremena.

Povijest je pokazala da u novom što ga mladi donose ima uvijek dovoljno pozitivnog. Historija nas, doduše, uči da su mladi u svojim nastojanjima uvijek bili i sputavani. To je donekle razumljivo kad znamo da je riječ o još neformiranim ličnostima, ali s druge strane znamo također da su pretjerana sputavanja dovela do pravog revolta mladih i potpune izmjene načina života i morala jednog društva. (...)

Začudo, akcije ‘vojske spasa’ u posljednje vrijeme kao da su počele rasti. Njihova borba protiv ‘ekscesa’ mladih pretvorila se u pravu kampanju. Kampanju protiv crnih pulovera i duge kose, protiv mini-sukanja i električnih gitara. Akteri te borbe zaboravljaju pri tom da su i sami jednom nosili ‘šimi’-cipele i plesali ‘razvratni’ tango i da su se s roditeljima prepirali zbog čudnih frizura i sukanja tri prsta ispod koljena. (...)

Zaboravljamo, na žalost, da sve ekstremno novo što mladi donose nije ništa drugo nego reakcija na pritisak što ga obično bez razloga vrši jedan dio

| 3. korak

| Zatim će postaviti ključno pitanje: U odnosima mladih i starih, radi li se o ideološkom ili generacijskom sukobu? Nazočne će podijeliti u 6 skupina. Svaka će skupina dobiti izvore na kojima će raditi.

| 4. korak

| Sudionici u skupinama analiziraju izvore (10 min.), raspravljaju unutar skupine, odgovaraju na pitanja i pripremaju prezentaciju zaključaka skupina. Voditelj obilazi skupine i po potrebi usmjerava njihov rad.

| 5. korak

| Predstavnici skupina prezentirat će zaključke svojih skupina. Svaki će za to imati do 2-3 minute vremena, možda i koju minutu više ako se razvije rasprava. Shodno zaključcima skupina, voditelj će upisivati +/- u tablicu. Ako sukoba ima napisat će radi li se o ideološkom (I) ili generacijskom (G) sukobu.

| 6. korak

| Nakon toga će svi aktivno pogledati insert iz filma «Sjećaš li se Dolly Bel?» Emira Kusturice. Odgovorit će na pitanja, a zatim će se razviti kratka rasprava te pokušati izvesti zaključak radi li se o generacijskom ili ideološkom sukobu.

| Tablica 1 Predložak za flip-chart (uz prezentaciju rada grupa)

SUKOB MLADI-STARI	MODA 1	MODA 2	SELO-GRAD	ZABAVA	GLAZBA
(+/-) (I ili G)					

Godine 1967. na ulicama gradova SFRJ (pa i u školama) pojavile su se mini-suknje. Pročitajte kakve su bile reakcije.

ANKETA O MINI SUKNJAMA

B. Žukina (Zagreb, 19. g.): »Smatram da se takva moda neće održati jer je nepraktična i napadna.«

J. Ševelj (Zagreb, 16. g.): »Prihvatila sam mini suknje s velikim oduševljenjem, jer su praktične i mladenačke. (...) Takvu bih suknju nosila kad bi se tome protivio i moj momak. (...) Ipak, mini je samo 'ludi val' koji će oluja modnih valova izbrisati.«

B. Crnković (Rijeka, 17. g.): »Ne sviđaju mi se i vrlo su nepraktične. Ne bih je obukla ako se to ne bi sviđalo mom prijatelju. Ta će moda proći kao i svaka druga.«

M. Spoja (Petrinja, 17. g.): »Kada sam na televiziji a poslije već i u našem gradu vidjela djevojke kako nose mini suknje, nisam bila oduševljena i to mi se baš nije sviđalo. Ipak, mislim da će se ta moda dugo održati. Zašto bi to bilo gore od bikinija koji se tako dugo nose?«

Plavi vjesnik, br. 634, 17. XI. 1966., str. 16

Mini suknje u Beogradu, 1967

MINI U KLUPI

«Mini-suknje su se pojavile u ljeto 1967. godine. Kad su učenice na jesen došle u njima u školu, morale su ići kući na presvlačenje. Došlo je do sukoba mišljenja: profesori se nisu mogli složiti s kratkim suknjama, a učenice su tvrdile da su im suknje sasvim normalne. Prof. Tomislav Zupčić, ravnatelj VII. gimnazije u Zagrebu je izjavio: «Smatramo da je to novi val koji će kao i mnogi drugi proći. Našim učenicima ne zabranjujemo da nose mini suknje. (...) Preostaje nam jedino nada da neće biti superkratkih minija.» (...) Prof. Marijan Cukor kaže: »Odlučili smo da što manje o njemu govorimo, jer smatramo da ćemo ga tako prije otkloniti nego zabranama. (...) Mini će proći kao što su prošli mnogi modni krikovi. Važno je da su đaci na mjestu i da odgovaraju svojim obvezama.» Drukčije misle u II. gimnaziji. Ondje je profesorica zamolila učenicu da ode kući i promijeni haljinu. «Bilo je to zaista pretjerano», rekla je ravnateljica, »Suknja je bila toliko kratka da se učenica nije smjela ni sagnuti. Sada učenice moraju nositi kute.» Učenice VII. gimnazije kažu: Volimo mini i smatramo da nam se ne bi smjelo braniti da ga nosimo. Jer nije važno koliko je suknja dugačka, već koliko pratimo nastavu, koliko učimo i znamo.»

1. Analizirajte izvore.
2. Kakve su bile reakcije na mini-suknje (mladih, starih, prosvjetnih djelatnika)?
3. Promotrite sliku.
4. Možete li pretpostaviti kako bako komentiraju novu modu?
5. Raspravite unutar skupine o ključnom pitanju.

SMIJEM LI KAO ČLAN SK IMATI DUGU KOSU?

»Mislim da je moj otac na temelju vrlo rasprostranjenog mišljenja da je duga kosa simbol huliganstva, razmišljao kako će me drugovi u sadašnjoj organizaciji SK ocijeniti ako se na sastanku pojavim s nekoliko centimetara duljom kosom. I mene osobno interesira: smije li omladinac, član SKJ, imati dugu »huligansku« frizuru? (...) I dok me majka uvjerava da odem na sastanak s beatles frizuricom, otac je pristaša taktičnijeg nastupa: najprije želi »ispitati atmosferu«. Mislim da ću ipak poslušati majku, jer u statutu SKJ ništa ne piše o dugoj kosi. «

Plavi vjesnik, br. 648. str 3, 23. II. 1967.

KO STE VI ČUPAVCI?

Komentari su bili oštri, ocjene jednoduše. Mladići i djevojke duge kose s kojima smo razgovarali otvoreno su tvrdili kako smatraju da su sve optužbe koje se iznose protiv njih neosnovane. Nema razloga da ih se tretira kao lošiji dio ili čak kao »talog« njihove generacije, oni čak i ne osjećaju potrebu da se njihove manire pripisuju generaciji i da se na čitav fenomen gleda uspoređujući ga s modama starijih generacija. (...) Žalostno je da prosvjetni radnici, dakle oni kojima bi već zbog toga što odgajaju mlade horizonti trebali biti široki, nemaju razumijevanja za nešto što je već postalo

PISMO GRUPE RODITELJA

«Ne znam kakvu intenciju ima vaš list posvećen uglavnom djeci i omladini, jer po sadržaju ne vidim ni trunke odgojnog i kulturnog u njegovim tekstovima. (...) Koliko Muzička omladina Zagreba ulaže napora da odgaja omladinu u duhu prave muzike, toliko vi na drugoj strani servirate samo to žalosno urlanje i zavijanje ili amatersko nabijanje po raznim »instrumentima«. (...) Vaš je list po sadržaju mizeran i to je činjenica. Vaše ilustracije prikazuju samo neke čupavce i kretene. Ne mogu nikako razumjeti što oni s tim dugim i čupavim frizurama žele, a što vi kad ih propagirate. Ovo je sve skupa

1. Kako novine komentiraju pojavu duge kose?
2. Kakav je stav roditelja, a kakav prosvjetnih radnika?
3. Smatrate li opravdanom dvojbu „Smije li član SK imati dugu kosu ili ne“?
4. Argumentirajte svoje stavove. Raspravite unutar skupine o ključnom pitanju.

ODNOS MLADIH I STARIH U GRADOVIMA

Globus na temelju opširnih anketa analizira imaju li današnje djevojke i mladići dovoljno mogućnosti da žive onako kako žele. Uzorak je činilo 1400 djevojaka u dobi 17-22 godine iz Siska, Beograda, Karlovca, Ljubljane, Varaždina i Zagreba.

«Razlike nastaju na relacijama, na primjer, Zagreb-Varaždin ili Beograd-Sisak. Ljubljanska radnica ima mnogo slobodnija shvaćanja o životu negoli varaždinska maturantica. U Sisku su roditelji mnogo stroži negoli u Zagrebu. U Varaždinu djevojke navečer smiju ostati izvan kuće najdulje do deset sati. U Zagrebu subotom i nedjeljom mnoge od njih u deset navečer tek odlaze u kinematografe. Istina je i to da su obiteljske prilike (odnosi majke i oca) u provinciji mnogo sređenije i snošljivije negoli u velikim centrima, ali je isto tako tačno da djevojke iz Zagreba, Beograda i Ljubljane misle da će svoju djecu odgajati po prilici onako kako su njih odgajali njihovi roditelji, za razliku od onih iz provincije koje kaže da će djeci dati mnogo više slobode.»

OTAC I SIN - KOVAČI PLUGOVA

«Pomoravsko selo Trešnjevica poznato je u okolini Paraćina i Čuprije kao naselje koje ima najveći broj zanatlija i zanatskih radionica. Trešnjevački kolari, kovači, stolari, limari, zidari, moleri, šnajderi imaju brojne mušterije po mnogim selima i gradovima, jer uživaju ugled vrijednih i dobrih majstora. Zanat se ovdje prenosi sa oca na sina. To je tradicija. Sinovi zanatlija retko nastavljaju školovanje. Oni vole svoje selo, svoj dom, svoj posao.»

STROGI OTAC, NESTAŠNO DIJETE

«U tijeku sedemdesetih godina bile su česte nesuglasice između omladinske organizacije u Mjesnim zajednicama (MZ) i ostalih društveno-političkih struktura mjesta. U tijelima kao što su Skupština ili Savjet MZ-a uglavnom su sjedili nešto stariji ljudi, koji često nisu imali previše sluha za neke potrebe mladih. (...) Takvi sukobi često i nisu imali pravi razlog, nego se iza svega ponajčešće krilo tek nekoliko usijanih glava. S jedne strane omladinci, koji su uglavnom na pogrešan način zahtijevali pravdu, a s druge strane 2 ili 3 čovjeka iz MZ-a, koji nisu mogli trpjeti da tamo neki balavci izvode nešto bez njihove kontrole. (...) Prema omladini se odnose kao strogi otac prema nestašnom djetetu: pusti ga da se igra, ali ga kazni čim negdje pogriješi.»

1. Analizirajte ove izvore.
2. Kakvi su generacijski odnosi u selu, a kakvi u gradu?
3. Ima li sukoba?
4. Gdje mladi imaju više slobode?
5. Raspravite unutar skupine o ključnom pitanju

ZABAVA U OSIJEKU 1950-IH.

«Plesni orkestar “Bonzo” u to je vrijeme (početkom 50-tih op. au.) svirao u popularnom COD-u, Centralnom omladinskom domu, na uglu Ante Starčevića i Kapucinske ulice... COD je bio svojevrsan Olimp osječke zabave i najprivlačnija gradska oaza u kojoj su se mladi okupljali, družili, plesali i zabavljali se. Svaki je nastup orkestra “Bonzo” počeo poznatom pjesmom “Crna pantera”, a najčešće izvedene skladbe bile su “Night in Casablanca”, “Hello Dolly”, “Stardust”, “Begin the Beguine”, “Manhattan”, “Tea for two”, “Besame mucho”, “Caravan” i druge. Treba reći da su sve te pjesme tada bile na popisu zabranjenih američkih šlagera, koji je objavljen u zagrebačkom “Vjesniku”. No, Braco Bem nije se uzbuđivao, a na svoj duhoviti način teatralizirao je je i slučaj kad je zbog plesa boogie-woogie, jednom prilikom ravno s pozornice COD-a odveden u stanicu milicije, gdje je morao sam pjevati i plesati taj ples, kako bi neki nazočni dužnosnici procijenili pogubnost te glazbe za mladež.»

Branko Mihaljević, Tragovi osječke zabavne glazbe, Osijek, 2002., 59.-61.

MONOLOG JEDNOG TINEJDŽERA

«Zovem se Dolores. Osamnaest mi je godina i uskoro ću maturirati u beogradskoj gimnaziji “Moša Pijade”. Upisat ću režiju ako me prime. Ne bih htjela da ovo što govorim umanjuje moje šanse za upis na studij. (...) Govori se da smo bezvoljni. To je donekle točno. Zapravo, slabo smo organizirani. Bezvoljnost dolazi otuda što se ni jedna akcija ne privede kraju, što se ništa započeto ne dovrši iako “potencijala” ima. Gomile mladih stoje po uglovima, u nedostatku pametnijeg posla već po inerciji udaraju u gitaru, ili se jednostavno okupljaju da im prođe vrijeme. Savez omladine te iste djevojke i mladiće ne može okupiti, iako oni imaju vremena napretek. Savez omladine za njih je naprosto neaktualan. Ta organizacija danas ne rješava bitne preokupacije svojih članova. Da se izrazim banalno: ako je mladiću potrebno da izvede svoju djevojku u kino, a nema novaca, SO mu tu ne može pomoći. Hoću reći, ne postoji nekakva čvrsta organska povezanost između organizacije i njenih članova i mislim da bi tu trebalo mnogo mijenjati.»

U JOVCU OTVOREN DISKO-KLUB

„Poslije Krusara, Dobričeva i Mijatovca, Jovac je četvrto naselje u ćuprijskoj općini koje je dobilo svoj disko-klub. Omladinska organizacija u ovom selu iskoristila je razglasnu stanicu Mesne zajednice i jednu prostoriju u Domu kulture koju je preuredila za svoje potrebe. U njoj se uz muziku sa ploča tri puta tjedno održavaju plesovi.

Tako je disko-klub pretvoren u mjesto okupljanja mladića i djevojaka. Sada je sve manje mladih u krčmama, a znatno je opao i broj omladinaca koji subotom i nedeljom odlaze u obližnje gradove, tražeći zabavu koju ranije nisu imali u svom selu.“

*Novi put, Svetozarevo,
10. II. 1971.*

1. Uključuje li se država u zabavu mladih i na koji način?
2. Usporedi zabavu mladih 50-ih, 60-ih i kraja 70-ih. Kakve promjene uočavaš?
3. Mijenja li se odnos mladih i starih u ovom razdoblju?
4. Raspravite unutar skupine o ključnom pitanju

PENZIONERI

«Penzioneri u mojoj ulici,
Ustaju rano, na suncu sjede.
Igraju karte, listaju novine.
O prošlosti govore,
Spominju mirovine.

Brine ih nogomet,
Društvena rekreacija,
Sumnjivo igra
Nova generacija.

Penzioneri u mojoj ulici
Spominju ljude koje nisam znao.
Kad nas vrijeme i ljudi pregaze
Jata umornih duša
Polijeću i odlaze.»
(*Drago Mlinarec, 1978.*)

1. Kakav je autorov stav prema starijoj generaciji?

SRETNO DIJETE

“Ja sam odrastao uz ratne filmove u boji
Uz česte tučnjave u školi
Uz narodne pjesme pune boli.
Ja sam stvarno sretno dijete...
Ja sam odrastao uz predivne vojne parade,
uz studentske demonstracije
(izgubio sam sliku iz legitimacije-uuu!).
Ja sam stvarno sretno dijete.
Ja sam stvarno sretno dijete...”

Prljavo kazalište

LP “*Prljavo kazalište*”, 1979.

1. Kako autor pjesme opisuje svoje djetinjstvo?
2. U kakvim je uvjetima odrastao?
3. Što možeš iz ovog teksta zaključiti o građanskim slobodama i utjecaju ideologije?

1. Što iz ovih tekstova možemo zaključiti o odnosima mlade i starije generacije?
2. Postoji li sukob generacija i kakvog je karaktera?

Insert 1 SASTANAK (trajanje: 2 min)

Pitanja za analizu ulomka iz filma:

1. Zašto otac vodi obiteljski sastanak kao partijski?
2. Kako otac tumači „privatnu, ličnu inicijativu“?
3. Kako otac gleda na sinovljevo punoljetstvo?
4. Tko ima pravo donošenja odluka u obitelji?
5. Što na temelju ovog isječka iz filma možemo zaključiti o strukturi obitelji 60-ih godina 20. stoljeća?

Na temelju o
dva ulomka
dopuni tablic

ČLAN OBITELJI	OTAC	MAJKA	DINO (srednji sin)	MIHO (najmlađi sin)
CILJ / SUSTAV VRIJEDNOSTI				

Insert 2. RJEŠENJE (trajanje: 3 min.)

Pitanja za analizu ulomka iz filma:

1. Što je pokrenulo veselje u obitelji?
2. Kakav je odnos komunizma prema pojedincu?
3. Kako otac i sin gledaju na komunizam, a kako na hipnozu?
4. U čemu se njihovi stavovi podudaraju, a u čemu razilaze?
5. Radi li se ovdje o generacijskom ili ideološkom

POLITIKA I SPORT

Kako je Jugoslavija koristila sport u promociji političke ideologije?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

Sport i politika mogu biti povezani. Socijalističke države su koristile grupiranje ljudi u sportskim društvima i na sportskim događajima u promociji svoje ideologije. Jugoslavija se u razdoblju od 1945. do 1990. nije razlikovala u korištenju sporta u političke svrhe od drugih komunističkih država toga vremena. U Jugoslaviji su organizirani masovni sportski događaji, jugoslavenski politički simboli bili su prisutni u sportu u Jugoslaviji, a Jugoslavija je koristila sport u

ISHOD

- Razvijanje vještina samostalnog rasuđivanja kod učenika
- Razvijanje kritičkog mišljenja učenika u radu s izvorima

CILJ

Korištenjem ponuđenih izvora učenici trebaju pronaći vezu između sporta i politike u Jugoslaviji

TIJEK SATA

Koristeći ponuđene izvore učenici trebaju pokušati odgovoriti na ključno pitanje radionice i pronaći vezu između sporta i politike u Jugoslaviji. Učitelj dijeli učenike u tri skupine. U prvom dijelu školskog sata sve tri skupine imaju zajednički zadatak – rad na ponuđenim izvorima. Drugi dio sata je posvećen prezentiranju odgovora na pitanja postavljena uz izvore. Svaka od tri skupine u posljednjem dijelu sata odgovara na po jedno ključno pitanje vezano za odnos politike i sporta u Jugoslaviji, a pitanja su sastavljena tako da se zadovolji model kritičkog mišljenja učenika u nastavi.

45 minuta

- **1. korak:** Sve tri skupine imaju zadatak odgovoriti na pitanja postavljena uz priložene izvore – 20 minuta
- **2. korak:** Predstavnici svake skupine prezentiraju odgovore na postavljena pitanja – 10 minuta
- **3. korak:** Skupine odgovaraju na ključna pitanja vezana za skupinu izvora koju su koristile u prethodnom dijelu sata i njihovi predstavnici prezentiraju

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA

Sport i politika mogu biti povezani. Komunističke države su koristile grupiranje ljudi u sportskim društvima i na sportskim događajima u promociji svoje ideologije. Jugoslavija se u razdoblju od 1945. do 1990. nije razlikovala u korištenju sporta u političke svrhe od drugih komunističkih država toga vremena. U Jugoslaviji su organizirani masovni sportski događaji, jugoslavenski politički simboli bili su prisutni u sportu u Jugoslaviji, a Jugoslavija je koristila sport u promociji svoje međunarodne političke pozicije.

Kakva je povezanost masovnog sporta i politike u Jugoslaviji?

ZAVRŠEN AUTOMOBILSKI RELI "ZVJEZDASTA VOŽNJA BRATSTVO-JEDINSTVO" **Treba razvijati i njegovati masovni sport**

- ističe se u poruci Aleksandra Rankovića*, koji je izabran za počasnog člana Auto-moto saveza Jugoslavije

Tjentište, 23. svibnja

...Minutom šutnje odana je počas poginulim borcima u legendarnoj bici na Sutjesci. Potom je izaslanik pokrovitelja »Zvezdaste vožnje« potpredsjednika Republike Aleksandra Rankovića Mato Horvatić pročitao poruku druga Rankovića učesnicima ove sportsko-turističke priredbe.

Ovakva i druga slična natjecanja – kaže se između ostalog u poruci – doprinose uspješnom i svestranom razvitku masovnog sporta. Čini mi se da nije suvišno da se i ovoga puta posebno naglasi da se u našem socijalističkom društvu, zavisno od uvjeta i interesa omladine i građana, u prvom redu treba njegovati i razvijati masovni sport u raznovrsnim njegovim oblicima i disciplinama. Fizička kultura i sport treba da služe radnom čovjeku, zdravstvenom, fizičkom i moralnom odgoju naših radnih ljudi, osobito omladine, i da kao dio općeg blagostanja služe razvijanju stvaralačkih snaga, boljem upoznavanju socijalističke domovine i bogatog povijesnog i kulturnog nasljeđa naših naroda...

* Aleksandar Ranković bio je uz J. B. Tita jedan od najutjecajnijih jugoslavenskih političara

1. Kako se može povezati mjesto održavanja ovog sportskog događaja sa jugoslavenskom državnom politikom?
2. U kojem kontekstu je Aleksandar Ranković spominjao značaj masovnog sporta u socijalističkoj Jugoslaviji?

BILE SU I BIT ĆE IGRE

Prve sportske igre studentske omladine Jugoslavije protekle su u atmosferi prijateljstva, bratstva i jedinstva, zajedništva... Naredne igre održat će se u Kumrovcu 1977. godine

Rekli su...

Profesor dr Zdravko Besarović, rektor Sarajevskog sveučilišta:

” Sa posebnim zadovoljstvom sam doživio prve sportske igre studentske omladine Jugoslavije na Tjentištu u Dolini heroja u vrijeme proslave 83. rođendana druga Tita, 30. godišnjice pobjede nad fašizmom. Želim da ova sportska manifestacija postane tradicionalna, gdje će se stjecati, na raznim historijskim mjestima naše zemlje, nova prijateljstva, kovati bratstvo i jedinstvo, učvršćivati zajedništvo studentske omladine Jugoslavije.”

1. Što povezuje Tjentište i Kumrovec kao mjesta održavanja sportskih igara omladine Jugoslavije?
2. Zašto je rektor sarajevskog sveučilišta povezoao sportske igre, rođendan jugoslavenskog predsjednika i godišnjicu pobjede nad fašizmom?

Kako je sport u Jugoslaviji bio povezan sa kultom Tita i simbolima režima?

SPORT I NEŠTO VIŠE

I nogometaši, kao i ostali sporaši, uvijek su među prvima čestitali rođendan drugu Titu. Još od 25. svibnja 1945. godine, desetak dana poslije oslobođenja zemlje nogometaši Crvene zvezde i Metalca, današnjeg OFK Beograda su u okviru proslave rođendana maršala Tita odigrali nogometni susret... Ostat će kao trajna uspomena da je to prijateljsko nadmetanje, začetak duge, ugodne, lijepe tradicije: da sportaši čestitaju rođendan voljenom Titu. A Tito je, usprkos državičkim dužnostima, uvijek nalazio vremena da sportaše primi, porazgovara, našali se sa njima, posavjetuje, uputi misionarsku poruku.

- Bez obzira iz koje ste republike, vi ste predstavnici sporta cijele Jugoslavije. Vani ćete vi, uglavnom, ići i dalje kao državne reprezentacije. Ići će i klubovi iz pojedinih republika. Ali, i u tom slučaju, bilo da se radi o sportašima iz republike Hrvatske, Srbije, Crne Gore, ili neke druge republike nikad ne zaboravite da ste vi iz Jugoslavije. Vi morate biti važan faktor koji će doprinositi jedinstvu

1. Zašto su sportske utakmice bile organizirane u čast rođendanskog slavlja predsjednika Jugoslavije?
2. Što je bila poruka predsjednika Tita sportašima iz raznih jugoslavenskih republika u njegovom govoru?
3. Zašto je sport smatran važnim dijelom jugo-

TELEGRAM KOŠARKAŠA KK BOSNE TITU 1979.

GRENOBLE. “-Nakon osvajanja naslova najbolje ekipe u Europi, košarkaši sarajevske Bosne uputili su telegram predsjedniku Republike Josipu Brozu Titu u kome se kaže: «Dragi druže Tito! Iz Grenoblea, gdje je jugoslavenski sport osvojio još jedno veliko priznanje i doprinio većem porastu ugleda naše zemlje u svijetu, šaljem Vam najsrdačnije pozdrave i želje za dobro zdravlje i dug život.» “To nije bio samo praznik Sarajeva nego i cijele zemlje, i još jedna pobjeda svega onoga što nam obećaje naš samoupravni sistem.

U Grenobleu poslije meča, dugo je odjekivalo: Mi smo Titovi, Tito je naš... Bravo momci, očuvali ste ugled zemlje i za to vam danas svi kažu: Veliko vam hvala.”

1. Kakvi su mogli biti razlozi javljanja košarkaša KK Bosne Titu 1979. godine?
2. Kako u drugom izvoru sportski novinar povezuje sport i politiku kroz uspjeh KK Bosne?

NOGOMETNI KUP JUGOSLAVIJE

“POBJEDNICI:

- 1947. Partizan, Beograd
- 1948. Crvena zvezda, Beograd
- 1949. Crvena zvezda, Beograd
- 1950. Crvena zvezda, Beograd
- 1951. Dinamo, Zagreb
- 1952. Partizan, Beograd
- 1953. BSK, Beograd
- 1954. Partizan, Beograd
- 1955. BSK, Beograd
- 1956/1957. Partizan, Beograd
- 1957/1958. Crvena zvezda, Beograd
- 1958/1959. Crvena zvezda, Beograd
- 1959/1960. Dinamo, Zagreb
- 1960/1961. Vardar, Skoplje
- 1961/1962. OFK Beograd, Beograd
- 1962/1963. Dinamo, Zagreb
- 1963/1964. Crvena zvezda, Beograd
- 1964/1965. Dinamo, Zagreb
- 1965/1966. OFK Beograd, Beograd
- 1966/1967. Hajduk, Split
- 1967/1968. Crvena zvezda, Beograd
- 1968/1969. Dinamo, Zagreb
- 1969/1970. Crvena zvezda, Beograd
- 1970/1971. Crvena zvezda, Beograd
- 1971/1972. Hajduk, Split
- 1972/1973. Hajduk, Split
- 1973/1974. Hajduk, Split
- 1975. Hajduk, Split
- 1976/1977. Hajduk, Split
- 1977/1978. Rijeka, Rijeka
- 1978/1979. Rijeka, Rijeka”

Krešimir Špeletić, Tito i Sport, Zagreb, 1979.

1. Kako se nazivi nogometnih klubova mogu povezati s politikom vlada-juće ideologije u Jugoslaviji?
2. Kako tumačiš činjenicu da je pobjednik KUP-a dobio pehar maršala Tita?

Kako je Jugoslavija manifestirala svoj položaj u međunarodnoj politici kroz sport?

JUGOSLAVIJA – SSSR 3:1

Manifestacije u Beogradu

Beograd, 22. srpnja

Nekoliko tisuća Beograđana večeras je od sveg srca manifestiralo svoje oduševljenje zbog pobjede naše nogometne reprezentacije nad ekipom SSSR... Uz poklike Titu, Partiji i našoj reprezentaciji, manifestanti su dugo nastavili s veseljem.”

Oslobodjenje, 23. srpanj 1952., naslovna stran

1. Prisjetite se u kakvim odnosima se Jugoslavija nalazila sa SSSR-om u to vrijeme kada se odigrala utakmica?
2. Što mislite zbog čega su ljudi na ulicama Beograda skandirali Titu i partiji nakon utakmice?
3. Tko je osoba na karikaturi?
4. Kako je autor karikature povezoao sport, politiku i jugoslavenske međunarodne odnose

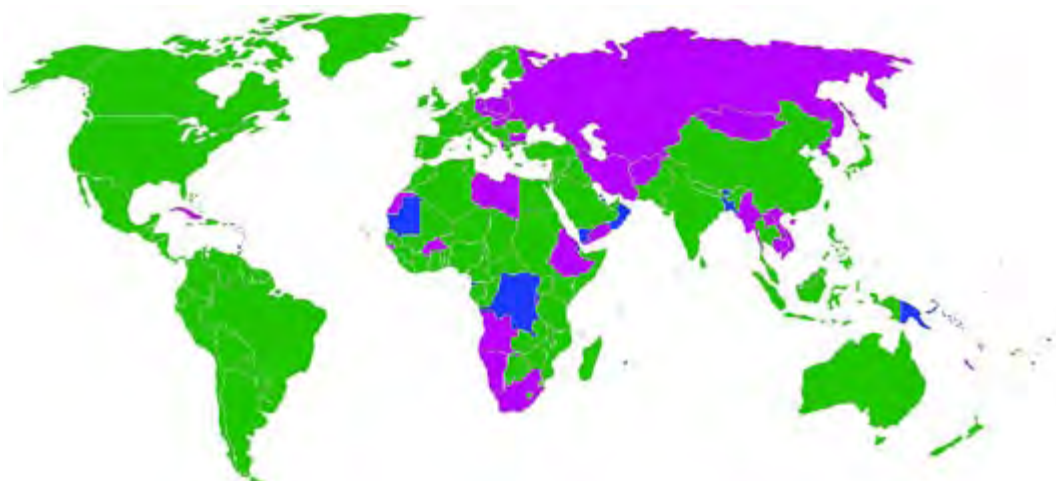
LJETNE OLIMPIJSKE IGRE 1980. GODINE U MOSKVI

“Bojkot (učesća na olimpijskim igrama), koji je za razlog imao sovjetsku invaziju u Afganistanu 1979. godine, predvodile su Sjedinjene američke države, a njih su u protestu podržale još 64 države svijeta... Kao oblik protesta protiv SSSR-a predstavnici petnaest zemalja su marširali na ceremoniji otvaranja noseći olimpijsku, a ne svoje državne zastave...”

http://en.wikipedia.org/wiki/1980_Summer_Olympics, svibanj 2007.

ZEMLJE UČESNICE OLIMPIJSKIH IGARA 1980. GODINE (označene zelenom bojom)

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5c/1980_Olympic_games_countries.PNG, 5.

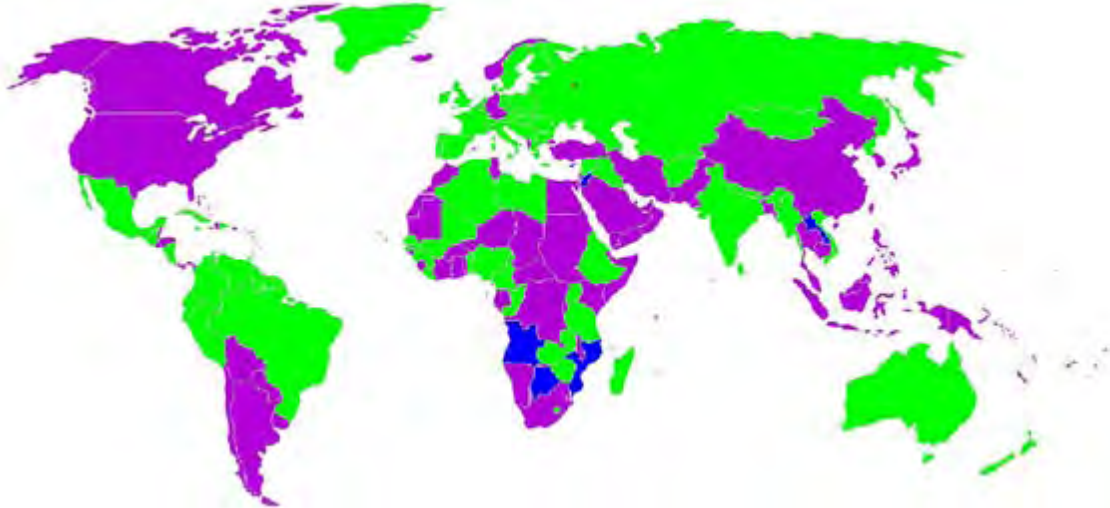
LJETNE OLIMPIJSKE IGRE 1984. GODINE U LOS ANGELESU

“Četrnaest zemalja Istočnog bloka i njegovih saveznika, uključujući SSSR, Kubu i Istočnu Njemačku (ali ne i Rumunjsku) bojkotirale su ove olimpijske igre... SSSR je objavio 8. svibnja 1984. da neće sudjelovati na Olimpijadi. Svoju odluku su objašnjavali zabrinutošću za vlastitu sigurnost..., ali su u tome neki vidjeli osvetu za bojkot na Olimpijskim igrama u Moskvi.”

http://en.wikipedia.org/wiki/1984_Summer_Olympics, svibanj 2007.

ZEMLJE UČESNICE OLIMPIJSKIH IGARA 1984. GODINE (označene zelenom bojom)

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/00/1984_Olympic_games_countries.PNG, 5.

1. Kako je međunarodna politika utjecala na održavanje ljetnih olimpijskih igara 1980. i 1984. godine?
2. Kakva je bila politička pozicija Jugoslavije u ovim događajima (prema ponuđenim zemljovidima)?

IMIDŽ JUGOSLAVIJE

Kako se mogu graditi različita viđenja SFRJ?

DIO ZA UČITELJE

OBRAZLOŽENJE RADIONICE

45 minuta

Percepcije činjenica i njihovo memoriranje različiti su od samih činjenica. Promatrači su ti koji izgrađuju svoje percepcije. Oni se ne sjećaju činjenica, već percepcija koje su o njima stvorili. Ljudi koji su živjeli u Jugoslaviji između 1945. i 1990. sjećaju se te države svaki na svoj način, onako kako su je doživljavali i kako je sada doživljavaju. Ljudi koji su živjeli izvan Jugoslavije imali su također svoju viziju te zemlje, a gradili su je kroz informacije koje su dobijali, te vlastita iskustva, upravo kao i stanovnici Jugoslavije.

U ovoj radionici cilj je prezentirati učenicima na jednostavan način kako su se mogla izgraditi različita viđenja socijalističke Jugoslavije.

Učitelj dijeli učenike u tri skupine, gdje prva skupina jedina dobija tekstualni izvor za obradu, dok ostale dvije moraju same napraviti izvor na temu imidža Jugoslavije. Jedna od te dvije skupine treba biti afirmativna u svom viđenju Jugoslavije i treba napraviti listu svega pozitivnog o Jugoslaviji. Druga skupina je negacijska i treba napisati sve negativno o Jugoslaviji i njezinom društvu. Zadatak je prezentirati što je sve moglo utjecati na intervjuirane strance u njihovom viđenju Jugoslavije; na skupinu koja je navela samo pozitivan imidž i onu koja je navela samo negativnu sliku Jugoslavije. Ukratko, učenici trebaju donijeti zaključke što je moglo utjecati na razna viđenja Jugoslavije, ona prezentirana u intervjuima, ali i ona koja su oni naveli. U tome im primjerima može pomoći i učitelj, koji treba zaključiti radionicu s prezentiranim odgovorima na ključno pitanje.

ISHOD Razvijanje vještina samostalnog rasuđivanja i kritičkog mišljenja učenika.

CILJ Upoznavati učenike o mogućnošću stvaranja različitih slika Jugoslavije.

TIJEK SATA - **1. korak:** Davanje uputa za rad i podjela u tri skupine – 5 minuta

- **2. korak:**

1. skupina: Čitanje intervjua i pravljenje popisa relevantnih činjenica koje intervjuirane osobe navode o Jugoslaviji;

2. skupina: Pisanje popisa svega pozitivnog o Jugoslaviji, njenoj politici, predsjedniku Josipu Brozu Titu, razvoju jugoslavenske privrede, razvoju jugoslavenskog društva u socijalističkom uređenju, sportu, muzici, filmu, modi, itd.;

3. skupina: Pisanje popisa svega negativnog o Jugoslaviji – 10-15 minuta

- **3. korak:** Svaka skupina piše popis svega što je moglo utjecati na njihovo viđenje Jugoslavije izneseno na navedenim popisima koje su napravili u prvoj polovici školskog sata: skupina sa intervjuima, što je moglo utjecati na strance u stvaranju njihovog imidža Jugoslavije; afirmacijska i negacijska skupina pišu što je moglo utjecati na njih da izgrade pozitivnu ili negativnu sliku Jugoslavije i njena društva – 15 minuta

- **4. korak:** - Učenici uspoređuju slike koje su stvorene na osnovi viđenja Jugoslavije očima stranaca i slike koju su oni stvorili.

- **5. korak:** Izlaganje predstavnika skupina popisa stvari koje su mogle utjecati

DIO ZA UČENIKE

KONTEKSTUALIZACIJA:

Ljudi koji su živjeli u Jugoslaviji do njenog raspada imaju svoja viđenja te države. Ona mogu biti različita obzirom na njihova vlastita iskustva, iskustva njihovih obitelji i prijatelja, informacije koje su dobijali od države putem medija, školovanjem, preko raznih skupina s kojima su bili povezani, itd. Neki su nastavili stvarati svoje mišljenje i u tijeku i nakon raspada SFRJ. Oni koji su bili premladi da se sjećaju života u Jugoslaviji također su gradili svoju sliku te zemlje kroz priče koje su o njoj čuli od ljudi koji su u njoj živjeli, putem informacija koje su dobijali preko interneta, televizije, u školi ili negdje drugdje. Slično su svoju sliku Jugoslavije stvarali i ljudi koji u njoj nisu nikada živjeli, ali su putem novina, televizije, informacija koje su dobili tijekom školovanja, poznanstava s ljudima koji su dolazili u njihove zemlje iz Jugoslavije i dr. stvarali svoje viđenje te zemlje.

ZADACI:

- Komparirajte slike koje su stvorene na osnovi viđenja Jugoslavije u očima stranaca i slike koju ste vi stvorili.

OSOBE INTERVJUIRANE 2006 g.

Werner Huber
umirovljenik
star: 66
Springe, Niedersachsen, Njemačka

Michal Otčenáš
sveučilišni profesor
star: 50
Prešov, Slovačka

Marcel Trojan
vojnika
star: 31
Prešov, Slovačka

Heiko Steinmeier
fizički radnik
star: 47
Springe, Niedersachsen, Njemačka

Patrizia Reiter
fizički radnik
stara: 42
Bodenwerder, Niedersachsen, Njemačka

- Jeste li imali priliku često čitati vijesti o Jugoslaviji do 1990. godine u novinama, gledati i slušati vijesti i dokumentarne programe koji su gradili Vaše viđenje Jugoslavije?

Werner (66), Njemačka: Dok je trajao rat puno se više moglo čuti i čitati o Jugoslaviji nego ranije. Informacije koje sam dobijao od ljudi sa kojima sam radio bile su različite.

Heiko (47), Njemačka: Najviše vijesti koje sam ranije gledao bile su o sportu i turizmu. Kasnije se više govorilo o ratu.

Patrizia (42), Njemačka: Gledala sam neke turističke brošure. Druge vijesti me u to vrijeme nisu baš zanimale.

Michal (50), Slovačka: Da, naročito 1968. godine, kada je Jugoslavija stala na stranu Čehoslovačke u njenom procesu emancipacije – u političkim, ekonomskim i pitanju kulture Jugoslavija je u mojoj zemlji viđena kao saveznik Čehoslovačke. Mnoge paralele su se pravile između slovačkog nacionalnog ustanka i jugoslavenskog antifašističkog pokreta. Bio sam fasciniran činjenicom da su se mogli sami

osloboditi.

Marcel (31), Slovačka: Morale su postojati neke dokumentarne emisije, ali moram priznati da nisam bio previše zainteresiran za njih.

- Koliko su na Vašu percepciju Jugoslavije utjecale vijesti iz sporta, vijesti o turizmu, jugoslavenskoj muzici i filmu, a koliko one koje su obavještavale o jugoslavenskom društvu i politici?

Werner (66), Njemačka: Podjednako su utjecale i jedne i druge.

Heiko (47), Njemačka: Znao sam nešto o jugoslavenskom nogometu, a o filmu i muzici ništa.

Patrizia (42), Njemačka: Politika me nije zanimala, a druge informacije o kulturi nisam imala priliku vidjeti.

Michal (50), Slovačka: Turizam – pa, veoma poželjna destinacija, ali, kakogod, veoma nedostupna. Samo mali broj onih koji su željeli mogli su dobiti dopuštenje za putovanje u Jugoslaviju, a da biste išli tamo trebali ste proći istu proceduru kao da putujete u bilo koju kapitalističku zemlju – trebali ste imati vizu.

Filmovi – pa, u većem broju su uvezeni preko zapadnonjemačke produkcije – Winnetou serije snimane na Plitvičkim jezerima postale su ikonama.

Književnost – slovački klasici su bili u većem broju slučajeva inspirirani jugoslavenskim regijom. Opis jugoslavenskih prirodnih ljepota i način života pripadaju blagu slovačke književnosti.

Sport – ja sam percipirao centre – Ljubljanu i umjetnično klizanje, Sarajevo i njegove zimske sportove, nogometne timove Zagreba i Beograda, i, da, natjecanja koja je ta država organizirala – na jednom smo čak postali europski šampioni (1976, Zagreb-Beograd).

Vijesti – prije 1968 i poslije, također, u tijeku perioda normalizacije u Čehoslovačkoj, vijesti koje smo dobijali bile su cenzurirane... Kakogod, vijesti koje smo imali o Jugoslaviji bile su često povezane sa slovačkom manjinom koja je živjela u toj zemlji. A, čini se da je slovačka manjina u Jugoslaviji imala najbolje uvjete za razvoj – u višenacionalnom karakteru Jugoslavije oni su našli svoje mjesto.

Marcel (31), Slovačka: Ako se dobro sjećam, Jugoslaveni su imali odlične nogometaše. Najpoznatiji je bio Davor Šuker, kakogod, nisam siguran je li bio poznat van zemlje prije rata, ili tek poslije. I, tu su naravno bile Olimpijske igre u Sarajevu. Ne sjećam se točno koje godine su bile, ali se sjećam bijelog medvjeda kao maskote igara. A, od jugoslavenskih filmova, sjećam se Gojka Mitića, kao tipičnog primjera indijanskog karaktera.

- Ako ste znali neke Jugoslavene, koji su živjeli u to vrijeme u Njemačkoj / Slovačkoj, da li su Vam pričali o Jugoslaviji i životu u toj zemlji? Kakav je bio sadržaj tih razgovora i jeste li od njih dobivali neke informacije koje niste dobijali putem medija?

Werner (66), Njemačka: Poznao sam mnogo ljudi iz Jugoslavije, pričali su mi o svojoj zemlji. Obično nismo puno pričali o politici.

Heiko (47), Njemačka: U mojoj zgradi je stanovao bračni par iz Jugoslavije, bili su fini ljudi, ali nismo puno kontaktirali.

Patrizia (42), Njemačka: Nisam tada imala poznanika iz Jugoslavije. Zadnjih godina sam upoznala neke ljude iz Bosne.

Michal (50), Slovačka: Rodica moje majke se udala za Jugoslavena Antu Gulića, koji je sagradio kuću pod Tatrami i ostao živjeti u Slovačkoj. Od njega sam naučio mnogo o životu u Jugoslaviji. Shvatio sam da je Jugoslavija krenula svojim putem u kompliciranom razvoju Europe, kao suverena, nezavisna, ali ipak socijalna. Prema mom viđenju Jugoslavija je bila Švedska Južne Europe. U isto vrijeme on je govorio o teškim uvjetima u pojedinim mjestima, onim koja su bila daleko od centara, u planinama, o teškom životu poljoprivrednika i napornom poslu ribara...

Slušao sam i vijesti koje su dolazile iz Zagreba i Beograda. Kakogod, bilo je teško doći do jugoslavenske suvremene štampe i knjiga, tako da sam dobijao mnogo informacija od Ante, koji je postao dio moje obitelji.

Marcel (31), Slovačka: Ne, ne sjećam se da sam upoznao ijednog Jugoslavena u to vrijeme.

- Jeste li u tom periodu imali uvid u informacije o političkom razvoju Jugoslavije?

SUDIONICI PROJEKTA

Mr. Edin Veladžić, koordinator projekta. Rođen je 1973. godine. Nakon završenog studija povijesti na Filozofskom fakultetu u Sarajevu radio dvije godine kao nastavnik povijesti u nekoliko osnovnih škola. Od 2003. godine je zaposlen u Institutu za povijest u Sarajevu kao stručni suradnik za modernu povijest 19. stoljeća. Magistrirao je na tom periodu 2007. godine. Koautor je udžbenika za povijest i povijesne čitanke za II. razred gimnazije. Jedan je od osnivača i prvi predsjednik Udruženja nastavnika i profesora povijesti Euroclio-HIP Bosne i Hercegovine. Sudionik je većeg broja seminara i konferencija stručnog i znanstvenog sadržaja u zemlji i inozemstvu.

Bojana Dujković – Blagojević, koordinator projekta. Rođena je 1976. u Doboju. Diplomirala na Filozofskom fakultetu u Banjoj Luci, na odsjeku za povijest, gdje je nastavila poslijediplomski studij. Njeno polje istraživanja je opća povijest druge polovine XX. vijeka; objavljivala radove iz opće suvremene povijesti. Zaposlena je kao profesor povijesti u gimnaziji. Sudionik je nekoliko međunarodnih projekata i konferencija. Jedna od osnivača Udruženja nastavnika i profesora povijesti Euroclio-HIP Bosne i Hercegovine.

Melisa Forić, koordinator projekta. Rođena je 1980. godine u Sarajevu. Godine 2003. završila studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Sarajevu te započela poslijediplomski studij Ilirologije na istom fakultetu. Bavi se antičkom poviješću i arheologijom. Angažirana je kao stručni suradnik u Centru za balkanološka ispitivanja Akademije znanost i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Autorica i koautorica nekoliko udžbenika historije u Bosni i Hercegovini. Aktivno je sudjelovala na više regionalnih i međunarodnih seminara i konferencija za unapređivanje nastave povijesti.

Edin Radušić je rođen 1970. godine u Udovičićima, općina Foča. Diplomirao je na Odsjeku za povijest na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 1999. godine, a magistrirao Jugoistočno-evropske studije u Ateni 2000. godine i historiju Bosne i Hercegovine u XIX. i XX. stoljeću na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 2004. godine. Od 1999. godine zaposlen je kao asistent, a od 2005. kao viši asistent na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Naučno se bavi poviješću Bosne i Hercegovine XIX. i XX. stoljeća u širem evropskom kontekstu. Autor je više naučnih i stručnih radova, a koautor udžbenika i dva priručnika iz povijesti za sedmi razred osnovne škole. Sudionik je nekoliko znanstvenih i stručnih konferencija u domovini i inozemstvu.

Mr. Boro Bronza rođen je u Bosanskoj Dubici, BiH, 1974. godine. Od veljače 2001. zaposlen je na Filozofskom fakultetu (Odsjek za povijest) Univerziteta u Banjoj Luci, kao asistent na predmetu Opća povijest Novog vijeka (15. – 19. vijeka). Njegovo polje istraživanja je Habsburška Monarhija i Njemačka u 18. i ranom 19. vijeku, ali je također zainteresiran i za povijest Jugoslavije 1918.-1991.

Bahrudin Beširević, rođen 1973. u Ostrošcu. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na Odsjeku za povijest. Zasposlen je kao nastavnik povijesti u osnovnoj i srednjoj školi. Sudionik je brojnih međunarodnih seminara, projekata i tečajeva.

Milija Marjanović, je rođena 1964. u Staroj Mitrovici, Srbija. Apsolvirala na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, a diplomirala 1996. na Filozofskom fakultetu, grupa za povijest, u Banjoj Luci. Radila je kao nastavnik u osnovnoj školi i Gimnaziji, a od 2006. radi na poslovima pomoćnika direktora u Gimnaziji u Banjoj Luci. Jedan je od autora udžbenika povijesti za drugi razred srednjih stručnih škola.

Elma Hašimbegović rođena je 1977. godine u Sarajevu. Studij povijesti završila je 2001. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Na Odsjeku za srednji vijek, Centralnoevropskog univerziteta u Budimpešti, magistrirala je 2002. godine, a na istom sveučilištu je upisala i doktorski studij. Od 2001. godine radi kao kustos u Historijskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu gdje je realizirala nekoliko samostalnih i koautorskih izložbi. Napisala je udžbenik povijesti za gimnaziju, a autor je i više stručnih i naučnih radova.

Marija Naletilić, rođena 1960. u Širokom Brijegu. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, odsjek za povijest 1987. Na istom fakultetu je 2003. upisala poslijediplomski studij. Radila je kao nastavnik povijesti u osnovnoj školi i u gimnaziji. Objavljivala radove iz prošlosti Širokog Brijega.

Slavojka Beštić-Bronza rođena je u Sanskom Mostu, 1971. godine. Od siječnja 2002. radi kao asistent na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci, na predmetu Opća suvremena povijest. Njeno polje istraživanja su Srednja Evropa i Jugoistočna Evropa poslije Drugog svjetskog rata. Njen najpoznatiji naučni rad do sada je *Vili Brant – godine u egzilu*.

Darko Karačić, povjesničar. Rođen 1980. u Sarajevu. Studirao na Univerzitetu u Sarajevu i Central European University u Budimpešti. Zaposlen u Institutu za povijest u Sarajevu.

Zvezdana Marčić – Matošević, profesor povijesti i student na poslijediplomskom studiju povijest XIX. i XX. stoljeća. Radila je u Državnom arhivu BiH, a trenutno je zaposlena u osnovnoj školi. Autor je dvaju udžbenika povijesti i nastavnog plana i programa Federacije Bosne i Hercegovine. Sudionik je više međunarodnih projekata. Član je Udruženja EUROCLIO-HIP od osnivanja.

Mr. Midhat Spahić, Filozofski fakultet u Tuzli, Odsjek povijest i geografija, završio je 1999. godine kao student generacije. Predavao je povijest u gimnaziji, te opću i nacionalnu povijest srednjeg vijeka na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Magistrirao je 2007. na Filozofskom fakultetu u Banjoj Luci. Objavio je preko dvadeset stručnih i naučnih radova, koautor je udžbenika povijest za peti razred i knjige *Znameniti Tuzlaci*. Učesnik je većeg broja stručnih naučnih seminara i konferencija.

Velibor Vasović, diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Palama, Univerzitet u Istočnom Sarajevu. Radio kao nastavnik u osnovnoj školi i gimnaziji. Trenutno zaposlen u Ministarstvu civilnih poslova i komunikacija.

Karolina Ujaković, rođena 4.4.1965. u Garešnici, Hrvatska. Nakon završene Klasične gimnazije u Zagrebu, diplomirala je povijest na Filozofskom fakultetu, Sveučilište u Zagrebu. Autorica je udžbenika za povijest i metodičkog priručnika, u vrijeme projekta predsjednica Hrvatske udruge nastavnika povijesti. Predaje povijest u gimnaziji u Zagrebu.

Svjetlana Vorel, profesor povijesti na zagrebačkoj gimnaziji. Godine 1993. sudjeluje zajedno s grupom povjesničara i nastavnika povijesti u osnutku Hrvatske udruge nastavnika povijesti. Od njezina osnutka obavlja poslove tajnika Udruge te u suradnji s predsjednicom Udruge i EUROCLIA organizira tri seminara s brojnim radionicama u Zagrebu i Dubrovniku. Autor je udžbenika.

Darko Benčić, rođen je u Zagrebu 1970. godine. Diplomirao je povijest i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Trenutno je zaposlen u Osnovnoj školi Jabukovac-Zagreb na mjestu učitelja povijesti. U istoj školi voditelj je izborne nastave Građanskog odgoja. Mentor je i voditelj Županijskog stručnog vijeća nastavnika povijesti za Grad Zagreb, autor brojnih radionica iz nastave povijesti i recenzent udžbenika iz povijesti za 5. razred.

Denis Detling - Rođen sam 22. listopada 1977. godine u Osijeku. Diplomirao sam 2003. godine na Pedagoškom fakultetu u Osijeku na studiju povijesti i njemačkog jezika i književnosti. Radim od 2002. u III. gimnaziji Osijek. Do sada sam objavio par članaka u stručnim časopisima, održao nekoliko javnih predavanja i radionica, sudjelovao u nekoliko školskih, izvanškolskih i međunarodnih projekata, a u radu s učenicima imao zapaženih uspjeha i na državnoj razini. Od 2004. godine sudjelujem na projektu «History at action» kao autor.

Kiti Jurica Korda, rođena u Dubrovniku, gdje je stekla osnovno i srednjoškolsko obrazovanje. Studij Povijesti završila je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1996. zaposlena je kao profesorica povijesti u Gimnaziji Dubrovnik, te je u radu s učenicima pokrenula i ostvarila niz projekata od kojih su neki postigli zapažene uspjehe na školskim državnim natjecanjima. Sudjelovala je u radu nekoliko stručnih seminara za nastavnike povijesti. Članica je Hrvatske udruge nastavnika povijesti od 2004. kada se i uključila u projekt kao jedna od autorica priručnika „Svakodnevni život u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji 1945.-1990.“.

mr. sc. Hrvoje Klasić

Hrvoje Klasić asistent je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, na Katedri svjetske povijesti 20. stoljeća. Radio je kao muzejski pedagog u Gradskom muzeju Sisak, te kao profesor povijesti u Gimnaziji Sisak i drugim srednjim školama u Sisku i okolici...Autor je knjige Hrvatsko proljeće u Sisku te brojnih znanstvenih članaka. Kao stručni suradnik radi na nekoliko projekata na Hrvatskoj Radio Televiziji.

Ivan Dukić (r. 1969., Zagreb), školovao se u Zagrebu, gdje je i diplomirao povijest i geografiju na Filozofskom fakultetu. Radio u srednjim i osnovnim školama. Nekoliko godina pisao priloge za emisiju TV-kalendar Hrvatske televizije. Dvije godine bio urednik geografije i povijesti u izdavačkoj kući *Profil*. Autor nekoliko udžbenika i brojnih dodatnih materijala za nastavu izdavačke kuće *Školske knjige*. Sudjelovao u izradi Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda te aktualnog Plana i programa za osnovne škole. Održao brojne radionice na županijskim seminarima i državnoj razini. Trenutačno zaposlen u XII. gimnaziji u Zagrebu.

Hrvoje Petrić (Koprivnica, 1972.) – diplomirao geografiju i povijest na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, a magistrirao povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje je zaposlen kao asistent-znanstveni novak na projekt «Triplex Confinium - hrvatska riječna višegraničja» u Zavodu za hrvatsku povijest. Predavao je kolegije iz povijesti okoliša (ekohistorije) te iz povijesti srednje i jugoistočne Europe na Sveučilištima u Zagrebu i Splitu. Urednik je znanstvenih časopisa «Podravina» i «Ekonomska-ekohistorija». Sudjelovao je na više desetaka znanstvenih konferencija. Stručno se usavršavao u inozemstvu (SAD, Njemačka, Izrael, Austrija, Slovenija, Mađarska itd.). Za svoj rad je nagrađivan (nagrada “Dr. Franjo Marković” Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1993.; Godišnja nagrada Društva sveučilišnih nastavnika i drugih znanstvenika u Zagrebu mladim znanstvenicima i umjetnicima u 2005. godini). Predsjednik je Društva za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, dopredsjednik Povijesnog društva Koprivnica i član upravnog odbora Društva za hrvatsku povijesnicu. Autor je desetak znanstvenih i stručnih knjiga, školskih udžbenika i brojnih stručnih te znanstvenih članaka. Aktivan je kao urednik za povijest u izdavačkoj kući «Meridijani» u Samoboru gdje je uredio više desetaka

Snježana Koren rođena je 1965. godine u Zagrebu. Diplomirala je povijest 1984. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje trenutačno studira na poslije-diplomskom doktorskom studiju hrvatske povijesti. Niz godina radila je kao nastavnica povijesti u osnovnoj školi, a od 2004. godine predaje metodiku nastave povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Bavi se nastavom povijesti, pamćenjem i sjećanjem i slikom «drugoga» kroz udžbenike povijesti, kurikulumima povijesti, interkulturalnim obrazovanjem, poučavanjem osjetljivih i kontroverznih pitanja te obrazovnom politikom nakon 1945. godine. Sudjeluje u stručnom usavršavanju nastavnika u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Autorica je nekoliko udžbenika povijesti za 7. i 8 razred osnovne škole, te više znanstvenih i stručnih radova. Sudjelovala je u nekoliko međunarodnih projekata (*Joint History Project, South East Europe Textbook Network, Europska iskustva i nacionalni kurikulum za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj*) koji su se bavili udžbenicima i nastavom povijesti, a svoje je radove

Lazarević Ljiljana, rođena u Beogradu 7.09.1973. godine. Diplomirala na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Beogradu, na temi iz povijesti porodičnog života u Srbiji u prvoj polovici XX. stoljeća. Profesor povijesti u beogradskoj Osnovnoj školi “Kralj Petar Prvi”, koordinator ispred srpskog tima projekta *Povijest u akciji-ulaganje u budućnost* i jedan od urednika zbirke radionica **Obični ljudi u neobičnoj zemlji**. Član Upravnog odbora Udruge za društvenu povijest-Euroclio iz Beograda, aktivan sudionik velikog broja međunarodnih i domaćih konferencija i seminara posvećenih suvremenoj nastavi povijesti. Područja interesa: društvena povijest XX. stoljeća, povijest mentaliteta, pitanja širenja europskih utjecaja u Srbiji tijekom XX. stoljeća, modernizacija nastave povijesti (metodička i sadržajna).

Emina Dautović, rođena u Čupriji, 13.03.1970.godine. Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, završila u Beogradu, diplomirala 1997. Od 2000. zaposlena na mjestu nastavnika povijesti u beogradskoj Osnovnoj školi "Djura Jaksić", a od 2003. radi i kao nastavnik povijesti u pravno-birotehničkoj školi u Zemunu. Suradivala tijekom procesa reforme obrazovanja u Srbiji, kao stručnjak za reformu nastave povijesti, 2000. godine. Sudjelovala je u projektu Centra za demokraciju i pomirenje u jugoistočnoj Europi iz Soluna. Članica borda Udruženja za društvenu povijest - Euroclio iz Beograda, koordinator regionalnog projekta za Srbiju, Bosnu i Hrvatsku ispred tima iz Srbije.

Mr. Goran Miloradović (1965.), Zaposlen je u Institutu za suvremenu povijest u Beogradu kao istraživač suradnik. Govori ruski i engleski jezik. Bavi se temama iz povijesti Srednje i Istočne Europe (Rusija, Habsburška Monarhija, Jugoslavija), a posebno povijesti ideja, kao i društvenom i kulturnom povijesti. U Udruzi za društvenu povijest – Euroclio, vrši dužnost koordinatora i voditelja seminara za nastavnike povijesti. Predsjednik je programskog vijeća seminara za povijest u Istraživačkoj stanici Petnica, koja se bavi obrazovanjem nadarenih srednjoškolaca. Član je redakcije *Godišnjaka za društvenu istoriju*.

Radina Vučetić Rođena 1972. u Beogradu. Diplomirala 1998. na Katedri za Povijest Jugoslavije, a magistrirala 2002. na Katedri za Opću suvremenu povijest Filozofskog fakulteta u Beogradu. Trenutno radi na doktoratu: *Američki kulturni uticaji u Jugoslaviji '60-tih*. Od 2002-2005. radila je kao istraživač-suradnik u Institutu za noviju povijest Srbije. Od 2005. asistent je na Katedri za Opću suvremenu povijest, Filozofskog fakulteta u Beogradu. Predmet istraživanja: kulturna povijest Beograda i Jugoslavije, modernizacijski procesi u Jugoslaviji u 20. stoljeću, jugoslovensko-američki odnosi, Jugoslavija u Hladnom ratu, ženska emancipacija, udžbenici i nastava istorije. Objavila je veći broj članaka u domaćim i stranim časopisima, kao i monografiju *Evropa na Kalemegdanu. „Cvijeta Zuzorić“ i kulturni život Beograda 1918.-1941.*

Zvezdana Petrović, nastavnik povijesti od 1990.god. Radi na dvije škole: osnovna, „Rada Miljković“ i srednja, EGŠ „Nikola Tesla“, u Jagodini. Od 1990.god. u programu „Nenasilna komunikacija“ i programu aktivnog učenja. Član UDI-EUROCLIO od 2002.god. Pohađala razne seminare u istraživačkoj stanici Petnica. UDI-EURICLIO je 2004.god. u suradnji sa Kerber Institutom organizirao natjecanje za srednjoškolce u pisanju radova na temu „*Sećanje na detinjstvo*“ gdje je bila članica stručne komisije. Predstavnik Srbije na nekim međunarodnim seminarima: 2003.god. u Blagojegradu, *Project Management in the field of History Teaching* u organizaciji Center for the study of Balkan societies and cultures, 2007.god. u Sarajevu, *ICT in History Teaching* u organizaciji DVV international. Na Malti 2006.god. sudionik godišnje skupštine EUROCLIO-a s radionicom koja je predstavljala projekt „*Obični ljudi u neobičnoj zemlji*“

Vesna Dimitrijević, rođena 1.veljače 1961.godine u Beogradu. 1988-diplomirala na odsjeku za povjest, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu. 1997- magistrirala u Beogradu na temi „Političko i ideološko na jugoslovenskim poštenskim markama 1931-1952.“, odsjek za savremenu povijest, kod profesora Andreja Mitrovića. Radi na doktorskoj tezi „Porodična istorija Dunđerskih“, kod profesora

Joke van der Leeuw Roord, Nizozemska

Osnivač, predsjednik i izvršni direktor Euroclija, europske Udruge profesora povijesti specijalizirane za dugoročne projekte s ciljem poboljšavanja razine poučavanja povijesti.

Moja glavna područja rada su koordinacija i razvoj projekta, povijest i poučavanje povijesti, vrednovanje kurikuluma, istraživanje, razvoj priručnika, radionice i predavanja. Stručnjak sam za europsku povijest i didaktiku povijesti i viši sam koordinator u više od 20 projekata širom Europe. Od 1997.g., kao izvršna direktorica Euroclija, pokrećem, osmišljam i obavljam čitav niz raznih studija diljem Europe na temama vezanim za učenje i poučavanje povijesti.

Jelka Razpotnik, Slovenija

Nakon završenog studija povijesti na Filozofskom fakultetu u Ljubljani (1994.), pohađala je poslijediplomski studij iz moderne slovenske povijesti i magistrirala je 2001. Profesor je povijesti na gimnaziji Šentvid u Ljubljani i surađuje s Nacionalnim obrazovnim centrom i s Odsjekom studija povijesti kao mentor za studente. Od 1999.-2003. predsjedavala je slovenskom Udrugom nastavnika povijesti. Od 2001-2007. bila je član uprave EUROCLIJIA, *European Standing Conference of History Teachers Associations*. Sudjelovala je u nekoliko stručnih usavršavanja programa obuke za profesore povijesti koje je organiziralo Vijeće Europe.

Objavila je članke o nastavi iz povijesti i suvremene nacionalne povijesti. Autor je i urednik triju priručnika iz povijesti za niže razrede srednje škole.

Mire Mladenovski, Makedonija

Rođen 1967. god. u Makedoniji. Diplomirao 1991. god. na Filozofskom fakultetu u Skopju, odsjek povijest. Od 1992. godine do danas radi u osnovnoj školi. Sudionik brojnih međunarodnih konferencija i projekata. Koautor i urednik dodatnog nastavnog materijala za srednje škole „*Razumijevanje prošlosti, učenje za budućnost*” kao i autor istoimenog CD-a. Ekspert za korištenje IKT (Informatičko-komunikacijske tehnologije) u nastavi i akreditirani voditelj suvremene nastave povijesti.

Benny Christensen, Danska

Diplomirao engleski jezik, magistrirao povijest na Sveučilištu u Kopenhagenu 1974.

Profesor Fyns HF-kursusa (viših razreda srednje škole/gimnazije) u Odenseu u Danskoj.

Član uprave danske Udruge za profesore povijesti od 1997-2003., predsjednik međunarodnog odbora 1999-2003.

Project Manager i ekspert u projektu «Prema novoj povijesti» (Srbija i Crna Gora) 2001-2003. kojeg je pokrenulo Kraljevsko Dansko Ministarstvo vanjskih poslova.

Thomas Notz, Švicarska

Rođen 1961. u Zurichu. Diplomirao povijest i njemački jezik. Profesor Kantonsschule Olten (srednje škole/gimnazije) u Oltenu u Švicarskoj. Član uprave švicarske Udruge profesora povijesti od 1997-2007., mentor za studente povijesti.

CIP - Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
371.3::94 (035)
316.728 (497.1) "1945/1990" (082.22)
930.85 (497.1) "1945/1990" (082.22)
ОБИЧНИ људи у необичној земљи :
svakodnevni život u Bosni i Hercegovini,
Hrvatskoj i Srbiji, 1945 - 1990 : Jugoslavija
između istoka i zapada / [glavni urednik Mire
Mladenovski]. - Beograd : Udruženje za
društvenu istoriju - EUROCLIO, 2007 (Beograd:
Tukan
print) . - 163 str. : ilustr. ; 30 cm
Na vrhu nasl. str.: European Standing
Conference of History Teacher's Association =
Conférence Permanente Européene des
Associations de Professeurs d'Histoire. -
Tiraž 200. - Učesnici projekta: str. 157 - 163.
ISBN 978-86-87189-02-7
1. Mladenovski, Mire [glavni urednik]
a) Историја - Настава - Методика - Приручници
b) Свакодневни живот - Југославија - 1945 - 1990
c) Југославија - Културна историја - 1945 - 1990
COBISS.SR-ID 144955916